VÎRÂNÎ DEDE-FAKR-NÂME

(İNCELEME-METİN-DİZİN)

(Yüksek Lisans Tezi)

Bihter ÜNAL

Kütahya-2006

T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

VÎRÂNÎ DEDE-FAKR-NÂME
(İNCELEME-METİN-DİZİN)

Danışman
Prof. Dr. Ali TORUN

Hazırlayan
Bihter ÜNAL
0392040109

Kütahya-2006

KABUL VE ONAY

Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans öğrencisi Bihter ÜNAL'ın hazırladığı "Vîrânî Dede-Fakr-nâme (İnceleme-Metin-Dizin)" başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğin ilgili maddelerine göre değerlendirilip kabul edilmiştir.

…/…/2006

Tez Jürisi

Prof. Dr. Ali TORUN (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Kadir GÜLER

Yrd. Doç. Dr. Atilla BATUR

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Ahmet KARAASLAN

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum "Vîrânî Dede-Fakr-Nâme (İnceleme-Metin Dizin)" adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlanıldığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

…/…/ 2006

Bihter ÜNAL

ÖZGEÇMİŞ

1981 yılında Malatya’da doğdu. İlköğrenimini Malatya’da, orta öğrenimini İstanbul’da tamamladı.1999 tarihinde Dumlupınar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü kazandı. Aynı programdan Haziran 2003’te mezun oldu. Aynı yıl Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında Yüksek Lisansa başladı. Aralık 2003’te Dumlupınar Üniversitesi Bilecik İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde Türk Dili Okutmanı olarak çalışmaya başladı. Halen aynı kurumda çalışmaktadır.

ÖZET

Bektaşilik hareketi, XIV. yüzyıldan itibaren Anadolu'da şekillenmeye başlamış, XVI. yüzyılda sistemleşerek günümüze kadar etkisini sürdürmüştür. Bu etkinin bir sonucu olarak Bektaşilik öğretilerini işleyen birçok şair ve yazar ortaya çıkmıştır. XVI. yüzyılda yaşayan Vîrânî Dede de dönemin Bektaşî şairlerinden biridir.

Çalışmamızda Vîrânî Dede'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Fakr-nâme isimli eseri, Arap alfabesinden Latin alfabesine aktarılmış ve eserinin din, tasavvuf, ahlâk yönünden incelemesi yapılmıştır.

Vîrânî Dede bir Bektaşî "Dede"sidir. Hem manzum hem de mensur eserler yazmıştır. Eserlerinde, Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı'nın, Bektaşîliğin ve Hurûfîliğin belirgin özellikleri görülmektedir.

ABSTRACT

Bektaşî trend, started to acquire a shape in Anatolia beginning from XIV th century, has maintained its notion up to now forming their norms in XVI th century. As result of this effect, many poets and writers who reflected Bektaşî norms in their literature works emerged. In XVI th century Vîrânî Dede, was one of the Bektaşî poets of this period.

In our study, Vîrânî Dede’s life and literature works one explained. His works were translated from Arabian to Latin Alphabet and analysed from the view of religion, misticism, ethic.

Vîrânî Dede is a a “Dede” of Bektaşî. He wrote both poems and proses. The effects of Religous-Misticism Turkish Literature, Bektaşî and Hurûfî are clearly seen in his works.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TRANSKRİPSİYONLU METİN

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
Ank.	: Ankara
C.	: Cilt
D.İ.B.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
H.	: Hicrî
Hz.	: Hazreti
İst.	: İstanbul
K.B.Y	: Kültür Bakanlığı Kültür Bakanlığı Yayınları
Prof.	: Profesör
Mat.	: Matbaası
M.	: Milâdî
M.Ü.İ.F.V	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
T.D.V	: Türkiye Diyanet Vakfı
Yay.	:Yayınları

TEZ HAKKINDA

Problem:

Vîrânî Dede'nin Fakr-nâme isimli eserinde dinî-tasavvufî kavramların kullanım sıklığı nasıldır ve bu kavramların eserlere yansıması ne şekilde olmuştur?

Araştırmanın Amacı:

Araştırma yazarın Fakr-nâme adlı eserlerini kapsamaktadır. Araştırmanın amacı Bektaşîliğin tarihi seyri içerisinde Vîrânî Dede'nin ve Fakr-nâme isimli eserinin yerini belirleyerek bu eserini dinî-tasavvufî kavramlar açısından incelemek ve transkripsiyonunu yapmaktır.

Araştırmanın Önemi:

Eski harflerle yazılmış bir eserin günümüz edebiyatına kazandırılması hedeflenip; bu eserdeki dinî-tasavvufî kavramların, Bektaşiliğe ait unsurların ve yazarının dinî-tasavvufî Türk Edebiyatı içindeki yeri belirlenmeye çalışıldı.

Araştırmanın Hipotezi:

Vîrânî Dede'nin ve Fakr-nâme isimli eserinde işlenen konuların tamamı dinî-tasavvufî olup Bektaşiliğin adap ve erkanını anlatmakla beraber Hurufilik inancının da izlerini taşımaktadır.

Araştırmanın Varsayımı:

Vîrânî Dede'nin ve Fakr-nâme isimli eseri dinî-tasavvufî ve Bektaşiliğe ait unsurlardan oluşmaktadır. Bundan dolayı eserde tasavvufa ve Bektaşiliğe ait çokça terim görülmektedir. On iki İmam, Hz. Ali, Hacı Bektaş, dört kapı, vahdet-kesret, tecellî, gibi konular ele alınarak eserde işlenmiştir. Sayılara ve harflere de yer verilerek yaratılıştaki sır, harflerle ve sayılarla ispatlanmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları:

Araştırmanın sınırı yazar ve Fakr-nâme isimli eseriyle sınırlandırılmıştır. Bektaşiliğin tarihi seyri içinde yazarın yeri ve eseri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. İnceleme üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yazarın hayatı ve eserleri

hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde eserlerin din, tasavvuf ve ahlâk yönünden tahlili yapılmıştır. Üçüncü bölümde ise eserin transkripsiyonlu metni verilmiştir.

Araştırmanın Yöntemi:

İncelemeye öncelikle yazar hakkında çalışma yapılıp yapılmadığının araştırılmasıyla başlanmıştır. Milli Kütüphane ve YÖK Tez merkezi taranmıştır. Daha sonra elde edilen metin önce Arap harflerinden Latin harflerine aktarılmış ve eser din, tasavvuf ve Bektaşilik unsurları göz önüne alınarak fişleme yöntemiyle ana başlıklar halinde tasnif edilmiştir. Eserdeki dinî-tasavvufî kavramlar; eserden örnekler verilerek açıklanmıştır. Çalışmada kolaylık sağlamak amacıyla, manzum kısımlarda her şiire bir numara verilmiştir. Mensur kısımlarda ise her sayfaya bir varak numarası ve her satıra da bir satır numarası verilmiştir. Kullanılan parantezlerde bulunan ilk numaralar varaklara, ikinci numaralar ise satırlara aittir. Araştırmanın her safhası danışman hocam Prof. Dr. Ali TORUN ile irtibatlı olarak yürütülmüştür. Çalışmamızın telif olan bölümlerinde ise İmla Kılavuzu (Türk Dil Kurumu, Ankara, 2000)'nun kurallarına uyulmuştur.

TEZ METNİ

GİRİŞ

TÜRK KÜLTÜRÜNDE BEKTAŞÎLİK

a)Bektaşîlik:

Hz. Muhammed'in ölümünden bir müddet sonra hilafet meselesi yüzünden Müslümanlar, Şiî ve Sünnî diye iki mezhebe ayrılmıştır. Bunlarla beraber başka kollar da meydana gelmiştir. Hz. Ali taraftaralarına Alevî denilmiştir. Müslümanlık Arap Yarımadası'ndan Suriye, Irak, Mısır'dan Fas'a, doğuda İran'dan Türkistan'a ve Endonezya'ya kadar yayılırken yöre halkları bu inanış içinde kendi eski dinî ve millî özelliklerini bir ölçüde yaşatmıştır.[1]

Bektaşî adı, önceleri Alevî, Babaî gibi «Hacı Bektaş'a bağlı, ona mensup olan» anlamında kullanılmıştır. Bektaşîlik ise Hacı Bektaş'tan sonra kurumlaşmaya başlamış ve tekkeler yoluyla örgütlenmiş bu şekilde yaygın bir tarikat kimliğine bürünmüştür.[2]

Türkistan Piri namı ile bilinen Hoca Ahmet Yesevî'nin halifesi Lokman Perende'den nasip alan Hünkâr Hacı Bektaş Veli, Horasan'dan Anadolu'ya "Türklüğü ve Müslümanlığı yüceltmek" için memur edilmiştir. Fikirlerini yaymak için Suluca Karahöyük'ü mekân tutan Hacı Bektaş Veli'nin önerdiği düşünceler Anadolu ve Rumeli'nin çeşitli bölgelerinde yayılmıştır. Bunun sonucu olarak da tekke ve zaviyeler açılmıştır. Ölümünden sonra düşüncesi ve yaşam biçimi Bektaşîlik adı altında yaşatılmıştır. Büyük çoğunluğu ile Bektaşîlik, Alevî zümreleri içinde örgütlenmiştir.[3]

Hacı Bektaş Veli aynı zamanda Yeniçerilerin pîri sayılır, hatta ocaklarına Ocağ-ı Bektaşîyan kendilerine de Taife-i Bektaşîye denilmesi ve Hacı Bektaş tekkesindeki baba

---

[1] Kutluay Erdoğan, **Alevilik Bektaşilik,** İletişim Yay., İst.1993, s.42
[2] Atilla Özkırımlı, **Toplumsal Bir Başkaldırının İdeolojisi Alevîlik-Bektaşîlik**, Cem Yayınevi, İst.1990, s. 120
[3] Erdoğan, **a.g.e.**, s. 42-43

öldüğünde yerine geçenin İstanbul'a gelip tacını Yeniçeri ağasından giymesi bir anlamda Bektaşîliği yasallaştırmış, siyasi otorite ile sürekli çatışan Alevîlerin tarikat olarak Bektaşîliği seçmelerine vesile olmuştur. Ayrıca Bektaşîliğin Şiî, Bâtınî eğilimli Babalarla, Rum Abdallarıyla (Abdâlân-ı Rum), Ahilerle olan ilişkisinin yanında etnik açıdan Türkmen kökenli oluşu ve halkın anlayacağı bir dille kentsel ya da kırsal bölgelerdeki insanlar arasında örgütlenmesi bu olguyu beslemiştir.[4]

Hacı Bektaş Veli'den yaklaşık olarak iki yüzyıl sonra yaşamış olan Balım Sultan (1428–1520), o güne kadar çoğunluğu sözel olarak sürdürülen Bektaşî geleneğini yazılı bir temele oturtması, kurallaştırması açısından Bektaşîliğin tarikat niteliği kazanmasında büyük hizmette bulunmuştur. Bu hizmetlerinden ötürü Balım Sultan'a Pîr-i Sânî (ikinci pîr) de denilmektedir.[5]

Bektaşîlik, Balım Sultan'dan sonra, Çelebiler ve Babagan kolu olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu ayrılışın sebebi, Hacı Bektaş Veli'nin evli olup olmadığı konusundadır. Babalar Hz. Pirin bekâr yaşadığını, hiç dünya evine girmediğini ve Seyyit Ali Sultan'ın, yani Timurtaş'ın Kadıncık Ana'dan Hacı Bektaş Veli'nin burun yoluyla doğmuş olduğunu ve manevi evlâdı olduğunu ileri sürerler. "Evlat bel evladı değil, yol evladıdır"derler. Hacı Bektaş Veli'nin bacıya: "Yurdumun bekçisi senden gelecektir." demiş olduğu söylenir. Çelebiyan kolundakiler ise "Hz. Pir evliya idi. İdris Hoca'nın kızı Fatıma Nuriye (Kadıncık Ana) diğer adıyla Kutlu Melek Hz. Pir'in nikâhlı kadını idi." derler. Bunlara göre 710 Hicri yılında Kadıncık Ana'dan Hz. Pir'in Timurtaş adında bir oğlu olmuş Çelebiler bunun sülalesinden gelmiş derler.[6]

Balım Sultan hakkında yapılan değerlendirmeler, onun kökenini Edirne'nin kırk kilometre kadar güneyindeki ve Bektaşî ananesine göre kurucusu var sayılan Seyit Ali

---

[4] Özkırımlı, **a.g.e.**, s. 181-182
[5] Belkıs Temren, **Bektaşîliğin Eğitsel ve Kültürel Boyutu**, K.B.Y., Ank., 1994, s. 85
[6] Besim Atalay, **Bektaşîlik ve Edebiyatı,** (Çev. Vedat Atila), Ant. Yay., İst., 1991, s. 28-29

Sultan'ın adını taşıyan bir dergâhın bulunduğu Dimetoka'ya götürür. Baha Sait'e göre, 1481–1512 arasında saltanat süren II. Bayezid, Seyit Ali Sultan tekkesine çok fazla ilgi duydu ve 1501'de bu tekkenin postnişîni Balım Sultan'ı Hacı Bektaş köyündeki Pir Evi'nin başına getirdi. Bu yeni önderin etkisi altında belirli yenilikler yapıldı. Bugün bir Bektaşînin yola giriş törenine bazen "Balım Sultan Erkânı" denilir. Baha Sait 'e göre bu törende on iki mum kullanılması ve on iki köşeli büyük sembolik bir taş olan palihenkin kullanılması bu önderin getirdiği yeni uygulamalardandır. Bütün Bektaşîler bazı Babaların bir mücerret grup olarak ayrılmasının ondan kaynaklandığında birleşirler. [7]

Bektaşîler mezhep olarak Caferîliği benimserler ve On İki İmama bağlıdırlar. Buna göre bir Bektaşînin mezhebi Caferî, mürşidi Hz. Muhammed, rehberi Hz. Ali, pîri Hacı Bektaş Veli'dir. Hz. Ali sevgisi Bektaşîlikte her şeyin üstünde tutulmuştur. Allah-Muhammed-Ali üçlemesi ile üçünün tek bir nur olduğuna inanılmıştır. Bektaşîlikte âşık (talip), muhip, derviş, baba ve halife olmak üzere beş derece vardır. Tarikata girmek isteyene âşık, deneyden geçip tarikata alınana muhip, tekkede kalıp hizmet görene derviş, halife tarafından icazet verilene baba denmiştir.[8]

Bektaşîlik tarikat haline gelinceye kadar Türk topluluklarının çeşitli inançlarını içine alarak örgütlenmiştir. Bu tarikatın temelini Yesevîlik teşkil eder. Yesevî sofilerinin yaydığı Hurûfî, Babaî, Bâtınî ve Şaman akımlarının; Anadolu'nun siyasi, iktisadi ve toplumsal hayatında önemli yeri olan Ahiliğin, Abdallığın, Alperenliğin Bektaşilikteki etkileri büyüktür.[9]

Bâtın sözcüğü; iç yüz, görünmeyen nesne, sır anlamlarına gelir ve zahir sözcüğünün karşıtı olarak kullanılır. Bu düşünceye göre her zahirin bir bâtını vardır böyle olunca da Kur'an'ın bir dış yüzü bir de iç yüzü vardır. Bu gizli anlama teville

---

[7] John Kingsley Birge, **Bektaşîlik Tarihi,** (Çev. Reha Çamuroğlu), Ant Yay., İst., 1991 s. 64-65
[8] Özkırımlı, **a.g.e.**, s. 121-122
[9] Erdoğan, **a.g.e.**, s. 41

(keyfi yorum) ulaşılabilir. Bu inancı savunanlara hangi mezhepten olurlarsa olsunlar Bâtınî, yollarına da Bâtınîye ya da Bâtınîlik denir. Bâtınîyye deyimine XII. yüzyıldan sonra rastlanır. Bunların bu şekildeki yorumları şeriata aykırı bulunmuştur. Siyasal amaçları nedeniyle de egemen devlet güçleri tarafından baskıya ve uzaklaştırmaya uğrayan Bâtınîler, İran ve Horasan'a yayılmış daha sonra da Moğollardan kaçarak Anadolu'ya gelmiş ve inançlarını tasavvufla beslenen çeşitli tarikatlerin içinde eritmişlerdir.[10]

Anadolu Alevîliği sadece Bâtınîliğin bir devamı değildir; onun içerisinde Yesevî, Kalenderî, Haydarî gibi Türk tarikatları ile Hurûfîlik, Vücûdiyye ve Dehriyye felsefeleri de bulunmaktadır. Gene bu dünya içerisinde bazı Türk görenek ve geleneği ile Türk şölenlerini andıran ayinlerin ve Halk şiirinin yaşanmakta olduğu da bilinmektedir. Müslümanlık Türkler içerisine girdiği zaman Türkler arasında yalnız Şamanlık değil, Budistlik, Hristiyanlık, Manilik, Zerdüşlük gibi dinler de yaşamaktaydı. Türkler Müslümanlık devirlerinde bütün o geçirmiş oldukları muhtelif dinlerin anᶜanelerini ve eserlerini ruhlarından silmeye çalıştıkları halde, onlardan daha kadim devirlerde yaşanılmış olan Şamanlığın anᶜanelerini ve eserlerini tamamen korumuşlardır. Bütün bu geçmiş dinler, Şamanlık gibi ruhlara nüfuz edememiş, yaşama kabiliyeti gösterememiştir. Şamanlık, Alevîlik içinde yaşamaya devam ederken bir tekâmüle de uğramıştır. Şamanizmin Alevîlik üzerindeki etkisi daha çok pratik alanda yani merasimler ve ayinler (dinî merasimler) alanında kendini göstermiştir. Bunun yanında akîde konusunda Şamanlıktan gelen pek çok inanış, Batınî olanlarla ve Batınîlik içine sokulmuş yabancı unsurlarla yer değiştirmiştir. Sonuç olarak Alevîlik, Bâtınî akîdeleri çoğunlukla benimsediği için bir İslâm mezhebi olarak anılmaktadır.[11]

---

[10] Özkırımlı, **a.g.e.**, s. 40-41

[11] Yusuf Ziya Yörükan, **Anadoluda Tahtacılar ve Alevîler**, (Haz. Turhan Yörükan), K.B.Y., Ank.,1998, s. 26-27

Anadolu'da Alevî olanlar vardır, Alevî-Bektaşî olanlar vardır, Bektaşî olanlar vardır. Alevî-Bektaşî topluluklarına Türkmen, Yörük, Tahtacı denildiği gibi aşağılamak amacıyla Kızılbaş da denir. Sadece Bektaşî olanlar şehirlerdedir. Sünnî ve Alevî olmayı dikkate almadan bir cemiyete üye olunur gibi ikrar vererek bu tarikata girerler ve kabullerinde zorlama da yoktur. Anadolu Alevîliği ise milliyete dayanır ve İran Şiîliği ve Arap Alevîliğinden farklı olarak Türk örf ve âdetleri içinde kalmıştır. Alevîler çeşitli kollara ayrılırlar. Her toplumun bir ocağı vardır. Şehir Bektaşîleri ile köy Alevî-Bektaşîleri arasındaki ayrılıkların sebebi genelde kültür farklılıklarından ileri gelir. Alevî-Bektaşîlerin ocaklı dedeleri, şehir Bektaşîlerinde olduğu gibi kademeli olarak yetişmezler; dedelik babadan oğla geçer ve eğitim aranmaz[12]

Alevîliğin, özellikle Anadolu Alevîliğinin mezhepler, tarikatlar üstü bir inanış biçimi olduğu söylenebilir. Bu inanış biçimi yalnız dinsel hayatı değil, toplumsal hayatı da belirleyen, günlük yaşayışı ve insanî ilişkileri düzenleyen bir inanç sistemidir. Bu açıdan bakıldığında Bektaşîlik, Anadolu Alevîliğinin tarikat yapısı içinde kurumlaşmış biçimidir denilebilir; çünkü özde ve inançta ikisi arasında büyük farklılıklar görülmez. Alevîlikte bir kan bağı yani soya bağlılık ilkesi dışta tutulursa, bir Bektaşî ile bir Alevînin yaşama biçimi, dünya görüşü, ahlâki yapısı, insana bakışı hemen hemen aynıdır. Alevîlikte ve Bektaşîlikte ahlâkın anayasası, "Eline, diline, beline" sahip olmaktır. Özde aynı olan bu inanış uygulamada bazı farklılıklar gösterir. Bu gibi özellikler Alevîlikle Bektaşîliğin birlikte anılmalarına, kimi zaman da eşanlamlı olarak kullanılmalarına yol açmıştır.[13]

Bektaşîlik İslâm dünyasında ortaya çıkan ve yaygınlık kazanan ilginç tarikatlardan biridir. Diğer Müslüman tarikatlara benzemeyen tarafı, müsamaha sınırını

---

[12] Erdoğan, **a.g.e.**, s. 45-47
[13] Özkırımlı, **a.g.e.**, s. 181

çok genişletmesi sebebiyle toplumdaki bütün heteredoks zümrelere kucak açmış olmasıdır.[14]

Bu tarikatın bir başka yönü de Hurûfîlikle olan ilişkisidir. Bunlar aynı şeyler değildir. Hurûfilik 1398'de Esterabadlı Fazlullah tarafından Horasan'da kurulan bir tarikattır. Aynı zamanda kendisini peygamber olarak ilân eden Fazlullah, peygamberlerin eksik bıraktığı hususları tamamlamak için gönderildiğini öne sürmüştür. Kur'an'ın gizli yönlerini 28 Arap, 32 Fars harfleriyle ve rakamlarla çözdüğünü açıklamıştır. Hurûfîler, Fatih döneminde Anadolu'da ve Rumeli'de etkili oldular ve birçok isyan çıkardılar. Bu zümreye mensup olanlar takiplerden kurtuluşu, Bektaşî teklerine sığınmakta bulmuşlardır. Hurûfî şeyh ve dervişleri, fikirlerini Hacı Bektaş Veli'nin fikirleriymiş gibi tekkelerde yaymışlar ve Allah'ın bir insanın yüzünde belirdiği iddiası ile kaşa, göze ve burun gibi uzuvlara harflerle mana vermişlerdir. Bektaşîlerin "Aynayı tuttum yüzüme, Ali göründü yüzüme" inancının Hurûfîliğin etkisiyle olması muhtemeldir.[15]

Anadolu'da gelişip yayılmış Türk tarikatlarından olan Bektaşîliğin felsefesi, örf ve adetleri Türklere yönelik özellikler gösterir. Bu tarikat, eski Türk inançları ile Müslümanlığı kaynaştıran bunları tasavvufi olarak ifade eden, halka kadar inen bir yapıdadır. Kültürü, dili, duygusu ile ulusal yapıyı koruyan bunun yanında bilime değer veren bir tarikat olması sebebiyle Bektaşîliği araştırmak, ulusal kültürü tanımak açısından önemlidir.[16]

b) Bektaşîliğin Tarihi Gelişimi:

Türk tarihinin umumî seyri incelendiği zaman görülecektir ki, Türklerin hayatı daima batıya doğru bir akış içinde geçmiştir. "ilâhî bir takdir" i yerine getirmek için,

---

[14] Mustafa Kara, **Tasavvuf ve Tarikatlar**, İletişim Yay. İst., 1995, s. 65
[15] Erdoğan, **a.g.e.**, s. 39-40
[16] Erdoğan, **a.g.e.,** s. 41

birçok siyasî, coğrafî ve tarihî şartlar Türkler'i batının cezbesi ile at üstünden indirmemiş dalgalar halinde güneşin doğduğu ana kaynaktan batıya "Kızıl Elma"ya doğru çekmiştir. Çok uzun bir zaman önce Asya'nın içlerinden yola çıkan Türkler, Hazar'ın güneyinden ve kuzeyinden olmak üzere iki koldan ilerlemişlerdir. Bunlardan güney yoluyla gelenler, İslâmiyet'in ilk yüzyıllarındaki ihtişamıyla karşılaşmış daha önceleri umumî olarak "Gök Tanrı" adındaki millî ve diğer kavimlerden aldıkları Budizm, Maniheizm, Karaim gibi dinlere inanan Türkler, İslâmiyetle karşılaştıklarında, daha sonra bayraktarlığını yapacakları bu dini incelemek lüzumunu hissetmişlerdir.[17]

Bu Türk toplulukları, İslâmiyet'i kabul etmeden önce de, çeşitli dinlere girdikleri zaman eski inançlarından dinle çatışmayanlarını olduğu gibi, çatışanlarını ise yeni dinden aldıkları motiflerle besleyerek ona uydurmaya çalışmışlardır. İslâmi dönem için de aynı durum meydana gelmiştir. İslâmiyet'le kesinlikle bağdaşmayan inançları ise tamamiyle terk ettikleri söylenebilir.[18]

Türk yurtlarında İslâmiyet'in kabulü M.S. VIII. asırda başladı; ancak Müslümanlık Türklere zorla kabul ettirilmemiştir. Halife Ömer zamanında İran'a giren Arap orduları, Irak'ta Sâsânîler devri İran İmparatorluğu'nun sınır şehri Kadisye'de kazandıkları büyük zaferle, Sâsânî İran İmparatorluğu'nu bir hamlede yok etmişler ve bu büyük istila ile İran halkı, öteden beri inandıkları Zerdüşt dinini bırakarak İslâmiyet'i kabul etmişlerdir.[19]

İran'da kazanılan ilk Arap zaferi, Türkistan'a aksettiğinde gelen haberler manevî değerlerle süslenmiş, efsaneleşmiştir. VIII. asırda ise Müslüman Arap orduları Mâverâünnehir'de göründüler. 710–716 yılları arasında Emevi kumandanı Kuteybe İbni Müslim bu fethi tamamladı. Bununla beraber Arap üstünlüğü daha da ötesi Seyhun-

---

[17] Abdurrahman Güzel, **Hacı Bektaş Velî'nin Hayatı Eserleri ve Fikirleri**, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Vakfı Yay., Ank.1998, s. 6

[18] Ahmet Yaşar Ocak, **Alevî Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri,** İletişim Yay., İst.2000, s.53

[19] N.Sami Banarlı, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi,** M.E.B. Yay., İst.1998, C.I, s. 92

Sırderya nehri kıyısına varması, VIII. asır ortalarını aşan zaman içinde gerçekleşmiştir. Bu dönem içinde Türkler ile Müslümanlar arasında dotluk meydana gelmiştir. IX. asır ortalarında Horasan'da kurulan Samanoğulları Türklerle iyi ilişkiler kurdu hatta ordusunu Türklerden teşkil etti. Müslümanlık önce Mâverâünnehir Türkleri tarafından benimsendi; ancak İslâmiyet'in Oğuz, Karahan, Karluk gibi Türk boylarının arasında yaygın bir din olması IX. asrın sonlarına doğrudur.[20]

İslâmiyet'in kabul edilmesiyle birlikte kültürümüzde yeni bir terim ortaya çıkmıştır. Müslümanlığı kabul eden Türkler, Oğuz Türkleri, Karluklar, Yağmalar ve Yabgular tarihimizde "Türkmen" ismi ile anılmaya başlanır. Türkmen kelimesi Müslümanlaşmış, Müslümanlığı kabul etmiş olan Türk boylarını ve daha Müslüman olmamış diğer Türk boylarından ayıran bir isimdir.[21]

Eski İran an'anelerini barındıran Horasan, İslâmiyet'ten sonra tasavvuf cereyanının başlıca merkezlerinden biridir. Mâverâünnehir ve civarı İslâmlaştıktan sonra sûfîlik cereyanı Türkistan'a girmeye başlamıştır. Horasan'a daha önceleri çeşitli sebeplerle gidip gelen Türkler arasında da "Muhammed Ma'şuk Tûsî" ve "Emir Ali Ebû Hâlis" gibi tanınmış sûfîler yetişmiştir. Böylece Türkler arasında tasavvuf cereyanı yavaş yavaş kuvvetlenmiş; Buhara, Semerkand ve Kaşgâr gibi büyük İslâm merkezlerinden gelen dervişler, göçebe Türkler arasına yeni fikirler götürmüşlerdir.[22]

İlâhî nurun yeryüzüne inerek insan bedeninde tecelli bulması, millî kahramanlarının böyle bir nurdan yaratıldığına asırlarca inanmış bir millet için alışılmış bir fikirdir. Türkler, kendilerine Allah, yaratılış, varlık, yokluk, ölüm, ölümden sonrası ile cennet, cehennem gibi kavramları genellikle şiirle anlatan İslâm dervişlerini yadırgamamış onları kendi şaman ve baksılarına benzetmiş ve sevmiştir. Türkler

---

[20] Banarlı, **a.g.e.**, s. 93

[21] Ethem Ruhi Fığlalı, Günümüzde Alevîlik ve Bektaşîlik, **Ana Hatlarıyla Alevilik**, T.D.V. Yay., Ank., 1995, s. 13

[22] Fuat Köprülü, **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, D.İ.B. Yay., Ank., 1981, s. 17-18

kendilerine yakın buldukları bu derviş-şairlere “Ata”, “Baba”, “Hoca” gibi isimler vermişlerdir. Bu ismi taşıyan birkaç sûfî arasında “Arslan Baba”, “Korkut Ata”, “Çoban Ata” sayılabilir.[23]

Bu Türk dervişleri hakkında kesin bilgilere sahip olunamamakla beraber göçebe Türkler arasında önemli yerlerinin olduğu menkıbelerden anlaşılmaktadır. Bunlar arasından yüzyıllarca tesirini ve manevi nüfuzunu korumuş, Türk Milletinin fikir dünyasını tek başına ihya etmiş şahış Ahmet Yesevî’dir. Türk-İslâm tasavvufunun fikir yapısını halis bir Türkçe ile yazdığı şiirlerinde ortaya koymuş, talebeleriyle birlikte İç Asya’dan Balkanlar’a kadar bu öğretilerini ulaştırmıştır. Özellikle Cengiz istilâsı sırasında Horasan ve Azerbaycan yoluyla Anadolu’ya gelen Yesevî halifeleri Türk Milleti’nin İslâmiyet’i sevmesinde önemli bir yer tutar.[24]

XIII. asırda Yesevî dervişleriyle birlikte Anadolu’ya gelmeye başlayan ve birçok kolları mevcut olan ikinci bir grup daha vardır. Bunlar; Şia mezhebine dâhil olan bir grup kişiyle birlikte Kalenderîye, Haydarîye mensupları da bu ikinci gruba dâhil edilebilir.[25]

Gerek Yesevî dervişleri, gerekse onların izleyicisi olan ve tasavvufî düşünceyi yaymaya çalışan Babalar bir çeşit İslâm misyoneri sayılabilir. Bunlar arasında küçük ayrılıklar olsa bile onların söyledikleri Türkmenlere uygun gelmiştir; çünkü bunlar basit, uygulanabilir, esnek fikirlerdi ve onların yaşayısına ters kurallar getirmiyorlardı.[26]

Türkmenler arasında ilk Müslüman Türk devleti olan Karahanlılar, Samanoğulları ve Selçuklular zamanında Oğuz Türkmen aşiretleri arasında tasavvuf cereyanı bu şekilde doğmuş oldu. Yesevîlik, Nakşîlik ve Mevlevîlik gibi Sünnî

---

[23] Banarlı, **a.g.e.**, s. 276
[24] Güzel, **Hacı Bektaş Velî’nin Hayatı Eserleri ve Fikirleri, a.g.e.**, s. 9
[25] Abdurrahman Güzel, **Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı**, Akçağ Yay., Ank., 2000, s. 9
[26] Özkırımlı, **a.g.e**, s. 52

tarikatların yanında Ehl-i beyte gönül veren Alevî tarikatları ayrı bir grup olarak ortaya çıktılar. Sünnîler eski Türk dinini tamamen terk ederken Alevîler Şamanlıktan tam olarak ayrılmadılar. Oğuzların, Bozok ve Üçok kollarına mensup bir kısım boylar Alevî olmuşlardır. Özellikle Alevîliğin Horasan illerinde kuvvetlendiği görülür. Sünnîlerin şeyhlerine karşı Alevîlerin de "Baba" adlı pirleri Türkmenler arasında dolaşmaya, Ehl-i beyti Türklere sevdirmeye çalışmışlardır.[27]

XIII. yüzyılın ikinci yarısına doğru, Seyyid Ebu'l-Vefa Bağdadî (öl. 1105) tarafından kurulmuş olup Anadolu Türkmen çevrelerinde Baba İlyas-ı Horasanî (öl. 1240)'nin temsil ettiği Vefâîlik tarikatı içinde yeni bir bağdaştırmacı (syncr'tiste) heteredoks akım meydana geldi. Babaî hareketi adıyla niteleyebileceğimiz bu akım, XIV. yüzyılın başlarına kadar yarım yüzyıl boyunca gelişerek Rum Abdalları (Abdâlân-ı Rum) denilen zümreyi meydana getirdi. İlk Osmanlı hükümdarlarının da desteklerini sağlayan bu zümre mensupları, devletin kurluş yılları boyunca fetihlerde ve iskân hareketlerinde de önemli işler gördüler. XIV-XV. yüzyıl boyunca Yesevî, Hayderî ve Vefaî tarikatları bünyesinde yer alan Kalenderî zümrelerinden bu sonuncusuna mensup olan Baba İlyas halifelerinden Hacı BektaşVelî (öl.1271) ananeleri etrafında toplanarak nihayet yeni bir tarikat şekline dönüşen Babaî akımı kendisine isim babası olarak Hacı Bektaş'ı seçmiş böylece XVI. yüzyılda Bektaşîlik adını almıştır.[28]

XIII. yüzyıl Anadolusu'ndaki dini ve siyasi cereyanların şaşırtıcı çeşitliliği ortaya koyanlardan birine Ahmet Yaşar Ocak'ın doktora tezinde rastlamaktayız. Bu çalışmanın temel kaynağı, XIV. yüzyıl ortalarında yaşamış olan Elvan Çelebi'nin günümüze dek pek az istifade edilmiş bir eseridir. Bu kaynaktan yola çıkarak Ahmet Yaşar Ocak, Elvan Çelebi'nin büyükbabası olan Baba İlyas'ın Hacı Bektaş'ın mürşidi olduğu görüşünü öne sürmektedir. Aynı zamanda Selçuklu hâkimiyetine karşı çıkan Türkmenlerin ayaklanmasına önderlik eden Baba İlyas, konu ile ilgili araştırmalarda

---

[27] Enver Behnan Şapolyo, **Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi**, Türkiye Yay., İst.1964, s. 256-257
[28] Ocak, **a.g.e.**, s. 26-27

birlikte mücadele ettiği Baba İshak'ın gerisinde gözükmektedir. Müverrih bin Bîbî'nin verdiği bir bilgiye dayanarak, Baba İshak'ın birçok kaynakta Baba Resu'llah olarak karşımıza çıkan Babaî İsyanı başkanıyla aynı kişi olduğu görüşü umum kabul görmüştür. Ancak, buna karşı Ahmet Yaşar Ocak Baba Resu'llah'ın, mücadelerle geçmiş hayatı daha sonra torunun torunu tarafından yarı menkıbevî bir şekilde kaleme alınmış olan Baba İlyas'tan başka biri olmadığı görüşünü öne sürmektedir. Bu durumda Baba Resu'llah'ın müridi Hacı Bektaş'ın, Babaî hareketinin nispeten önemsiz bir mensubu olduğu açıktır. Elvan Çelebi, Menâkıbu'l-Kudsiyyesi'nde onu Baba İlyas'ın altmış halifesi arasında anmaktadır. Babaî kımıldanışının içinde yer almakla beraber, ayaklanmaya katılmadığını, bir düşünsel yaşam sürmek üzere eylemlerden çekildiğini, aralarında Ede Bali adının da geçtiği yoldaşları ile yaşadığını söylemektedir.[29]

Ede Bali'nin, Osman Gazi'nin kayınpederi olması sebebiyle, Osmanlı tarihinden tanıdığımız Şeyh Ede Bali ile aynı kişi olması gerekmektedir. Tarih yazarlarına göre; zengin bir adamdı, sürüleri vardı. Bir derviş yaşamı sürdü ve Genç Osman'ın da sık sık gelip kaldığı bir zaviyesi bulunmaktaydı. Osman'ın bir düş görüp şeyhin kızını ona vermesiyle neticelenecek olay bu zaviyede kaldığı sıralardadır. Şeyh Ede Bali yüz yirmi yaşına kadar yaşadı ve biri genç yaşta, öbürü ilerlemiş yaşındai iki defa evlendi. Osman Gazi'yle evlendirdiği kızı ilk evliliğindendi ve bu kızı Orhan Gazi'nin annesi oldu. Şeyh Ede Bali'nin Babaî çevresinden olması, Hacı Bektaş'la olan ilişkileri, ilk Osmanlılarla Bektaşîler arasındaki ilişkinin bilinmesi açısından önemlidir.[30]

Hacı Bektaş'ın yaşadığı çağda Kırşehir'de, birçok bilgin ve müderris bulunuyordu. Bunların içinde Hacı Bektaş'la dost olan Ahi Evren adında bir de er bulunmaktaydı. Hacı Bektaş Veli'nin Ahi Evren ve Ahilerle olan yakın ilişkisi İslâmın

---

[29] Suraiya Faroqhi, **Anadolu'da Bektaşilik,** Simurg Yay., İst., 2003, s. 183-184
[30] Iréne Melikoff, **Hacı Bektaş Efsaneden Gerçeğe,** (Çev. Turan Alptekin), Cumhuriyet Kitapları, İst., 2004, s. 201

etkisiyledir. Zira Ahiliğin prensip olarak kabul ettiği prensiplerin hepsi, İslâmi inançlardan kaynaklanmaktadır.[31]

Ahilerin, tasavvufî vecd ve meslek törenlerini ihtiva eden Fütüvvetnâme adı altında ortaya koydukları eserlerinin asıl hedefi; herkesi meslek sahibi yapmak, hiç kimseyi aşsız, işsiz, eşsiz bırakmamak ve bunun için birbirleriyle yardımlaşmayı kabullenmektir. Mesleklerinde daima doğru, dürüst ve sağlam iş yapmayı amaçlayan Ahilerin, devlet yöneticisi yetiştirmek ve devlet himayesinde dürüstçe görev yapmak bir diğer görevidir.[32]

Ankara'nın Osmanlılar tarafından alınış tarihi olan H.762 (M.1360–1361) tarihinden sonra artık Ahilerin namına pek rastlanmamaktadır. Bu ifadelerden Ahilerin siyasî ehemmiyetinin kalmadığı anlaşılmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu Anadolu'da siyasî ve kuvvetli bir merkeziyet kurduktan sonra bunların siyasî bir ehemmiyeti kalamazdı. O, dönemlerde Bektaşîlik gibi tarikatların kurulması da Ahiliği herhangi bir esnaf teşkilâtı hâlinde bırakmış ve onların esasında gizli olan Bâtınîyye mahiyeti, Bektaşîlik gibi tarikatlara geçmiştir.[33]

Alevîlik ve Bektaşîlik gelişimini sürdürürken Ahi örgütünün birçok noktalarını aldı ve özellikle fütüvvetnâmelerdeki edep-erkânı benimsedi. Alevîler ve Bektaşîler tarafından da fütüvvetnâmeler yazıldı.[34]

Hacı Bektaş'ın içinde bulunduğu Türkmen muhiti, Rafızî cereyanlara açık bulunuyordu. Şamanist ve doğa kültü ile inanç öğelerinin yanında Rafızî tesirleri de hesaba katmak gerekir. Fuat Köprülü ve ondan sonra da Ahmet Yaşar Ocak, Anadolu'daki birçok Türkmen aşireti tarafından kışlak olarak kullanılan Kuzey

---

[31] Güzel, **Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı, a.g.e.**, s. 168-169
[32] Güzel, **Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı, a.g.e.**, s. 146
[33] Köprülü, **a.g.e.**, s. 216
[34] Erdoğan, **a.g.e.**, s. 35

Suriye'de mevcut bulunan İsmailî daîlerin faliyetlerine değinmiştir. Buna göre, XIII. yüzyılda Anadolu'da teşkilatlı bir Şiî hareketinden söz edilemezse bile, tesirlerini dikkate almak gerekir. Bu çevrede Âşıkpaşazâde de isimleri geçen ve Köprülü'nün kim olduklarını belirlemek için büyük uğraş verdiği Abdâlân-ı Rum etkindi. Çerçevesi belli bir taşkilattan çok Selçuklu döneminde Bizanslılar'a karşı savaşan bütün dervişler için bu tabirin kullanıldığı kesindir. Köprülü bu dervişleri, Haydarî, Yesevî ve Kalenderî kolları olarak birbirinden ayırır. Ocak ise bunlara Baba İlyas ve ailesine bağlı müritler ile Hacı Bektaş'ın ve Sarı Saltuk, Barak Baba gibi başka dervişlerin taraftarlarını da ilave ederek böyle bir ayırım önermektedir.[35]

XIV ve XV. yüzyıllarda hızla yaygınlaşan Bektaşîlik, Hacı Bektaş Veli'nin adının etkisiyle Şiî, Bâtınî tarikatların hemen hepsini ve bunlara bağlı toplulukları, Ahilik gibi kurumların içinde eritmiştir. Bu durum, Osmanlı yönetimince de desteklenmiş, kuruluş yıllarında siyasal egemenliği pekiştirmek için babalarla, şeyhlerle işbirliği yapmalarına vesile olmuştur. Osmanlı padişahları da devletle çatışmayan Bektaşîliği, Bektaşî tekkelerini korumuş, kollamışlardır. Osmanlıyla siyasi açıdan çatışan, fırsat buldukça baş kaldıran Alevîler sürekli izlenmiş, ezilmişlerdir. Özellikle XVI. yüzyıl başlarında Anadolu'daki görünüşte dinsel nitelikli ayaklanmalar Alevî dedelerince yürütülmüştür.[36]

Bektaşî tarikatının yapısındaki değişikliklerin 1650'li yıllarda tamamlandığı görülmektedir. XVI. yüzyılda takibata uğrayan Anadolu'daki Rafizî toplulukların çoğu, bu dönemde Bektaşî tarikatı içinde erimiştir. Tarikatın içinde de çatışmaların yaşanmasına sebep olan bu yeniden yapılanma döneminin arkasından bir istikrar devresi gelmiş görünmektedir. XVII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Hacı Bektaş'taki Pir Evi şeyhleri, tarikata bağlı diğer zaviyelerin postnişin tayinlerini denetim altına almaya çalışmışlardır. Bu istikrar dönemi, özellikle XVIII. yüzyılın ikinci yarısına denk

[35] Faroqhi, **a.g.e.**, s. 184-185
[36] Özkırımlı, **a.g.e.**, s. 183

gelmektedir. Dönemin şeyhlerini dünya nimetlerinden vazgeçen geleneksel dervişler değillerdir. Bektaşî tarikatına bağlı ve bugün çoğunlukla Alevî olarak adlandırılan kırsal kesim ile daha çok şehirli edebî geleneğin temsilcisi tekke sakinleri arasında geçimsizliklerin olduğu da söylenebilir.[37]

II. Mahmud'un 1826 yılında Yeniçeri Ocağını kanlı bir şekilde ortadan kaldırmasıyla XVIII. ve XIX. yüzyıl başlarındaki istikrar ortamı sona ermiştir. Bektaşî tarikatı 1826'dan sonra yasaklandı ve mallarına el konuldu. Fakat bunlar Bekataşîliği silip yok etmedi. Tarikat resmi olmasa da işlevini sürdürdü ve gizliliğe çekildi. Bu durum Türk Devleti'nin laikleştiği ve derviş tarikatlarının hepsinin birden yasaklandığı 1925 yılına kadar sürdürmek zorunda kaldı. Bu dönemde, kent Bektaşîleri ile Alevî adı verilen köy Bektaşîleri arasında bir ayrılık gittikçe belirginleşiyordu. Her iki zümrenin inançları aynı olsada her ikisi de kendilerini Hacı Bektaş'a bağlı sayıyor olsalar da, sosyal zeminleri farklıydı ve Alevîler, genel olarak, yaşadıkları kırsal çevrelerde yerleşip kaldılar; Bektaşîler ise kentlerin okumuş seçkinlerine katıldılar.[38]

c) Belli Başlı Bektaşî Şairleri:

Bektaşîliğin Türk Halk Edebiyatına getirdiği zenginlik, tarikat töresinin bütünüyle Türkçe olmasından kaynaklanmaktadır. Dualar, niyazlar, gülbanklar, nefesler hiçbir zaman birer dogma, ayet, hadis sayılmamış; tekkelerdeki özgürlük ortamında yeni yeni gülbanklar, nefesler terennüm edilmiştir. Duyguya, düşünceye, söyleyişe tanınan bu özgürlük sonucunda birçok eser meydana getirilmiştir. Bektaşî-Tekke Edebiyatının bilinen tüm erenleri ve dedeleri aynı zamanda birer şairdir. Kaygusuz Abdal, Abdal Musa, Kazan Abdal, Güvenç Abdal, Sersem Ali Baba, Nedimi Baba, Deli Baba, Hasan Dede, İbrahim Edhem Baba, Himmet Baba, Dertli Baba, Seyranî Baba, Perişan Baba,

---

[37] Faroqhi, **a.g.e.,** s. 189-190
[38] Melikoff, **a.g.e.**, s. 304-305

Turâbî Ali Dede gibi Türkçe söyleyen, nefes okuyan ozanlardır. Bu şahısları coşturan ortak duygunun kaynağı Allah aşkı, Muhammed, Ali, Hasan, Hüseyin'dir.[39]

Ayrıca Alevî- Bektaşî toplumunun "Yedi Ulular" olarak adlandırdığı Nesîmî, Fuzûlî, Pir Sultan Abdal, Hatâî, Yemînî, Kul Himmet arasında Vîrânî de bulunmaktadır.

[39] Erdoğan, **a.g.e.**, s. 128

BİRİNCİ BÖLÜM

VÎRÂNÎ, HAYATI VE ESERLERİ

VÎRÂNÎ DEDE

1.1. HAYATI VE ESERLERİ

1.1.1. Hayatı:

Vîrânî'nin Divanı'nı Türkçeye kazandıran M. Hâlid Bayrı, Vîrâni'ye şimdiye kadar yeterli ilginin gösterilmediğinden duyduğu sıkıntıyı eserinde belirtmiştir. "Vîrânî hakkında şimdiye kadar herhangi bir kaynakta esaslı, gerçekten aydınlatıcı, doyurucu bilgiye rastlanamamıştır. Şairin hayatı ve eserleri üzerinde durmak cesaretini hiç kimse göstermemiş, ondan bahsetmek zorunda kalanlar da gelişigüzel çizilmiş birkaç satırla, okuyucuları oyalama yolunu tutmayı tercih etmişlerdir." [40]

Vîrânî'nin doğum ve ölüm tarihleri bilinememekle baraber on altıncı yüzyılda yaşamış, Hurufi inanç ve felsefesini benimsemiş bir Bektaşi ozanı olduğu söylenebilir. Eğriboz Adası'nda doğmuştur. Bektaşiliğin ikinci piri Balım Sultan'dan el almış, bir süre Necef-i Eşref'te Hz. Ali'nin türbedarlığını yapmıştır. Anadolu'nun çeşitli yerlerini ve özellikle Deliorman ve Dobruca'yı dolaşmıştır. Necef'ten dönüşünde Razgrat'ta dergâh kurmuş olan Demir Babayı ziyaret etmiş ve Demir Babadan babalık icazeti istemiştir. Demir Baba, onun şiirlerini beğenmemiş, öğütte bulunarak: "Kişi böyle sevdalarda olmamak gerek Kur'an okudum dersin ama Kur'an seni okusun. Sen Kur'an'a uy. Veliyullahı inkâr etme" diye paylar. Fakat Balım Sultanın dervişi olması nedeniyle ona icazet verir. Vîrânî, sabahleyin yola çıkar, Karlıova'da Hafız Zeden Tekkesi'ne gelir ve orada vefat eder. Avlu kapısı önüne gömülür.[41]

Vîrânî Dede Bektaşî şairidir. Fakr-nâme isimli eserinde din ve tasavvuf konularını işlemiştir. Fakr-nâme'de kullanıldığı kelimeler çoğunlukla din ve tasavvufla ilgilidir. Tevhid, tecelli, vahdet, kesret, gönül gibi tasavvufî kavramlara yer verilmiştir.

---

[40] M.Hâlid Bayrı, **Vîrânî Hayatı ve Eserleri**, Maarif Kitaphanesi Matb., İst., 1957, s. 5
[41] İsmail Özmen, **Alevi-Bektaşi Şiirleri Antolojisi**, K.B.Y., Ank., 1998, C.2, s. 429

Vîrânî Dede Fakr-nâme'de Bektaşîlikle ilgili olarak Allah'ın, Hz. Muhammed'in, Hz. Ali'nin ve On iki imamın isimlerini sıkça kullanmış; tâlip, pir gibi sözcüklere yer vermiştir. Bununla beraber peygamberlerden, tarihî ve efsanevî şahsiyetlerden, Ehl-i beyt'ten, mutasavvıflardan ve bazı Bektaşî büyüklerinden bahsetmiştir.

1.1.2. Eserleri:

M.Hâlid Bayrı, şairin bir divanı olduğuna işaret etmiş ve bu divanı günümüz Türkçesine aktarmıştır. Divanın nerede ve kim tarafından yazıldığının belli olmadığını; ama divana ilk sahip olan kişinin Derviş Behrâm adında bir Bektaşî olduğunu söylemektedir. Bu eserde üç yüz kadar manzume bulunduğuna ve 1854 (h.1270) tarihinde yazılmış olduğuna işaret eder. Bu divanın Anadolu ve İstanbul'daki genel ve özel kitaplıklarında başka nüshalarının da olabileceğini hatırlatır.[42]

İsmail Özmen ise şairin bir divanı ve Hurûfîlikle ilgili bir risalesi olduğunu söylemektedir. Bu iki eser de basılmıştır. İlk baskısı Nazm ü Nesr-i Vîrânî Baba, Mısır 1873'tür.[43]

Şiirlerine göre Bektaşî ve Bektaşî şairleri arasında sayıldığı kadar Hurûfî olduğu da kabul edilen ve Hurûfî şairleri arasında yer verilen Vîrânî, bazı manzumelerinde Vîrân Abdal, Vîrânî Dede, Vîrân Baba gibi mahlaslar da kullanmıştır.[44]

Alevî- Bektaşî toplumunun "Yedi Ulular" olarak adlandırdığı bu yedi şairden; Hatâî, Pir Sultan Abdal, Kul Himmet, Yemînî, Vîrânî tamamen Bâtınîdirler. Pir Sultan Abdal'ın ve Kul Himmet'in nefesleri asırlarca Bektaşîler tarafından söylenmiştir ve bunlar iki kudretli Bâtınî halk şairidir. Fazîletnâme sahibi ve Otman Baba tarikatına mensup olan Yemînî ile tam bir Aliyu'llâhî ve Hurûfî olan Vîrânî'nin Bâtınîliğinden de

---

[42] Bayrı, **a.g.e.**, s. 6
[43] Özmen, **a.g.e.**, s. 429
[44] Bayrı, **a.g.e.**, s. 5

şüphe yoktur. Vîrânî Divanında baştan başa aruzu kullanmıştır. Sadece tekkelerde hece ile söylenmiş birkaç tane nefesi bulunmaktadır. Eğer o nefesler gerçekten Vîrânî'nin ise arada bir heceyi de kullanmış olduğu düşünülebilir. Yemînî ile Vîrânî, Divan şairlerinin orta dereceden aşağı şairleri arasında mukayese edilebilecek şairlerdir.[45]

Eski kaynaklar gözden geçirilecek olursa, Türk şairleri arasından açıkça Hurûfî olarak tanınan iki şair vardır. Bu iki şair: Nesîmî ve Nesîmî'nin yetirştirdiği Refî^c 'dir. Bu iki şairin dışında da Hurûfîliği kabul etmiş pek çok şair bulunacaktır; fakat bunlar herhangi bir tehlikeyle karşılaşmamak için Hurûfîliklerini gizlemişlerdir. İşte bu şairlerden birisi de Vîrânî'dir.[46]

Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı eserlerinde eserin içeriğine önem verilir. Bu yazarların başlıca hedefi halkı bilgilendirmek olduğu için şekil ikinci planda kalır. Dinî Tasavvufî Türk Edebiyatı şairlerden biri olan Vîrânî Dede de eserlerini bu amaca hizmet için oluşturmuştur. İşlemiş olduğu konulardan dolayı terkipleri, Arapça ve Farsça kelimeleri çokça kullanmış, genellikle şiirlerini aruzla yazmıştır.

M. Hâlid Bayrı ve İsmail Özmen Vîrânî'ye ait bir divanın ve risalenin bulunduğuna işaret etmektedirler. Bizim yaptığımız çalışmalar sonucunda tespit etmiş olduğumuz eserler ise şunlardır:

Bilmek Risalesi: Milli Kütüphanede Yz A 2616 / 2 numarada bulunmaktadır. Yaprak sayısı 110b-129a arası, 217x168-173x115 boyutlarında, her sayfada 21 satır, talik yazılı, samani kâğıt, şirazesi dağınık, sırtı tamir görmüş, kapakları ebru kâğıt kaplı, mukavva bir cilt içerisindedir. Eser, Bektaşilikle ilgilidir. Sözbaşları ve sözüstleri kırmızı, yaprakları rutubet lekelidir.

45 Abdülbâki Gölpınarlı-Pertev Nâilî Boratav, **Pir Sultan Abdal**, DTCF Yay., Ank., 1943, s. 17-20
46 Bayrı, **a.g.e.**, s. 9-10

Divanı: Milli Kütüphanede Yz A 2616/1 numarada bulunmaktadır. Yaprak sayısı 1b-108b arası, 217x168-170x95 boyutlarında, her sayfada 21 satır, rik'a yazılı, samani kâğıt, şirazesi dağınık, sırtı tamir görmüş, kapakları ebru kâğıt kaplı, mukavva bir cilt içerisindedir, söz üstleri kırmızı, yaprakları rutubet lekelidir. Ayrıca bu eserin İstanbul Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesinde, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığında nüshaları bulunduğu gibi başka yerlerde de nüshalarının bulunabileceği muhtemeldir.

Eşʿâr: Milli Kütüphanede Yz A 8151/2 numarada bulunmaktadır. Yaprak sayısı 27b-35b arası, 250x184-220x125 boyutlarında, her sayfada 22 satır, rik'a yazılı, su yolu filigranlı kâğıt, yapraklar rutubet lekelidir.

Fakr-nâme: Bu eser, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar Bölümü 3921 numarada bulunmaktadır.

"Elḥamdülillāhi Rabbü'l-ālemin imdi ey ṭālib fażl-ı Ḥaḳ elḥamdülillāhdan murād Teñriyi anmakdur ve Teñriyi añmaḳdan murād bilmekdür eğer Teñriyi bilmek dilerseñ özüñe naẓar eyle zīrā kim özüni bilen Ḥaḳḳ'ı bilür."

(1b/3-5)

Satırlarıyla başlar. 51 yaprak, karışık satırlı, samani kâğıt, ciltsiz. İstinsah tarihi, şu şekilde belirtilmiştir: "İş bu kitabda icrāʿ olunan taṣḥīḥāt-ı evāil cemāzi-yel-evvel 1045 tariḫi ile müverriḫ bir nüsḫa ile muḳabele olunduġunda yapılmışdur 28 Şa'bān 1222 Cumʿa ṣabahı." Müstensih ismi bulunmamaktadır.

"Muḥammed Alī'nüñ ālini ve evlādını bu dört bābla tanımayan müşkilini ḥāl eylemedi ve özüñi nefs-i emmāreden ḳurtaramaz."

(51b/14-15)

Satırlarıyla biter. Eserin manzum ve mensur kısımları vardır.

İrşâd-nâme: Milli Kütüphane 647 / 2 numarada bulunmaktadır. 165x105-110x65 boyutlarında, yaprak sayısı 37b-110a arasında, her sayfada 15 satır, talik yazılı, abâdî kağıt türünde, mıklebli, vişne rengi, meşin ciltli, söz başları kırmızıdır.

Kitâb-ı Ahvâl-ı Sûfiye: Milli Kütüphanede Yz A 7604 numarada bulunmaktadır. 220x150-145x85 boyutlarında, 77 varak, her sayfada 13 satır, harekeli nesih yazılı, taç filigranlı, sırtı kahverengi pandizot, kapakları siyah kâğıt kaplı mukavva cilttir. Eser, sûfîlerin hâlleri hakkındadır. Rutubet lekelidir. Kurt yeniklidir. Sözbaşları ve çizgiler kırmızıdır.

Leylâ vü Mecnûn: Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesinde 3142/1 numaradadır. 210x150-175x105 boyutlarında, yaprak sayısı 1b-28a arasında, her sayfada 23 satır, talik yazılı, abâdî kâğıt türünde, sırtı bez, üstü ebru kağıt kaplı mukavva ciltli, söz başları kırmızıdır.

Manzûme-i Râ'iye: Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesinde 3088/10 numarada bulunmaktadır. 210x155-190x130 boyutlarında, yaprak sayısı 52b-53a arasında, her sayfada 16 satır, talik yazılı, abâdî kâğıt türündedir. Sırtı meşin, üstü ebru kâğıt kaplı mukavva ciltlidir ve sonunda kasideler vardır.

Nazm ü Nesr-i Vîrânî Baba: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığında 656/3 numaradadır. 205x135-145x95 boyutlarında, yaprak sayısı 93b-120b arasında, her sayfada 23 satır, nesih kırması yazı türündedir.

Risâle-i Tasavvuf: Milli Kütüphanede Yz A 4648/1 numarada bulunmaktadır. 167x104-115x65 boyutlarında, yaprak sayısı 2b-90b arasında, her sayfada 12 satır,

nesih yazılı, samanlı kâğıt, yıpranmış kahverengi meşin bir cilt içerisindedir. Eser, Bektaşilikle ilgilidir. Yaprakları rutubet lekelidir.

Risâle-i Vîrânî Baba: Milli Kütüphanede Yz A 3890/3 numarada bulunmaktadır. 230x170 - 170x90 boyutlarında, yaprak sayısı 63b-84b arasındadır. Her sayfada 17 satır bulunmaktadır. Nesih kırması yazılı, kartal filigranlı kâğıt türünde, semseli, zencirekli, köşebentli, mıklebli, kahverengi yıpranmış meşin bir cilt içerisindedir. Eser, tasavvufla ile ilgilidir. Cetveller, çizgiler, duracaklar kırmızıdır. Şirazesi dağınıktır. Bu eserin İstanbul Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesinde ve Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde de nüshaları bulunmaktadır.

Sifah-nâme: Vakıflar Gn. Md. Ankara Böl. Md. Kütüphanesinde 646/2 numaradadır. 195x130-155x80 boyutlarında, yaprak sayısı 29b-32a arasındadır. Karışık satırlı, rik'a yazılı, abadî kâğıt türünde, gri renkli ince karton sırtı bez, kısmen kırmızı yazılıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

VÎRÂNÎ'NİN FAKR-NÂMESİNDE DİN, TASAVVUF VE AHLÂK

2.1. DİN:

2.1.1. İtikat:

İslâm dininde itikat esaslarının temeli, iman; Amentü'nün tamamını kabul etmektir. Yani, "Allah'a, Meleklerine, Kitaplarına, Peygamberlerine, Kıyamet Gününe, Kadere, Hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine" inanmaktır.[47]

2.1.1.1. Allah:

İsra suresinin 110. ayeti mealen "İster Allah deyin, ister Rahmân deyin. Hangisini derseniz olur, çünkü en güzel isimler ona hastır." denmektedir.[48]

Vîrânî Dede'nin Fakr-nâme isimli eserinde Allah, Celâl, Hak, Teñri, Rab, Rahmân, Maᶜbûd, Hudâ, Mevlâ, Yezdān gibi isimlerle anılmaktadır. Allah'ı bilmek için kişinin özüne bakması gerektigini söylemektedir.

"Ey ṭālib fażl-ı Ḥaḳ elḥamdülillāhdan murād Teñriyi anmakdur ve Teñriyi añmaḳdan murād bilmekdür eğer Teñriyi bilmek dilerseñ özüñe naẓar eyle zīrā kim özüni bilen Ḥaḳḳ'ı bilür ve özüni bilmeyen Ḥaḳḳ'ı bilmez ve Ḥaḳḳ'ı bilmeyen dīdāra irmez ve dīdāra irmeyen ḥayvāndur."

(1b/4-8)

Allah'ın, Hz. Muhammed ve Hz.Ali'de zuhur ettiğini söylemektedir.

"Ḥaḳ didükleri Muḥammed ve Alī'dür zīrā kim Ḥaḳ bunlardan āşikāre oldı."

(2a/1-2)

---

[47] Güzel, **Hacı Bektaş Velî'nin Hayatı Eserleri ve Fikirleri a.g.e.**, s. 38
[48] Torun **Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvetnameler**, K.B.Y, Ankara, 1998, s. 255

Gel ey müʾmin biri farż-ı Ḫudâdur
Ḥaḳḳ'ı bilmek çü ḳavl-i Muṣṭafādur

(1/1)

"İmdi ey ṭālib bu mevcūdātuñ içinde gezen ve nūr-ı ʿaynunda görünen ol zāt-ı muṭlaḳdur ki esmā-yi ẕat ve esmā-yi ṣıfātdan zīrā kim esmāʾ-i Allahdur ki cemʿī-i eşyāʾnuñ ʿaynunda mevcūddur ammā küllī değildür cüzʿīdür."

(49a/15-49b/1-3)

"Zīrā kim Ḥaḳ bir nūrdur ve ol bir nūr-ı faḳrīdür ve daḫı fā fāildür ve fāil işledicidür ve işledici hidāyetdür ve hidāyet bāḳīdür."

(5b/2-3)

Her ki bildi bunları bir zāt-ı Ḥaḳ
Ruşen oldı gözüne mirʾāt-ı Ḥaḳ

(29/1)

Fātiḥa ve besmelenüñ ʿaynudur
Uş Muḥammed hem Alī āyet-i Ḥaḳ

(29/2)

Gel berü gel diñle birlik remzini
İsim birdür bir ṣıfāt ṣıfāt-ı Ḥaḳ

(29/3)

Görmüşem ʿayneʾl-yaḳīn şāhuñ yüzin
Virdi çünkim uş baña furṣat-ı Ḥaḳ

(29/4)

Men Vīrānī derd-mendüm āşikār
Eyledüm birlikden uş işbāt-ı Ḥaḳ

(29/5)

Buralarda ise Allah'ın diğer isimleri kullanılmaktadır.

Geç cihānuñ varlıġundan vaḥdete ir gör viṣāl
Ta ki yüz göstere saña ol ḳadīm-i Zü'l-celāl

(15a/14-15)

Men arefle nefsüni fehm eyle var
Ol ki bildi vāḳıf-ı Mevlā durur

(10/3)

Ey Vīrānī zülf ü ḳaşın kirpiğin
Arş-ı raḥmān leyletü'l-isrā' durur

(10/5)

Şekk bāṭıldur bāṭıl ile bir arada olmaz Raḥmān
Bir evde olmasa Raḥmān ol olur ḫāne-i şeyṭān

(23b-3)

ʿAyn-ı ẓatuñ lāmınuñ çün maʿnāsı
Āşikāre oldı Ḥaḳ gün gibi Allahımuz

(25/3)

2.1.1.2. Melekler:

İmanın esaslarından ikincisi Meleklere imandır. Melekler Allah'a yakın, cisimsiz, nuranî varlıklardır. Allah'a zikir ve ibadetle meşgullerdir. Meleklerin sayısı

hakkında bir bilgi sahibi değiliz. Dört büyük melek diye adlandırılan Cebrail ile Mikail'in adları Kur'an'da geçmekle birlikte Azrail'in ismi geçmez. Sadece Melekü'l-mevtten bahsedilir. İsrafil'in ismi ise ne Kur'an, ne de hadislerde geçer. Kıyamet vesilesiyle halk rivayetlerinde geçmektedir.[49]

Vîrânî Dede'nin, incelediğimiz Fakr-nâme isimli eserinde, dört büyük melek olarak zikredilen Cebrail, Mikail, Azrail ve İsrafil'in isimleri geçmektedir. "Melek" kavramı için "Melek ve ferişte" isimleri kullanılmaktadır.

"Ve ol dört rūḥ muķabelesinde dört ḫān-ķah-ı rūḥānī bünyād eyledi ve ol dört ḫān-ķahuñ üzerine dört müvekkel ķodı ve ol dört müvekkele dört ālem virdi ve ol dört ālemüñ muķabelesinde dört firişte ķodu ve ol dört firişte üzerine dört ķuvvet virdi ve ol dört ķuvvetüñ muķabelesinde dört kitāb virdi."

(19b/9-13)

Meleklerden her birinin insan vücudundaki farklı uzuvlara karşılık geldiğini söylemektedir.

"Dört ālem virdi biri ālem-i nāsūt biri ālem-i lāhut biri ālem-i melekūt ve biri ālem-i ceberrūtdur ve ol dört ālemüñ muķabelesinde dört firişte virdi biri Mīkāīl biri İsrāfīl biri Azrāil ve biri Cebrāil'dür ve ol dört firişte üzerine dört ķuvvet virdi Biri ķuvvet-i sāmia ve biri ķuvvet-i şamme ve biri ķuvvet-i bāṣıra ve biri ķuvvet-i zāika."

(25a/2-7)

"Mīkāīl ālem-i nāsūta māildür ve İsrāfīl ālem-i lāhuta māildür ve Azrāil ālem-i melekūta māildür ve Cebrāil ālem-i ceberūta māildür ve daḫı ķuvvet-i sāimaya Mīkāīl'e

---

[49] Torun, **a.g.e.**, s. 259

māildür ve ḳuvvet-i şamme İsrāfīl'e māildür ve ḳuvvet-i baṣīra Azrāil'e māildür ve ḳuvvet-i zāiḳa Cebrāil'e māildür."

(26b/8-12)

İslâm inancına göre Allah Ta'âlâ Hz.Âdem'i yarattığında bütün meleklerin ona secde etmesini emreder. Meleklerin en büyüğü olan şeytan dışında bütün melekler secde ederler. Şeytan böylece Allah'ın emrine karşı gelir, tekebbürlükte bulunur. Gerekçesi ise Âdem'in topraktan yaratılmış olmasıdır. Bunun üzerine şeytan benlik davasında bulunduğu Cennet'ten kovulur, mel'ûn ve merdûd sıfatını alır.[50]

Ay cemālüñ ḥarfi bismillāhdur
Dest-i ḳudret ḥikmetullāhdur

(18/1)

Kim aña secde idüp şükr etmedi
Lāʿnet olsun şeyṭān ol güm-rāhdur

(18/2)

Eğer sözüm işidüp diñlemezsen
Yüri şeyṭān gibi ḫōd-bīn ü lāīn ol

(4/3)

Cāhille şeyṭāna eyle lāʿneti
Ger dilersen bulasın Ḥaḳ raḫmeti

(11b/9)

[50] Güzel, **Hacı Bektaş Velî'nin Hayatı Eserleri ve Fikirleri, a.g.e.**, s. 46

"İmdi ey ṭālib ehli bu ḥikmetüñ ve bu ḳudretüñ āṣlını bilen bildi ve bilmeyen cāhil ḳaldı imdi cehāletden arınmayan ṣūrette ādem maʿnīde deyu şeyṭān oldı."

(11b/10-11)

"İşte āyet işte ḥadīş fehm idrāk eyleme şeyṭān olayım dirseñ."

(23a/2)

Lāʿnet-i Ḥaḳ ṣad- hezār olsun āña
Oldurur ol deyu şeytān-ı lāīn

(16/4)

Ādem olmaz lā-cerem bu İblīsdür
Fiʿli beddür sözleri telbīsdür

(17/1)

Odur şeytān aña lāʿnet hemīşe
Kimüñ kim daʾvāsı var bī-maānī

(20/4)

"Şeyṭān deyu geliri üç ḳısımdur biri avret ve biri oğlan ve biri dünyā muḥabbetidür."

(48b/12-13)

2.1.1.3. Kitaplar:

İmanın şartlarından birisi de kitaplara inanmaktır. Fakr-nâme'de dört semâvi kitabın hepsinden bahsedilmektedir.

"Lām-elifüñ ḳaim-maḳāmı dört ḥurūf vardur ki Zebūr'da Tevrāt'da ve İncil'de Ḳur᾿ān'da mürekkebdür ol sebebden Ādem ʿaleyhi᾿s-selām bu dört kitābuñ kemāl-i ḳudretine ve ḥikmetünüñ nihāyetüne irişmüşdür."

(12a/7-10)

"Lām-elifüñ ḳaim-maḳāmıdur pa ve ça ve ja ve ġa dur bu dört ḥurūfdur ki Zebūr'da ve Tevrāt'da ve İncil'de ve Furḳan'da mürekkeb olmuşdur."

(16b/1-3)

"Şol kitābda gümān yoḳdur ki anuñ içinde ṭoġru yol gösterür ṣaḳıncılara imdi ol kitāb bu kitābdur ki vech-i ādemdür."

(16b(12-13)

"Dört ḳuvvet virdi ve ol dört ḳuvvetüñ muḳabelesinde dört kitāb virdi."

(19b/12-13)

"Dört ḳuvvetüñ muḳabelesinde dört kitāb virdi biri Tevrāt ve biri İncil ve biri Zebūr ve biri Furḳan'dur ve ol dört kitābuñ muḳabelesinde dört ḥurūf perk etdi."

(25a/7-10)

"Ḳur᾿ān-ı Kerīm ve ālem-i niẓām bu yigirmi sekiz evlād-ı Muḥammed Alī'nüñ dostluġuna var olmuşdur."

(26a/4-6)

"Zebūr ḳuvvet-i sāimaya māildür ve Tevrāt ḳuvvet-i şamme māildür ve İncil ḳuvvet-i baṣīraya māildür ve Furḳan ḳuvvet-i zāiḳaya māildür ve daḫı pā Zebūr'a māildür ve çā Tevrāt'a māildür ve jā İncil'e māildür ve gā Ḳur᾿ān'a māildür."

(26b/12-15)

“Yigirmi sekiz ḥurūf lām-elife māildür ve lām-elif Muḥammed Alī’ye māildür ve Muḥammed Alī yigirmi ṭoḳuz sūre-i Ḳurʾān’uñ evvelindeki muḳattaāta māildür ve daḫı muḳattaāt yüz on dört sūre-i Ḳurʾān’a māildür ve yüz on dört sūre-i Ḳurʾān altı biñ altı yüz altmış altı āyete māildür ve altı biñ altı yüz altmış altı āyet on sekiz biñ āleme māildür.”

(27a/3-9)

“Her kitabuñ sırrı vardur ve Ḳurʾān’uñ sırrı bu sūrelerüñ evvelinde gelmişdür yigirmi sekiz ḥurūf muḳaṭṭaātdur cemīʿ Ḳurʾān’uñ evvelinde ve daḫı Ḳurʾān’uñ evveli bismillāhdur.”

(31b/13-15,32a/1)

“Ṭālib-i faḳr ü fenā bu hikmetüñ ve bu ḳudertüñ aṣlını bilmek dilersen mecmūʿ-ı Ḳurʾān’da her ne ki vardur Fātiḥatüʾl-kitābda mevcūddur.”

(47a/7-9)

Alīyyen dir ki Ḳurʾān’da bil ey cān
Vaṣīyy-i Muṣṭafa hem Şāh-ı merdān

(26/1)

Ki İncil içre söylerler İlyā
Zebūr’da dir biriban ismi pinhān

(26/2)

2.1.1.4. Peygamberler:

İmanın esaslarından dördüncüsü Peygamberlere imandır. Peygamberlerden birine inanmayan kâfir olur. Bir hadise göre peygamberlerin sayısı yüz yirmi dört

bindir. Bunlardan üç yüz on beş tanesi resul yani kitap sahibidir. Bu yüz yirmi dört bin peygamberden ilki Hz. Âdem, sonuncusu Hz. Muhammed'dir.[51]

"On sekiz biñ ālemden murād Ādem'dür ve Ādem'den murād Muḥammed Alī'dür ve añlaruñ āl ü evlādlarıdur."

(8a/8-9)

"Beḳādan murād Ādem'dür ve Ādem'den murād kendi zātını bilmekdür ve ṣıfātını bilmekdür ve ẓāhirini ve baṭınını bilmekdür zīrā ki Ādem secdegāh-ı ālemdür."

(8b/12-14)

"Ādem'üñ vechinde yigirmi sekiz kitābet naḳş olmuş ve hidāyet ile mesṭūr ve mektūbdur ve bir daḫı lām-elifdür yigirmi ṭoḳuz ḥurūf olur ve ammā lām-elifüñ ḳaim-maḳāmı dört ḥurūf vardur ki Zebūr'da Tevrāt'da ve İncil'de Ḳurʾān'da mürekkebdür ol sebebden Ādem ʿaleyhiʾs-selāmdur bu dört kitābuñ kemāl-i ḳudretine ve ḥikmetünüñ nihāyetüne irişmüşdür."

(12a/6-10)

"Cemīʿ-i mevcūdātuñ zātı ve ṣıfātı āyīnesi Ādem'dür Ādem'i fehm eyle."

(13b/3)

"Ṣudan ve ṭopaḳdan ve oddan ve yelden Ādem'i var eyledi imdi fehm ve idrāk eyle zīrā cümle kerāmetini ve hidāyetini Ādem'e bildirdi ve kendü zātını ve ṣıfātını ve fiʿllerini ḥālini ve cemālini ve kemālini fiʾl-cümle Ādem'e bildürdi."

(19b/4-6)

---

[51] Torun, **a.g.e.**, s. 262-263

"Ḥurūf-ı müfredāt ol ḥażret-i Şāh-ı şāhen-şāhuñ aṣl-ı adedince gelmişdür ki vech-i kerīm Ādem ʿaleyhi ʾs-selāmdur."

(25b/1-2)

"On sekiz biñ ālem Ādem'e māildür ve daḫı Ādem Ḥaḳḳ'a māildür."

(27a/9-10)

"Bismillāh ba ile sin ve mim ise yek-tā-ullah ise birdür üç kelime oldı ṣalāt adedincedür ki bismillāhdur bir zātdur ve ṣalāt daḥı bir zātdur ṣalāt-ı ḥażar on yedi ve ṣalāt-ı cumʿa on beş otuz üç kelime olur imdi ḥurūf adedince bir zātdur ki bismillāh adedincedür ve cemāl-i Ādem ʿaleyhi ʾs-selām adedincedür."

(32a/8-13)

"Namāz daḫı bismillāh adedince üç ḳısım oldı yaʿnī ṣalāt-ı ḥażar ve ṣalāt-ı cumʿa ve ṣalāt-ı seferdür ki bismillāh adedince üç ḳısımdur bismillāh vech-i kerīm Ādem olduḳdan soñra namāz daḫı vech-i kerīm Ādem ʿaleyhi ʾs-selām adedincedür zīrā cumʿa namāzıyla ḥażar namāzı cemīʿ eyleseñ otuz iki kelime-i kelām olur vech-i kerīm Ādem ʿaleyhi ʾs-selām adedince ve bir daḫı sefer namāzı vardur bismillāhuñ noḳṭası adedince anı daḫı ḥażar namāzıyla cemīʿ eyleseñ yigirmi sekiz ḥurūf-ı muḳaṭṭaāt olur ol daḫı vech-i kerīm Ādem ʿaleyhi ʾs-selām adedincedür."

(34a/6-14)

"Yigirmi sekiz ḥurūf-ı muḳaṭṭaāt Ḳurʾān-ı Kerīm aṣlıdur ki bismillāh dört ḥurūf daḫı vardur pā çā jā ğā otuz iki kelime-i kelām olur vech-i kerīm Ādem ʿaleyhi ʾs-selām adedincedür."

(34b/13-15)

"Oruç daḫı otuz gündür ve üç gün daḫı aylu olur otuz iki gün vech-i kerīm Ādem ʿaleyhi ʾs-selām adedincedür ve biri bāḳī ḳalur ol bir zātı ḳadīm adedincedür kim

bismillāhdur ve bismillāh vechullah dur zīrā kim vechullah cemāl-i kemāl Ādem'dür ve bir daḫı secdedür ol daḫı üç ḳısımdur yedi secde-i taʿẓīmdür ve biri secde-i melekiyye dür ve biri daḫı secde-i ubūdiyyedür ki perestiş eylersin ol daḫı vech-i kerīm Ādem ʿaleyhiʾs-selām adedincedür zīrā ki Ḳurʾān ü ṣavm ü ṣalāt Ādem ʿaleyhiʾs-selām üzerine olduḳdan soñra secde daḫı Ādem'edür."

(35a/1-8)

"Ādem'üñ cemāli ve el ayağı yüz elli altı ḥurūf aṣl-ı Ḳurʾān'dur zīrā kim cemāl-i Ādem Fātiḥatüʾl-kitābdur."

(36b/4-5)

"Ḥaḳ Taʾālānuñ ṣūreti ṣūret-i ādemdür ve daḫı ṣūret-i ādem mecmūʿ-i kelāmullahdur zīrā ki bismillāhdur ve ismullahdur ve ḫalifetullahdur ve cemīʿ-i mevcūdātuñ āṣlı ve ḥaḳīḳati ve māhiyyeti ve ṣavm ü ṣālāt ve ḥacc ü zekāt ve secdesi ve ḳıblesi ve cenneti ve liḳaʾsı ve beḳāsı ve ḥūrī ve rıḍvān ü ġilmān fiʾl-cümle Fātiḥatüʾl-kitābdur ki Ādem'üñ vechinde ve cemālinde mesṭūrdur Ḥaḳḳ'uñ ḳudret ḳalemiyle inşā' dur ki biri yedi on dört beyażı on dört ḳara ḫattı ve dört daḫı ez ḫalil muyi ferḳaş tamāmet otuz iki ḫaṭṭı cemālinde mündericdür ki āṣl-ı kāinātdur ve bir daḫı devr-i eflāk ve devr-i ḳamerdür ol ḳamer daḫı on dört günde kemāle ve on dört zevāle müteveccih eyler ki on dört günüñ on dört gicesi vardur cemāl-i kemāl Ādem ʿaleyhiʾs-selām adedince perestiş eyler."

(37a/2-13)

Ay yüzüñ şaḳḳ-ı kamerden āşikār
Böyle taʿlīm eyledi perverd-gār

(19/1)

Fātiḥa iẖlāṣ ẖaṭṭıdur yüzüñ

Görebilmezdür anı her kör kār

(19/2)

Kāinatuñ āṣlıdur ḥüsnüñ senüñ

Secdegāhımsın benim ey ḥubb-i didār

(19/3)

Uş yüzüñden mest olupdur māh-tāb

Ānun içün eylemez bir dem ḳarār

(37b/4)

Bu Vīrānī bendeñi ya aşḳ-ı şāh

Eyleme senden cüdā ey ẖoş-nigār

(19/5)

"Ādem'üñ daẖı üç yüz altmış ṭamarı vardur."

(37b/14-15)

"Bir yıluñ ḳırk sekiz haftası vardur ve Ādem'üñ daẖı başı ḳırḳ pare ve dört bāb ḳapudur."

(38a/1-3)

"Ādem'de daẖı on iki burc maʿlūm olur zīrā ki başı ḥameldür ve yüzi şevrdür ḳulaḳları cevzāʾdur ve emcikler sereṭāndur ve göġsi eseddür ve göbek mizāndur ḳasıḳ sünbüledür ve zeker aḳrebdür ve buṭlar ḳavsdur dizler cedīdür ve bāldur delvedür ṭaban ḥūtdur."

(38a/10-14)

"Ḥikmet ü ḳuvvet ü kudret Ādem ʿaleyhiʾs-selām adedincedür pes Ādem'üñ cemāli ḥikmetullah ve eli ḳudretullah ve ayaġı ḳuvvetullahdur zīrā kim Ādem ḳuvvetiyle yürür menzīle irer ve ḳudretiyle işler ve ḥikmetiyle söyler zīrā kim söz yüzdür ve yüz ḫayme-i mīāddur ki tamām ider ṭınābdur kaf vel Ḳurʾān adedincedür ki beyānuñ ṣorarsın bir elüñ on dört mafṣaldur ve beş parmaḳdur ne ḳadar yigirmi dört olur ve birliğiyle adedince yigirmi beş olur ve bir ayaġı daḫı yigirmi beş mafṣaldur elli aded olur bir yanı daḫı ellidür tamām yüz olur kaf vel Ḳurʾān adedincedür ve yüz ṭınāb ḫayme-i."

(39a/7-15)

"Mīād anuñ adedincedür zīrā ki kaf vücūd-ı Ādem'dür ve daḫı anḳaʾ başdur ve daḫı zülf ḳaş kirpik bāl ü perdür ve yüzüñ arşdur ṣadruñ kürsīdür ve levh ḫaṭṭ-ı ḫālindür ve mahfūẓ sözüñdür magrib aġızuñdur ve meşārıḳ ḳulaġuñdur ve gözüñ nutḳuñdur pes gün meşārıḳden ṭoġar maġribde ḳavuşur."

(39b/1-5)

"Şerīʿat Ādem'dür ki ẓāhireñ ve bāṭıneñ āyaġıyla yörür yel gibi eser ve ṭarīḳat Ādem'dür ki eliyle ṭuṭar göziyle görür ve od gibi yanar ve maʿrīfet Ādem'dür ki diliyle söyler ḳulaġıyla işidür ṣu gibi āḳar ve ḥaḳīḳat Ādem'dür ki yel gibi eser od gibi yanar ṣu gibi āḳar ṭopraḳ gibi sāḳin olur ve bir daḫı bu kim Ādem on sekiz biñ ālemdür."

(40a/5-10)

"Elif birdür ve lām otuzdur otuz bir ve birliğiyle otuz iki olur pes kelāmullahdur ki vech-i kerīm Ādem ʿaleyhiʾs-selām adedincedür."

(46a/2-4)

Bir yerde de Nûh Peygamber'in ismi geçmektedir.

Keşti̅-i Nūḥ ile gezdüm ser-te-ser

Heft deryā seyri ummān eyledüm

(24/4)

Bir yerde de İlyâs Peygamberin ismi geçmektedir.

Ki İncil içre söylerler İlyā

Zebūrda dir biriban ismi pinhān

(26/2)

2.1.1.4.1. Hz.Muhammed:

Tasavvufun gayesi; nefsi terbiye ve tezkiye, kalbi tasfiye ederek güzel ahlâkı elde etmek, onu kemal mertebesine vardırmaktır. Her müʿminin îtikadda, ibadette, bütün muamelât ve muaşerette Peygamber Efendimizin sünnetlerine ve onun kıymetli ashabının güzel ahlâk ve âdet ve anʿanelerini örnek edinerek onlara uymaya çalışması, kalbini tasfiye ve nefsini tezkiye ederek ahlâkını güzelleştirip onu kemal mertebesine vardırması ve böylece Allah'ın rızasını tahsil etmesi gerekir.[52]

"Mürşide irmeyen Ḥaḳḳ'ı bilmemişdür ve Ḥaḳḳ'ı bilmeyen Muḥammed'i bilmemişdür ve Muḥammed aleyh-is-selāmı bilmeyen Ali̅ Rażiya'llāhuanhı bilmemişdür."

(1b/10-12)

"Ḥaḳḳ didükleri Muḥammed ve Ali̅'dür zi̅rā kim Ḥaḳḳ bunlardan āşikāre oldı."

(2a/1)

[52] Osman Karabulut, **İslâm'da Gerçek Tasavvuf ve Edebleri**, Şems Yay., Konya, 1994, s. 6

Gel ey müʾmin biri farż-ı H̱udâdur

Ḥaḳḳ'ı bilmek çü ḳavl-i Muṣṭafadur

(1/1)

"Resūl aleyhisselām buyurur *Külli maʿbūd maḳṣūd ve külli maḳṣūd maʿbūd* pes imdi bu ḥadīsten murād her ne maḳṣūd idinsen maʿbūduñ oldur ve her ne maʿbūd idinseñ maḳṣūduñ oldur."

(3b/4-5)

"İmām Caʿfer-i Ṣādıḳ Ṭariḳatnāmesinde buyurur ki: Faḳruñ cānı Muḥammed Alī'dür imdi ey āşıḳ u sādık Muḥammed Alī Ḥaḳdur zīrā biri nebiyy-ullahdur ve biri veliyy-ullahdur."

(4a/4-6)

"Her kim Muḥammed Alī'ye kim ki iḳrār eylemedi anuñ ḥaḳḳında buyurur Ḳavlühü teālā: "*Velteḳun nârelleti üıddet lil kāfirin*" maʿnâ budur ki ṣaḳınuñ ol oddan kim yer ḳılındı kâfirler içün."

(4a/7-10)

"Ey ṭālib-i faḳr u fenā erenler ölmez ve erenlere memāt irmez ve illaki mevt irse tene irer rūḥa mevt irmez zīrā ki erenlerüñ rūḥı Muḥammed Alī'dür ve erenler daẖı Muḥammed Alī'dür pes Muḥammed Alī ölmez zīrā ki nūr-ı nübüvvet ve nūr-ı velāyet mebrūd ve bir zātdur ve ol bir zāt-ı hidāyetdür ki bāḳīdür ölmez pes imdi pīrler anuñ içün buyururlar kim: Bir kişi özüñi rūḥ-ı Muḥammed Alī'ye yetirmese fuḳarāʿyım dediği ve tāc ve post giydüği taḳlīdāne olmuş ola."

(5a/5-12)

"Ādem'den murād Muḥammed Alī'dür ve añlaruñ āl ü evlādlarıdur."

(8a/8-9)

"Cemᶜ-i ulūmun bābı Alī'dür ve şehri Muḥammed aleyh-is-selāmdur Kalennebiyyi aleyh-is-selām: *Ene medinetü'l-ilm ü Alīyyü bābhā* imdi bir kişi Alī'ye irmese Muḥammed'i bilmez ve Muḥammed'i bilmese ilmine ālim olmaz ve ilmine ālim olmayan kendini bilmez."

(8a/11-14)

"Miᶜrāc gicesi Ḥażret-i Resūl aleyh-is-selām hidāyetden farż olmuşdur bilmek ve bulmak ve ḳılmaḳ gerekdür."

(16b/6-7)

"Ādem-i yaḫşi tanı ki Allah Muḥammed Alī'yi incitmeyesin ve sözlerine muḥālefet eylemeyesün."

(17a/6-7)

"Anlar incidürler Teñriyi ve Resūlini yaᶜnī ki sözlerine iᶜtimād eylemezler imdi anlaruñ zātuna ve ṣıfātuna iḳrār eylemezler imdi anlaruñ üzerine Teñrinüñ lāᶜneti vardur dünyāda ve āḫiretde anlar içün yir aḳlandı azāb ḫār eyleyici ḫārlıḳdan murād esfel-i sāfilīndür."

(17a/11-14)

Gel beri iste cemāl-i ḥażreti
Keṡreti refᶜ eyle iste vaḥdeti

(17b/1)

"Rūḥ-ı Muḥammed Alī'ye irişmeyen ṣıfāt-ı ādem ve maᶜnide dīvdür."

(19a/1)

Her kim taṣdīḳ eylemez nuṭḳ-ı Ḥaḳḳ'ı
Ve Resūlühüm fehum lehu münkirūn

(15/3)

"Muḥammed ile Alī lām-elif muḳabelesinde gelmişdür birisi lām ve birisi elifdür maᶜnāü'l ḥamdü'l-ḥayy cismin cismi bu mürettebde ayāndur."

(26a/1-3)

"Bu cihānı Haḳ sübḥānehü ve teālā bir baġçe mişāli beżemişdür ve kendi kerem ve lūṭfundan bu baġçeyi ol iki cihān güneşi Muḥammed Muṣṭafāya iḥsān eyledi ve Ḥażret-i Resūl daḫı ol baġçeyi āline ve evlādına iḥsān eyledi zīrā kim Resūl aleyhisselām ol Ḥażret-i şāh-ı velāyet ve nūr-i hidāyet ve ṣāḥib-i kerāmet yaᶜnī İmām Alī ḥaḳḳında buyurmuşdur: *Ene ve Alīyullah min nūrin vaḥid* ve bir daḫı rūḥuñ rūḥü'l-ḥamdü'l-ḥayy ve rūḥuñ rūḥı ve cismüñ cismi pes imdi bu maᶜnā ile bunlar nūr-i vaḥīddür ve vūr-i vaḥīd olıcaḳ ānda nesne kalmaz heb küllī dirlik ve birlik olur."

(27b/13-15,28a/1-5)

"Resūl ḥażretleri buyurur: *Ed dünyā melᶜūnün ve ṭalibühe maġbūnün.*"

(28b/15)

"Ḥakkuñ ḳudreti ve Muḥammed'üñ diḳḳati ve Alī'nüñ ḳuvvetidür ki kelime-i şehādet küfr üzerine ġalib olmuşdur."

(29b/6-8)

"Maᶜrīfet Muḥammed'dür ve ḥaḳīḳat Alī'dür zīrā ki ḥaḳīḳat burundur ve maᶜrīfet aġızdur."

(39b/14-15)

"Resūlu ʾllah hevā ʾ-i nefesiyle söz söylememişdür illā vaḥy-i Ḫudā ile söylerdi."

(42/a-5,42b/1)

"Mecmūʿ-ı eşyā ʾnuñ rücūʿ insāndur ve insānuñ rücūʿ faḳr ü fenādur ve faḳrın rücūʿ Muḥammed Alī Ḥaḳ'dur ki hidāyetdür ve nübüvvetdür ve velāyetdür ki bir zātdur zīra her iş Muḥammed Alī'den ẓuhūra gelmişdür ve cemʿ-i mevcūdāt anlardan vücūda gelmişdür zīrā kim ikisi bir zātdur."

(50b/11-15)

Fātiḥa ve besmelenüñ ʿaynudur
Uş Muḥammed hem Alī āyet-i Ḥaḳ

(29/2)

2.1.1.5. Ahiret:

Ahiret; son, ölümden sonra gidilecek sonsuz âlem, öbür dünya. Ölüm anından itibaren ahiret hayatı başlar ve ölüm bir son değil, ebedî âleme açılan bir geçittir. Âhiret hayatına inanmak İslâm amentüsünün esaslarından biridir.[53]

"Ehl-ullah ehl-i maʿrīfet ve ehl-i āḫiretdür imdi ehl-i āḫiret olan kişide nefs olmaz ve daḫı ṭamaʿ olmaz ve daḫı tekebbürlük olmaz."

(3b/9-11)

"Teñriyi ve Resūlini yaʿnī ki sözlerine iʿtimād eylemezler imdi anlaruñ zātuna ve ṣıfātuna iḳrār eylemezler imdi anlaruñ üzerine Teñrinüñ lāʿneti vardur dünyāda ve āḫiretde anlar içün yir aḳlandı azāb ḫār eyleyici ḫārlıḳdan murād esfel-i sāfilīndür."

(17a/11-14)

[53] Hasan Akay, **İslâmî Terimler Sözlüğü**, İşaret Yay. İst. 1995, s. 20

“Ṭarīḳat veya ulumā-yi şerīʿat meyl eylemek ẓālimlere yaʿnī dünyā ardınca yürüyüb dünyāya muḥabbet idenlere ta kim cehennem āteşi sizi yaḳmaya.”

(12a/1-3)

“Ḥaḳ Taʾālā buyurur: Cinden ve insden çoğu cehennem içün ḫalḳ eyledüm ve daḫı anlara göñül virdüm o göñül ile idrāk-ı Ḥaḳ itmediler fānīyle meşġul oldılar ve daḫı göz virdüm o göz ile ṭarīk-i Ḥaḳḳ’ı görmediler ve daḫı ḳulaḳ virdüm ol ḳulaġla ḫitāb-ı Ḥaḳḳ’ı işitmediler imdi anlar cehennem ilḳa’larıdur. ”

(15b/11-15)

Uş sekiz cennet yüzine intiẓār

Seniñ ḫulḳun anuñla meşhûrdur

(7/2)

“İmdi kör olan dünyāda āḫiretde daḫı kördür bilā-şübhe.”

(19a/9-10)

“Cenneti ve liḳa´sı ve beḳāsı ve ḥūrī ve rıḍvān ü ġilmān fiʾl-cümle Fātiḥatüʾl-kitābdur.”

(37a/5-6)

“Eşek ile Ādem bir yerde olmaz evvel ve āḫiretde yüzin didükleri neviler yüzünde bitmeye dimelerinden ġafil olma.”

(42a/8-9)

“Ḥaḳ Taʾālā buyurur ki cem-i cihān Alī’ye muḥibb olsa cehennemi ḳaldururdum dir imdi nārda yanmamaḳ dilersen evlād-ı Alī’ye iḳrār eyleye ve ṭarīḳatine irāde getüre ve her kim iḳrār eylemez ve ṭarīḳati üzere olmaz ehl-i cennet değüldür ṣıfāt Ādem maʿnīde ḥayvāndur ve ehl-i nārdur.”

(51a/15,51b/1-4)

2.1.1.6. Kaza, Kader- Hayr ve Şer:

Kader, varlıklar yaratılmadan evvel Cenab-ı Allah'ın o varlıklar hakkındaki takdiridir. Kaza ise varlığın yaratılmasından sonra Allah'ın takdir ve hükümlerinin takdir edilen zamanda fiile gelmesi durumudur. Bu nedenle hayır ve şer Allah'tandır. Kulun bunda bir dâhili yoktur. İmanın bu son halkasında müslümanlığı kabul eden kişi başına gelen her türlü hayır ve şerri Allah'tan bilir.[54]

"Ḥükm olundı indirdük ol kitābuñ içinde levh-i maḥfūẓı bilesiz."

(31a/7)

"Ol kimsenüñ ismi ve müstemiası arş-ı ālāya defter-i hidāyete ḳayd olsa gerekdür."

(11a/7-8)

"Arada pīrler olmayaydı ve daḫı ölmekde ve dirilmekde ve ṣaġlıḳda ṣaburluḳda ve bayluḳda ve yoḫsulluḳda hiç kimsenüñ kimseye muḥtaç olmayaydı ve bir daḫı budur kim her kime ḫiṭab idüp Haḳ ḳandedür dirseñ her kişi kendi vücūdunda nişān vire idi ve Ḥaḳḳ'ı işbat ideydi ta ki Ḥaḳ kendü olaydı eğer ḫayır ve eğer şerr hiç arada senlik ve benlik olmayaydı şerīʿat ve ṭarīḳat ve maʿrīfet ve ḥaḳīḳat olmayaydı ve daḫı Ḳurʾān gelmeyeydi ve ölmek ve dirilmek olmayaydı hemān bir zāt ve bir ṣıfāt olaydı her işi Ḥaḳ işleyeydi ḳan ve şiş ṣorulmayaydı hemān bir elif olaydı be gelmeyeydi bir zāt ve bir ṣıfāt olaydı ammā olmaz."

(43a/1-10)

---

[54] Torun, **a.g.e.**, s. 324

2.1.2. İbadet:

İbadet, Allah'a karşı kullukta bulunmaktır. Kulluk vazifesi bedenle, malla veya her ikisiyle birden olmak üzere beş tanedir. Bu beş maddeye bînâ-yı İslâm yani İsâmın şartları da denilir.[55]

Ḳanāat ḳıl ibādet eyle her dem
Elin çek ġayriden Ḥaḳḳ'a yaḳın ol

(4/2)

2.1.2.1. Kelime-i Şahadet:

İslâmın ilk şartı olup dil ile yapılan bir ibadettir. Allah'ın birliğine, Hz. Muhammed'in hak resul olduğunu dil ile ikrar, kalp ile tasdik etmektir.[56]

Murtāżāya her kim iḳrār eylemez
Uş şehādet bil aña bühtān olur

(13/2)

"Her kim şekk getürse ve rāh ve ṭarīḳatlerinde görülmese ehl-ül ḥayātım didüği ve şahādet eyledüği ve namāz ḳılduġı ve oruç ṭutduġı ve ḥacca varduġı ve zekāt virdüği ve cemīʿ-i ameli fâidesiz ola."

(26a/8-11)

Kelime-i Şahadet kalbi masivadan temizler.

"Kelime-i şehādet küfr üzerine ġalib olmuşdur imdi ḳanı Alī'ye ikrāruñ ve Muḥammed'e şehādetüñ ve Ḥaḳḳ'a baḳmañ ve āl ü evlāda nāz ü niyazuñ."

(29b/7-9)

---

[55] Torun, **a.g.e.**, s. 325
[56] Torun, **a.g.e.,** s. 325

Geç cihānuñ varlıġundan vaḥdete ir gör viṣāl
Ta ki yüz göstere saña ol ḳadīm-i Zü᾿l-celāl

(15a/14)

Gel beri iste cemāl-i ḥażreti
Keşreti refʿ eyle iste vaḥdeti

(17b/1)

"Maḳām-ı keşret benliği terk eylemekle gider ve benlik dünyāyı terk eylemekle gider imdi dünyāyı terk eyle bāluñı perk eyle."

(17b/2-3)

Tevhidin sırrına erişmek için taklitten vaz geçilmelidir.

"Faḳr ü fenā bu ḥikmetüñ āṣlı rūh-ı Muḥammed'dür ve faḳr ü fenādur ve her kim mücerred olmaz daʿvā-yi faḳrlıdur yalancıdur ve hem faḳr ü fenā olmaz ve beḳā bulmaz ve özüñi pīrler ḳademünde ḫāk-i pāy eylemez ol maḳsūda ve murāda irmez ve dīdārullahiyi görmez ve erenlerüñ ḳadem-i rāhuna ḳadem başmaz zīrā kim taḳlīddür ve muḳalliddür ve muḳallidüñ īmānı dürüst değildür."

(24a/7-12)

Dünyāya meyl eyleyenler ey āḫi
Ṣanma baydur sen anı müfisdür

(17/2)

"Bed fiʿl ve ehl-i ṭamaʿ ve ehl-i dünyā pīrler ile āşina olmaz imiş zīrā kim ya pīrler ya dünyā gerekdür iki ḳarpuz bir ḳoltuġa ṣıġmaz."

(42a/11-13)

2.1.2.2. Namaz:

Belli şartlara ve esaslara uygun olarak günde beş vakit kılınması müslümanlara farz olan ibadet. Namaz İslâm'ın beş esasından biridir. Beş vakit namaz Miraç hadisesi esnasında farz kılınmıştır. Namazın eşanlamlısı salâttır.[57]

"Çelebinden pes olma gümānlularundan zīrā gümān şirkdür ve şirk murdārdur ve murdāruñ namāzı ve niyāzı maḳbūl değildür."

(5b1-2)

"Tamām, elli ḥurūf olur noḳṭa adedince elli noḳṭa elli vaḳt namāz adedincedür ki Miʿrāc gicesi Ḥażret-i Resūl ʿaleyhiʾs-selām hidāyetden farż olmuşdur bilmek ve bulmak ve ḳılmaḳ gerekdür pes ol demde Ḥażret-i Resūl ʿaleyhiʾs-selām ḥurūfun iḥdiyātından didi kim elli vaḳtin beş vaḳde ḳarar eyledi."

(16b/5-7)

"Beş vaḳt namāz elli vaḳt namāzuñ kaim-maḳāmı olmuşdur bimek gerekdür kim vech-i kerīm Ādem adedincedür."

(16b/9-10)

"Her kim şekk getürse ve rāh ü ṭarīḳatlerinde görünse ehl-i imānum didüği ve şehādet eyledüği ve namāz ḳılduğı ve oruç ṭutduğı ve ḥacca varduğı ve zekāt virdüği ve cemīʿi aʿmāli fâidesiz ola ve bu cihānuñ içinde her neye perestiş eylerse ḥarām ola ve teberāya müsteḥaḳ ola."

(26a/8-13)

[57] Akay, **a.g.e.,** s. 351

“Namāz daḫı elli vaḳt farż olmuş idi anı daḫı taḫfīf diledi beş vaḳte ḳarar eyledi.”

(32b/11-12)

Buralarda da namazın kısımlarından bahsedilmektedir.

“Namāz daḫı üç ḳısımdur ve biri ṣalāt-ı ḥażar ve biri ṣalāt-ı cumʿa ve biri ṣalāt-ı seferdür.”

(32a/7-8)

“Namāz daḫı bismillāh adedince üç ḳısım oldı yaʿnī ṣalāt-ı ḥażar ve ṣalāt-ı cumʿa ve ṣalāt-ı seferdür ki bismillāh adedince üç ḳısımdur bismillāh vech-i kerīm Ādem olduḳdan soñra namāz daḫı vech-i kerīm Ādem ʿaleyhiʾs-selām adedincedür zīrā cumʿa namāzıyla ḥażar namāzı cemīʿ eyleseñ otuz iki kelime-i kelām olur vech-i kerīm Ādem ʿaleyhiʾs-selām adedince ve bir daḫı sefer namāzı vardur bismillāhuñ noḳṭası adedince anı daḫı ḥażar namāzıyla cemīʿ eyleseñ yigirmi sekiz ḥurūf-ı muḳaṭṭaāt olur.”

(34a/6-13)

“İmdi namaz ve oruç ḥüsnātdur fısḳ değildür.”

(33a/5)

Kim aña secde idüp şükr etmedi
Lāʿnet olsun şeyṭān ol güm-rāhdur

(18/2)

Uş ṣalāt ü ṣavm hem ḥac ü zakāt
Bilmişem ḥüsnüñ aña miftāḥdur

(18/3)

“Vechullah cemāl-i kemāl-i Ādem’dür ve bir daḫı secdedür ol daḫı üç ḳısımdur biri secde-i taʿẓīmdür ve biri secde-i melekiyyedür ve biri daḫı secde-i ubūdiyyedür ki perestiş eylersin ol daḫı vech-i kerīm Ādem ʿaleyhiʾs-selām adedincedür zīrā ki Ḳurʾān ü ṣavm ü ṣalāt Ādem ʿaleyhiʾs-selām üzerine olduḳdan soñra secde daḫı Ādemedür.”

(35a/4-9)

“Ābdestdür ol daḫı üç ḳısımdur iki elüñ ve yüzüñ ve iki ayaġuñ yursun pes iki elin beyānı bismillāhdur zīrā ki elin bir yere ṣunsañ bismillāh dilüñden ẓuhūra gelür niçün ki iki elin mufaṣṣalı kitābetdür ki eğer ābdest alsañ iki elin dirseklerine dek yursun pes iki elin dirseğe dek otuz iki mufṣaldur ki ṣalāt-ı ubūdiyyet anuñ üzerine ḳalursuñ ol daḫı otuz dört ḫaṭṭı ḳaradur ol dört ḫaṭṭı beyażdur ki ānda ḳīl yoḳdur ve daḫı üstüvāsıyla otuz iki kitābet olur vechi Ādem ʿaleyhiʾs-selām ilmidür ki elhamdülillah dirseñ iki elin yüzin sürsün dört kere olur ve yüz on iki ḫaṭṭı hidāyet olur ve iki üstüvāsıyla yüz on dört sūrenüñ ilmini orada maʿlūm idersin ki bir kere elhamdülillah deyüb el yüze sürüb Ḥaḳḳ’a şükr ü senā eylediğün gibi Ḳurʾān-ı Aẓīm fiʾl-cümle vücūda gelüb ḫaṭt tam olur ve bir daḫı iki ayaġuñ ṭopraġa dek yursañ o daḫı yigirmi sekize kitābetdür dört kāʿbinüñe otuz iki kelime-i kelām adedincedür ve bir ayaḳ cümleden muḳaddemdür ol sebebden secde-i ubūdiyyet ayaḳdur zīrā kişi ayağıyla menzīle yeter ve secde-i melekiyye oldur ki el ḫizmetkārdur ve ḫizmet melekden ṣadr olur ve secde-i taʿẓīmdür ve cemāldür ki cemāl-i cemīl sulṭān-ı cihāndur pes sulṭāna taʿẓīm vācibdür.”

(35a/10-35b/14)

“Cemīʿ-i mevcūdātuñ aṣlı ve ḥaḳīḳati ve māhiyyeti ve ṣavm ü ṣālāt ve ḥac ü zekāt ve secdesi ve ḳıblesi ve cenneti ve liḳaʾsı ve beḳāsı ve ḥūrī ve rıḍvān ü ġilmān fiʾl-cümle Fātiḥatüʾl-kitābdur ki Ādem’üñ vechinde ve cemālinde mesṭūrdur.”

(37a/4-7)

2.1.2.3. Oruç:

İslâm'ın beş temel esaslarından biridir. Savm ve sıyâm terimleriyle ifade edilmektedir. Kelime olarak, nefsi tutmak, gündüzleri yiyip içmekten sakınmak demektir. İslâmî bir terim olarak anlamı ise asıl fecirden güneş batıncaya kadar, orucu bozan şeylerden sakınmaktır. Oruç ibadeti, Hicretten bir buçuk yıl sonra, Şaban ayının onunda farz kılınmıştır. Oruç, sırf Allah rızası için, O'nun helâl kıldığı şeylerden uzak durmak, haram kıldıklarını işlememek demektir. İslâm'ın beş esaslarından biri olan oruç, Ramazan ayında tutulması gereken farz oruçtur. Herhangi bir sebepten dolayı tutulamazsa kaza edilmesi gerekir.[58]

"Her kim şekk getürse ve rāh ü ṭarīḳatlerinde görülmese ehl-i imānum didüği ve şehādet eyledüği ve namāz ḳılduġı ve oruç ṭutduġı ve ḥacca varduġı ve zekāt virdüği ve cemīᶜ-i ameli fâidesiz ola ve bu cihānuñ içinde her neye perestiş eylerse ḥarām ola ve teberāya müsteḥaḳ ola."

(26a/8-13)

"İmdi namaz ve oruç ḥüsnātdur fısḳ değildür."

(33a/5)

"Oruçdur ol daḫı üç ḳısımdur zīrā kim oruç daḫı üç altmış güne ḥażret-i aḥādiyyetden farż olmuş idi anı daḫı taḫfīf diledi üç altmış güni otuz güne ḳarar eyledi."

(32b/8-11)

Uş ṣalāt ü ṣavm hem ḥac ü zakāt
Bilmişem ḥüsnüñ aña miftāḥdur

(18/3)

---

[58] Akay, **a.g.e.**, s. 370

"Ḳurʾān ü ṣavm ü ṣalāt Ādem ʿaleyhiʾs-selām üzerine olduḳdan soñra secde daḫı Ādemedür."

(35a/7-8)

"Cemīʿ-i mevcūdātuñ aṣlı ve ḥaḳīḳati ve māhiyyeti ve ṣavm ü ṣālāt ve ḥac ü zekāt ve secdesi ve ḳıblesi ve cenneti ve liḳaʾsı ve beḳāsı ve ḥūrī ve rıḍvān ve ġilmān fiʾl-cümle Fātiḥatüʾl-kitābdur."

(37a/4-6)

2.1.2.4. Zekât:

Mal ve paranın İslâmî hükümlere göre temizliğinin ve helâlliğinin koruması amacıyla, Allah için, senede kırkta birinin muhtaçlara verilmesi demektir. Mal ile yapılan dinî bir ibadettir. Zekât, ikinci hicret yılında, oruçtan önce farz kılınmıştır ve İslâm'ın beş esasından biridir. [59]

"Her kim şekk getürse ve rāh ü ṭarīḳatlerinde görülmese ehl-i imānum didüği ve şehādet eyledüği ve namāz ḳılduğı ve oruç ṭutduğı ve ḥacca varduğı ve zekāt virdüği ve cemīʿ-i ameli fâidesiz ola ve bu cihānuñ içinde her neye perestiş eylerse ḥarām ola ve teberāya müsteḥaḳ ola."

(26a/8-13)

Uş ṣalāt ü ṣavm hem ḥac ü zekāt
Bilmişem ḥüsnüñ aña miftāḥdur

(18/3)

[59] Akay, **a.g.e.,** s. 513

"Cemīʿ-i mevcūdātuñ aṣlı ve ḥaḳīḳati ve māhiyyeti ve ṣavm ü ṣālāt ve ḥac ü zekāt ve secdesi ve ḳıblesi ve cenneti ve liḳaʾsı ve beḳāsı ve ḥūrī ve rıḍvān ve ġilmān fiʾl-cümle Fātiḥatüʾl-kitābdur."

(37a/4-6)

2.1.2.5. Hac:

Gücü yetenin ömründe bir defa yapmak mecburiyetinde olduğu hem bedenle ve hem de malla yapılan bir ibadettir.[60]

Arıt Ḳāʿbe-i ḳalbüñ pāk-bāz ol
Süre gör aradan Lāt ü Menātı

(5/3)

Ṭavāf idüp oḳu elḥamdülillah
Yedi āyet ṣıfatuñ ümmehātı

(5/4)

"Ḳalbüʾl-müʾminin beytullah ḳalbüʾl-müʾminin arşullah ḳalbüʾl-müʾminin ḫazinetullah."

(8b/14-15)

Uş ṣalāt ü ṣavm hem ḥac ü zakāt
Bilmişem ḥüsnüñ aña miftāḥdur

(18/3)

[60] Torun, **a.g.e.,** s. 330

"Cemīʿ-i mevcūdātuñ aṣlı ve ḥaḳīḳati ve māhiyyeti ve ṣavm ü ṣālāt ve ḥac ü zekāt ve secdesi ve ḳıblesi ve cenneti ve liḳaʾsı ve beḳāsı ve ḥūrī ve rıḍvān ve ġilmān fiʾl-cümle Fātiḥatüʾl-kitābdur."

(37a/4-6)

2.1.3. Diğer Dînî Unsurlar:

2.1.3.1. Ayetler:

Eserde zikredilen ayetler konularına göre şunlardır:

a) Yalancılıkla İlgili Ayetler:

"*Fe me ḥacceke fihi mim baʿdi ma caeke minel ılmi fe ḳul tealev nedʿu ebnaena ve ebnaeküm ve nisaena ve nisaeküm ve enfüsena ve enfüseküm ṡümme nebtehil fe nec'al lāʿnetellahi alel kazibın* imdi yalancılara lāʿnet sad-hezār.[61]"

(18a/3-6)

" *Vellezine keferu ve kezzebu bi ayatina ülaike aṣḥabün nār hüm fiha ḫalidun.*[62]"

(29a/10-11)

"*Fe meniftera alallahil kezibe min baʿdi zalike feülaike hümüẓ ẓālimün* pes bir kişi faḳr daʿvāsı ḳılsa maʿnīsinde bulunmasa teberrā ol yalancıya müstaḥaḳḳdur.[63]"

(41a/9-11)

[61] "Sana bu ilim geldikten sonra seninle bu konuda çelişenlere de ki: Geliniz, sizler ve bizler de dahil olmak üzere, siz kendi çocuklarınızı biz de kendi çocuklarımızı, siz kendi kadınlarınızı, biz de kendi kadınlarımızı çağıralım, sonra da dua edelim de Allah'tan yalancılar üzerine lânet dileyelim." Âl-i İmrân Sûresi, 3/61, **Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meâli**, T.D.V. Yay., Ank., 2004, s. 55

[62] "İnkâr edip ayetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar cehennemliktir, onlar orada ededî kalırlar." Bakara Sûresi, 2/39,Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 8

[63] "Artık bundan sonra her kim Allah'a karşı yalan uydurursa, işte bunlar zalimlerin ta kendisidirler." Âl-i İmrân Sûresi, 3/94, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 59

b)Kâfirlerle ve Şeytanla İlgili Ayetler:

“ *Ve kane minel kāfirın* [64] pes şeytan gibi kāfir oldı.”

(3a/10-11)

“*Elhakku mir rabbike fe la tekunenne minel mümterın.*[65]”

(5a/14-15)

“ *Vetteḳun nāralletı üıddet lil kāfirin.*[66]”

(4a/9)

“ *Vallahü la yehdil ḳavmel kāfirin.* [67]” imdi Ḥaḳ ṭoġrı yol göstermez kāfirlere.

(7a/9-10)

“ *Ve men kane fi hazihı a'ma fe hüve fil ahırati aʿma.* [68]”

(7b/3-4)

“ *Ve la terkenu ilellezıne ẓalemu fe temessekümün nāru.*[69]”

(11b/14-15)

[64] “Böylece kâfirlerden oldu.” Bakara Sûresi, 2/34, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 7

[65] “ Gerçek olan, Rabbinden gelendir. O halde kuşkulalanlardan olma.” Bakara Sûresi, 2/147, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 23

[66] “Kâfirler için hazırlanmış bulunan ateşten sakının.” Âl-i İmran Sûresi, 3/131,Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 63

[67] “ Allah kâfirleri doğru yola iletmez.” Bakara Sûresi, 2/264,Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 43

[68] “Bu dünyada kör olan kimse ahrette de kördür; üstelik iyice yolunu şaşırmıştır.” İsrâ Sûresi, 17/72, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 274

[69] “Zulmedenlere meyletmeyin; sonra size ateş dokunur (cehennemde yanarsınız).” Hûd Sûresi, 11/113, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 220

"*Ve in tedʿuhüm ilel hüda la yesmeu ve terahüm yenẓurune ileyke ve hüm la yübṣirun.*[70]"

(14a/6)

"*Ve le ḳad zerana li cehenneme kes̱ıram minel cinni vel insi lehüm ḳulubül la yefḳahune biha ve lehüm aʿyünül la yübṣırune biha ve lehüm azanül la yesmeune biha ülaike kel enʿami bel hüm eḍall ülaike hümül ġafilun.*[71]"

(15b/8-10)

"*İnnellezıne yüʿzunellahe ve rasulehu leanehümüllahü fid dünya vel aḫırati ve eadde lehüm azabem mühına.*[72]"

(17a/8-9)

"*İnnellahe la yaẓlimün nase şeyʿev ve lakinnen nase enfüsehüm yaẓlimun.*[73]"

(21a/10-11)

"*Ülaikellezıne ṭabeallahü ʿala ḳulubihim ve semʿıhim ve ebṣarihim ve ülaike hümül ġafilun.*[74]"

(24a/1-2)

---

[70] "Onları doğru yola çağırmış olsanız işitmezler. Ve onları sana bakar görürsün, oysa onlar görmezler." A'râf Sûresi, 7/198, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 164

[71] "Andolsun, biz cinler ve insanlardan birçoğunu cehennem için yaratmışızdır. Onların kalpleri vardır, onlarla kavramazlar; gözleri vardır, onlarla görmezler; kulakları vardır, onlarla işitmezler. İşte onlar hayvanlar gibidir; hatta daha da şaşkındırlar. İşte asıl gafiller onlardır." A'râf Sûresi, 7/ 179,Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 162

[72]"Allah ve Resûlünü incitenlere Allah, dünyada ve ahrette lânet etmiş ve onlar için horlayıcı bir azap hazırlamıştır." Azhâb Sûresi, 33/57, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 417

[73] "Şüphesiz ki Allah insanlara hiçbir şekilde zulmetmez, fakat insanlar kendilerine zulmederler." Yûnus Sûresi, 10/44, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 200

[74] "İşte onlar Allah'ın, kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği kimselerdir. Ve onlar gafillerin kendileridir." Nahl Sûresi, 16/108, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 263

"Gel berü olma bu demde ġafilūn

Ekserihim fehüm la yüʿminun.[75]"

(15/1)

"Her kim taṣdīḳ eylemez nuṭḳ-ı Ḥaḳḳ'ı

Ve Resūlehüm fe hüm lehu münkirun.[76]"

(15/3)

"Kim ki āl ü evlāda ḫıyānet eyledi

Fe ülaiḳe hümüz ẓālimun.[77]"

(15/4)

"*Ve inne aleyke lāʿneti ila yevmid din.*[78]"

(29a/14)

"*Ve iz ḳulna lil melaiketiscüdu li Ādeme fe secedu illa iblis eba vestekbera ve kane minel kāfirin.*[79]"

(35a/9-10)

---

[75] "Çünkü onlar iman etmiyorlar." Yâsîn Sûresi, 36/7, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 430

[76] "Yoksa Peygamberlerini henüz tanımadılar da bu yüzden mi onu inkâr ediyorlar?" Mü'minûn Sûresi, 23/69, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 335

[77] "Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa işte onlar zalimlerdir." Bakara Sûresi, 2/229, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 36

[78] "Ve ceza gününe kadar lanetim senin üzerinedir." Sâd Sûresi, 38/78, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 449

[79] "Hani biz meleklere(ve cinlere): Âdem'e secde edin, demiştik. İblis hariç hepsi secde ettiler. Oyüz çevirdi ve büyüklük tasladı, böylece kâfirlerden oldu." Bakara Sûresi, 2/34, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 7

"*Ḫatemallahü ala ḳulubihim ve ala semʾıhim ve ala ebṣarihim ġaşaveh ve lehüm azabün aẓıym.*[80]"

(45b/3-4)

"*Bima kanu yekzibun.*[81]"

(45b/6)

d)Lût Kavmiyle İlgili Olan Ayetler:

"*E inneküm le tetuner ricale şehvetem min dunin nisaʿ bel entüm ḳavmün techelun.*[82]"

(22b/12-13)

"*Ve ma kane cevabe ḳavmihı illa en ḳalu aḫricu āle luṭım min ḳaryetiküm innehüm ünasüy yeteṭahherun.*[83]"

(23a/4-5)

e)Yaratışla İlgili Olan Ayetler:

" *Ve le ḳad kerramna beni ādeme.*[84]"

(8a/10)

"*Leḳad ḫalaḳnel insane fiy aḥseni taḳviymin.*[85]"

(10a/8-9)

---

[80] "Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir.Onların gözlerine de bir çeşit perde gerilmiştir ve onlar için (dünya ve ahrette) büyük bir azap vardır."Bakara Sûresi, 2/7,Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 4

[81] "Onlar için elîm bir azap vardır." Bakara Sûresi, 2/10,Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 4

[82] "(Bu ilâhî ikazdan sonra hâlâ) siz, illede kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yaklaşacak mısınız? Doğrusu siz, beyinsizlikte devam edegelen bir kavimsiniz!" Neml Sûresi, 27/55, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 372

[83] "Kavminin cevabı: Onları (Lût'u ve taraftarlarını) memleketinizden çıkarın; çünkü onlar fazla temizlenen insanlarmış! Demelerinden başka bir şey olmadı." A'râf Sûresi, 7/82, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 151

[84] "Biz, hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık." İsrâ Sûresi, 17/70, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 273

[85] "Biz insanı en güzel biçimde yarattık." Tîn Sûresi, 95/4, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 614

“ *Ve alleme Ādeme’l-esmāʿi kullihā.*[86]”

(13b/2)

“ *Ve le ḳad ḫalaḳnal insāne min sülaletin min ṭıyn.*[87]”

(19b/3)

f) Kur’ânla İlgili Ayetler:

“ *Veṭ ṭūr ve kitābim mesṭurin fī raḳḳın menşur.*[88]”

(9b/4)

“ *Ṭā sīn mīm tilke ayatü’l-kitābi’l-mübın.*[89]”

(13b/5)

“*Elif lām mīm zalikel kitabü la raybe fih hüdel lil mütteḳıyn.*[90]”

(16b/10-11)

“*Elif lām rā tilke ayatü’l-kitābü’l-ḥakim.*[91]”

(30a/10)

“*Elif lām rā kitābün üḥkimet ayatühu sümme füṣṣılet mil ledün ḥakimin ḫabır.*[92] ”

(30a/11-12)

[86] “Allah Âdem’e bütün isimleri öğretti.” Bakara Sûresi, 2/31, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 7

[87] “Andolsun biz insanı, çamurdan (süzülüp çıkarılmış) bir özden yarattık.” Mü’minûn Sûresi, 23/12, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 331

[88] “Tûr’a, yayılmış ince deri üzerine satır satır yazılmış kitaba.” Tûr Sûresi, 52/1-2-3, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 518

[89] “Tâ, Sîn, Mîm. Bunlar apaçık kitabın ayetleridir.” Kasas Sûresi, 28/1-2, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 376

[90] “Elif, Lâm, Mîm. O kitap (Kur’an) onda asla şüphe yoktur. O, müttakîler (sakınanlar ve arınmak isteyenler) için bir yol göstericidir. Bakara Sûresi, 2/1-2, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 3

[91] “Elif Lâm, Râ. İşte bunlar hikmet dolu kitabın ayetleridir.” Yûnus Sûresi, 10/1, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 195

[92] “Elif Lâm, Râ. (Bu sana indirilen) hikmet sahibi ve her şeyden haberdar olan (Allah) tarafından ayetleri sağlamlaştırılmış, sonra da açıklanmış bir kitaptır.” Hûd Sûresi, 11/1, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 208

"*Hüvellezı enzele aleykel kitabe minhü ayatüm muḥkematün hünne ümmü'l-kitabi ve üḫaru müteşabihat fe emmellezıne fi ḳulubihim zeyġun fe yettebiune ma teşabehe minhübtiġael fitneti vebtiğae teʾvılih ve ma yaʿlemü teʾvılehu illellah ver rasiḫune fil ılmi yeḳulune amenna bihı küllüm min ındi rabbina ve ma yezzekkeru illa ülül elbab.*[93]"

(32a/15-32b/5)

g) İman ve İman Edenlerle İlgili Ayetler:

" *Vezkür rabbeke fi nefsike teḍarruav ve ḫıyfetev ve dunel cehri minel ġafilin.*[94]"

(9b/6-7)

"*Allahü veliyyüllezıne amenu yuḫricühüm mineẓ ẓulümati ilen nūr.*[95]"

(10b/10)

"*Ve ḳul cael ḥaḳḳu ve zeheḳal baṭıl innel baṭıle kane zehuḳa.*[96]"

(16a/9)

"*Men cae bil ḥaseneti fe lehu aşru ems̱aliha ve men cae bis seyyieti fe la yücza illa mis̱leha ve hüm la yuẓlemun.*[97]"

(16b/8-9)

---

[93] "Sana kitabı indiren odur. Onun (Kur'an'ın) bazı ayetleri muhkemdir ki, bunlar kitabın esasıdır. Diğerleri de müteşâbihdir. Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu tevil etmek için ondaki müteşâbih ayetlerin peşine düşerler. Hâlbuki onun tevilini ancak Allah bilir. İlimde yüksek payeye erişenler ise; ona inandık hepsi Rabbimiz tarafındandır derler. (Bu inceliği) ancak aklıselim sahipleri düşünüp anlar." Âl-i İmran Sûresi, 3/7,Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 48

[94] "Kendi kendine, yalvararak ve ürpererek, yüksek olmayan bir sesle sabah akşam Rabbini an. Gafillerden olma." A'râf Sûresi, 7/205, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 165

[95] "Allah inananların dostudur, onları karanlıktan aydınlığa çıkarır." Bakara Sûresi, 2/257, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 42

[96] "Yine de ki: Hak geldi; bâtıl yıkılıp gitti. Zaten Bâtıl yıkılmaya mahkûmdur." İsrâ Sûresi, 17/81, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 275

[97] "Kim (Allah huzuruna) iyilikle gelirse ona getirdiğinin on katı vardır. Kim de kötülükle gelirse o sadece getirdiğinin dengiyle cezalandırılır. Onlar haksızlığa uğratılmazlar." En'âm Sûresi, 6/160, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 141

"*İnnellahe rabbi ve rabbüküm faʿbüduh haza ṣıraṭüm müsteḳıym.*[98]"

(17a/5-6)

"*Ya eyyühen nasü entümül füḳaraü ilellah vallahü hüvel ġaniyyül ḥamıd.*[99]"

(18a/10-11)

"*Ellezıne yeẓunnune ennehüm mülaḳu rabbihim ve ennehüm ileyhi raciun.*[100]"

(19a/4-5)

"*Men kane yürıdü ḥars̱el aḫıratı nezid lehü fi ḥars̱ih ve men kane yürıdu ḥars̱ed dünyā nüʿtihı minha ve malehü fi ʾl-aḫıratı min neṣıyb.*[101]"

(28b/13-14)

"*Elif lām mim Allahü la ilāhe illa hüvel ḥayyül ḳayyüm.*[102]"

(29b/15)

"*Hüvellezi yuṣavviruküm fil erḥami keyfe yeşaʿla.*[103]"

(30a/1-2)

---

[98] "Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyle ise ona kulluk edin. İşte bu doğru yoldur." Âl-i İmrân Suresi, 3/51, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 54

[99] "Ey insanlar! Allah'a muhtaç olan sizsiniz. Zengin ve övülmeye layık olan ancak odur." Fâtır Sûresi, 35/15, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 426

[100] "Onlar, kesinlikle Rablerine kavuşacaklarını ve ona döneceklerini düşünen ve bunu kabullenen kimselerdir." Bakara Sûresi, 2/46, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 8

[101] "Kim ahiret kazancını istiyorsa onun kazancını arttırırız. Kim de dünya kârını istiyorsa ona da dünyadan bir şeyler veririz. Fkat onun ahrette nasibi olmaz." Şura Sûresi, 42/20, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 474

[102] "Elif, Lâm, Mîm. Hayy ve kayyûm olan Allah'tan başka ilâh yoktur." Âl-i İmrân Sûresi, 3/1-2, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 48

[103] "Rahimlerde sizi dilediği gibi şekillendiren odur." Âl-i İmrân Sûresi, 3/6, Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 48

2.1.3.2. Hadisler:

"*Külli maʿbūd maḳṣūd ve külli maḳṣūd maʿbūd pes* imdi bu ḥadīsten murād her ne maḳṣūd idinsen maʿbūduñ oldur ve her ne maʿbūd idinseñ maḳṣūduñ oldur."

(3b/4-5)

"*El ḳanāʿatü kenzün leyufta* imdi bil ki ḳanāatdur ve riyāżetdür ki ḳanāatdur ve bir daḫı rā revādur ehl-i faḳre ol ḳanāat kendüye nāzil eyleye zīrā Resūluʾllah buyurur Ḳanāat Ḥaḳḳ'uñ gizli gencidür."

(5b/5-8)

"*Ḥubbu'd-dünyā reʿsin küllī ḫaṭietin ve terkid dünyā reʿsin küllī ibadetin.*"

(6a/1)

"*Ḳalbüʾl-müʾminin beytullah ḳalbüʾl-müʾminin arşullah ḳalbüʾl-müʾminin ḫazinetullah.*"

(8b/14-15)

"*Men ʿarefe nefsehü feḳad ʿarefe Rabbehü* pes imdi kendü nefsinden ġafil olan Ḥaḳdan daḫı ġafildür."

(9b/8-10)

"*Eddünyā cifetün ve ṭālibühe kelabü* uşte ṭālib-i dünyā olanlar bī-şekk be bī-şübhe kelbdür zīrā kim murdār ile müsemmāl bir arada eğlenmez."

(16a/2-5)

"*Raeytu Rabbi Leyletü'l Mirac fi ahsen-i suretā.*"

(17a/1)

"*El-Faḳr u faḳrī Rabbe iftiḫārü.*"

(18b/1-2)

"*Levlāke levlāk vemā ḫalaḳtu'l-eflāk.*"

(26a/6)

"*Lā-fetā ʿillā Alī lā seyfe ʿillā Zü'lfiḳār.*"

(29b/6)

"*Eşşeyi şeyʾ ve el-cahili lā şeyʾ.*"

(44b/8)

2.1.3.3. Farz:

Gel ey müʾmin biri farż-ı Ḫudâdur
Ḥaḳḳ'ı bilmek çü ḳavl-i Muşfadur

(1/1)

"Baṭıldan icrāʿ eylemek farż ve hem vācibdür."

(5b/9-10)

"Ṭālib-i faḳr u fenā insān olana farż ve vācibdür ki kendü merātini bile ve pīrlerüñ yoluna vara ve özüñ bile ve bed fiʿllerden özüñi ṣaḳuna."

(7a/7-8)

"Ḳāʿbetullahı her kim ki ṭavāf eyleye farż ve hem vācibdür ki cemīʿ-i varını yaġmaya vire faḳr ü fenā ola."

(9a/3-4)

"Ḥażret-i Resūl ʿaleyhi ʾs-selām hidāyetden farż olmuşdur bilmek ve bulmak ve ḳılmaḳ gerekdür."

(16b/7)

"Altmış güni otuz güne ḳarar eyledi zīrā kim namāz daḫı elli vaḳt farż olmuş idi."

(32b/11-12)

2.1.3.4. Haram-Helal:

İslâm hükümlerine göre yapılması, kullanılması, işlenmesi yaşaklanmış, helâl olmayan şeylerdir.[104]

"Ḥaḳ birdür maʿbūd birdür maḳṣūd birdür eğer Ḥaḳdan ġayrı bir nesneyi maḳṣūd idinsen maʿbūdun oldur ve her neyi maʿbūd idinseñ maḳṣūdun oldur."

(3b/2-4)

Ḳanāat ḳıl ibādet eyle her dem
Elin çek ġayriden Ḥaḳḳ'a yaḳın ol

(4/2)

Beri gel aç gözüñ cān-ı cihāna
Ḳulaḳ ṭutma şāhā ġayrı lisāna

(9/1)

"Ey ṭālib-i faḳr ü fenā durma oturma yime içme gülme oynama ve ġayr-ı ḫayāle göñül virme iriş bir râh-nümâya sen anuñ ḫāk-i pāyı ol."

(22a/14-15)

---

[104] Akay, **a.g.e.,** s. 172

"Bai̇̄dsiz gelür misiz er oğlanlara şehvetden yaña yaʿnī livāṭa eylemeğe avrātlardan arıḳ bilüñ ki siz ol ḳavmisiz bilmezsiz yaʿnī cāhilsiz Ḥaḳdan ve kendüleriñüzden."

(22b/13-15)

"Ḥażret-i İmām Alīyyüʾl-Murtażā buyurmuşdur: *Ed dünyā ḥārāmü ala ehl-il āḫirati vel aḫiretü ḥārāmün ala ehl-i dünyā ve hüma ḥārāmānü alī ehlullah.*"

(28b/11-12)

2.1.3.5. Dînî Tipler:

İslâm, iman açısından insanları; mümin (salih kul), münafık, kâfir olmak üzere üç ana bölüğe ayırmıştır.

Mümin: Müʾmin Esmaʿüʾl-Hüsnâ'dan biridir. Kelime manası "insanlara güven ve emniyet veren"dir. İslâmî bir terim olarak da Allah taʿâlânın emirlerini yerine getiren, yasaklarından kaçınan; Peygamber'in sünnetlerine riayet eden kişiye denir.[105]

Gel ey müʾmin biri farż-ı Ḫudâdur
Ḥaḳḳ'ı bilmek çü ḳavl-i Muşfadur

(2a/10)

"Ḥażret-i risālet buyurur: *Ḳalbüʾl-müʾminin beytullah ḳalbüʾl-müʾminin arşullah ḳalbüʾl-müʾminin ḫazinetullah.*"

(8b/14-15)

[105] Torun, **a.g.e.,** s. 371

"Ey müʿmin yalvarsana nuṭḳ-ı Ḥaḳda ḫilāf olmaz eğer ḫilāf olur dersen teberrāya müsteḥakḳ olursun."

(14a/8-9)

Münâfık: Nifak kökünden türetilmiş bir kelime olup ve içi başka, dışı başka olan iki yüzlüler için kullanılır.

"Īmānı olmayan münāfıḳdur Ḳavlühü Taʾālā: *Lā'net-ullahi ale'l ḳavmil münāfıḳın* pes bu iḳrār ile īkrār mı eyledüm dirsen lāʿnet iḳrāruña ve dīniñe ve īmānuña."

(9a/6-8)

"Döner ol tācla ve ol post ve ḫırḳa ve erkānla zinā ve livāta eyler ve yalan söyler ve ben ehl-i faḳrım dir ve münāfıḳlıḳ ve fitnelik kezzāblık eyler."

(18a/1-2)

Kâfir: Hakkı tanımayan, onun varlığına ve birliğine inanmayan, küfreden kişiler için kullanılır.

"Ḳavlühü Taʾālā: *Ve kane minel kāfirın* pes şeytan gibi kāfir oldı."

(3a/10-11)

"Ḥaḳdan ḳaçan ḳāfir olur bī-dīde olur zīrā her kim Muḥammed Alī'ye kim ki iḳrār eylemedi anuñ ḥaḳḳında buyurur Ḳavlühü Taʾālā: *Velteḳun nārelleti üıddet lil kafirin* maʿnâ budur ki ṣaḳınuñ ol oddan kim yer ḳılındı kâfirler içün imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā bu ḥikmetüñ āṣlunı bileyim dirseñ ehl-i inḳār olma zīrā kim bir kişi faḳr olmasa ve ḥâlet-i nezʿya uğrasa ya'nī ölse īmānsız gider bī-şübhe ve bī-gümān."

(4a/7-13)

Gel ey âşıḳ bulam dirseñ ḥayātı
Gidedur küfrü dilden Nūḥ-ı necātı

(5/1)

"Kendü nefsinden ġafil olan Ḥaḳdan daḫı ġafildür ġafil ü ġaflet ḫōd-merātib ḥayvāndur pes ne sebebden ādem iken ḥayvān olasın."

(9b/9-11)

"Ve ehl-i inkār olan ḫōd-muṭlaḳ kāfirdür Ḥaḳ sübḥāne ve Taʾālā buyurmuşdur: *Ḳalelezine kefera etehtediye minellezine lāyehtedün* maʿnā budur ki anlar kim kāfir oldılar ṭoġru yol tutmadı ve ḳale daḫı ayıttı anlar ṭoġru yol tutmazlar."

(11b/1-4)

"Teñri mühr urdu göñülleri üzerine ve ḳulaḳları üzerine ve gözler üzerine ve daḫı şunlar anlardur ki ġafillerdür imdi ġaflet ḫōd-merātib ḥayvāndur ve ol ḥayvān değillerdür ki dört ayaḳlu ola ḥayvān olur ki iki ayaḳludur ki ḥayvān nāṭıḳdur ve ḫᵛār -ı dü-pādur."

(24a/2-6)

"Āyet ḥādiş-i şerīfe īmān getürmeyen anlar kāfirlerdür ḳalallahü Taʾālā: *Vellezine keferu ve kezzebü bi āyātina ülāike aṣḥābün nār hüm fiha ḫālidun* maʿnā budur kim daḳḳ anlar kim kāfir oldılar daḫı yalan ṭutdılar āyetlerimizi şunlar od ıssiyeleridür ve anlar od içinde idi ḳalusarlardur."

(29a/9-13)

"Haḳ Taʾālā buyurur: *Ġaflet merātib-i ḥayvāndur ve ḥayvān merātib-i ġafletdür.*"

(42a/5-6)

2.2. TASAVVUF:

Tasavvuf'un ıstılahi anlamı, kelimenin en geniş manasıyla bir İslâm mistisizmidir. Allah'ın rızasını kazanmak ve ebedî saadete ermek için nefsi temizlemek, ahlâkî tasfiye, içi ve dışı tenvîr, sûret ve sîreti tezkiye etmektir. Bunu yaparken de hareket noktası, İslâmın ana kaynakları Kur'an ve sünnettir.[106]

Tasavvufun müstakil bir meslek olarak ortaya çıkışı, yaşanan İslâmî hayatın, zaman geçtikçe eski gücünü kaybetmesinin, zühdî hayatın zayıflamasının bir neticesidir. İslâm tasavvufunun zühdî hayata verdiği önem, bu ilmin temel esasına "mâsivâ" ile kalbî alâkanın kesilmesi tarzında gerçekleşmesini sağlamıştır. Allah'ın gayri manasına gelen "mâsivâ" kelimesi, tasavvufun en önemli ıstılahıdır. "Mâsivallah", (Allah'dan başka her şey) insanı Hak'tan uzaklaştıran, ruha karşı nefsi besleyen bir puttur. Tasavvufta Allah'a kul olmak azadeliktir.[107]

Dinin emir ve yasaklarından asla ayrılmayan, tasavvuf ilmiyle uğraşan, geçici dünya işlerinden uzaklaşıp gönlünü arıtarak Allah'ı zikreden, her an Allah'la beraber olmaya çalışan, kendisini Allah yoluna adayan müslümanlar için "sûfî" terimi kullanılmaktadır.[108]

2.2.1. Vahdet-i Vücud:

Tasavvuf denilince hemen akla gelen bu kavram, aynı zamanda çok da tartışılmıştır. Genellikle, varlığın birliği şeklinde Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Vahdet-i vücud, bir tez üzerine kurulmuştur. Buna göre; dünyada gerçek varlık sadece Allah'tır, Allah'ın dışındaki varlıklar gerçek varlık değildir; çünkü onlar bağımsız bir varlık değil, bir başka varlığın var etmesiyle vücud bulmuşlardır. Bu sistemin izlerini ilk sûfîlerde görmek mümkünse de, bunu kemale ulaştıran mutasavvıf Muhyiddin-i Arabî'dir. (Öl.

---

[106] Güzel, **Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı**, **a.g.e.**, Akçağ Yay., Ank.2000, s. 84
[107] Selçuk Eraydın, **Tasavvuf ve Tarikatlar,** M.Ü.İ.F.V., Yay., İst., 1997, s. 29
[108]Akay, **a.g.e.,** s. 430

Şam, 638/1240) O, vahdet-i vücudun mimarı olarak kabul ediliyor olsa da eserlerinde bu terimi kullanmamış; vahdet ve birliği başka ifadelerle anlatmıştır.[109]

Vahdet ehlinin bir kısmı, vücud birdir ve ziyade değildir derken; bazıları her ne kadar vücud birden fazla değilse de o vücudun zahiri ve bâtını vardır demektedir. Bâtını bir nurdur ki, âlemin ruhudur. Âlem bu nur ile doludur. Bu nurun sınırı, sonu yoktur. O eşsiz bir denizdir. Hayat, ilim, irade, kudret bu nur ile varlığını sürdürür. Eşyanın görmesi, işitmesi, sevilmesi, tasarrufu, hareketi bu nurun sayesindedir. Belki her şey bu nurdan ibarettir. Eşyanın tabiatı, özellikleri, fiileri bu nurdadır. Her ne kadar eşyanın isimleri, sıfatları ve fiileri bu nurdan ise de bu nur birdir, ziyade değildir. Mevcudatın ferdlerinin hepsi, onun zuhur yerleridir. Bu zuhur yerlerinin her biri bir küçük kapı gibidir. Bu nurun sıfatları, o küçük kapılardan zuhur etmiştir. Onun evveli ve ahiri yoktur. Ona yokluk ve fena bulaşmaz. Tekrar topraktan ortay çıkar. Eskiyip tekrar toprağa gider. Tekrar topraktan ortaya çıkar. Kendileri doğar, kendileri yaşar, kendileri ölür. Zatî olgunluklarına ulaşmak için gerekli şart hükmünde olan özelliker ve kuvvetler, onlarda kendiğinden muvcuttur.[110]

Bu nur kendi olgunluğunu, isimlerini ve sıfatlarını kendi zuhur yerlerinde müşahede ettiği için, onlara âşıktır. Bundan dolayı âdemî ruh da kendi cismine alıktır. Zira âdemî ruhun sıfatlarına mazhardır. Ruh, kendi cismini, kendi cismindeki isimlerini, sıfatlarını görür. Bir kişi Allah'ı bilmek istiyorsa, önce kendini bilmelidir.[111]

---

[109] Kara, **a.g.e**, s. 45
[110] Ferit Kam, **Vahdet-i Vücûd**, (Sad. Ethem Cebecioğlu), D.İ.B. Yay., Ank. 1994, s. 66
[111] Kam, **a.g.e.,** s. 67

“Ey ṭālib fażl-ı Ḥaḳ elḥamdülillâhdan murād Teñriyi anmakdur ve Teñriyi añmaḳdan murād bilmekdür eğer Teñriyi bilmek dilerseñ özüñe naẓar eyle zīrā kim özüñi bilen Ḥaḳḳ’ı bilür ve özüiñ bilmeyen Ḥaḳḳ’ı bilmez ve Ḥaḳḳ’ı bilmeyen dīdāra irmez ve dīdāra irmeyen ḥayvāndur.”

(1b/4-8)

Lām-elifden arşı seyrān eyledüm
Ḥaḳḳ’ı buldum cismimi cān eyledüm

(24/1)

Ne felek burcunda ḳurdum ḫaymemi
Taḫta çıḳdum aḳlı sulṭān eyledüm

(24/2)

Kāf ü nūn emrinde ḳıldum meskeni
Dile geldüm nuṭḳumı kān eyledüm

(24/3)

Keştī-i Nūḥ ile gezdüm ser-te-ser
Heft deryā seyri ummān eyledüm

(24/4)

Men Vīrānī Abdāl ġarībüm şāhumuñ
Şükr ü minnet dilde mihmān eyledüm

(24/5)

2.2.1.1. Ezelde Vahdet-i Vücud:

"Ḥaḳ sübḥānehu ve Taʾālā bu on sekiz biñ ālemi yoḳdan var eylediği zamanda bu on sekiz biñ ālemin içinde on sekiz kez yüz biñ maḫluḳat var eylemişdür imdi her birinüñ damāġına bir lezzet ve bir çeşni ve bir ḥikmet ve bir ḳudret virmişdür."

(2a/4-9)

"Ḥaḳ Taʾālānuñ murādı bu idi kim silliyete bunı itmām eylemişdi ḳavline ḳul oldur kim bu cihāna niye gelmişdür anı bile ve isteye bula zīrā kim *Elestü bi-Rabbiküm*[112] demende iḳrār bu idi kim ḥaḳ nedür baṭıl nedür ve Muḥammed nedür ve Alī nedür ve bunlaruñ āl ü evlādı kimdür ve faḳr vü erḳānı nicedür ki anuñ üzerine perestiş ide ta ki Ḥaḳḳ'ı bāṭıldan fehm ve idrāk eyleyeler ve eğer bu iḳrārı yerine getürmeyeler yalancı ola."

(2b/1-6)

İḫtiyār-ı ālem oldı Şāh Ḥaydar iḫtiyār
Gün yüzinden rūşen oldı arş u ferş ve her diyār

(11/1)

Ḳamū eşyāʾnuñ rücū yine aṣlı
Budur nuṭḳuñ ezelde bāb-ı faṣlı

(16a/13)

"Ḥaḳ sübhānehü ve Taʾālā Ādem'i yaratdı var eyledi yaʿnī dört muḫālif eczāʾyı birbiriyle müferriḥ eyleyüb mürekkeb eyledi Ḳavlühü Taʾālā *Veleḳad ḫalaḳnal insāne min sülaletin min tiyin ve men nārin ve men hevāʾin* yaʿnî ṣudan ve ṭopaḳdan ve oddan

---

[112] Allah ruhlara *"**Elestü bi-Rabbiküm**"* (Ben sizin Rabbiniz değil miyim?) sorusunu yöneltince, ruhlar da (Evet!) buna şahit olduk dediler. A'râf Sûresi, 7/ 172,Karaman, ve diğerleri,**a.g.e.**, s. 161 İşte bu toplantı, ruhlar bedene girmeden önce yapılmış ve Allah ile kulları arasında sözleşme gerçekleşmişti. Orada verilen sözün sınanaması için, Allah, ruhları bu imtihan dünyasına gönderdi. Allah ile ruhlar arasındaki sözleşmenin yapıldığı taplantıya "bezm-i elest" yani "elest toplantısı" denir.

ve yelden Ādem'i var eyledi imdi fehm ve idrāk eyle zīrā cümle kerāmetini ve hidāyetini Ādem'e bildirdi ve kendü zātını ve ṣıfātını ve fiʿllerini ḥālini ve cemālini ve kemālini fiʾl-cümle Ādem'e bildürdi pes imdi fehm eyle ki Ādem nedür ve ol dört anāṣır birle mürekkeb eyledi ve ol çār-anāṣır muḳabelesinde dört rūḥ vücūd-ı azīzine yār vefā-dār eyledi ve ol dört rūḥ muḳabelesinde dört ẖān-ḳah-ı rūḥānī bünyād eyledi ve ol dört ẖān-ḳahuñ üzerine dört müvekkel ḳodı ve ol dört müvekkele dört ālem virdi ve ol dört ālemüñ muḳabelesinde dört firişte ḳodu ve ol dört firişte üzerine dört ḳuvvet virdi ve ol dört ḳuvvetüñ muḳabelesinde dört kitāb virdi ve ol dört kitāb muḳabelesinde dört ḥurūf perk idi ve ol dört ḥurūfuñ üzerine on iki noḳṭa ḳodı ve ol on iki noḳṭanuñ adedince on iki."

(19b/1-15)

"*Ve leḳad ẖalaḳnal insān emin selaleti min ṭayyin ve min nār ve min hevāin* yaʿnī yaratdum Ādem'i ṣudan ṭopraḳdan ve āteşden ve yelden çār-anāṣır birle mürekkeb eyledük imdi çār-anāṣırı fehm eyle zīrā Ḥaḳ Taʾālā ādemüñ vücūd-ı azīzini dört anāṣırla bünyād ḳıldı ve ol dört anāṣır muḳabelesinde dört rūḥ vücûd-ı azīzine yār vefādar eyledi evvel rūḥ-i nebātī ikinci rūḥ-i ḥayvānī üçinci rūḥ-i cismānī dördinci rūḥ-i insānī ve ol dört rūḥ muḳabelesinde dört ẖan-ḳāh bünyād eyledi biri ḳulaḳ ve biri burun biri göz ve biri āġızdur ve ol dört ẖan-ḳāhuñ muḳabelesinde dört müvekkel ḳodı biri nefs-i levvāme biri nefs-i emmāre biri nefs-i mülhime ve biri nefs-i muṭmainedür ol dört nefsüñ üzerine dört ālem virdi biri ālem-i nāsūt biri ālem-i lāhut biri ālem-i melekūt ve biri ālem-i ceberrūtdur ve ol dört ālemüñ muḳabelesinde dört firişte virdi biri Mīkāīl biri İsrāfīl biri Azrāil ve biri Cebrāil'dür ve ol dört firişte üzerine dört ḳuvvet virdi. Biri ḳuvvet-i sāmia ve biri ḳuvvet-i şamme ve biri ḳuvvet-i bāṣıra ve biri ḳuvvet-i zāika ve ol dört ḳuvvetüñ muḳabelesinde dört kitāb virdi biri Tevrāt ve biri İncil ve biri Zebūr ve biri Furḳan'dur ve ol dört kitābuñ muḳabelesinde dört ḥurūf perk etdi biri pā biri çā biri jā biri gā ve ol dört ḥurūf üzerine on iki noḳṭa ḳodı ol on iki noḳṭa adedince on iki imām-ı ilhāmdur ve on iki imāmuñ nesli ve āli çārda maʿṣūm ve pākdur ve bunlaruñ anası Ḫadīce ve

Fāṭımadur ve bunlar cümle yigirmi sekiz āṣl-ı kāinātdur ki cemīᶜ-i mevcūdāt bunlaruñ dostluġuna var oldı."

(24b/4-25a/15)

"Bu cihānı Haḳ sübḥānehü ve Taʾālā bir baġçe mişāli bežemişdür ve kendi kerem ve lūṭfundan bu baġçeyi ol iki cihān güneşi Muḥammed Muṣṭafāya iḥsān eyledi."

(27b/13-15)

"Ādem on sekiz biñ ālemdür zīrā āyaḳ altı boġumdur ve el daḫı alı boġumdur on iki olur ve altı daḫı şeş cihānı üç āltı on sekiz olur on sekiz biñ ālem adedince ve yarısı yedi ḳat yer ve yarısı yedi ḳat gök ve başı arş-ı muallādur."

(40a/10-14)

Ta ezelden ahd imiş ahd bildim
Ḳanı şol ahd lāᶜnet ol peymānına

(21/3)

"Cemīᶜ-i eşya'nın ve sebᶜ-i semāvātuñ aṣlı ve ferᶜi Ādem'dür ve ḫilḳat-i Ādem'den āşikār olmuşdur zīra kim mecmūᶜ-ı eşyāʾnuñ rücūᶜ insāndur ve insānuñ rücūᶜ faḳr ü fenādur ve faḳrın rücūᶜ Muḥammed Alī Ḥaḳ'dur."

(50b/9-12)

2.2.1.2. Halde Vahdet-i Vücud:

"Ṭālib fażl-ı Ḥaḳ elḥamdülillâhdan murād Teñriyi anmakdur ve Teñriyi añmaḳdan murād bilmekdür eğer Teñriyi bilmek dilerseñ özüñe naẓar eyle zīrā kim özüñi bilen Ḥaḳḳ'ı bilür ve özüñi bilmeyen Ḥaḳḳ'ı bilmez ve Ḥaḳḳ'ı bilmeyen dīdāra irmez ve dīdāra irmeyen ḥayvāndur."

(1b/4-8)

"İmdi bir kişinüñ içinden gümānı gitmese ol kişinüñ i̅mānı dürüst olmaz ve i̅mānı dürüst olmadığından andan maʿlūm olur ki ehl-i nefs olur kendü hālin görmez ve ehl-i ṭamaʿ olur ve dünyāyı ḳarnuna ḳoysañ ṭoymaz ve daẖı ehl-i tekebbür olur değme sözi işitmez pes imdi her kimde bu üç dürlü nesneyi görürsen muṭlaḳ şeytān gibi merdūd-ı ezeli ve maġbūn idi oldu zi̅rā kim Ḥaḳḳ'ı inkār eyler ve daẖı Ḥaḳḳ'ı inkār eyleyen ehl-i nefs olur."

(2b/9-15)

"Ehl-i āẖiret olan kişide nefs olmaz ve daẖı ṭamaʿ olmaz ve daẖı tekebbürlük olmaz işte bu merātib ve bu ṣıfāt ehl-i faḳrdan iẓhār olur zi̅rā faḳr olan aşıḳlar ṭālib-i dünyā olmaz ve ṭālib-i dünyā olmayan ṭamaʿ ḳılmaz ve ehl-i nefs olmaz ve tekebbürlük daẖı eylemez imdi beri gel ey ṭālib ḳarındaş faḳruñı yād ḳıl ve özüñü ābād ḳıl sen seni dil-şād ḳıl ve cismini bünyād ḳıl pes imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā eğer sen seni bünyād ideyim dirseñ."

(3b-9-15)

"Bir kiṣi ölse vücūd-ı binası yıḳılur düşer içinde olan varlığı kimse görmez mekānı ve durağı ḳandedür ol kimse bilür ki ālem-i bāṭından gözi ola ve ol bāṭın göziyle dü cihānı seyr eyleye ve her mevcūdātın ʿaynunda Ḥaḳḳ'ı tecelli̅ eyleyesiz aña ayn-el ḳalb dirler."

(7a/3-7)

"Ḥaḳḳ'ı göreyim dirseñ cānla başdan geç arada senlik ve benlik ḳalmaya Ḥaḳ daẖı ẓāhir ola ta ki bi̅-şübhe ve bi̅-tereddüd Ḥaḳḳ'ı öz zātuñda müşāhede idesin."

(9a/11-13)

"Ḥaḳ celle ve alā buyurur ki beni isteyen özüñde ve nefsinde istesün zīrā ḥadīş-i ḳudsīde buyurur: *Men ʿarefe nefsehü feḳad ʿarafe Rabbehü* pes imdi kendü nefsinden ġafil olan Ḥaḳdan daḫı ġafildür."

(9b/7-10)

"*Nefsehü feḳad ʿarefe Rabbehü* imdi bir kişi nefsini bildi Ḥaḳḳ'ı bildi ve eğer ihmāl idüp bilmediyse Ādem ve ādemzāde değildür pes ẓāhiren yer ve içer ve görür ve söyler ve işidür ve diňler pes ẓāhir alur virür güler oynar ḥayvān daḫı yer içer gezer çaġrır söyler işidür diňler alur."

(13b/11-15)

"Ḥaḳīḳat bir ṭopraḳdur ve ol ṭopraḳ bu üç eczāʾya müvekkel olmasa insān-ı beşeriyyetden arınup ma-sivāyı terk idüp özüňi rūḥ-ı iżāfiye erişdüre ve rūḥ-ı iżāfi gürūh-ı nācīdür ve gürūh-ı nācī evliyādur ve daḫı gürūh-ı evliyā andan maʿlūm olur kim bu dört eczāʾyı kendüde yaḫşi eylemiş ola ve cemīʿ-i masivāyı ṭamaʿyı ve hevāʾ-yı nefsi kendüden reddeylemiş ola ta kim ol kimse insān nedür ve şeytān nedür ve anı bile andan rūh-ı iżāfiye ḳadem başa gürūh-ı nācī ve gürūh-ı evliyādan ola."

(15a/1-8)

Geç cihānuñ varlıġundan vaḥdete ir gör viṣāl
Ta ki yüz göstere saña ol ḳadīm-i Zü-l-celāl

(15a/14-15)

Yüri merd-āne-veş pāk ü mücella
Ṣaḳın dil virme gel kevn ü mekāna

(9/4)

"Onlar azġunlardur Ḥaḳdan ve kendülerden ġafillerdür ve daẖı anlar şundan maʿlūm olur ki ley ü nehār ṭālib-i dünyādurlar."

(16a/1-2)

"Ṭālib-i dünyā olanlar bī-şekk be bī-şübhe kelbdür zīrā kim murdār ile müsemmāl bir arada eğlenmez vay saña kim ṭüşünmüyorsun ammā içiñ ṭopṭolu şirkdür imdi şirk murdārdur."

(16a/4-5)

"Maḳām-ı keşret benliği terk eylemekle gider ve benlik dünyāyı terk eylemekle gider imdi dünyāyı terk eyle bāluñı perk eyle."

(17b/2-3)

Ḥaḳḳ'ı bunda görmeyen aʿmā durur
Her kim gördi zübde-i aʿlā durur

(10/1)

Ġafil olma aç gözüñ ey ehl-i dīn
Ḫaṭṭ-ı zātuñ ellemel esmā durur

(10/2)

Men ʿarefle nefsüni fehm eyle var
Ol ki bildi vāḳıf-ı Mevlā durur

(10/3)

Uşte her kim bilmedi bu ḥikmeti
Cāhil lā-şeydür ol rüsvā durur

(10/4)

Ey Vīrānī zülf ḳaşın kirpiğin
Arş-ı raḥmān leyletü᾽l-isrāʿ durur
(10/5)

“Nefsüñ hevāsından ve ṭamaʿından ve ġıybetinden ve ḥırṣdan ve adāvetden ve kibrden ve kīnden ve ḥasedden ve ẖulk-ı avāmdan ve almaḳdan ve ṣatmaḳdan ve fenā mülkünüñ fi-l-küll lezzetinden baīd ol eğer isterseñ maḳṣūd ḥāṣıl eyleyesin ẖayāl-i ẖamdan kesil ve göñül āyīnesini sil yalan söyleme ṣāfī olsun dilāndan olma ehl-i baẖīl işte bu on iki nesnedür ki ādemi hidāyete ulaştırmaz ve daẖı varup bir ehline daẖı irişdürmez zīrā kim dünyā benimdir dirseñ nefsüñe uyarsan ve ṭamaʿ eylerseñ onı bu iki nesne ile onı daẖı vücūd bulırsın bu iki nesneyi her kimde görürsen ol zikr olunan onı daẖı anda mevcūddur imdi muṭlaḳ şeytān bilüp teberrā olunan ol kimse nedür imdi bu on iki faṣlı ḳatl eylemek dilerseñ nefsinüñ hevāsundan geç ve ṭamaʿ daẖı eyleme ta ki bu on nesne daẖı vücūd bulmaya faḳr-i fenā ol nefsüñ lezzetinden el çek.”

(22b/1-12)

Yüri nefsin hevāsundan ḥazer ḳıl
Ṣaḳın şeyṭānī olmaġil beraber
(14/3)

“Alī evlādınuñ ḳulı ḳurbānı oldur ki cihānı fi᾽l-cümle āteşe yaḳsalar içinde bir pāresi olmaya ve bir daẖı budur ki kefāf-ı nefsinden ġayrı bir ḥabbe ḳabūl eylemeye ve bir daẖı budur ki şöhret gösterüb ṣūretin bezemiye fenā ve faḳr ola.”

(28b/1-4)

“Leyl ü nehār ṭālib-i dünyā ola maḳām-ı vaḥdete el irişdürmeye ve Muḥammed Alī’den bī-ẖaber ola ve anlaruñ faḳrından ve ṭarīḳatinden ve zātından ve ṣıfātından ẖaber-dār olmıya ālem-i keşret ile ömri hiçe geçe.”

(23b/12-15)

Dünyāya meyl eyleyenler ey āẖi
Ṣanma baydur sen anı müfisdür

(17/2)

Bu Vīrānī dünyāya meyl eylemez
Fāriġ oldı cümleden perhīzdür

(17/5)

"Ṭālib-i dünyā olur isen ve kendü hevā᾽sında olan bī-şübhe şeyṭān-ı lāīn kendüsidür lāʿnet cānına zīrā pīrler buyururlar gelme gelme dönme dönme gelenüñ mālı ve dönenüñ başı didikleri ṣıfātdur ṣıfātuñ tebdīl iderler zīrā kim yalancınuñ yüzi dönmüşdür niçün ki iḳrārı yoḳdur ve īmānı yoḳdur."

(41b/10-14)

"Ḥaḳ ḳandedür dirseñ her kişi kendi vücūdunda nişān vire."

(43a/4)

Ey Vīrānī virme dil dünyāya sen
Hem aña dil virmeyen āzād olur

(23/5)

"Şeyṭān deyu geliri üç ḳısımdur biri avret ve biri oğlan ve biri dünyā muḥabbetidür."

(48b/12-13)

"Nefsini ẓulmātden ḳurtaram dirsen evlā var evlād-ı Alī'ye yaḳın ol."

(49a/8-9)

Ḳulaḳ ṭut sözüm ey cān beri ol

Hevāʿ-yı nefs ü şehvetden geri ol

(28/1)

“Muḥammed Alī’nüñ ālini ve evlādını bu dört bābla tanamayan müşkilini ḥāl eylemedi ve özüñi nefs-i emmāreden ḳurtaramaz.”

(51b/14/15)

2.2.1.3. Ebedde Vahdet-i Vücud:

“Her mürşidim diyüb ṭālib ḳabūl eyleyen bu nevʿ üzerine ol ṭālibi irşād eyleyüb yürüse nūr-ı Alīyyen nūr ve eğer yürümezse anuñ ṭālibi ṭutmaḳ Ḥaḳḳ’ı ve kārı değildür zīrā kim yarın ḥażret-i şāh-ı şāhen-şāh naẓarında yüzi ḳara ḳopar ve daẖı tebdīl-i mekān olur.”

(18b/9-12)

“Dürlü dürlü abālar ve ḳabālar ve maḥbūblar ve maḥbūbeler ve aḳçeler pullar ṭutarsın ve yine bu ḳadar ḳabaḥatler ile ehl-i ṭarīkim ve ehl-i faḳrim dirsen yalan söylersin ve kezzāplık eylersin yüzüñ ḳaradur.”

(28b/7-10)

“Özüñ pīrlere virmeyen cāhildür ve cāhil lā-şeyʾdür lā-şeyʾ olıcaḳ eşyāʾnuñ birinden değildür pes eşyāʾnuñ birinden olmayan dīdāra irmez ve kemāl ü cemāl-i Ḥaḳḳ’ı görmez.”

(44b/8-10)

“Bunda görmeyen cān anda görmez ḳalur ol cehāletde cānāna irmez.”

(44b/11-12)

2.2.2. Dört Kapı:

Hakk'ın varlığından ayrı olmayan insan, ilme'l- yakın, ayne'l-yakın ve hakka'l-yakın (bilmek, görmek, olmak) mertebelerinden geçerek Allah'ın birliğine ulaşır. Çünkü sâlikin amacı Allah'a ulaşmak, onunla bir olmaktır. Şeriat, tarikat, hakikat makamlarını geçen kişi marifet makamında Allah'nın birliğini yani vahdeti idrak eder.[113]

Tarikat, şeriatın sırrı, hakikat de tarikatın sırrıdır. Marifet ise bunların neticesidir. İnsanın yarartılışından maksat ise marifettir. Şeriatın zahiri talimsiz öğrenilmediği gibi, şeriatın bâtını olan tarikat ve onun bâtını olan hakikat de eğitimsiz elde edilmez. Bu eğitimlerin bir neticesi olan marifet ise, her insanın kendi istidadı ölçüsünde kazanılmış olur.[114]

Şeriat: Lügatte açık yol, su kaynağı, hayatın kaynağına giden yol, kanun gibi manalara gelir. Istılahta, Allah'ın emri; ayet, hadis, icmâ-i ümmet ve kıyas-ı fukaha esaslarına dayanan din kaideleridir. Şeriat, dinin heyet-i umûmiyyesi olarak tanımlanabilir. Bu manada şeriat, Allah tealanın kullarına, peygamberleriyle emrettiği veya yasakladığı akval, efal ve ahkâmıdır. Bunlara tabi olmuş, dünya ve ahirete ait hususların tanzimine sebep olduğu gibi, kemalatın husule gelmesini de temin eder.[115]

Tarikat: Tasavvufta Allah'a kavuşabilmek için, şeyhin gözetiminde müridin takip etdeceği terbiye usul ve yolu, seyir ve sülûk sırasında tutulan yoldur. Tarikat, insan ruhunu terbiye ederek iç dünyasını onarmasına yardımcı olan arınma usulüdür.[116]

---

[113] Güzel, **Hacı Bektaş Velî'nin Hayatı Eserleri ve Fikirleri**, **a.g.e**, s. 81
[114] Eraydın, **a.g.e.,** s. 315
[115] Eraydın, **a.g.e.,** s. 308
[116] Akay, **a.g.e.,** s. 461

Şeriat umumi, tarikat ise şeriata nisbetle hususidir. Tarikat bir disiplindir. Tasavvufun, şeriat esaslarına riayetle, dinîn özüne varma riyazetinin, belirli disiplin çerisinde gerçekleşmesini amaçlıyan bir kuruluşudur.[117]

Marifet: Marifet, herkesin yapamadığı; bilme, biliş; "maᶜrifetullah"(Allah bilgisi) manalarına gelmektedir. Ârif, bilen, bilgin; irfan sahibi, Ârif- i billâh; marifeti Allah'a ulaşan, velîlik mertebesine ulaşan kimse, velî anlamına gelmektedir.[118]

Hakikat: Şeriatın verdiği kâinat, olaylar ve insana ait bilgilerin iç tecrübe yoluyla tesbit ve takibidir. Şeriatın objektif bilgileri ferdin subjektif dünyasında iç tecrübe olarak yaşanır. Denizi bilen, gören bir kişinin denize girmesi, onu teninde hissetmesi gibi bir durumdur.[119]

"İmām Caᶜfer-i Ṣādıḳ Ṭarī̇ḳatnāmesinde buyurur ki: Faḳruñ cānı Muḥammed Alī̇'dür imdi ey āşıḳ u sādık Muḥammed Alī̇ Ḥaḳdur zī̇rā biri nebiyy-ullahdur ve biri veliyy-ullahdur pes imdi ne maᶜnādur ki Ḥaḳdan ḳaçasın gel beri ḳaçma Ḥaḳdan zī̇rā Ḥaḳdan ḳaçan ḳāfir olur bī̇-dī̇de olur."

(4a/4-7)

"Bir kişi faḳr u fenāyı ḳabūl eylese ol pī̇rlerüñ ṭarī̇ḳatini ḳabūl eylemüş olur ve pī̇rlerüñ ṭarī̇ḳatini ḳabūl eyleyen ehl-i ḳuvvet olur ẓahireñ ve bāṭıneñ zī̇rā pī̇rlerüñ ṭarī̇ḳati ehl-i ḳuvvetdür ol sebebdendür ki İmām Caᶜferi Ṣādık Ṭarī̇ḳatnāmesinde buyurmuşdur ki: Ṭarī̇ḳat Aḳdeñize beñzer hem ummānı ve hem Ḳaradeñizi ḳarar zī̇rā şerī̇ᶜat ᶜayn-ı ḥaḳī̇ḳatdür ikisi bir bābdur zī̇rā bir kişi bir eve varmaḳ dilese ṭarī̇ḳatle varmasa ol evüñ ḳapusunı bulamaz ol evden maḳṣūdın alamaz yolunca giden yorulmaz ve bir daḫı budur ki bir ṭālib pire irmişse ammā küllī̇yeñ pī̇rlerüñ ṭarī̇ḳatini taḥṣī̇l

[117] Eraydın, **a.g.e.,** s. 312
[118] Eraydın, **a.g.e.,** s. 314
[119] Y. Nuri Öztürk, **Kur'an-ı Kerîm ve Sünnete Göre Tasavvuf**, M.Ü.İ.F.V., Yay., İst., 1989, s. 439

eylemese pīrler aña maʿrīfet-ullāh göstermezler zīrā maʿrīfet-ullāh baḥr-ı muḥīṭdür imdi fehm eyle ve idrāk eyle ki cemīʿ-i eşyāʾ baṭın-ı ādemden ẓuhūra gelse bāb-ı ṭarīḳatle gelür zīrā ki bir nuṭfe baṭın-ı Ḥavvāʿya düşse bāb-ı şerīʿat dür ve anadan gelse bāb-ı ṭarīḳatdür ve dünyāda dursa bāb-ı ḥaḳīḳatdür ve dünyādan gitse bāb-ı maʿrīfetdür."

(6b/3-7a/2)

"Bir ḳavme Ḥaḳ'dan ināyet olmasa ṭarīḳin görmez ve ṭarīḳin görmeyen kördür ve daẖı dünyāda kör olan āḫiretde daẖı kördür."

(7b/1-2)

"Bunda kör olan anda daẖı kördür pes kör olan ne şerīʿat görür ve ne ṭarîḳat ve ne maʿrīfet ve ne ḥaḳīḳat görür ne bilür imdi bu dört ḳapuya gözin açmayan ve kendü menzilin ve merâtibin görmeyen Ḥaḳ dīdārını daẖı görmez ve bunda varacaḳ menzilin görmese ādem değildür ādem olmayan ẖōd-esfeldür imdi esfel Ḥaḳ sözi işitmez Ḥaḳ sözini işitmeyen erenler cemâlini görmez ve görmeğe daẖı murād eylemez erenler cemālini görmeyenden ve irşād olmayandan ne ḥāṣıl pes anuñ bitdüği ne ola ve yetdüği ne ola."

(7b/4-12)

"Bu bāb o bābdur ki bāb-ı ṭarīḳatdür yaʿnī Alī'dür imdi bāb-ı ṭarīḳatde bir kişi nāḳıṣ olsa yaʿnī faḳr olmasa fi-l merātib ḥāli naḳışdur ki cāhildür."

(8b/5-7)

"Resūl Ḥażretini bilmeyen Alī'yi bilmedi ve Alī'yi bilmeyen Ḥaḳḳ'ı bilmedi zīrā Ḥaḳ bāb-ı ṭarīḳatdür imdi bāb-ı ṭarīḳat faḳr u fenādur."

(8b/8-9)

"Resūl ḥażreti buyurur: *Pīri men ḫudāyı men* imdi pīrler ḫudādur kişiyi ikileyin ālem-i anāṣırdan birle yoġururlar yeñiden binā ͨ ururlar bāb-ı şerī ͨ at ve bāb-ı ṭarīḳat ve bāb-ı ma ͨ rīfet ve bāb-ı ḥaḳīḳat ile ta ͨ mīr iderler."

(10b/3-5)

"Rūḥ-ı nebātī ikinci rūḥ-ı ḥayvānī üçüncü rūḥ-ı cismānī imdi bir kimse bu üç rūḥla zinde olduğun bilse ve bu üç rūḥla zinde olmasa insān mertebesine vāṣıl olmaz ve insān mertebesinesine vāṣıl olmayan rūḥ-ı insāniyye ḳadem baṣmaz ve rūḥ-ı insāniyye ḳadem baṣmayan rūḥ-i izāfīyle zinde olmaz imdi evvelā nebātīdür ki bāb-ı şerī ͨ at dür ṣuya māildür ikinci rūḥ-ı ḥayvāndur ki bāb-ı tarīkatdür oda māildür üçünci rūḥ-ı cismānīdür ki bāb-ı ma ͨ rīfetdür yele māildür dördünci rūḥ-ı insānidür ki bāb-ı ḥakīḳatdür ṭopraġa māildür ve beşinci rūḥ-ı izāfīdür ki gürūh-ı nācīdür imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā bu beş rūḥun aṣlı nedür ol fażl-ı Yezdān ve ol ṣaḥib-i te ͨ vil-i Ḳur ͗ ān ya ͨ nī ḥażret-i Şāh-ı merdān biz bendesine böyle ma ͨ lūm eylediği şerī ͨ at bir ṣudur ol şerī ͨ at ṣuyuna yunmayan müslim olmaz ve ṭarīḳat bir āteşdür ol ṭarīḳat ateşinde pişmeyen puḫte olmaz ve ma ͨ rīfet bir yeldür ol yel esmeyünce ṣu aḳmaz ve od yanmaz ve çiy pişmez ve eğer yel esmedi cemī ͨ -i eşyā ͗ nun dem-i nefesi baġlanurdu."

(14b/1-15)

"Ḥaḳīḳat bir ṭopraḳdur ve ol ṭopraḳ bu üç ecẕā ͗ ya müvekkel olmasa insān-ı beşeriyyetden arınup masivāyı terk idüp özüñi rūḥ-ı iżāfiye erişdüre."

(15a/1-3)

"*El-Faḳru faḳrī Rabbe iftiḫārü* imdi faḳr oldur ki faḳrına ḳanā ͨ at eyleye ve bir daḫı faḳr oldur ki bāb-ı şerī ͨ at de esbab şerīkiñi yumuş ola ve bāb-ı ṭarīḳatde ḳurutmuş ola ve bāb-ı ma ͨ rīfetde ol esbababuñ tozını silkelemiş ola ve bāb-ı ḥaḳīḳatde düşirüb boḫçalamış ola ta ki ālem-i ferāġatde mesken ṭutmuş ola zīrā ki egnüñdeki libāsa çirk değse suya ḳorsın yursun andan ṣabun vırursın tamām olıcaḳ ṣuyın ṣıḳarsın ve āteşe

ṭutarsın ve ḳurudursın ve andan uvarsın tozını ālem-i havāya virürsin andan döşürüb boġçaya ḳorsuñ perk ṭutar baġlarsın ve andan maḳām-ı ḥidāyete varursın.”

(18b/1-9)

“Ādem’üñ daḫı başı ḳırḳ pare ve dört bāb ḳapudur.”

(38a/2-3)

“Şerīʿat āşikāredür ve ẓāhir gündür ve gün şābitdür ammā ṭarīḳat bāṭındur ve bāṭın gicedür ve giceye şābit yoḳdur zīrā kim şerīʿat-ı enbiyā ve ṭarīḳat-ı evliyā ikisi bir zātdur zīrā kim göz şerīʿatdür ve ḳulaḳ ṭarīḳatdür ve daḫı maʿrīfet Muḥammed’dür ve ḥaḳīḳat Alī’dür zīrā ki ḥaḳīḳat burundur ve maʿrīfet aġızdur ve ālem-i niẓām budur dört bāb üzere binādur ve ḳırḳ maḳāmdur onı şerīat ve onı ṭarīḳat ve onı maʿrifet ve onı ḥaḳīḳatdur çünki dört bābdur ve bu dört bābuñ üzerine on sekiz biñ ālem niẓām baġlamışdur ve bu on sekiz biñ ālemüñ üzerine sebʿ-i semāvāt ve arżın niẓām baġlanmışdur pes imdi şerīʿat Ādem’dür ki ẓāhireñ ve bāṭıneñ ayaġıyla yörür yel gibi eser ve ṭarīḳat Ādem’dür ki eliyle ṭuṭar göziyle görür ve od gibi yanar ve maʿrīfet Ādem’dür ki diliyle söyler ḳulaġıyla işidür ṣu gibi aḳar ve ḥaḳīḳat Ādem’dür ki yel gibi eser od gibi yanar ṣu gibi aḳar ṭopraḳ gibi sāḳin olur ve bir daḫı bu kim Ādem on sekiz biñ ālemdür zīrā ayaḳ āltı boġumdur ve el daḫı alı boġumdur on iki olur ve altı daḫı şeş cihānı üç altı on sekiz olur on sekiz biñ ālem adedince ve yarısı yedi ḳat yer ve yarısı yedi ḳat gök ve başı arş-ı muallādur ve bir daḫı budur ki ḳırḳ maḳām dört bābdur ve bu dört bābuñ evveli şerīʿat andan ṭarīḳat andan maʿrīfet andan ḥaḳīḳat pes imdi şerīʿat ilm üzeredür ve ilm kelām üzeredür ki ve kelām nuṭḳdur nuṭḳ aġızdan ẓuhūra gelür ve āġız on bābdur ikisi ṭarīḳatdür ṭarīḳat edeb üzeredür ve edeb göz üzeredür ve göz daḫı on bābdur ve üçinci maʿrīfetdür ve maʿrīfet amel üzeredür ve amel ḳulaḳ üzeredür ve ḳulaḳ daḫı on bābdur ve dördinci ḥaḳīḳatdür ḥaḳīḳat hayā üzeredür ve hayā daḫı burun üzeredür ve burun daḫı on bābdur.”

(39b/10-40b/7)

"Şerīʿat ve ṭarīḳat ve maʿrīfet ve ḥaḳīḳat olmayaydı ve daḫı Ḳurʾān gelmeyeydi ve ölmek ve dirilmek olmayaydı hemān bir zāt ve bir ṣıfāt olaydı her işi Ḥaḳ işleyeydi ḳan ve şiş ṣorulmayaydı heman bir elif olaydı ba gelmeyeydi."

(43a/6-10)

"Nārda yanmamaḳ dilersen evlād-ı Alī'ye iḳrār eyleye ve ṭarīḳatine irāde getüre ve her kim iḳrār eylemez ve ṭarīḳati üzere olmaz ehl-i cennet değüldür."

(51b/1-3)

"Muḥammed Alī'nüñ ālini ve evlādını bu dört bābla tanamayan müşkilini ḥāl eylemedi ve özüñi nefs-i emmāreden ḳurtaramaz."

(51b/14-15)

Bir mertebeden diğerine geçişte bu kapılara ait emanetler mürüde teslim edilir. Pir ile mürid arasında, üstad ile şakird arasındaki bu emanetler **ahd** adıyla anılmaktadır. Bu ahd erenler arasında bir sırdır.[120]

Ta ezelden ahd imiş ahd bildim
Ḳanı şol ahd lāʿnet ol peymānına

(21/3)

Bu emanetler Hz. Peygamber'e Allah tarafından, Miʿrâc gecesinde verilmiştir.

"Lām-elifüñ ḳaim-maḳāmıdur pa ve ça ve ja ve ġa dür bu dört ḥurūfdur ki Zebūr'da ve Tevrāt'da ve İncil'de ve Furḳan'da mürekkeb olmuşdur ol otuz iki kelime-i kelāmuñ sırrıdur ve esrarıdur ki ādemüñ vechinde idi ḳudret-i ilāhī ile naḳş olmuşdur ve on dört ḥurūfla daḫı ḳırḳ altı ḥurūf olur ve dört çār-anāṣır birle tamām elli ḥurūf olur

[120] Torun, **a.g.e.**, s. 386

noḳṭa adedince elli noḳṭa elli vaḳt namāz adedincedür ki Miʿrāc gicesi Ḥażret-i Resūl ʿaleyhiʾs-selām hidāyetden farż olmuşdur."

(16b/1-7)

"Özüñi pīrlere vir emānetini istiyene virmiş olasın pes imdi eğer bir ḫāl üzere özüñi pīrlere virdüñ ise saādet idi ṭopını meydandan apardıysan ve ālem-i rabbānī olduñ ve emānete ḫıyānet eylemedüñ ve eğer bu ḫālle özüñi pīrlere virmedüñse ṭopraḳ başuna senüñ emānete ḫıyānet eylemiş olursuñ.

(44a/1-6)

"Ḳudret pīrlerden saña emānetdür eğer ol emānete taṣarrufāt eyleyüb ḫıyānet eylemeyüb pīrlere özüñi ṭapşurduñsa nūr-i ḳudret ḳuvvetine irişdi ve zātla ṣıfāt bir olup tecellī eyledi ve gümān gitdi ve benlik sürüldi īmān ẓuhūra geldi ve sermāye uṣlandı ve ālet ele girdi ve ḫıyānet münhezim oldı ve emānet ıssına değdi pes eğer bu nevʿīyle ṣıfātı zāta ve zātı ṣıfāta mirʾāt düşüb emāneti Ḥaḳḳ''a virdüñse yüri var gam yime."

(44a/7-14)

"Ol lūṭfla alduğuñ emāneti isteyeler ve istemek oldur ki cemīʿ-i pīrler geldiler bir cübbeden baş gösterdüler ṭarīḳat-i evliyā üzerine yüyüdiler nehy eyledüklerinden yoḳlandılar ve emr eyledüklerinden dönmediler sülūk-ı evliyādan yüz döndürmediler menzīle irdiler fiʾl-cümle ḥaḳīḳatlerin cān eylediler."

(44b/1-5)

2.2.3. Dört Unsur:

Tasavvuf'a göre insan bedeninde birbirine zıt dört unsur; âb (su), hâk-turâb (toprak), yel-bâd (hava), od-nar (ateş) mevcuttur.

“Fātiḥatü ᾿l-kitābuñ meşhūr ola dost dört ismi vardur çār-anāṣır adedince biri Fātiḥatü ᾿l-kitāb ikinci Elḥamdülillāh, üçünci sebʿ ü ᾿l-meşānī dördünci ümmü ᾿l-kitābdur ki aṣl-ı kāinātdur ki ẖāk, bād, nār, āb dur.”

(9a/14-9b/2)

“Bir noḳṭa nuṭfe kim ata belinden ticāret eylese ana raḥmine yaʿnī ki baṭn-ı Ḥavvāʿ ya teveccüh eylese anda anı yedi kevākib terbiyye eyler tamam ṭoḳuz ay ṭoḳuz gün ve ṭoḳuz sāat üzerinden geince her biri bir ay ḥükm-i ḥükūmāt eyler ta yedi ay tamam olduḳda oğlan daẖı tamam olur eğer ol demde icāzet ve ināyet ālem-i fānīye ticāret eylese ol yedi ayuñ içinde.”

(12a/11-15)

“Oġlan kemāle yeter ve eğer ticāret itmeyüb ḥükm-i ḥükūmāt yine zūẖale dönse bir ay daẖı zūẖal ḥükm eyler andan nevbet müşterīye döner müşterī daẖı bir ay ve ṭoḳuz kün ve ṭoḳuz sāat ḥükm eyler müşterī der kim olur daʿvet-i icāzet birle ol oġlanı ālem-i fenāya getürür andan oġlanuñ vücūd-ı ḥükimātı binā-yı Ḥavvā bile ḥaşr oldı ise ṭoḳuz āy tamām olıcaḳ ālem-i fānīye sefer eyler ve eğer vücūdı Ādemle binā oldı ise ṭoḳuz āy ṭoḳuz gün ve ṭoḳuz sāatde dār-ı fenāya ticāret eyler andan ol oġlan ālem-i bāda ve ālem-i āba düşer ağlar feryād eyler gözyaşı revān olur andan ḥikmet-i hidāyet birle ol oġlana bālıġa biner andan öküze biner andan püşte-yi dehānında ol yigirmi sekiz ẖurūf müfredāt adedince dendānesi saṭr olmaġa başlar andan cemāl-i hidāyet tecellī eyler ol yedi ẖaṭṭ adedince zīrā kim ol yedi ẖaṭ çār-anāṣır birle müferrec olmuşdur.

(12b/1-14)

“Rūḥ-ı insāniyye ḳadem başmayan rūḥ-i izāfîyle zinde olmaz imdi evvelā nebātīdür ki bāb-ı şerīʿat dür ṣuya māildür ikinci rūḥ-ı ḥayvāndur ki bāb-ı tarīkatdür oda māildür üçünci rūḥ-ı cismānīdür ki bāb-ı maʿrīfetdür yele māildür dördünci rūḥ-ı insānidür ki bāb-ı ḥakīḳatdür ṭopraġa māildür.”

(14b/4-7)

"Ṭarīḳat bir āteşdür ol ṭarīḳat ateşinde pişmeyen puḫte olmaz ve maʿrīfet bir yeldür ol yel esmeyünce ṣu aḳmaz ve od yanmaz ve çiy pişmez ve eğer yel esmedi cemīʿ-i eşyāʾnun dem-i nefesi baġlanurdu."

(14b/12-15)

"Ḥaḳ sübhānehü ve Taʾālā Ādem'i yaratdı var eyledi yaʿnī dört muḫālif eczāyı birbiriyle müferriḥ eyleyüb mürekkeb eyledi Ḳavlühü Taʾālā: *Veleḳad ḫalaḳnal insāne min sülaletin min tiyin ve men nārin ve men hevāʾin* yaʿnî ṣudan ve ṭopaḳdan ve oddan ve yelden Ādem'i var eyledi."

(19b/1-4)

"Çār-anāṣırı fehm eyle zīrā Ḥaḳ Taʾālā ādemüñ vücūd-ı azīzini dört anāṣırla bünyād ḳıldı ve ol dört anāṣır muḳabelesinde dört rūḥ vücûd-ı azīzine yar vefādar eyledi evvel rūḥ-i nebātī ikinci rūḥ-i ḥayvānī üçinci rūḥ-i cismānī dördinci rūḥ-i insānī ve ol dört rūḥ muḳabelesinde dört ḫan-ḳāh bünyād eyledi biri ḳulaḳ ve biri burun biri göz ve biri āġızdur ve ol dört ḫan-ḳāhuñ muḳabelesinde dört müvekkel ḳodı biri nefs-i levvāme biri nefs-i emmāre biri nefs-i mülhime ve biri nefs-i muṭmainedür ol dört nefsüñ üzerine dört ālem virdi biri ālem-i nāsūt biri ālem-i lāhut biri ālem-i melekūt ve biri ālem-i ceberrūtdur ve ol dört ālemüñ muḳabelesinde dört firişte virdi biri Mīkāīl biri İsrāfīl biri Azrāil ve biri Cebrāil'dür ve ol dört firişte üzerine dört ḳuvvet virdi Biri ḳuvvet-i sāmia ve biri ḳuvvet-i şamme ve biri ḳuvvet-i bāṣıra ve biri ḳuvvet-i zāika ve ol dört ḳuvvetüñ muḳabelesinde dört kitāb virdi biri Tevrāt ve biri İncil ve biri Zebūr ve biri Furḳan'dur ve ol dört kitābuñ muḳabelesinde dört ḥurūf perk etdi biri pā biri çā biri jā biri gā ve ol dört ḥurūf üzerine on iki noḳṭa ḳodı ol on iki noḳṭa adedince on iki imām-ı ilhāmdur ve on iki imāmuñ nesli ve āli çārda maʿṣūm ve pākdur ve bunlaruñ anası Ḫadīce ve Fāṭıma'dur ve bunlar cümle yigirmi sekiz āṣl-ı kāinātdur ki cemīʿ-i mevcūdāt bunlaruñ dostluġuna var oldı."

(24b/7-25a/15)

"Çār-anāṣırdan murād ṣudur ve ṭopraḳdur ve āteş ve rüzgārdur imdi rūḥ-i nebātī ṣuya māildür ve rūḥ-i ḥayvānī ḫāke māildür ve rūḥ-i cismāni nāra māildür ve rūḥ-i insānī bāde māildür."

(26a/13-26b/1)

Bir daḫı Turābī'dür aña nām
Bir ismi daḫı Ḥaydar sırr-ı sübḥān

(26/4)

2.2.4. Fakr:

Fakr, kendinde bir varlık görmemek, her şeyi Hakk'a icra etmek, insanın şahsının, amelinin, hâlinin Cenâb-ı Hakk'ın bir lütfu olduğunu kabul etmek, dünya malına (masivaya) bağlanmamak, nefse karşı olan alâkayı kesmek ve her şeyin tasarrufunun mutlak varlığa ait olduğunu bilmektir.[121]

Tasavvufta fakr'ın menşeʿi " el-Fakru fahrî…" (Fakr benim övüncümdür, ben geri kalan peygamberler üzerine fakr ile övünürüm.) hadisidir. Bu hadiste zikredilen fakr, çeşitli şekillerde yorumlanmış bu yorumlardan ortaya muhtelif tarifler çıkmıştır.[122]

Fakr kelimesinin yanlış telâkkilere uğrama sebeplerinden biri, Türkçede kullanıldığı gibi Arapça metinlere tatbik edilmesidir. İslâm dini, yoksulluğu hiçbir zaman güzel bulup övmez; çünkü yoksulluk, zelil olup aşağılanmaya sebep olur. Zillet ise İslâmiyetin yüceliği ile bağdaşmaz. Yoksulluk, insanın hâllerinden biridir. Onun giderilmesi ise Müslümanların boynuna borçtur.[123] Muhammedî fakr, sahip olmamak değil; sahip olunan şeylere köle olmamaktır.[124]

---

121 Eraydın, **a.g.e.,** s. 182
122 Torun, **a.g.e.,** s. 390
123 Mahir İz, **Tasavvuf**, Kitabevi Yay., İst. 1990, s. 135-136
124 Öztürk, **a.g.e.,** s. 230

Fakr yolu manevî yolcunun (sâlik) varmak istediği en önemli hedeflerden biridir. Hakk'a ulaşmanın yolu iftikardır. Allah'a kul olan ve O'na satılan insanın değeri, dünyadaki değerlerle ölçülemez ve onu hiçbir maddî güç satın alamaz.[125]

"Maķām-ı faķrdan bī-ḫaberlerdür pes imdi ey ṭālib her kim ki bu faķruñ iķtiżāsı ne ise ve anı bilmese ol kimse mürşide irmemişdür ve Mūsā e irmeyen Ḥaķķ'ı bilmemişdür ve Ḥaķķ'ı bilmeyen Muḥammed'i bilmemişdür ve Muḥammed ʿaleyhi's-selāmı bilmeyen Alī Rażiya'llāhuanhı bilmemişdür ve Alī keremallāhü veche bilmeyen mülḥiddür."

(1b/8-12)

"Feḥm ve idrāk eyle bu faķr-nāmenüñ ḥakīķatini ve mahiyetini eğer ādem iseñ ve eğer ḥayvān iseñ var imdi otuñ otla zīrā kim bu ḥikmete ve bu ķudrete ādem olan irişür ḥayvān olan varur otun otlar.

(2a/2-4)

"Ṭālib-i faķr ü fenā ehl-ullah ve ehl-i āḫiret andan maʿlūm olur ki lā-iḥtiyāc olur kefāf-ı nefsinden ġayrı bir nesne içün varup kimseye tenezzül eylemez meğer ki maʿrīfet-ullāh ola zīrā kim ehl-ullāh ehl-i maʿrīfet ve ehl-i āḫiretdür imdi ehl-i āḫiret olan kişide nefs olmaz ve daḫı ṭamaʿ olmaz ve daḫı tekebbürlük olmaz işte bu merātib ve bu ṣıfāt ehl-i faķrdan iżhār olur zīrā faķr olan aşıķlar ṭālib-i dünyā olmaz ve ṭālib-i dünyā olmayan ṭamaʿ ķılmaz ve ehl-i nefs olmaz ve tekebbürlük daḫı eylemez imdi beri gel ey ṭālib ķarındaş faķruñı yād ķıl ve özüñü ābād ķıl sen seni dil-şād ķıl ve cismini bünyād ķıl pes imdi ey ṭālib-i faķr ü fenā eğer sen seni bünyād ideyim dirseñ."

(3b/6-15)

[125] Eraydın, **a.g.e.,** s. 182

"Faḳr maḳāmı bir maḳāmdur ki İmām Caʿfer-i Ṣādıḳ Ṭarīḳatnāmesinde buyurur ki: Faḳruñ cānı Muḥammed Alī'dür."

(4a/4-5)

"Bir kişi faḳr olmasa ve ḥālet-i nezʿya uġrasa ya'nī ölse īmānsız gider."

(4a/12-13)

"Kimse Ḥaḳḳ'a irişmez ta delīli pīrler olmayınca imdi pīrler ehl-i faḳrdur."

(4b/2-3)

Kimüñ kim yoḳdurur faḳr-ı resūli
Muḥaḳḳaḳ görmez ol ḥūr-liḳayı

(3/2)

"Ṭālib-i faḳr u fenā Ḥaḳ tebārek ve Taʾālā fuḳaradan iẓhārdur zīrā kim bir ehl-i dünyāya ilhām-ı rabbānīden veyaẖud irşād-ı pīrlerden ḳalbine feyż irişse ehl-i faḳr olur pes vay saña kim faḳrdan ḳaçasın ve ehl-i dünyā olasın ve ammā faḳr iki ḳısımdur biri yoḳdur faḳrdur ve biri lā-iḥtiyāc olur yaʿnī bir loḳma ve bir ẖırḳa ve kefāf-ı nefs içün yiyecek ve üşümeyecek ḳadar giyecek lāzumdur zīrā İbrāhim Edhemüñ kerem-i lūṭfundan bir söz söylenür ki maʿlūm erenlerdür ḳaçan bir pāre yama bulsa ẖırḳasuna yamamaġa bir yere atar imiş ẖalḳuñ arasına üç gün anda durur imiş andan varur görürmiş eğer kimse almadıysa alurmış ẖırḳasuna yamarmış Sulṭān-ı Cihān Seyyid Ġazi veya Ḥacı Bektaş-ı Veliyy rūḥ-ı Muḥammed Alī ve cemīʿ-i erenler bir nūrdur ve bir zāt ve bir ṣıfāt ve bir ḥayāt ve bir memātdur ve bunlaruñ cümlesi faḳr u fenā gelmüşlerdür imdi ey ṭālib-i faḳr u fenā erenler ölmez ve erenlere memāt irmez ve illaki mevt irse tene irer rūḥa mevt irmez."

(4b/9-5a/7)

"Ṭālib-i faḳr ü fenā faḳr Ḥaḳdur zīrā münezzeh ve müberrādur."

(5a/14)

"Ḥaḳ bir nūrdur ve ol bir nūr-ı faḳrdur ve daḫı fā fāildür ve fāil işledicidür ve işledici hidāyetdür ve hidāyet bāḳīdür ve daḫı ḳaf ḳanāʿatdur ḳanāʿat ehl-i faḳrundür zīrā resūl ʿaleyhiʾs-selām buyurmuşdur: *El ḳanāʿatü kenzün leyufta* imdi bil ki ḳanāʿatdur ve riyāżetdür ki ḳanāʿatdur ve bir daḫı rā revādur ehl-i faḳre ol ḳanāʿat kendüye nāzil eyleye zīrā Resūluʾllah buyurur: Ḳanāʿat Ḥaḳḳ'uñ gizli gencidür pes imdi ḳanāʿat Ḥaḳ'dur Ḥaḳḳ'ı baṭıldan icrāʾ eylemek farż ve hem vācibdür kimüñ üzerine ehl-i faḳrüñ üzerine zīrā daʿvā-yı faḳr bunlarda mihmāndur."

(5b/2-10)

"Kim ki bu faḳrı ḳabūl eyleyüb libāsunı engine alup giydi ise aña vācibdür ki bu faḳrüñ muḳteżāsı ne ise anı işlemek gerek eğer işlemez ise esfeldür ve esfel olacaḳ."

(6a/7-9)

"Faḳr u fenā olmayanda ne ḳuvvet-i ẓāhir vardur ve ne ḳuvvet-i bāṭına vardur zīrā ẓāhir bāṭınuñ āyīnesidür ve illā bir kişi faḳr u fenāyı ḳabūl eylese ol pīrlerüñ ṭarīḳatini ḳabūl eylemüş olur."

(6b/2-5)

"Bāb-ı ṭarīḳatde bir kişi nāḳıṣ olsa yaʿnī faḳr olmasa fi'l merātib ḥāli naḳıṣdur ki cāhildür."

(8b/5-7)

Her kim ki faḳr olmadı māī-i ṭahūrı bilmedi
Ṭayyib ṭāhir olmadı yoḳdur anuñ ṭahāreti

(8b/10)

"Dīdāra vāṣıl olmaḳ dilersen faḳr u fenā ol ḫalāiḳden biri ol."

(11b/13-14)

"Faḳruñ cānı Muḥammed Alī'dür ve daḫı delīli pīrlerdür."

(12a/3-4)

"Erenlerüñ sözini ṣayandıran ol kimselerdür ki evliyā dergāhuna gelür iḳrār virür evliyāya bendeyim dir ve tāc ve post ve ḫırḳa ve faḳruñ libāsunı egnine alur."

(17b/13-15)

"Bir yerde daḫı buyurmuşdur: *El-Faḳru faḳrī Rabbe iftiḫārü* imdi faḳr oldur ki faḳrına ḳanāʿat eyleye ve bir daḫı faḳr oldur ki bāb-ı şerīʿat de esbab şerīkiñi yumuş ola ve bāb-ı ṭarīḳatde ḳurutmuş ola ve bāb-ı maʿrīfetde ol esbababuñ tozını silkelemiş ola ve bāb-ı ḥaḳīḳatde döşirüb boḫçalamış ola ta ki ālem-i ferāġatde mesken ṭutmuş ola zīrā ki egnüñdeki libāsa çirk değse suya ḳorsın yursun andan ṣabun vırursın tamām olıcaḳ ṣuyın ṣıḳarsın ve āteşe ṭutarsın ve ḳurudursın ve andan uvarsın tozını ālem-i havāya virürsin andan döşürüb boġçaya ḳorsuñ perk ṭutar bağlarsın ve andan maḳām-ı ḥidāyete varursın."

(18b/1-9)

"Ṭālib-i faḳr ü fenā durma oturma yime içme gülme oynama ve ġayr-ı ḫayāle göñül virme iriş bir râh-nümâya sen anuñ ḫāk-i pāyı ol."

(22a/14-15)

"Faḳr ü fenā ol nefsüñ lezzetinden el çek."

(22b/11-12)

“Faḳr ü fenā bu ḥikmetüñ aṣlı rūh-ı Muḥammed’dür ve faḳr ü fenādur ve her kim mücerred olmaz daʿvā-yi faḳrlıdur yalancıdur ve hem faḳr ü fenā olmaz ve beḳā bulmaz ve özüñi pīrler ḳademünde ḫāk-i pāy eylemez.”

(24a/7-9)

“Vay saña kim āl ü evlādı bilmeyesin ve cān-ı göñülden āşıḳı olmayasın ve faḳrını ḳabūl eylemeyesin ve gösterdükleri yola gitmeyesin ve dostuna dost olmayasın ve düşmānına düşmān olmayasın.”

(27b/6-9)

“Ṭarīḳat-i Caʿfer-i Ṣādıḳ erkānına ḳail olmasa ve anuñ faḳrını görüb ol faḳra özüni virmese içi ṭopṭolu şekklidür ve ḫilḳatde eşekdür.”

(28a/11-14)

“Alī evlādınuñ ḳulı ḳurbānı oldur ki cihānı fiʾl-cümle āteşe yaḳsalar içinde bir pāresi olmaya ve bir daḫı budur ki kefāf-ı nefsinden ġayrı bir ḥabbe ḳabūl eylemeye ve bir daḫı budur ki şöhret gösterüb ṣūretin bezemiye fenā ve faḳr ola.”

(28b/1-4)

“Caʿfer-i Ṣādıḳ ʿaleyhiʾs-selām ehl-i faḳruñ ḥaḳḳında buyurmuşdur zīrā kim ol Haḳ Taʾālānuñ vaḥdet deryāsını nūr eyleyen ve müʾminlerin göñlünü ferāmūş eylemeyen yaʿnī İmām Caʿfer-i Ṣādıḳ ʿaleyhiʾs-selām buyurmuşdur: Ve daḫı kendüleri şöyle faḳr imiş kim diyār-ı ālemde bir pelāsı var imiş imdi sen evlād-ı Alī’den yeg mi oldun dürlü dürlü abālar ve ḳabālar ve maḥbūblar ve maḥbūbeler ve aḳçeler pullar ṭutarsın ve yine bu ḳadar ḳabaḥatler ile ehl-i ṭarīkim ve ehl-i faḳrim dirsen yalan söylersin ve kezzāplık eylersün yüzüñ ḳaradur.”

(28b/5-10)

“Aṣl-ı kāinat Ḥaḳḳ’dur ve illāki Ḥaḳ Muḥammed Alī’dür ve evlādını bilmekdür ve anlaruñ tekażāsı üzre olmaḳdur ve eğer anlaruñ tekażāsı nedür dirseñ faḳr ü fenādur andan liḳaʾdur ve andan beḳādur ve beḳā oldur ki bismillāhdur.”

(29b/11-14)

“Bir kişi faḳr daʿvāsı ḳılsa maʿnīsinde bulunmasa teberrā ol yalancıya müstaḥaḳḳdur.”

(41a/10-11)

“Ey ṭālib-i faḳr ü fenā bu ne ḫayāldür ki evvel gelesin faḳr ü fenā oldum diyesin ṣoñra dönesin v´Allahi ve billāhi dönme ki lāʿnete müstaḥaḳḳ olursın.”

(41b/6-7)

“Gümāna düşmemek dilerseñ pīrlere iriş senliği ve benliği ara yerden ḳaldur fānī cihāna iʿtibār eyleme faḳr ü fenā ol özüñi ẓulmātdan ḳurtar ki gözüñden perdeyi refʿ idesin.”

(43b/2-4)

“Ṭālib-i faḳr ü fenā ḳudret özüñdür özüñi pīrlere vir ta ki ḳudret ḳuvvete irişe ve bir daḫı ṣıfāt özüñdür özüñi pīrlere vir ta ki ṣıfāt zāta maẓhar düşe ve bir daḫı gümān benlikdür benliği ḳota ki gümān īmāna ḥavale ola ve bir daḫı sermāye özüñdür özüñi pīrlere vir ta ki ālet ele gire ve bir daḫı ḫıyānet fiʿlüñdür fiʿlüñi ṭarḥ.”

(43b/11-15)

“Ehl-i şöhret olsa el virse göñül virmese ve faḳr ü fenāyı ḳabūl eylemese ve nefs-i hevāsunda görünse ve ṣıfātı zāta maẓhar düşürmese ol muḳalliddür ve muḳallidüñ īmānı dürüst değildür.”

(45a/9-12)

Vı̄rāni dervı̄şe lūtf itdi Ḥaydar
İrişdi üçlere Selmān[126] olupdur
(30/5)

2.2.5. Kalp-Gönül:

Tasavvufî hayat kalp merkezli bir hayattır. Kalbin sıhhatli gelişmesi ve yücelmesi konu edilmiştir. Mutasavvıflar kalbi Kâᶜbetullah olarak görmüşler, ona oldukça büyük ehemmiyet vermişlerdir. Dinî-tasavvufî Edebiyatta kalp-Kâᶜbe münasebeti kurulmuştur. Kâᶜbe Allah'ın eviyse, kalp de onun mekânı olarak tasavvur edilmiştir.[127]

"Ādem'üñ göñli bir ṣāf āyı̄nedür ve o āyı̄nenüñ ḳalbi bu cemālullahdur ki arş-ullahdur ve ḫazinet-ullahdur zı̄rā secde-i ubūdiyyet ve perestiş buñadur ki kāᶜbetullahdur bu kāᶜbetullahı her kim ki ṭavāf eyleye farż ve hem vācibdür."
(9a/1-4)

Ay yüzüñdür ḥarf-i bismillāhımuz
Ṣūretüñ Ḥaḳ ḫatmi Beyt-Ullahımuz
(25/1)

"Ḥażret-i risālet buyurur: *Ḳalbü'l-mü'minin beytullah ḳalbü'l-mü'minin arşullah ḳalbü'l-mü'minin ḫazinetullah."*
(8b/14-15)

---

[126] **Selmān**, niyaz kabul eden derviş demektir. Burada Selmān-ı Fārisî'ye telmihte bulunulmuştur. Bektāşilikte ve Mevlevîlikte sadaka kabulü, dilencilik caiz değildir. Yapılan yardım "niyaz" adı altında kabul edilir. Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat,** Aydın Kitapevi Yay., Ank. 1999, s. 933

[127] Torun, **a.g.e.**, s. 392

2.2.6. Tarikatlerle İlgili Unsurlar:

Tarik kelimesi, lügatte yol demektir. Allah'a vasıl olmak için, şeyhin gözetiminde müridin takip edeceği terbiye usul ve yolu, seyir ve sülûk sırasında tutulan yoldur.[128]

Allah birdir; fakat ona giden yollar muhteliftir. Tarikatler esasta bir olmakla beraber erkân, zikir gibi birtakım unsurlarla birbirlerinden ayrılırlar; fakat sonuçta hepsinin amacı birdir. Hakk'a talip olan kişinin, bir tarikate girmesi ve bir mürşide intisap etmesi gerektiği düşüncesi vardır. Bu düşünceye göre; bütün peygamberleri irşad eden Cebrail'dir, peygamberler mürşidsiz Hakk'ı bulamadıklarına göre insanların bulması mümkün değildir.[129]

2.2.6.1. Tarikatın Şartları:

"Ey ṭālib her kim ki bu faḳruñ iḳtiżāsı ne ise ve anı bilmese ol kimse mürşide irmemişdür ve mürşide irmeyen Ḥaḳḳ'ı bilmemişdür."

(1b/9-11)

"Ey ṭālib-i faḳr ü fenā eğer sen seni bünyād ideyim dirseñ bir mürşide iriş kim anda bu üç ḳabaḥat olmaya ta ki maḳṣūduñı bulasun ve cismini bünyād ḳılasun ve sen seni dilşād ḳılasun ve özüñi ābād ḳılasun ve faḳruñı yād ḳılasun."

(3b/15-4a/3)

"Hiç kimse Ḥaḳḳ'a irişmez ta delīli pīrler olmayınca imdi pīrler ehl-i faḳrdur.

(4b/1-3)

---

128 Akay, **a.g.e.,** s. 461
129 Torun, **a.g.e.**, s. 393

“Erenler ölmez ve erenlere memāt irmez ve illaki mevt irse tene irer rūḥa mevt irmez zīrā ki erenlerüñ rūḥı Muḥammed Alī’dür ve erenler daḫı Muḥammed Alī’dür.

(5a/6-8)

“Ey ṭālib-i faḳr u fenā her kim ki bu faḳrı ḳabūl eyleyüb libāsunı egnine alup giydi ise aña vācibdür ki bu faḳrüñ muḳteżāsı ne ise anı işlemek gerek eğer işlemez ise esfeldür ve esfel olacaḳ bu ṣıfātdan dūr olmaḳ lāzım gelür imdi ḥayf değil mi ki ādem ṣıfātı iken esfel ṣıfāt devr eyleyesin pes imdi nūr-ı hidāyetden ẓulmāte düşmek revā değildür ādem olana meğer ādem olmaya ezelī ve ebedī esfel ṣıfāt ola.”

(6a/7-13)

“Kendü ḫilḳatüñ bilmek dilerseñ özüñi mürşide vir ta saña ḥikmet-i hidāyet nedür anı bildüre zīrā bir kişi kendü zātını bilmek mümkin degildür ta ki pīrlerden iḥsān olmayınca bir kişi kendü ḫilḳat ilmine yol bulmaḳ ḳabil degildür.”

(10a/14-10b/2)

“Resūl ḥażreti buyurur: *Pīri men Ḫudāyı men* imdi pīrler ḫudādur kişiyi ikileyin ālem-i anāṣırdan birle yoğururlar yeñiden bināʿ ururlar bāb-ı şerīʿat ve bāb-ı ṭarīḳat ve bāb-ı maʿrīfet ve bāb-ı ḥaḳīḳat ile taʿmīr iderler el-ḳıṣṣa baṭn-ı Ādem’den geldügin gibi iken gine seni ẓuhūra götürürler nitekim bir kişi iki kez anasından gelmese ol kişi ādem olmaz zīrā kim biri ẓāhir anasından gelmekdür ve biri pīrlerden gelmekdür ve daḫı ẓāḥir anasından gelmek ālem-i beşeriyyetdür taḳlīddür ammā biri daḫı pīrlerden gelmekdür ki ālem-i ḥaḳīḳatdür taḥḳiḳdür.”

(10b/3-9)

Her ne irdi pirlere ol nūrdur
Dört kitāb anuñ yüzinde mesṭūrdur

(7/1)

Uş sekiz cennet yüzine intiẓār
Seniñ ḫulḳun anuñla meşhūrdur

(7/2)

Kim ki virmez āl ü evlāda özüň
Balı yoḳdur bir ḳurı zenbūrdur

(7/3)

Maḳṣūda irmeyiserdür sonucu
Bu ṣıfātda āḳıbet ol durur

(7/4)

Ey Vīrānī ḳıl tevellā dāimā
Ḫanedāna çün saña destūrdur

(7/5)

"Vay saña kim pīrler kimdür varada bu ḥikmet nedür bilmeyesün ve beşeriyyetden arınup insān olmayasun bu cihāna gelmekden murādun nedür ve niye geldüñ bilür misün imdi bir kimsenüñ ismi defter-i hidāyete naḳş olmasa ol kimse ādem olmaz ve ādemzāde degildür gerçi ṣūreti ādem maānīde dīvdür pes dīv olan ehl-i inkārdur zīrā ol kimse kim ḫāliṣ muḫliṣ pīrlere kendü varunı virmedi nefs-i hevāsunda ẓāhir-i pīrler ile ve bāṭın-ı nefsi muḳteżāsuncadur pes öyle olan ehl-i inkārdur."

(11a/9-15)

"Ey ṭālib-i ḫudā Ḥaḳ tealānuñ zātuna ve ṣıfātuna maẓhar düşmek dilersen bir mürşide iriş kim ol mürşid seni bir menzile irişdüre ammā sende daḫı vaḳt gerekdür kim ol pīrüñ nuṭḳundan ṭaşra bir defīne yere eylemeyesin ta ki ol pīrüñ seni menzileye

menzil-i rūḥ-ı hidāyete ulaşdura ve rūḥ-ı hidāyete ol kimse ulaşur ki pīrinüñ yolunda cānla baş fedā' eyleye ki ol pīr anı bu üç rūḥla zinde ide."

(14a/10-14b/1)

"Erenler buyurmuşlardur: Kān iden gelsün sözümüz ṣayandıran gelmesün imdi erenlerüñ sözini ṣayandıran ol kimselerdür ki evliyā dergāhuna gelür iḳrār virür evliyāya bendeyim dir ve tāc ve post ve ḫırḳa ve faḳruñ libāsunı egnine alur ve başına tıraş terk ü erkānı ḳabūl eyler andan döner ol tācla ve ol post ve ḫırḳa ve erkānla zinā ve livāta eyler ve yalan söyler ve ben ehl-i faḳrım dir ve münāfıḳlıḳ ve fitnelik kezzāblık eyler."

(17b/11-18a/2)

"Evliyā dergāhına gelmekden murād budur kim cemīᶜ yaramaz āmillerden ve yaramaz fi'llerden terk idüp insān-ı kāmil olup kendü zātuñı ve ṣıfātuñı bilüp ālem-i rabbānī olasın ta ki fuḳarādan olasın."

(18a/6-9)

"Her mürşidim diyüb ṭālib ḳabūl eyleyen bu nevᶜ üzerine ol ṭālibi irşād eyleyüb yürüse nūr-ı Alīyyen nūr ve eğer yürümezse anuñ ṭālibi ṭutmaḳ ḥaḳḳı ve kārı değildür zīrā kim yarın ḥażret-i şāh-ı şāhen-şāh naẓarında yüzi ḳara ḳopar ve daḫı tebdīl-i mekān olur zīrā pīrler buyurmuşlardur: *Ve erkān-ı meşāyiḫ erkānsuz meşāyiḫ* imdi bu ḥālle bir kişi pāk puḫte olmasa ol rūḥ-ı iżāfiyle zinde olmaz pes rūḥ-ı iżāfiyle zinde olmayan rūḥ Muḥammed Alī'ye irişmez."

(18b/9-15)

"Erenlerüñ zātını ve ṣıfātını görenle görmeyen gözsüz ile gözlü bir olmadı."

(19a/2-3)

"Ḥaḳḳ'a iḳrār ḳılmaḳ ġayet güçdür ve güci āsān eylemeğe mürşid gerekdür."

(20b/13-14)

"Cehālet şişesin ṭaşa çalup şındırmaġa ḳuvveti ve ṭāḳatı ve ḳudreti yetmez zīrā ki yalñız taş dīvar olmaz imdi bu ḥikmete ve bu ḳudrete kimse yetmez mürşid ve mürebbī olmayınca anuñçün Resūl ʿaleyhi ʾs-selām buyurur*: Leveʾl mürebbī ma areftu cebi* imdi ṭālibüñ diḳḳati ve pîrlerüñ ināyeti ve erenlerüñ himmeti irişmeyince velāyet sırrını görmek mümkin değüldür."

(21b/14-22a/4)

"Ey ṣāḥib-i erkān-ı dīn ve ey server-i nūr-i güzīn bu ḥikmetüñ aṣlına ireyim dirsen özüñi bir ṣādıḳ-ı ḳavle irişdür yoḫsa ẓulmetde ḳalursın ṣaḳın ṣıfātuñ sermāyesi elden gitdüği maḥalde ḫor ḥaḳir ḳalursın ṭılsımuñ bozulur aḳıl baştan gider göz yumulur ve söz ṭutulur el ve ayaḳ pāy-dār olmaz vücūduñ köhnesi ḫāḳa düşer pes ol zaman ḥālüñ nice ola imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā durma oturma yime içme gülme oynama ve ġayr-ı ḫayāle göñül virme iriş bir râh-nümâya sen anuñ ḫāk-i pāyı ol."

(22a/9-15)

"Pīrler buyururlar: Gelme gelme dönme dönme gelenüñ mālı ve dönenüñ başı didikleri ṣıfātdur ṣıfātuñ tebdīl iderler zīrā kim yalancınuñ yüzi dönmüşdür niçün ki iḳrārı yoḳdur ve īmānı yoḳdur ve daḫı ṣıfāt-ı īmān ṣıfāt-ı ādemdür ve ṣıfāt-ı pīrlerdür pīrlerüñ ḳavlünde olmayan ṣıfātından dönmüşdür ve ṣıfātından dönen ādem olmaz zīrā her kişi ādem olmaz yine ādem olan pīrlerdür sen daḫı pīrine ulaş ki ādem olasın ve eğer pīrlere erişmezsen ḥayvānsın."

(41b/11-42a/3)

"Pi̅rler lüṭf ü keremi̅nden bu ḥaḳire gösterdiler ve bildürdiler bed fiʿl ve ehl-i ṭamaʿ ve ehl-i dünyā pi̅rler ile āşina olmaz imiş zi̅rā kim ya pi̅rler ya dünyā gerekdür iki ḳarpuz bir ḳoltuġa ṣıġmaz."

(42a/10-13)

"Pi̅rler yalancı değildür ġafil olma ve ġafil yürime zi̅rā kim pi̅rler her yerde ḥażırdur ve nażırdur görmezler mi ṣanursın imdi gel beri pi̅rlerüñ nuṭḳunı ḥaḳla ġayr-ı nażarı ḳo faḳr ü fenā ol dime ki her ne vardur bu faḳi̅rde var yoḫsa soñra utanursın."

(42b/3-6)

"Bir zāt pi̅rlerdür ve bir ṣıfāt pi̅rlerdür zi̅rā kim Ḥaḳ pi̅rlerde mevcūddur sebeb oldur ki kerrāt ü merrāt işbat-ı ẓāhir eylemişlerdür anuñçün aralarında senlik ve benlik vücūda gelmez pes imdi bu söz ol sözdür ki pi̅rler buyurmuşdur:

Hezerān cübbeden baş gösterirler

Sen anuñçün ṣalarsın ḫalḳa gümān

İmdi gümāna düşmemek dilerseñ pi̅rlere iriş senliği ve benliği ara yerden ḳaldur."

(43a/11-43b/3)

"Baba Ḳayġusuz ve eğer Kemāl Ümmi̅ ve eğer daḫı sāireleri hiç pi̅rlere irāde getürmeyelerdi imdi ara eriş Ḥaḳḳa yetesüñ tā ki sözüñ söz ola zi̅rā ki eşya'da ḳudret var ammā ḳuvvet yoḳ ve ṣıfāt var ammā zāt yoḳ gümān var i̅mān yoḳ ve sermāye var ālet yoḳ ḫıyānet var emānet yoḳ imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā ḳudret özüñdür özüñi pi̅rlere vir tā ki ḳudret ḳuvvete irişe ve bir daḫı ṣıfāt özüñdür özüñi pi̅rlere vir ta ki ṣıfāt zāta maẓhar düşe ve bir daḫı gümān benlikdür benliği ḳota ki gümān i̅māna ḥavale ola ve bir daḫı sermāye özüñdür özüñi pi̅rlere vir ta ki ālet ele gire ve bir daḫı ḫıyānet fiʿlüñdür fiʿlüñi ṭarḥ eyle ve daḫı i̅māmet özüñdür özüñi pi̅rlere vir emānetini istiyene virmiş olasın pes imdi eğer bir ḫāl üzere özüñi pi̅rlere virdüñ ise saādet idi ṭopını meydandan

āpardıysan ve ālem-i rabbānī olduñ ve emānete ḫıyānet eylemedüñ ve eğer bu ḫālle özüñi pīrlere virmedüñse ṭopraḳ başuna senüñ emānete ḫıyānet eylemiş olursuñ.”

(43b/6-44a/6)

Hemdem dil-i ehl olup teniñi cān ide gör
Ġafil olma gözüñ aç sen seni insān ide gör

(44b/5-6)

“Eğer pīrlere irişüb tenini cān eylemezsen cāhil ḳalursın.”

(44b/6-7)

“Bir kişi aṣlını bilmese ve bilmeğe daḫı ṭālib olmasa ol pīrlerden değildür veyāḫūd pīrlerüñ sikke-i ṣıfātını ḳabūl eylese ve yine ehl-i şehvet ve ehl-i dārāt ve ehl-i şöhret olsa el virse göñül virmese ve faḳr ü fenāyı ḳabūl eylemese ve nefs-i hevāsunda görünse ve ṣıfātı zāta maẓhar düşürmese ol muḳalliddür ve muḳallidüñ īmānı dürüst değildür.”

(45a/7-12)

Her ki şirkden arınur ābād olur
Cismi pīrlerden anuñ bünyād olur

(23/1)

Ol ki ister pīrleri biñ cānla
Ṭālib iken āḳıbet üstād olur

(23/2)

2.2.6.2. Makam ve Haller:

“İnsān-ı beşeriyyetden arınup masivāyı terk idüp özüñi rūḥ-ı iżāfiye erişdüre.”

(15a/2-3)

“Maḳām-ı keşret benliği terk eylemekle gider ve benlik dünyāyı terk eylemekle gider.”

(17b/1-3)

“Ey ṭālib-i faḳr ü fenā bu ne ḫayāldür ki evvel gelesin faḳr ü fenā oldum diyesin ṣoñra dönesin v´Allahi ve billāhi dönme ki lāʿnete müstaḥaḳḳ olursın bī-şekk ve bī-şübhe şöyle bildiysen zīrā pīrler ḳıdeminde baş ḳoyup ve ikrār idüp ṣoñra dönene lāʿnet-i firāvān ve bī-ḳıyasdur ve daḫı dönmeyüb sikke-i ṣıfāt altında olup ve yine ṭālib-i dünyā olur isen ve kendü hevāsında olan bī-şübhe şeyṭān-ı lāīn kendüsidür lāʿnet cānına zīrā pīrler buyururlar: Gelme gelme dönme dönme gelenüñ mālı ve dönenüñ başı didikleri ṣıfātdur ṣıfātuñ tebdīl iderler zīrā kim yalancınuñ yüzi dönmüşdür niçün ki iḳrārı yoḳdur ve īmānı yoḳdur.”

(41b/5-14)

2.2.6.3. Seyr ü Sülûk:

Allah’a varma isteği duyan (tâlib) kişi önce iradesini bu işe yöneltmekte (mürid olmakta), sonra da yola çıkmakta (sâlik haline gelmekte)’dır. Sâlikin, vâsıl (Allah’a ulaşan) hâle gelmek için geçirdiği eğitime seyr ü sülûk veya yalnızca sülûk denmektedir.[130]

Sâlik’in Allah Teâlâ’ya ulaşmak için ahlâkî olgunluğa ihtiyacı vardır. Kulun nefsini mevki hırsından, hasetten, kibir ve cimrilikten, yalan, gıybet, hırs ve zulümden, kısaca kötü davranışlardan temizlemesi, buna mukabil ilim, hilim, hayâ, rıza, adalet gibi güzel davranışlarla süslemesi gerekir.[131]

---

[130] Öztürk, **a.g.e.**, s. 115
[131] Eraydın, **a.g.e.**, s. 318

İnsanın sülûku ölümle bitmez; çünkü o ezelî ve ebedî bir sefer içindedir. Bizim bittiğini gördüğümüz, sülûkün dünya planında cereyan eden kısmıdır. Hakikat ehlinin seyr adını da verdiği sefer, dört türlüdür.[132]

Bu dört mertebe müridin tedrîcî olarak tırmandığı ve her yükselişte Allah Teâlâ ile kendi arasındaki hicâbların ortadan kalkmaya başladığı bir şekilde devam eder.[133]

Seyr-i ilallâh: Nefsin menzilinden kalp menziline, Hakk'a doğru, eşya ve maddeye karşı duyulan ilgiyi gidererek O'na doğru manen yürümektir.[134] Seyr-i ilallâh ilmî bir harekettir. Sâlik bu seyir sayesinde basit bir ilimden, üstün ve şerefli olan ilme, ondan da "vâcibü'l-vücûd"un ilmine ulaşır. Bu ilim, mümkinat ilmi sâlikin gönlünden tamamen silindikten sonra meydana gelir ki bu hâle de "fenâfillâh" ismi verilir.[135]

Fenâfillâh, tasavvufta insanın maddî varlığından sıyrılarak Hakk'a ulaşması; kulun, nefsin haz ve arzularından geçerek daima içinde kendini yok ettiği yüce varlıkla meşgul olması anlamına gelir. Fenâ hâli, kulda beşerî arzuların değil, ilâhi iradenin tesirli ve hâkim olması durumudur. Fenâfillâh terimi ise; kulun kendi varlığından geçerek Allah'ta yok olması anlamına gelir.[136]

Seyr-i fillâh: Allah'da seyir, Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanmak suretiyle Hak'da Hak ile yolculuktur. Bu yolculuğa "bekâbillâh" adı da verilmiştir.

Seyr-i maallâh: Allah ile beraber seyir, zahir ve batın ikiliğinden ve kayıtlarından kurtulmakla ulaşılan velilik makamıdır. Bu mertebede ikilik yoktur.

---

[132] Öztürk, **a.g.e.**, s. 115-116
[133] Eraydın, **a.g.e.**, s. 318
[134] Akay, **a.g.e.**, s. 422
[135] Eraydın, **a.g.e.**, s. 318
[136] Akay, **a.g.e.,** s. 139

Seyr-i anillâh: Allah ile Allah'tan seyir, Hak'tan halka, insanları irşad için dönmektir. İlk iki seyir ile velilik, son iki seyir ile de irşâd makamına erişilir. Manevî yol alışla ilgili olarak bu dört mertebeyi bitirmeye seyr ü sülûku tamamlamak denilir.[137]

Gel ey āşıḳ ḳabūl it bu fenāyı
Fenādan maḳṣūd onı bulmaḳ beḳāyı
(3/1)

Beri gel ṭālib isen rāh-ı Ḥaḳḳ'a
Oḳu bu defteri ehl-i yemīn ol
(4/4)

"Bāṭın göziyle dü cihānı seyr eyleye ve her mevcūdātın aynunda Ḥaḳḳ'ı tecellī eyleyesiz aña ayn-el ḳalb dirler imdi ey ṭālib-i faḳr u fenā insān olana farż ve vācibdür ki kendü merātini bile ve pīrlerüñ yoluna vara ve özüň bile ve bed fiʿllerden özüñi ṣaḳuna zīrā bed fiʿll insanda olmaz küfr ehlinde olur."
(7a/5-9)

Gel ey âşıḳ bulam dirseñ ḥayātı
Gidedur küfrü dilden Nūḥ-ı necātı
(5/1)

Oḳu ḫaṭṭ-ı ḫuṭuṭun defterini
Göresin ʿayn ile esmāʾ-ı zātı
(5/2)

[137] Akay, **a.g.e.**, s. 422

Arıt Ḳāʿbe-i ḳalbüñ pāk-bāz ol
Süre gör aradan Lāt ü Menātı
(5/3)

Ṭavāf idüp oḳu elḥamdülillah
Yedi āyet ṣıfatuñ ümmehātı
(5/4)

Vīrānī Abdāl Alī'nün sāyesinde
Muīn eyledi her müşkilātı
(5/5)

"Fenādan liḳaʾdur ve liḳaʾdan beḳādur ve beḳādan murād Ādem'dür ve Ādem'den murād kendi zātını bilmekdür."

(8b/11-12)

"Ḥaḳḳ'ı göreyim dirseñ cānla başdan geç arada senlik ve benlik ḳalmaya Ḥaḳ daḫı ẓāhir ola ta ki bī-şübhe ve bī-tereddüd Ḥaḳḳ'ı öz zātuñda müşāhede idesin."

(9a/11-13)

"İnsān-ı beşeriyyetden arınup masivāyı terk idüp özüñi rūḥ-ı iżāfiye erişdüre ve rūḥ-ı iżāfi gürūh-ı nācīdür ve gürūh-ı nācī evliyādur ve daḫı gürūh-ı evliyā andan maʿlūm olur kim bu dört eczāʾyı kendüde yaḫşi eylemiş ola ve cemīʿ-i masivāyı ṭamaʿ yı ve hevāʾyı nefsi kendüden reddeylemiş ola ta kim ol kimse insān nedür ve şeytān nedür ve anı bile andan rūh-ı iżāfiye ḳadem başa gürūh-ı nācī ve gürūh-ı evliyādan ola."

(15a/2-8)

Gel beri iste cemāl-i ḥażreti
Keşreti ref ͑ eyle iste vaḥdeti

(17b/1)

“Maḳām-ı keşret benliği terk eylemekle gider ve benlik dünyāyı terk eylemekle gider imdi dünyāyı terk eyle bāluñı perk eyle.”

(17b/2-3)

“Ṭālibüñ diḳḳati ve pîrlerüñ ināyeti ve erenlerüñ himmeti irişmeyince velāyet sırrını görmek mümkin değüldür.”

(22a/3-4)

Ol ki ister pīrleri biñ cānla
Ṭālib iken āḳıbet üstād olur

(23/2)

Lām-elifden arşı seyrān eyledüm
Ḥaḳḳ’ı buldum cismimi cān eyledüm

(24/1)

Ne felek burcunda ḳurdum ḫaymemi
Taḫta çıḳdum aḳlı sulṭān eyledüm

(24/2)

Kāf ü nūn emrinde ḳıldum meskeni
Dile geldüm nuṭḳumı kān eyledüm

(24/3)

Keşti̅-i Nūḥ ile gezdüm ser-te-ser
Heft deryā seyr-i ummān eyledüm
(24/4)

Men Vi̅rāni̅ Abdāl ġari̅büm şāhumuñ
Şükr ü minnet dilde mihmān eyledüm
(24/5)

Özüñ pāk eyleyüb gir rāh-ı aşḳa
Ḥaḳi̅ḳat-i cān dilden Caʿferi̅ ol
(28/2)

2.2.6.4. Zikir:

Zikir; anmak, hatırlamak demektir. Allah'ın adını kalpte ve dilde devamlı olarak anmaktır. Zikir sayesinde sâlik daima Allah ile birlikte olur, kalbi sükûnet bulur. Sâlik'in seyr ü sülûku zikirle gerçekleşir.[138]

"Elḥamdülillahdan murād Teñriyi anmakdur ve Teñriyi anmaḳdan murād bilmekdür."
(1b/4-5)

Vi̅rān Abdāl şükr ḳıl Ḥaḳḳ'a her dem
Gözüñle gördüñ uş āl-i abāyı
(3/5)

[138] Torun, **a.g.e.**, s. 398-399

"Gümān şirkdür ve şirk murdārdur ve murdāruñ namāzı ve niyāzı maḳbūl değildür."

(5b/1-2)

"Kelime-i şehādet küfr üzerine ġalib olmuşdur imdi ḳanı Alī̄'ye ikrāruñ ve Muḥammed'e şehādetüñ ve Ḥaḳḳ'a baḳmañ ve āl ü evlāda nāz ü niyāzuñ nice edā olsa ḳaçan ki bilmezsin aṣl-ı kāinat nedür ve ol āṣluñ tekażāsı nedür imdi aṣl-ı kāinat Ḥaḳ'dur ve illāki Ḥaḳ Muḥammed Alī̄'dür ve evlādını bilmekdür ve anlaruñ tekażāsı üzre olmaḳdur."

(29b/7-12)

"Bir kere elhamdülillāh deyüb el yüze sürüb Ḥaḳḳ'a şükr ü senā eylediğün gibi Ḳur'ān-ı aẓī̄m fi'l-cümle vücūda gelüb ḫaṭṭ tam olur."

(35b/6-7)

Vī̄rānī̄ Abdāl niyāzı şükr içinde
Görür her dem ider secde viṣāli

(22/5)

Eğer olmaḳ dilersen ümmet-i ḫāṣṣ
Niyāz-mend ol āl müdām abāya

(27/2)

2.2.6.5. Erkansızları Edepleme:

Tarikatte en büyük suç; tarikatten dönmedir. Bunun cezası oldukça ağırdır. Dönenler hiçbir zaman necat bulmaz ve kıyamet gününde yüzü kara olur. Bu sebeple tarikatte *gelenin malı, dönenin başı gider* düsturu hâkimdir.[139]

---

[139] Torun, **a.g.e.**, s. 404

"Her kimüñ āşaġı aʿżāsı yumşaḳ olsa anuñ gözi ḳatı ve yüzi bek ve sözi bed olur imdi ġafil olma ol şāh-ı velāyetüñ sözini ṣāndırma ḳırma eğer bende-i āl merdāne iseñ ve eğer bende-i āl mervān iseñ lāʿnet cân-ı ḫabīsiñe var nefsinüñ hevāsunda gez madem ki ömrüñ āḫire irer gördigüñden ḳorḳmayasun zīrā kim erenler buyurmuşlardur: Kān iden gelsün sözümüz ṣayandıran gelmesün imdi erenlerüñ sözini ṣayandıran ol kimselerdür ki evliyā dergāhuna gelür iḳrār virür evliyāya bendeyim dir ve tāc ve post ve ḫırḳa ve faḳruñ libāsunı egnine alur ve bāşına tıraş terk ü erkānı ḳabūl eyler andan döner ol tācla ve ol post ve ḫırḳa ve erkānla zinā ve livāta eyler ve yalan söyler ve ben ehl-i faḳrım dir ve münāfıḳlıḳ ve fitnelik kezzāblık eyler."

(17b/6-18a/2)

"Bir kişi faḳr daʿvāsı ḳılsa maʿnīsinde bulunmasa teberrā ol yalancıya müstaḥaḳdur."

(41a/10-11)

Lāʿnet olsun ol Yezīdüñ[140] cānuna
Alduğı hem ṣatduğı dükkānuna

(21/1)

"Ey ṭālib-i faḳr ü fenā bu ne ḫayāldür ki evvel gelesin faḳr ü fenā oldum diyesin ṣoñra dönesin v'Allahi ve billāhi dönme ki lāʿnete müstaḥaḳḳ olursın bī-şekk ve bī-şübhe şöyle bildiysen zīrā pīrler ḳıdeminde baş ḳoyup ve ikrār idüp ṣoñra dönene lāʿnet-i firāvān ve bī-ḳıyasdur ve daḫı dönmeyüb sikke-i ṣıfāt altında olup ve yine ṭālib-i dünyā olur isen ve kendü hevāsında olan bī-şübhe şeyṭān-ı laīn kendüsidür lāʿnet cānına zīrā pīrler buyururlar: Gelme gelme dönme dönme gelenüñ mālı ve dönenüñ başı

140 **Yezîd**, Emevî Devleti'nin kurucusu Muaviye'nin oğludur ve Kerbelâ faciasını meydana getirmiştir. Bu kelime bir hakaret ya da küfür olarak kullanılmıştır. Ethem Ruhi Fığlalı, **Çağımızda Îtikâdi İslâm Mezhepleri**, Selçuk Yay., İst., 1980, s. 200

didükleri ṣıfātdur ṣıfātuñ tebdīl iderler zīrā kim yalancınuñ yüzi dönmüşdür niçün ki iḳrārı yoḳdur ve īmānı yoḳdur.”

(41b/5-14)

“Bir gün ola ol lūṭfla alduġuñ emāneti isteyeler ve istemek oldur ki cemīʿ-i pīrler geldiler bir cübbeden baş gösterdüler ṭarīḳat-i evliyā üzerine yürüdiler nehy eyledüklerinden yoḳlandılar ve emr eyledüklerinden dönmediler sülūk-ı evliyādan yüz döndürmediler menzīle irdiler fi ʾl-cümle ḥaḳīḳatlerin cān eylediler.”

(44b/1-5)

2.2.6.6. Tarikatlerle İlgili Maddî Unsurlar:

2.2.6.6.1. Hırka:

Pir emaneti olarak algılanan ve tarikata girenlere ya da tarikat yolunda belli aşamalara varanlara özel törenle giydirilen, önü açık, düğmesiz, yakasız, kollu, geniş ve topuklara kadar uzanan bir giysidir. Hırka giymek tabiri; bir dervişin hırka kuşanarak aşamasını yükseltmek, bu yolla aşamasının gereği görevler için icazet, yetki almak için kullanılır.[141]

“Faḳr iki ḳısımdur biri yoḳdur faḳrdur ve biri lā-iḥtiyāc olur yaʿnī bir loḳma ve bir ẖırḳa ve kefāf-ı nefs içün yiyecek ve üşümeyecek ḳadar giyecek lāzumdur zīrā İbrāhim Edhemüñ[142] kerem-i lūṭfundan bir söz söylenür ki maʿlūm erenlerdür ḳaçan bir pāre yama bulsa ẖırḳasuna yamamaġa bir yere atar imiş ẖalḳuñ arasına üç gün anda durur imiş andan varur görür imiş eğer kimse almadıysa alurmış ẖırḳasuna yamarmış.”

(4b/11-5a/2)

[141] Esat Korkmaz, **Ansiklopedik Alevilik-Bektaşilik Terimleri Sözlüğü**, Kaynak Yay., İst., 2003, s. 198

[142] **İbrahim Edhem**, Belh şehrinde dünyaya gelmiştir. Bir melikin oğluyken tâcı tahtı terk edip, tasavvufî hayatı tercih etmiştir. Eraydın, **a.g.e.**, s. 64

“Erenlerüñ sözini ṣayandıran ol kimselerdür ki evliyā dergāhuna gelür iḳrār virür evliyāya bendeyim dir ve tāc ve post ve ḫırḳa ve faḳruñ libāsunı egnine alur ve başına tıraş terk ü erkānı ḳabūl eyler andan döner ol tācla ve ol post ve ḫırḳa ve erkānla zinā ve livāta eyler ve yalan söyler ve ben ehl-i faḳrım dir ve münāfıḳlıḳ ve fitnelik kezzāblık eyler.”

(17b/13-18a/2)

2.2.6.6.2. Tâc:

Sûfilerin ve bilhassa şeyhlerin başlarına giydikleri yün veya dülbendden dolama serpuştur. Dilim sayısı tarikatlere göre değişmektedir. Bektaşi tâcı on iki dilimlidir.[143]

“Bir kişi özüñi rūḥ-ı Muḥammed Alī’ye yetirmese fuḳarāʿyım dediği ve tāc ve post giydüği taḳlīdāne olmuş ola.”

(5a/10-12)

“Erenlerüñ sözini ṣayandıran ol kimselerdür ki evliyā dergāhuna gelür iḳrār virür evliyāya bendeyim dir ve tāc ve post ve ḫırḳa ve faḳruñ libāsunı egnine alur ve bāşına tıraş terk ü erkānı ḳabūl eyler andan döner ol tācla ve ol post ve ḫırḳa ve erkānla zinā ve livāta eyler ve yalan söyler ve ben ehl-i faḳrım dir ve münāfıḳlıḳ ve fitnelik kezzāblık eyler.”

(17b/10-18a/2)

“Bir kişi bunlaruñ evlādı kimdür bilmese be bunlaruñ ṭarīküñ görmese ve erkānı üzere olmasa ve faḳrın ḳabūl ḳılmasa ve dostuna dost ve düşmānına düşmān olmasa ve cānını ve başını ve dūnli ḫālimānesini bunlaruñ aşḳına teveffīla eylemese tāc ve post ve celle ve faṣıla vaṣiyyet cemīʿ idüp benimdür dise be benlikden arınmasa ve özüñi Muḥammed Alī evlādınuñ ḳulı ve ḳurbānı olmasada fużūlluḳ eylese imāmlaruñ

[143] Torun, **a.g.e.** s. 410

işledüğin işlemese ve ṭarīḳat-i Caʿfer-i Ṣādıḳ erkānına ḳail olmasa ve anuñ faḳrını görüb ol faḳra özüni virmese içi ṭopṭolu şekklidür ve ḫilḳatde eşekdür."

(28a/5-13)

2.2.6.6.3. Post:

Tarikat yolunda, yolda bir aşamayı, bir makamı simgeleyen ve seccade olarak algılanan, pirin, dedenin ya da babanın oturduğu tabaklanmış tüylü deridir.[144]

"Bir kişi özüñi rūḥ-ı Muḥammed Alī'ye yetirmese fuḳarāʿyım dediği ve tāc ve post giydüği taḳlīdāne olmuş ola."

(5a/10-12)

"Post ve ḫırḳa ve faḳruñ libāsunı egnine alur ve bāşına tıraş terk ü erkānı ḳabūl eyler andan döner ol tācla ve ol post ve ḫırḳa ve erkānla zinā ve livāta eyler."

(17a/14-18b/2)

"Post ve celle ve faṣıla vaṣiyyet cemīʿ idüp benimdür dise be benlikden arınmasa ve özüñi Muḥammed Alī evlādınuñ ḳulı ve ḳurbānı olmasada fużūlluḳ eylese imāmlaruñ işledüğin işlemese ve ṭarīḳat-i Caʿfer-i Ṣādıḳ erkānına ḳail olmasa ve anuñ faḳrını görüb ol faḳra özüni virmese içi ṭopṭolu şekklidür ve ḫilḳatde eşekdür."

(28a/8-13)

2.3. AHLÂK:

Sosyal düzeni ayakta tutan birtakım prensipler vardır ve bu prensipler, toplumun geleceğe sağlıklı bir şekilde gidişini, ferdin bu toplum içerisinde huzurlu bir hayat sürmesini gaye edinmiştir. Bu prensiplerin kabulü veya reddi istikametine göre fert, huzur veya huzursuzluk duyar. Ferdin bu durumu topluma da yansımaktadır. Allah'ın

---

[144] Korkmaz, **a.g.e.**, s. 361

övdüğü ahlâk, peygamberlikle birlikte "Ben güzel ahlâkı tamamlamak üzere geldim" diyen Hz. Muhammed ile tamamlanmış ve kemale ermiştir. İslâm inancı, güzel ahlâkı ve ahlâklıyı sever.[145]

2.3.1. Haya, Edeb:

Haya: Utanma duygusu, sıkılma; ar, namus anlamlarına gelir ve daha çok Allah korkusu ile günahlardan kaçınma anlamıyla kullanılır.[146]

Edeb: Terbiye, iyi tutum, huy ve davranış, incelik anlamlarına gelirken tasavvufta Hakk'ın rızası bulunmayan her çeşit işten el çekmek, kulluğun hakikatini kavramaktır.[147]

"Ṭarīḳat edeb üzeredür ve edeb göz üzeredür ve göz daḫı on bābdur ve üçinci maʿrīfetdür ve maʿrīfet amel üzeredür ve amel ḳulaḳ üzeredür ve ḳulaḳ daḫı on bābdur ve dördinci ḥaḳīḳatdür ḥaḳīḳat hayāʾ üzeredür ve hayāʾ daḫı burun üzeredür ve burun daḫı on bābdur pes imdi azīz-mend bir kişide ilm olmasa edeb olmaz ve edeb olmasa amel olmaz amel olmasa hayāʾ olmaz ve hayāʾ olmasa ādem olmaz ve ādem olmasa ḫōd-ḥayvān nāṭıḳdur zīrā kim ilm amel üzeredür ve amel edeb üzeredür ve edeb ḥayāʾ üzeredür ve ḥayāʾ insān üzeredür ve insān īmān üzeredür."

(40b/4-12)

Edebsiz ādemüñ olmaz īmānı
İçinde ṭopṭolu şekküñ gümānı

(20/1)

[145] Torun, **a.g.e.** s. 423
[146] Akay, **a.g.e.**, s. 179
[147] Akay, **a.g.e.**, s. 109

Ḥayā᾿sız olanuñ yanına varma
Ḳulaḳ ṭutup işit iş bu beyānı
(20/2)

"Ṭālib-i faḳr ü fenā bir kişide ilm olmasa ve amel ve edeb ve ḥayā᾿ olmasa ol kişinüñ ḥayātına ve erkānına ve pīrine ve pis ḳademine ṣad-hezar lāʿnet olsun ki ben abdālam diyüp daʿvā urup daʿvāsında bulunmayan kişinüñ cān-ı ḫabişine ve nāmına lāʿnet hezār-bār zīrā yalancılardur."
(41a/4-8)

2.3.2. Mürüvvet, Yiğitlik:

Mertlik, yiğitlik, cömertlik, iyilikseverlik; insanlığın gereği olan şeyleri yapmak, güzellik ve hayır ile ilgili şeyleri almak ve zillet getirecek hallerden sakınmaktır.[148]

Geçüb nefsiñden idrāḳ eyledüñse
Ki kimdür mürüvveti çok Murtażāyı
(3/4)

Yüri merdāne-veş pāk ü mücella
Ṣaḳın dil virme gel kevn ü mekāna
(9/4)

"Şāh-ı velāyetüñ sözini ṣāndırma ḳırma eğer bende-i āl merdāne iseñ ve eğer bende-i āl mervān iseñ lāʿnet cân-ı ḫabīsiñe."
(17b/8-10)

[148] Akay, **a.g.e.**, s. 339

Bu Vīrānī Abdāl Alī'ye ḫāḳ-i pāy
Yüz sürüb baş endürür merdānına
(21/5)

Dilimde tesbīhim merdān olupdur
Sücūdum sācidüm insān olupdur
(30/1)

2.3.3. Hıyanet- Emanet:

Hıyanet; hainlik etmek, ahde ve emanete sadık kalmayarak zulüm yapmaktır. Hıyanet hırstan ve kinden meydana gelmiştir.[149] Para, mal vb. gibi şeyler maddî; sır, görev, Allah'ın insana bağışladığı akıl, zekâ, ilahi emirler de manevî emanetlerdir. İslâm emaneti korumayı, ehline vermeyi Müslümanlık alâmeti sayar.[150]

Kim ki āl ü evlāda ḫıyānet eyledi
Feülaiḳe hümüẓ ẓālimun
(15/4)

"Eşya'da ḳudret var ammā ḳuvvet yoḳ ve ṣıfāt var ammā zāt yoḳ gümān var īmān yoḳ ve sermāye var alet yoḳ ḫıyānet var emānet yoḳ imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā ḳudret özüñdür özüñi pīrlere vir ta ki ḳudret ḳuvvete irişe ve bir daḫı ṣıfāt özüñdür özüñi pīrlere vir ta ki ṣıfāt zāta maẓhar düşe ve bir daḫı gümān benlikdür benliği ḳotar ki gümān īmāna ḥavale ola ve bir daḫı sermāye özüñdür özüñi pīrlere vir ta ki ālet ele gire ve bir daḫı ḫıyānet fiʿlüñdür fiʿlüñi ṭarḥ eyle ve daḫı īmāmet özüñdür özüñi pīrlere vir emānetini istiyene virmiş olasın pes imdi eğer bir ḫāl üzere özüñi pīrlere virdüñ ise saādet idi ṭopını meydandan apardıysan ve ālem-i rabbānī olduñ ve emānete ḫıyānet

[149] Torun, **a.g.e.** s. 425
[150] Akay, **a.g.e.**, s. 114

eylemedüñ ve eğer bu ḫālle özüñi pīrlere virmedüñse ṭopraḳ başuna senüñ emānete ḫıyānet eylemiş olursuñ.”

(43b/9-44a/6)

“Ḳudret pīrlerden saña emānetdür eğer ol emānete taṣarrufāt eyleyüb ḫıyānet eylemeyüb pīrlere özüñi ṭapşurduñsa nūr-i ḳudret ḳuvvetine irişdi ve zātla ṣıfāt bir olup tecellī eyledi ve gümān gitdi ve benlik sürüldi īmān ẓuhūra geldi ve sermāye uṣlandı ve alet ele girdi ve ḫıyānet münhezim oldı ve emānet ıssına değdi pes eğer bu nevʿīyle ṣıfātı zāta ve zātı ṣıfāta mirʾāt düşüb emāneti Ḥaḳḳ’a virdüñse yüri var ġam yime.”

(44a/7-14)

2.3.4. Yalan-Ahde Vefâ:

Yalan, hakikatin aksi olan asılsız söz veya iştir. Hazreti Peygamber, yalanı münâfıklğın başlıca niteliklerinden biri olarak saymıştır. İslâm’a göre yalan haramdır.[151] Ahd, müridin tarikata girerken mürşide verdiği sözdür.[152]

“*Elestü bi-Rabbiküm* demende iḳrār bu idi kim Ḥaḳ nedür bāṭıl nedür ve Muḥammed nedür ve Alī nedür ve bunlaruñ āl ü evlādı kimdür ve faḳr ve erḳānı nicedür ki anuñ üzerine perestiş ide ta ki Ḥaḳḳ’ı bāṭıldan fehm ve idrāk eyleyeler ve eğer bu iḳrārı yerine getürmeyeler yalancı olalar Ḳavlühü Taʾālā *İlla lāʿnetallahi ale’l kazibın* pes maʿnāsı budur ki Teñrinüñ lāʿneti yalancılar üzerine

Yalancı ādemüñ olmaz īmānı
İçinden gitmeyince heb gümānı”

(2b/2-9)

[151] Akay, **a.g.e.**, s. 503
[152] Korkmaz, **a.g.e.**, s. 20

"Kim ki teveffīlā olmadı yalancıdur iḳrārı yoḳdur bu cemāle ve bu kemāle her kimüñ iḳrārı yoḳdur īmānı yoḳdur īmānı olmayan münāfıḳdur."

(9a/4-6)

"Tācla ve ol post ve ḫırḳa ve erkānla zinā ve livāta eyler ve yalan söyler ve ben ehl-i faḳrım dir ve münāfıḳlıḳ ve fitnelik kezzāblık."

(18a/1-2)

"İsterseñ maḳṣūd ḥāṣıl eyleyesin ḫayāl-i ḫamdan kesil ve göñül āyīnesini sil yalan söyleme ṣāfī olsun dilāndan olma."

(22b/3-5)

"Mücerred olmaz daʿvā-yi faḳrlıdur yalancıdur ve hem faḳr ü fenā olmaz ve beḳa bulmaz ve özüñi pīrler ḳademünde ḫāk-i pāy eylemez."

(24a/8-9)

"Evlād-ı Alī'den yeg mi olduñ dürlü dürlü abālar ve ḳabālar ve maḥbūblar ve maḥbūbeler ve aḳçeler pullar ṭutarsın ve yine bu ḳadar ḳabaḥatler ile ehl-i ṭarīkim ve ehl-i faḳrim dirsen yalan söylersin ve kezzāplık eylersin yüzüñ ḳaradur."

(28b/6-10)

"Ḳāfir oldılar daḫı yalan ṭutdılar āyetlerimizi şunlar od ıssiyeleridür ve ānlar od içinde idi ḳalusarlardur."

(29a/11-13)

"Ben abdālam diyüp daʿvā urup daʿvāsında bulunmayan kişinüñ cān-ı ḫabişine ve nāmına lāʿnet hezār-bār zīrā yalancılardur pes Ḥaḳ sübḥanehü ve Taʾālā kelām-ı ḳadīminde buyurdı: *Fe meniftera alallahil kezibe min baʿdi zalike feülaike hümüẓ*

ẓālimün pes bir kişi faḳr daʿvāsı ḳılsa maʿnīsinde bulunmasa teberrā ol yalancıya müstaḥaḳḳdur."

(41a/6-11)

Şol kişiye hem daḫı lāʿnet olur
Kim ki varur ol yalancı yanına

(21/2)

Ta ezelden ahd imiş ahd bildim
Ḳanı şol ahd lāʿnet ol peymānına

(21/3)

"Yalancınuñ yüzi dönmüşdür niçün ki iḳrārı yoḳdur ve īmānı yoḳdur."

(41b/13-14)

"Pīrler nuṭḳu yalan söylemez zīrā pīrler yalancı değildür ġafil olma ve ġafil yürime."

(42b/2-3)

"Ḥaḳ Taʾālā anların göñüllerin mühürlemişdür andan ötürü ki yalan söylediler."

(45b/6-7)

2.3.5. Kemlik (kötülük)-İyilik:

"Ḥaḳ Taʾālā bir kimseye ẓulm eylemez her kişi kendüyine kendüyine eyler pes bir kişi kendüye ẓulm eylese ol ẓālimdür."

(21a/11-12)

"*Men cae bil ḥaseneti fe lehu aşru emṣaliha ve men cae bis seyyieti fe la yücza illa miṣleha ve hüm la yuẓlemun.*"

(16b/8-9)

Yukarıdaki ayette, kim Allah huzuruna iyilikle gelirse ona getirdiklerinin on katı verilecektir. Kim de kötülükle gelirse o sadece getirdiğinin dengi ile cezalandırılacaktır denilmiştir.

2.3.6. Gıybet, Bühtan-Ayıp Örtme:

Gıybet, birinin ardından onun saygınlığını, değerini, toplum içindeki yerini sarsacak söz söyleme, bu yolla araya geçimsizlik sokma anlamına gelmektedir.[153]

Bühtan, olmayan kusurları bir kişiye yakıştırmaktır. Gerek gıybet ve gerekse bühtan İslâmda büyük günahlar arasında sayılmaktadır.[154]

Murtāżāya her kim iḳrār eylemez
Uş şehādet bil aña bühtān olur

(13/2)

"Nefsüñ hevāsından ve ṭamaʿından ve ġıybetinden ve ḥırṣdan ve adāvetden ve kibirden ve kīnden ve ḥasedden ve ḫulk-ı avāmdan ve almaḳdan ve ṣatmaḳdan ve fenā mülkünüñ fi-l-küll lezzetinden baīd ol eğer isterseñ maḳṣūd ḥāṣıl eyleyesin."

(22b/1-3)

2.3.7. Kin, Gazab, Öfke-Afv, Hoşgörü, Şefkat:

"Anlar incidürler Teñriyi ve Resūlini yaʿnī ki sözlerine iʿtimād eylemezler."

(17a/11-12)

153 Korkmaz, **a.g.e.**, s. 152
154 Torun, **a.g.e.** s. 427

Her kim ṭutar anlara buġżla kin

Olmadı ol nār-ı dūzaḫdan emīn

(16/1)

2.3.8. Kibir-Tevazu:

Kibir, büyüklenme ve gururla nefsin tutsağı olma durumudur.[155] Şeytan da kibiri yüzünden lanetlenmiştir.

"Bir kişinüñ içinden gümānı gitmese ol kişinüñ īmānı dürüst olmaz ve īmānı dürüst olmadığından andan maʿlūm olur ki ehl-i nefs olur kendü hālin görmez ve ehl-i ṭamaʿ olur ve dünyāyı ḳarnuna ḳoysañ ṭoymaz ve daḫı ehl-i tekebbür olur."

(2b/9-12)

"Ḥaḳḳ'ı inkār eyleyen ehl-i nefs olur gözi görmez ve ehl-i tekebbür olur ve ḳulağı işitmez ve ehl-i ṭamaʿ olur sözüni yabana ḫarc eyler imdi ādemüñ nefsi gözine bağludur ve gözi ḳulağına bağludur ve ḳulağı tekebbür olmasına bağludur ve tekebbürlüğü ṭamaʿġına bağludur ve ṭamaʿ sözine bağludur zīrā kim bir kimsenün gözi bir nesneyi görse nefsi ġalabe eyler tekebbürlük ẓuhūra gelür ve ṭamaʿ ziyāde olur ve söz söyleyüb anu ister eğer virmezse ol kimseye ḥased idüp tekebbürlük eyler pes her kimde ṭamaʿ olsa nefsi ḥażırdur ve tekebbürük daḫı ḥażırdur cemīʿ yaramaz amel bu iki nesneden bināʿ olur Ḳavlühü Taʾālā: *Ve kane minel kāfirın* pes şeytan gibi kāfir oldı."

(2b/15-3a/15)

[155] Korkmaz, **a.g.e**, s. 259

"Ehl-i āẖiret olan kişide nefs olmaz ve daẖı ṭamaʿ olmaz ve daẖı tekebbürlük olmaz işte bu merātib ve bu ṣıfāt ehl-i faḳrdan iżhār olur zīrā faḳr olan aşıḳlar ṭālib-i dünyā olmaz ve ṭālib-i dünyā olmayan ṭamaʿ ḳılmaz ve ehl-i nefs olmaz ve tekebbürlük daẖı eylemez."

(3b/9-13)

2.3.9. Hırs, Tamaʿ - Kanaat:

Hırs, sonu gelmeyen arzu ve istek, bir şeye aşırı derecede düşkünlüktür. İslâm'da Allah'ı, O'nun koyduğu kanun ve hükümleri bir yana bırakabilecek ya da buna yol açacak derecede olan mal ve mevki düşkünlüğü gibi aşırı arzu ve tutkular, doğru ve makul sayılmamıştır. Sadece hayırlı işlerde, dine aykırı olmayan, şiddetli isteğin duyulması tavsiye edilmiştir.[156]

Kanaat ise elindekiyle yetinmek, kısmetine razı olmak, Allah'ın verdiğiyle idare edebilmektir. Güzel ahlâkın göstergesidir. [157]

"Ehl-i nefs olur kendü hālin görmez ve ehl-i ṭamaʿ olur ve dünyāyı ḳarnuna ḳoysañ ṭoymaz."

(2b/11-12)

"Ehl-i ṭamaʿ olur sözüni yabana ẖarc eyler imdi ādemüñ nefsi gözine bağludur ve gözi ḳulağına bağludur ve ḳulağı tekebbür olmasına bağludur ve tekebbürlüğü ṭamaʿġına bağludur ve ṭamaʿ sözine bağludur zīrā kim bir kimsenün gözi bir nesneyi görse nefsi ġalabe eyler tekebbürlük ẓuhūra gelür ve ṭamaʿ ziyāde olur ve söz söyleyüb anu ister eğer virmezse ol kimseye ḥased idüp tekebbürlük eyler pes her kimde ṭamaʿ olsa nefsi ḥażırdur."

(3a/1-9)

[156] Akay, **a.g.e**, s. 185
[157] Akay, **a.g.e**, s. 247

“İmdi ehl-i āḫiret olan kişide nefs olmaz ve daḫı ṭamaʿ olmaz ve daḫı tekebbürlük olmaz işte bu merātib ve bu ṣıfāt ehl-i faḳrdan iżhār olur zīrā faḳr olan aşıḳlar ṭālib-i dünyā olmaz ve ṭālib-i dünyā olmayan ṭamaʿ ḳılmaz.”

(3b/9-13)

“Ḥażret-i şāh-ı velāyet emīrü’l-mü’minīn Alī İbn-i Ebā Tālib ṣalavātullahi ʿaleyhi’s-selāmuñ namāzını ḳılmamışdur zīrā iki etmeği yādına ḳalduġıçün imdi var fikr eyle.”

(4a/13-15)

“Pīrler anuñ içün buyururlar kim: Bir kişi özüñi rūḥ-ı Muḥammed Alī’ye yetirmese fuḳarāʿyım dediği ve tāc ve post giydüği taḳlīdāne olmuş ola dirler imdi ey ṭālib-i faḳr u fenā pes yöri eyle anāṣır-ı muḳteżāsınca ḳanāʿat daḫı irseñ şeḳavetdür şeḳavet.”

(5a/10-13)

“Ve hidāyet bākīdür ve daḫı ḳaf ḳanāʿatdur ḳanāʿat ehl-i faḳrundür zīrā resūl ʿaleyhiʾs-selām buyurmuşdur: *El ḳanāʿatü kenzün leyufta* imdi bil ki ḳanāʿatdur ve riyāżetdür ki ḳanāʿatdur ve bir daḫı rā revādur ehl-i faḳre ol ḳanāʿat kendüye nāzil eyleye zīrā Resūluʾllah buyurur: Ḳanāʿat Ḥaḳḳ’uñ gizli gencidür pes imdi ḳanāʿat Ḥaḳdur Ḥaḳḳ’ı baṭıldan icrāʿ eylemek farż ve hem vācibdür kimüñ üzerine ehl-i faḳrüñ üzerine zīrā daʿvā-yı faḳr bunlarda mihmāndur imdi ey cān-ı cihān ḳanāʿat iki ḳısımdur biri vardur ki yimez ḫalḳ yüzine ṣıfāt ṣatar ve illāki damaġında dünyā muhabbeti küllīdür ve bir ḳısmı daḫı vardur ki kefāf-ı nefsini virür ammā cihānı bir pula ṣaymaz nefsinden ve ṭamaʿından fiʾl-cümle ḥālinden ḳanāʿat eylemişlerdür imdi ḳanāʿat budur ki Resūluʾllahʿaleyhiʾs-selām buyurmuşdur: *Ḥubbu’d-dünyā reʿsin küllī ḫaṭietin ve terkid dünyā reʿsin küllī ibadetin.”*

(5b/4-6a/1)

"Gürūh-ı nācī evliyādur ve daḫı gürūh-ı evliyā andan maʿlūm olur kim bu dört eczāʾyı kendüde yaḫşi eylemiş ola ve cemīʿ-i masivāyı ṭamaʿyı ve hevāʾyı nefsi kendüden reddeylemiş ola."

(15a/4-6)

"Ṭālib-i faḳr-i fenā cedd ü cehd eyle nefsüñ ve ṭamaʿıñ hevāsundan kendi zātuñı pāk eyle."

(15b/6-7)

"Nefsüñ hevāsından ve ṭamaʿından ve ġıybetinden ve ḥırṣdan ve adāvetden ve kibirden ve kīnden ve ḥasedden ve ḫulk-ı avāmdan ve ālmaḳdan ve ṣatmaḳdan ve fenā mülkünüñ fi-l-küll lezzetinden baīd ol."

(22b/1-3)

"Dünyā benimdür dirseñ nefsüñe uyarsan ve ṭamaʿ eylerseñ onı bu iki nesne ile onı daḫı vücūd bulırsın bu iki nesneyi her kimde görürsen ol zikr olunan onı daḫı anda mevcūddur imdi muṭlaḳ şeytān bilüp teberrā olunan ol kimse nedür imdi bu on iki faṣlı ḳatl eylemek dilerseñ nefsinüñ hevāsundan geç ve ṭamaʿ daḫı eyleme ta ki bu on nesne daḫı vücūd bulmaya."

(22b/7-11)

Ṭamaʿ ḳılma bu dāmuñ dānesine
Ki o düşmeye varlıḳ ḫānesine

(23b/8)

Kimde vardur şöhret ü ḥırṣ ü ṭamaʿ
Lāʿnet anuñ dem-be-dem erkānına

(21/4)

"Ehl-i ṭamaʿ ve ehl-i dünyā pīrler ile āşina olmaz imiş zīrā kim ya pīrler ya dünyā gerekdür iki ḳarpuz bir ḳoltuġa ṣıġmaz."

(42a/11-13)

"Avret ile oğlan dünyā ile ilāh görür ve ṭamaʿ ile cemʿ olur şehvet daḫı bunlar ile ġalib olur."

(49a/4-5)

2.3.10. Hased:

Hased, başkasında olan nimetlerden huzursuz olan kişinin bundan üzüntü duyarak onda olan nimetin gitmesini istemesidir.

"Bir kimsenün gözi bir nesneyi görse nefsi ġalabe eyler tekebbürlük ẓuhūra gelür ve ṭamaʿ ziyāde olur ve söz söyleyüb anu ister eğer virmezse ol kimseye ḥased idüp tekebbürlük eyler."

(3a/5-8)

"Nefsüñ hevāsından ve ṭamaʿından ve ġıybetinden ve ḥırṣdan ve adāvetden ve kibirden ve kīnden ve ḥasedden."

(22b/1-2)

2.3.11. Hırsızlık, Hile-Helal Kazanç:

Hırsızlık, kendine ait olmayan bir şeyi habersizce almaktır. İslâm, hırsızlığı kesin bir dille yasaklamış ve hırsızlık yapanlara ceza verilmesini emretmiştir.[158]

[158] Akay, **a.g.e.**, s. 185

"Ṭālib-i faḳr ü fenā ehl-ullah ve ehl-i āḫiret andan maʿlūm olur ki lā-iḥtiyāc olur kefāf-ı nefsinden ġayrı bir nesne içün varup kimseye tenezzül eylemez."

(3b/6-8)

"Alī evlādınuñ ḳulı ḳurbānı oldur ki cihānı fiʾl-cümle ateşe yaḳsalar içinde bir pāresi olmaya ve bir daḫı budur ki kefāf-ı nefsinden ġayrı bir ḥabbe ḳabūl eylemeye."

(28b/1-3)

2.3.12. Buhl (hisset, cimrilik)- Sehavet(cömertlik, kerem):

Buhl, bahillik, cimrilik; fakirlik korkusu, mala karşı aşırı sevgi ve nefiste meydana gelen aşırı büyüme hırsının sonucudur.[159]

"İbrāhim Edhem'üñ kerem-i lūṭfundan bir söz söylenür ki maʿlūm erenlerdür ḳaçan bir pāre yama bulsa ḫırḳasuna yamamaġa bir yere atar imiş ḫalḳuñ arasına üç gün anda durur imiş andan varur görür imiş eğer kimse almadıysa alurmış ḫırḳasuna yamarmuş."

(4b/14-5a/2)

"Ḫulk-ı avāmdan ve almaḳdan ve ṣatmaḳdan ve fenā mülkünüñ fi-l-küll lezzetinden baīd ol eğer isterseñ maḳṣūd ḥāṣıl eyleyesin ḫayāl-i ḫamdan kesil ve göñül āyīnesini sil yalan söyleme ṣāfī olsun dilāndan olma ehl-i baḫīl."

(22b/2-5)

"Haḳ sübḥānehü ve Taʾālā bir baġçe mişāli beżemişdür ve kendi kerem ve lūṭfundan bu baġçeyi ol iki cihān güneşi Muḥammed Muṣṭafāya iḥsān eyledi."

(27b/13-15)

[159] Torun, **a.g.e.**, s. 432

"Pīrler lüṭf ü keremīnden bu ḥaḳire gösterdiler ve bildürdiler bed fiʿl ve ehl-i ṭamaʿ ve ehl-i dünyā pīrler ile āşina olmaz imiş."

(42a/10-12)

2.3.13. Zînâ- Pâk-dâmenlik:

Zînâ, en ağır suçlardan biri durumunda bulunan, cemaatten kovulmaya sebep olan, evlilik bağlantısı dışındaki cinsel ilişkidir.[160] İslâmda bir hadisin haber verdiğine göre fiili zinadan başka göz zinası, dil zinası, el zinası gibi çeşitli şekilleri de mevcuttur. Bir de erkek erkeğe zina şekli olan livata vardır ki bunu da İslâm kesinlikle meneder.[161]

"Baīdsiz gelür misiz er oğlanlara şehvetden yaña yaʿnī livāṭa eylemeğe avratlardan arıḳ bilüñ ki siz ol ḳavmisiz bilmezsiz yaʿnī cāhilsiz Ḥaḳdan ve kendüleriñüzden ġafilsiz."

(22b/13-23a/1)

Kimde vardur şehvet ḥırṣ emel
Maʿnīde insān değil ḫārcīdür

(17/4)

"İrāde ikidür biri dil ile ve biri göñül ile irāde götürendür pes imdi irāde göñül ile getüren andan maʿlūm olur ki fānī cihānuñ içinde hiç andan ġayr-i murādı yoḳdur hemān hu hu evlād-ı Alī'dür ve dil ile irāde getüren andan maʿlūm olur ki ṣūretüñ bezer ve ṣaḳalın düzer ve bıyıġuñ bozar ve ṣaluna ṣaluna gezer ve oğlan avret ve dünyāya muḥabbet ẓāhiren ṣıfātatında maʿlūm olur pes bilindi ki evlād-ı Alī'ye ne ḳadar meyl ü muḥabbeti vardur pes imdi ḳul iki ṣulṭāna ḳul olmaz."

(48b/3-9)

---

[160] Korkmaz, **a.g.e.**, s. 459
[161] Torun, **a.g.e.**, s. 433

"Şeyṭān deyu geliri üç ḳısımdur biri avret ve biri oğlan ve biri dünyā muḥabbetidür."

(48b/12-13)

"Avret ile oğlan dünyā ile ilāh görür ve ṭamaᶜ ile cemīᶜ olur şehvet daḫı bunlar ile ġalib olur gel imdi özüñi bunlardan pāk eyle ve özüñi pīrler ḳademinde ḫāk eyle ve evlād-ı Alī aşḳına sineñi çāk eyle."

(49a/4-7)

Ḳulaḳ ṭut sözüm ey cān beri ol
Hevāᶜ-yi nefs ü şehvetden geri ol

(28/1)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TRANSKRİPSİYONLU METİN

DERKENAR

İş bu kitabda icrāʿ olunan taṣḥīḥāt-ı evāil cemāzi-yel-evvel 1045 tariḫi ile müverriḫ bir nüsḫa ile muḳabele olunduġunda yapılmışdur 28 Şa'bân 1222 Cumʿa ṣabahı.

FAḲR-NĀME

/ 1b / Hazā risāletü Vīrānī Dede Ḳaddesa'llāhu Sırrehu'l-ʿazīz

(2) BİSMİLLÂHİ'R-RAḤMÂNİ'R-RAḤÎM

(3) Elḥamdülillāhi Rabbü'l- ālemin imdi ey ṭālib fażl-ı Ḥaḳ elḥamdülillāh (4) dan murād Teñriyi anmakdur ve Teñriyi anmaḳdan murād bilmekdür eğer Teñriyi (5) bilmek dilerseñ özüñe naẓar eyle zīrā kim özüñi bilen Ḥaḳḳ'ı bilür (6) ve özüñi bilmeyen Ḥaḳḳ'ı bilmez ve Ḥaḳḳ'ı bilmeyen dīdāra irmez ve dīdāra irmeyen (7) ḥayvāndur pes ḥayvān olanlar ol kimselerdür ki maḳām-ı faḳr (8) dan bī-ḫaberlerdür pes imdi ey ṭālib her kim ki bu faḳruñ iḳtiżāsı ne ise (9) ve ānı bilmese ol kimse mürşide irmemişdür ve mürşide irmeyen Ḥaḳḳ'ı (10) bilmemişdür ve Ḥaḳḳ'ı bilmeyen Muḥammed'i bilmemişdür ve Muḥammed ʿaleyhi's-selāmı bilmeyen Alī Rażiya'llāhuanhı (11) bilmemişdür ve Alī keremallāhü vechi bilmeyen mülḥiddür imdi ey ṭā

/ 2a / lib Ḥaḳ didükleri Muḥammed ve Alī'dür zīrā kim Ḥaḳ bunlardan āşikā (2) re oldı imdi feḥm ve idrāk eyle bu faḳr-nāmenüñ ḥakīḳatini ve mahiyetini eğer ādem iseñ ve eğer ḥayvān iseñ var imdi otuñ otla (3) zīrā kim bu ḥikmete ve bu ḳudrete ādem olan ir (4) işür ḥayvān olan varur otun otlar zīrā kim Ḥaḳ sübḥānehu (5) ve Ta'ālā bu on sekiz biñ ālemi yoḳdan var eylediği zamanda (6) bu on sekiz biñ ālemin içinde on sekiz kez yüz biñ (7) maḫluḳat var eylemişdür imdi her birinüñ damaġına bir lezzet ve bir (8)

çeşni ve bir ḥikmet ve bir ḳudret virmişdür imdi (9) ādem olana farż olan budur kim Ḥaḳḳ'ı bile

1

Şiʿr

(1) Gel ey müʾmin biri farż-ı Ḫudâdur
Ḥaḳḳ'ı bilmek çü ḳavl-i Muṣṭafādur

Ḥaḳḳ'ı bilmek dilersen bil Alī'yi
Oḳu ilmüñ ḳapusı Murtażādur

Ḥasandur hem Ḥüseyinem Abidinem
Gözim nūrı İmām Bāḳır Baḳadur

Beri gel Cāʾfer Ḳāẓım Rıżāya
Taḳīye vir özüñ lāṭif –saḫādur

(5) Nāḳī Askerī Şehā Mehdīyyi Hādi
Olupdur ey Vīrānī ol sañādur

/ 2b / imdi Ḥaḳ Taʾālānuñ murādı bu idi kim silliyete bunı itmām eylemişdi ḳavline ḳul oldur (2) kim bu cihāna niye gelmişdür anı bile ve isteye bula zīrā kim *Elestü* (3) *bi-Rabbiküm* demende iḳrār bu idi kim Ḥaḳ nedür bāṭıl nedür ve Muḥammed nedür ve Alī (4) nedür ve bunlaruñ āl ü evlādı kimdür ve faḳr ve erḳānı nicedür (5) ki anuñ üzerine perestiş ide tā ki Ḥaḳḳ'ı bāṭıldan fehm ve id (6) rāk eyleyeler ve eğer bu iḳrārı yerine getürmeyeler yalancı ola (7) lar Ḳavlühü Taʾālā *Lāʿnetellahi alel kazibın* pes maʿnāsı budur ki Teñgr (8) inüñ lā'neti yalancılar üzerine

Beyt

Yalancı ādemüñ olmaz ī̄mānı
İçinden gitmeyince heb gümānı

imdi bir kişinüñ içinden (10) gümānı gitmese ol kişinüñ ī̄mānı dürüst olmaz ve ī̄mānı dürüst olmadığın (11) dan andan maᶜlūm olur ki ehl-i nefs olur kendü hālin görmez ve ehl-i ṭamaᶜ (12) olur ve dünyāyı ḳarnuna ḳoysañ ṭoymaz ve daḫı ehl-i tekebbür olur değme (13) sözi işitmez pes imdi her kimde bu üç dürlü nesneyi görürsen (14) muṭlaḳ şeytān gibi merdūd-ı ezelī̄ ve maġbūn idi oldu zī̄rā kim (15) Ḥaḳḳ'ı inkār eyler ve daḫı Ḥaḳḳ'ı inkār eyleyen ehl-i nefs olur gözi

/ **3a** / görmez ve ehl-i tekebbür olur ve ḳulağı işitmez ve ehl-i ṭamaᶜ (2) olur sözüni yabana ḫarc eyler imdi ādemüñ nefsi (3)gözine bağludur ve gözi ḳulağına bağludur ve ḳulağı tekebbür olma (4) sına bağludur ve tekebbürlüğü ṭamaᶜ ğına bağludur ve ṭamaᶜ sözine (5) bağludur zī̄rā kim bir kimsenün gözi bir nesneyi görse nefsi (6) ġalabe eyler tekebbürlük ẓuhūra gelür ve ṭamaᶜ ziyāde olur (7) ve söz söyleyüb anu ister eğer virmezse ol kimseye (8) ḥased idüp tekebbürlük eyler pes her kimde ṭamaᶜ olsa (9) nefsi ḥāżırdur ve tekebbürük daḫı ḥāżırdur cemī̄ᶜ yaramaz (10) amel bu iki nesneden bināᶜ olur Ḳavlühü Taʾālā *Ve kane minel kāfirın* (11) pes şeytan gibi kāfir oldı

2

Şiᶜr

(1) Şeha her isimde var bu üç ḫaṣlet
ᶜAleyh-il-laᶜnedir olupdur pür adāvet

Yedi kez sandurupdur nuṭḳ-ı Ḥaḳḳ'ı
Anuñ boynuna geçdi ṭoḳu lāᶜnet

Dolaşmadı daẖı ol ḳavm-i adūdur
Muīndür ki gösterür şeḳāvet

Bu üç nesne ile ẓāhir olupdur
Alī'nün āline dürlü ḥaḳaret

/ 3b / (5) Vīrānī kıl teberrā kimde görsen
Bu üç fiʿli odur ehl-i ẖıyanet

(2) imdi Ḥaḳ birdür maʿbūd birdür maḳṣūd birdür eğer Ḥaḳdan ġayrı (3) bir nesneyi maḳṣūd idinsen maʿbūdun oldur ve her neyi maʿbūd (4) idinseñ maḳṣūdun oldur pes Resūl ʿaleyhiʾs-selām buyurur *Küllī maʿbūd maḳṣūd ve küllī maḳṣūd maʿbūd* pes imdi bu ḥadīsden murād her ne maḳṣūd idinsen maʿbūduñ oldur ve her ne maʿbūd idinseñ maḳṣūduñ oldur pes imdi Ḥaḳdan ġayrı bir nesne daẖı (5) istemek revā değildür zīrā Ḳavlühü Taʾālā *Ve kane minel kāfirın* yaʿnī (6) kāfirlerden olur imdi ṭālib-i faḳr ü fenā ehl-ullah ve ehl-i āẖiret (7) andan maʿlūm olur ki lā-iḥtiyāc olur kefāf-ı nefsinden ġayrı (8) bir nesne içün varup kimseye tenezzül eylemez meğer ki maʿrīfet-ullāh ola zīrā kim (9) ehl-ullāh ehl-i maʿrīfet ve ehl-i āẖiretdür imdi ehl-i āẖiret olan (10) kişide nefs olmaz ve daẖı ṭamaʿ olmaz ve daẖı tekebbürlük olmaz işte (11) bu merātib ve bu ṣıfāt ehl-i faḳrdan iżhār olur zīrā (12) faḳr olan aşıḳlar ṭālib-i dünyā olmaz ve ṭālib-i dünyā olmayan (13) ṭamaʿ ḳılmaz ve ehl-i nefs olmaz ve tekebbürlük daẖı eylemez imdi beri gel (14) ey ṭālib ḳarındaş faḳruñı yād ḳıl ve özüñü ābād ḳıl sen seni dil-şād ḳıl (15) ve cismini bünyād ḳıl pes imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā eğer sen seni bünyād ideyim dirseñ

/ 4a / bir mürşide iriş kim anda bu üç ḳabaḥat olmaya ta ki maḳṣūduñı (2) bulasun ve cismini bünyād ḳılasun ve sen seni dilşād ḳıla (3) sun ve özüñi ābād ḳılasun ve faḳruñı yād ḳılasun zīrā kim (4) faḳr maḳāmı bir maḳāmdur ki İmām Caʿfer-i Ṣādıḳ Ṭarīḳatnāmesinde (5) buyurur ki Faḳruñ cānı Muḥammed Alī'dür imdi ey āşıḳ u sādık Muḥammed Alī Ḥaḳdur zīrā (6) biri nebiyy-ullahdur ve biri veliyy-ullahdur pes imdi ne

maʿnādur ki (7) Ḥaḳdan ḳaçasın gel beri ḳaçma Ḥaḳdan zīrā Ḥaḳdan ḳaçan ḳāfir olur bī-dīde olur zīrā her kim Muḥammed (8) Alī'ye kim ki iḳrār eylemedi anuñ Ḥaḳḳ'ında buyurur Ḳavlühü Taʾālā (9) *Vetteḳun nāralletı üıddet lil kāfirin* maʿnā budur ki ṣaḳınuñ (10) ol oddan kim yer ḳılındı kâfirler içün imdi ey ṭālib-i faḳr ü (11) fenā bu ḥikmetüñ āṣlunı bileyim dirseñ ehl-i inḳār olma (12) zīrā kim bir kişi faḳr olmasa ve ḥālet-i nezʿya uġrasa ya'nī (13) ölse īmānsız gider bī-şübhe ve bī-gümān zīrā ol ḥażret-i şāh-ı velāyet (14) emīrü'l-mü'minīn Alī İbn-i Ebā Tālib ṣalavātullahi ʿaleyhi's-selām anuñ namāzını ḳılma (15) mışdur zīrā iki etmeği yādına ḳalduġıçün imdi var fikr eyle

/ 4b / ve bu sözi zikr eyle eğer iḳrāruñ varsa ol Ḥażret-i Şāh-ı (2) Ṣāhen-Ṣāha zīrā kim hiç kimse Ḥaḳḳ'a irişmez ta delili pīrler (3) olmayınca imdi pīrler ehl-i faḳrdur

3

Şiʿr

(1) Gel ey āşıḳ ḳabūl it bu fenāyı
Fenādan maḳṣūd onı bulmaḳ beḳāyı

Kimüñ kim yoḳdurur faḳr-ı resūli
Muḥaḳḳaḳ görmez ol ḥūr-liḳayı

Ki bunda kör olan ānda daḫı kör
Olıserdür gümānsuz bil burayı

Geçüb nefsiñden idrāḳ eyledüñse
Ki kimdür mürüvveti çok Murtażāyı

(5) Vīrān Abdāl şükr ḳıl Ḥaḳḳ'a her dem
Gözüñle gördüñ uş āl-i Ābāyı

(9) imdi ey tālib-i faḳr u fenā Ḥaḳ tebārek ve Taʾālā fuḳaradan iẓhārdur zīrā kim (10) bir ehl-i dünyāya ilhām-ı rabbānīden veyaẖud irşād-ı pīrlerden ḳalbine feyż (11) irişse ehl-i faḳr olur pes vay saña kim faḳrdan ḳaçasın ve ehl-i dünyā olasın ve ammā faḳr (12) iki ḳısımdur biri yoḳdur faḳrdur ve biri lā-iḥtiyāc olur yaʿnī bir loḳma (13) ve bir ẖırḳa ve kefāf-ı nefs içün yiyecek ve üşümeyecek ḳadar (14) giyecek lāzumdur zīrā İbrāhim Edhemüñ kerem-i lüṭfundan bir söz sö (15) ylenür ki maʿlūm erenlerdür ḳaçan bir pāre yama bulsa ẖırḳasuna

/ 5a / yamamaġa bir yere atar imiş ẖalḳuñ arasına üç gün anda durur imiş (2) andan varur görür imiş eğer kimse almadıysa alurmış ẖırḳasuna yamarmış (3) ya Sulṭān-ı Cihān Seyyid Ġazi veya Ḥacı Bektaş-ı Veliyy rūḥ-ı Muḥammed Alī (4) ve cemīʿ-i erenler bir nūrdur ve bir zāt ve bir ṣıfāt ve bir ḥayāt ve bir memātdur (5) ve bunlaruñ cümlesi faḳr u fenā gelmüşlerdür imdi ey ṭālib-i faḳr u (6) fenā erenler ölmez ve erenlere memāt irmez ve illaki mevt irse (7) tene irer rūḥa mevt irmez zīrā ki erenlerüñ rūḥı Muḥammed Alī'dür (8) ve erenler daẖı Muḥammed Alī'dür pes Muḥammed Alī ölmez zīrā ki nūr-ı nübüvvet (9) ve nūr-ı velāyet mebrūd ve bir zātdur ve ol bir zāt-ı hidāyetdür ki bāḳīdür (10) ölmez pes imdi pīrler anuñ içün buyururlar kim: Bir kişi özüñi rūḥ-ı (11) Muḥammed Alī'ye yetirmese fuḳarāʿ yım dediği ve tāc ve post giydüği (12) taḳlīdāne olmuş ola dirler imdi ey ṭālib-i faḳr u fenā pes yöri eyle anāṣır-ı muḳteżā (13) sınca ḳanāʿat daẖı irseñ şeḳavetdür şeḳavet pes (14) imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā faḳr Ḥaḳdur zīrā münezzeh ve müberrādur Ḳavlühü (15) Taʾālā *Elḥaḳḳu mir rabbike fe la tekunenne minel mümterin* imdi Ḥaḳ dir ki

/ 5b / Çalabuñdan pes olma gümānlularundan zīrā gümān şirkdür ve şirk (2) murdārdur ve murdāruñ namāzı ve niyāzı maḳbūl değildür zīrā kim Ḥaḳ bir nūrdur (3) ve ol bir nūr-ı faḳrdur ve daẖı fā fāildür ve fāil işledicidür (4) ve işledici hidāyetdür ve hidāyet bāḳīdür ve daẖı ḳaf ḳanāʿatdur (5) ḳanāʿat ehl-i faḳrundür zīrā resūl ʿaleyhiʾs-selām buyurmuşdur *El ḳanāʿatü kenzün* (6) *leyufta* imdi bil ki ḳanāʿatdur ve riyāżetdür ki ḳanāʿatdur (7) ve bir daẖı rā revādur ehl-i faḳre ol ḳanāʿat kendüye nāzil eyleye (8)

zīrā Resūluʾllah buyurur Ḳanāʿat Ḥaḳḳ'uñ gizli gencidür pes (9) imdi ḳanāʿat Ḥaḳdur Ḥaḳḳ'ı baṭıldan icrāʿ eylemek farż ve hem (10) vācibdür kimüñ üzerine ehl-i faḳrüñ üzerine zīrā daʿvā-yı faḳr bunlarda mihmāndur (11) imdi ey cān-ı cihān ḳanāʿat iki ḳısımdur biri vardur ki yimez (12) ḫalḳ yüzine ṣıfāt ṣatar ve illāki damaġında dünyā muhabbeti küllīdür (13) ve bir ḳısmı daḫı vardur ki kefāf-ı nefsini virür ammā cihānı bir pula ṣaymaz (14) nefsinden ve ṭamaʿından fiʾl-cümle ḥālinden ḳanāʿat eylemişlerdür imdi (15) ḳanāʿat budur ki Resūluʾllahʿaleyhiʾs-selām buyurmuşdur

/ 6a / *Ḥubbu'd-dünyā reʿ sin küllī ḫaṭietin ve terkid dünyā reʿsin küllī ibadetin*

4

Beyt

(1) Cihānun şūr-ı şerrinden emīn ol
Sana direm sözüm işit ṣāḳin ol

Ḳanāʿat ḳıl ibādet eyle her dem
Elin çek ġayriden Ḥaḳḳ'a yaḳın ol

Eğer sözüm işidüp diñlemezsen
Yüri şeyṭān gibi ḫōd-bīn ü lāīn ol

Beri gel ṭālib isen rāh-ı Ḥaḳḳ'a
Oḳu bu defteri ehl-i yemīn ol

(5) Vīrānī ḳıl tevellī ḫāndāna
Cemīʿ-i āşıḳlar içinde mübīn ol

(7) imdi ey ṭālib-i faḳr u fenā her kim ki bu faḳrı ḳabūl eyleyüb libāsunı (8) egnine alup giydi ise aña vācibdür ki bu faḳrüñ muḳteżāsı ne ise (9) anı işlemek gerek eğer işlemez

ise esfeldür ve esfel olacaḳ bu ṣıfātdan (10) dūr olmaḳ lāzım gelür imdi ḥayf değil mi ki ādem ṣıfātı iken (11) esfel ṣıfāt devr eyleyesin pes imdi nūr-ı hidāyetden ẓulmāte (12) düşmek revā değildür ādem olana meğer ādem olmaya ezelī ve ebedī (13) esfel ṣıfāt ola zīrā Acem erenleri buyururlar ki: Aṣl-ı ḫaṭā (14) neguted imdi aṣıl aṣlını elbetde devr eyleyüp aṣlını bulsa (15) gerekdür *Küllī şeyʿi yerciu ilā aṣlih* zīrā kim cemʿ-i eşyāʾnuñ rücūʿ

/ 6b / insāndur ve insānlığın fehm eylemese rücūʿ-ı esfeldür gel imdi (2) ey ṭālib-i dīdār olan bil bu ḥikmetüñ aṣlını nedür ki faḳr u fenā olmayanda ne ḳuvvet-i ẓāhir vardur ve ne ḳuvvet-i (3) bāṭına vardur zīrā ẓāhir bāṭınuñ āyīnesidür ve illā bir kişi (4) faḳr u fenāyı ḳabūl eylese ol pīrlerüñ ṭarīḳatini ḳabūl eylemüş (5) olur ve pīrlerüñ ṭarīḳatini ḳabūl eyleyen ehl-i ḳuvvet olur ẓahireñ (6) ve bāṭıneñ zīrā pīrlerüñ ṭarīḳati ehl-i ḳuvvetdür ol sebebdendür ki (7) İmām Caʿferi Ṣādık Ṭarīḳatnāmesinde buyurmuşdur ki: Ṭarīḳat Aḳ (8) deñize beñzer hem ummānı ve hem Ḳaradeñizi ḳarar zīrā şerīʿat ʿayn-ı ḥaḳīḳatdür ikisi bir bābdur (9) zīrā bir kişi bir eve varmaḳ dilese ṭarīḳatle varmasa ol evüñ (10) ḳapusunı bulamaz ol evden maḳsūdın alamaz yolunca giden (11) yorulmaz ve bir daḫı budur ki bir ṭālib pīre irmişse (12) ammā küllīyeñ pīrlerüñ ṭarīḳatini taḥṣīl eylemese pīrler aña maʿrīfet (13) ullāh göstermezler zīrā maʿrīfetullāh baḥr-ı muḥīṭdür imdi fehm eyle (14) ve idrāk eyle ki cemīʿ-i eşyāʾ baṭın-ı ādemden ẓuhūra gelse bāb-ı ṭarīḳatle (15) gelür zīrā ki bir nuṭfe baṭın-ı Ḥavvāʿya düşse bāb-ı şerīʿat dür ve ānadan

/ 7a / gelse bāb-ı ṭarīḳatdür ve dünyāda dursa bāb-ı ḥaḳīḳatdür ve dünyādan (2) gitse bāb-ı maʿrīfetdür zīrā maʿrīfet baḥr-ı muḥīṭdür (3) kenarına göz irmez imdi bir kişi ölse vücūd-ı binası yıḳılur düşer (4) içinde olan varlığı kimse görmez mekānı ve durağı ḳandedür ol (5) kimse bilür ki ālem-i bāṭından gözi ola ve ol bāṭın göziyle dü cihānı (6) seyr eyleye ve her mevcūdātın aynunda Ḥaḳḳ'ı tecellī eyleyesiz aña ayn-el ḳalb (7) dirler imdi ey ṭālib-i faḳr u fenā insān olana farż ve vācibdür ki kendü merātini bile (8) ve pīrlerüñ yoluna vara ve özüñ bile ve bed fiʿllerden özüñi ṣaḳuna (9) zīrā bed fiʿll

insanda olmaz küfr ehlinde olur Ḥaḳ Taʾālā buyurur (10) *Vallahü la yehdil ḳavmel kāfirin* imdi Ḥaḳ ṭoġrı yol göstermez kāfirlere

5

Şiʿr

(1) Gel ey āşıḳ bulam dirseñ ḥayātı
Gidedur küfrü dilden Nūḥ-ı necātı

Oḳu ḫaṭṭ-ı ḫuṭuṭun defterini
Göresin ʿayn ile esmā'-ı zātı

Arıt Ḳāʿbe-i ḳalbüñ pāk-bāz ol
Süre gör aradan Lāt ü Menātı

Ṭavāf idüp oḳu elḥamdülillah
Yedi āyet ṣıfatuñ ümmehātı

(5) Vīrān Abdāl Alī'nün sāyesinde
Muīn eyledi her müşkilātı

/ 7b / imdi bir ḳavme Ḥaḳdan ināyet olmasa ṭarīḳin görmez ve ṭarīḳin (2) görmeyen kördür ve daḫı dünyāda kör olan āḫiretde daḫı kördür zīrā (3) Cenāb-ı Ḥaḳ Ḳurʾānda buyurur *Ve men kane fi hazihı a'ma fe hüve fil ahırati* (4) *aʿma* bunda kör olan ānda daḫı kördür pes kör olan ne şerīʿat (5) görür ve ne ṭarîḳat ve ne maʿrīfet ve ne ḥaḳīḳat görür ne bilür (6) imdi bu dört ḳapuya gözin açmayan ve kendü menzilin ve merâtibin (7) görmeyen Ḥaḳ dīdārını daḫı görmez ve bunda varacaḳ menzilin (8) görmese ādem değildür ādem olmayan ḫōd-esfeldür imdi esfel (9) Ḥaḳ sözi işitmez Ḥaḳ sözini işitmeyen erenler cemâlini görmez (10) ve görmeğe daḫı murād eylemez erenler cemālini görmeyenden (11) ve irşād olmayandan ne ḥāṣıl pes anuñ bitdüği ne ola (12)

ve yetdüği ne ola imdi ey ṭālib-i Ḥaḳ elḥamdülillah dimekten murād (13) budur eğer bildiñse ve eğer bilmediñse yüz biñ kere elḥamdülillah diseñ bir zerre (14) fâidesi yoḳdur bilesin olasın imdi imdi ey ṭālib-i faḳr u fenā ve bir daḫı budur kim Rabbü'l-ālemin dimekden (15) murād ālemler ıssı ve ālemler besleyici dimekdür imdi besleyiciden murād ālem-i aṣıldur

/ 8a / ve aṣıldan murād anadur ve anadan murād Fātiḥadur ve Fātiḥadan (2) murād ümmü'l-kitābdur ve ümmü'l-kitābdan murād sebᶜü'l-mes̱ānīdür ve sebᶜ (3) ü'l-mes̱ānīden murād yedi āyetdür ve yedi āyetden murād yedi noḳṭadur (4) ve yedi noḳṭadan murād elifdür ve bir elifden murād mecmū-ı kelām (5) ullahdur ve mecmū-ı kelām-ullahdan yüz on dört sūredür (6) ve yüz on dört sūreden murād altı biñ altı yüz altmış altı (7) āyetdür altı biñ altı yüz altmış altı āyetden murād on sekiz (8) biñ ālemdür ve on sekiz biñ ālemden murād Ādem'dür ve Ādem'den (9) murād Muḥammed Alī'dür ve añlaruñ āl ü evlādlarıdur ve evlād-ı Alī'nün (10) zāt-ı şānını fehm ve idrāk eylemekdür *Ve le ḳad kerramna beni ādeme* anlarun (11) şān-ı şerefine gelmişdür zīrā ki cemīᶜ-i ulūmun bābı Alī'dür (12) ve şehri Muḥammed ᶜaleyhi's-selāmdur ḳalennebiyyi ᶜaleyhi's-selām *Ene medinetü'l* (13) *-ilm ü Alīyyü bābhā* imdi bir kişi Alī'ye irmese Muḥammed'i bilmez ve Muḥammedi (14) bilmese ilmine ālim olmaz ve ilmine ālim olmayan kendini bilmez (15) ve kendüni bilmeyen evlād-ı Alī'ye iḳrārı yoḳdur pes ḫanedāna iḳrārı olmayan Ḥażret-i Alī'yi sevmez

6

/ 8b / Şiᶜr

(1) Murtażāyı sevmeze bī-ḥadd lāᶜnet eylerüm
Ẓālime lāᶜnet olupdur uşte lāᶜnet söylerüm

Murtażānuñ düşmāñına lāᶜnetüm var ṣad-hezār
Lāᶜnet-i Ḥaḳ lāᶜnet-i Ḥaḳ bī-nihāye söylerüm

Murtażānuñ bendesiyim cānla dilden yaḳın

Şānına taḥḳiḳ idüp dilde şehāded eylerüm

(4) Murtażāīdür Vīrānī bī-nāẓir ve bī-mis̱āl

Şāh-ı Ḥaydar māḥ-ı Ḥaydar uş hidāyet söylerüm

(5) pes imdi bu bāb o bābdur ki bāb-ı ṭarīḳatdür yaʿnī Alī'dür imdi bāb-ı (6) ṭarīḳatde bir kişi nāḳıṣ olsa yaʿnī faḳr olmasa fi'l merātib ḥāli (7) naḳıṣdur ki cāhildür

Beyt

Cāhil müşrik olupdur hayy değil

Bir ādı lā-şeyʿdür anuñ şeyʿ değil

(8) zīrā kim Resūl Ḥażretini bilmeyen Alī'yi bilmedi ve Alī'yi bilmeyen Ḥaḳḳ'ı (9) bilmedi zīrā Ḥaḳ bāb-ı ṭarīḳatdür imdi bāb-ı ṭarīḳat faḳr u fenādur

Beyt

Her kim ki faḳr olmadı māī-i ṭahūrı bilmedi

Ṭayyib ṭāhir olmadı yoḳdur anuñ ṭahāreti

(11) Ol maʿnā budur ki faḳr u fenādur ve fenādan liḳa'dur ve liḳa'dan (12) beḳādur ve beḳādan murād Ādem'dür ve Ādem'den murād kendi zātını bilmekdür (13) ve ṣıfātını bilmekdür ve ẓāhirini ve baṭınını bilmekdür zīrā ki Ādem secde (14) gāh-ı ālemdür pes Ḥażret-i risālet buyurur *Ḳalbü'l müʿminü* (15) *beytullah ḳalbü'l-müʿminü arşullah ḳalbü'l-mü'minü ḫazinetullah*

/ 8b-1 / **(ek bölüm)**

(1) Murtażāyı sevmeze nice lāʿnet eylerüm

Ẓālime lāʿnet olupdur uşte lāʿnet eylerüm

Murtażāyı sevmeyen ḳande bulur īmānı dīni
Ol Yezīdin cānına lāʿnet beġayet söylerüm

Murtażānuñ düşmānuna lāʿnetüm var ṣad-hezār
Lāʿnet-i Ḥaḳḳ' lāʿnet-i Ḥaḳḳ' bī-nihāyet söylerüm

(4) Murtażāīdür Vīrānī bī-nāẓir ve bī-mis̱āl
Şāh-ı Ḥaydar Māḥ-ı Ḥaydar uş hidāyet söylerüm

/ 9a / imdi ādemüñ göñli bir ṣāf āyīnedür ve o āyīnenüñ ḳalbi bu cemālullahdur (2) ki arş-ullahdur ve ḫazinet-ullahdur zīrā secde-i ubūdiyyet ve perestiş (3) buñadur ki kāʿbetullahdur imdi bu kāʿbetullahı her kim ki ṭavāf eyleye (4) farż ve hem vācibdür ki cemīʿ varını yaġmaya vire faḳr ü fenā ola imdi her kim ki (5) teveffīlā olmadı yalancıdur iḳrārı yoḳdur bu cemāle ve bu kemāle (6) her kimüñ iḳrārı yoḳdur īmānı yoḳdur īmānı olmayan münāfıḳdur Ḳavlühü Taʾālā (7) *Lāʾnetallahü aleʾl-ḳavmil münāfiḳın* pes bu iḳrār ile īkrār mı eyledüm (8) dirsen lāʿnet iḳrāruña ve dīniñe ve īmānuña zīrā kim cemīʿ erenler ki gelmişlerdür (9) iḳrār ḳılmışlardur iḳrārlarına s̱ābit olup cemīʿ varlıġın teveffilā (10) eylemişlerdür cānla baş ḫarc eylemişlerdür nice nice imdi sen (11) daḫı Ḥaḳḳ'ı göreyim dirseñ cānla başdan geç ārada senlik ve benlik (12) ḳalmaya Ḥaḳ daḫı ẓāhir ola tā ki bī-şübhe ve bī-tereddüd Ḥaḳḳ'ı öz zātuñda (13) müşāhede idesin imdi ey ṭālib-i faḳr u fenā fehm ve idrāk (14) eyle ki Fātiḥatüʾl-kitābuñ dört (15) ismi vardur çār-anāṣır adedince biri Fātiḥatüʾl-kitāb

/ 9b / ikinci Elḥamdülillāh, üçünci sebʿüʾl-mes̱ānī dördünci ümmüʾl-kitābdur ki aṣl-ı (2) kāinātdur ki ḫāk, bād, nār, āb dur ve bir daḫı budur kim Fātiḥatüʾl-kitāb (3) yigirmi bir ḥurūfdur ki vech-i Ḥavvāʿda muayyendür Ḳavlühü Taʾālā (4) *Veṭ ṭūr ve kitābim mesṭurin fī raḳḳın menşur* imdi ey ṭālib Ḥaḳḳ'ı eğer (5) dilerseñ Ḥaḳ Taʾālānuñ zāt ü ṣıfātını müşāhede eyleyesin (6) Ḳavlühü Taʾālā *Vezkür rabbeke fī nefsike*

teḏarruav ve ẖıyfetev ve dunel cehri minel ġa (7) *filin* pes Ḥaḳ celle ve alā buyurur ki beni isteyen özüñde ve nefsinde (8) istesün zīrā ḥadīs̱-i ḳudsīde buyurur *Men arefe nefsehu feḳad* (9) *arafe Rabbehü* pes imdi kendü nefsinden ġafil olan Ḥaḳdan daẖı (10) ġafildür ġafil ü ġaflet ẖōd-merātib ḥayvāndur pes ne (11) sebebden ādem iken ḥayvān olasın imdi ey āşıḳ-ı ṣādıḳ bir naẓar (12) eyle ki Fātiḥatüʾl-kitāb yigirmi bir ḥurūfdur ki vech-i Ḥavvāʿda naḳş olmuşdur (13) zīrā Fātiḥa yedi āyetdür yedi ẖaṭṭ-ı Ḥavvāʿdur nicedür ki ümmüʾl-kitābdur evvelā iki (14) ḳaş ve dört kirpik ve bir daẖı başda saçdur ki yedi oldu (15) ümmüʾl-kitāb oldu adı imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā bir daẖı bu kim Fātiḥatüʾl-kitābda

/ **10a** / yigirmi sekiz ḥurufuñ yedi ẖaṭṭı gelmemişdür imdi Ḥavvāʿnun vecinde ol yedi ẖaṭ gelmişdür zīrā Ḥavvāʿnuñ vechi yigirmi bir ḥurū (2) fla inşâ’dur yedi ẖaṭṭı ḳaradur ve on dört ẖaṭṭı beyażdur zīrā ki (3) ḳaçan mevlūd anası ḳarnundan ālem-i fānīye müteveccüh eylese ol yedi (4) ẖaṭṭın ile ṣıfāt gösterür ki ḳara ẖaṭṭur ve on dört daẖı (5) beyaż anuñ muḳabelesinden dest-i ẖaṭṭ-ı hidāyet ile mesṭūr (6) ve mektūb olmuşdur imdi üç ḥurūf daẖı vardur elifde (7) fe sad da dal nunda vav imdi fehm eyle kim bu yigirmi dört ḥurūf (8) Ḥavvāʿnuñ o vechindedür kim Ḳavlühü Taʾālā *Leḳad ẖalaḳnel insane fiy aḥseni (9) taḳviymin* dir kim cemīʿ ilm-i ulūmuñ aṣlı ḥaḳīḳat bu yigirmi dört (10) ḥurūfdur kim Ḥavvāʿnun vechinde mektūb ve mesṭūrdur ve cemīʿ-i (11) semāvāt ü zemîn bu yigirmi dört ḥurūfla bināʿdur zīrā kim gice ve gündüz (12) yigirmi dört sāatdür leyl ü nehār bir an ve bir sāat ḳararı yoḳdur (13) ṣıfāt aḥsen-i taḳvīmi zikr eyler zīrā vech-i hidāyetdür imdi bu ṭafsīlden (14) ṣoñra sen daẖı kendü ẖilḳatüñ bilmek dilerseñ özüñi mürşide (15) vir tā saña ḥikmet-i hidāyet nedür anı bildüre zīrā bir kişi

/ **10b** / kendü zātını bilmek mümkin degildür ta ki pīrlerden iḥsān olmayınca (2) bir kişi kendü ẖilḳat ilmine yol bulmaḳ ḳabil degildür zīrā ki (3) Resūl ḥażreti buyurur *Pīri men ẖudāyı men* imdi pīrler ẖudādur kişiyi ikileyin (4) ālem-i anāṣırdan birle yoġururlar yeñiden bināʿ ururlar bāb-ı şerīʿat ve bāb-ı (5) ṭarīḳat ve bāb-ı maʿrīfet ve

bāb-ı ḥaḳīḳat ile taʿmīr iderler el-ḳıṣṣa (6) baṭn-ı Ādem'den geldügin gibi ikileyin seni ẓuhūra götürürler nitekim (7) bir kişi iki kez anasından gelmese ol kişi ādem olmaz zīrā kim biri ẓāhir (8) anasından gelmekdür ve biri pīrlerden gelmekdür imdi ẓāḥir anasından (9) gelmek ālem-i beşeriyyetdür taḳlīddür amma biri daḫı pīrlerden gelmekdür ki ālem-i ḥaḳīḳatdür taḥḳiḳdür (10) Ḳavlühü Taʾālā *Allahü veliyyüllezıne amenu yuḫricühüm mineẓ ẓulümati* (11) *ilen nūr* yaʿnī Ḥaḳ sübḥānehu ve Taʾālā buyurur Kim bir kişi anadan gelse ẓulmāt (12) nūrıdur imdi pīrlere irse nūr-ı hidāyetdür ol zaman Ḥaḳ Taʾālā ḳulunı (13) ẓulmāt nūrundan çıḳarup nūr-ı hidāyete iḫrāc eylese (14) gerekdür ol zaman ol kimse ehl-i hidāyet olup zātını ve ṣıfātını bilse (15) gerekdür.

/ 11a / 7

Şiʿr

(1) Her ne irdi pirlere ol nūrdur
Dört kitāb anuñ yüzinde mesṭūrdur

Uş sekiz cennet yüzine intiẓār
Seniñ ḫulḳun anunla meşhūrdur

Kim ki virmez āl ü evlāda özüň
Balı yoḳdur bir ḳurı zenbūrdur

Maḳṣūda irmeyiserdür sonucu
Bu ṣıfātda āḳıbet ol durur

(5) Ey Vīrānī ḳıl tevellā dāimā
Ḫanedāna çün saña destūrdur

(6)zīrā kim ālem-i süflīden ālem-i ulvīye tebdīl olsa gerekdür ol zaman (7) ol kimsenüñ ismi ve müstemiası arş-ı ālāya defter-i hidāyete ḳayd olsa (8) gerekdür imdi

bir kimsenüñ ismi defter-i hidāyete ḳayd u naḳş olsa (9) ol kimse ehl-i hidāyetdür imdi vay saña kim pīrler kimdür varada (10) bu ḥikmet nedür bilmeyesün ve beşeriyyetden arınup insān olmayasun (11) bu cihāna gelmekden murādun nedür ve niye geldüñ bilür misün imdi bir kimsenüñ (12) ismi defter-i hidāyete naḳş olmasa ol kimse Ādem olmaz ve Ādemzāde (13) degildür gerçi ṣūreti Ādem maānīde dīvdür pes dīv olan ehl-i (14) inkārdur zīrā ol kimse kim ẖāliṣ muẖliṣ pīrlere kendü varunı (15) virmedi nefs-i hevāsunda ẓāhir-i pīrler ile ve bāṭın-ı nefsi muḳteżāsuncadur pes öyle olan ehl-i inkārdur

/11b/ ve ehl-i inkār olan ẖōd-muṭlaḳ kāfirdür Ḥaḳ sübḥāne ve Taʾālā buyur (2) muşdur *Ve ḳalelezine keferu etehtediye minellezine lā yehtedün* maʿnā budur (3) ki anlar kim kāfir oldılar ṭoğru yol tutmadı ve ḳale daẖı ayıttı Anlar ṭoğru yol (4) tutmazlar imdi bir kişi ṭoğrı yol ṭutmasa Ḥaḳḳ'a irmez (5) ve Ḥaḳḳ'ı bilmez Ḥaḳḳ'ı bilmese cāhildür ve cāhil ḥaḳḳında ḥażret-i risālet (6) buyurur *Eşşeyü şeyü velcāhilü la şeyin* imdi bir kimse cāhil olsa yaʿnī Ḥaḳḳ'ı bilmese ve Ḥaḳḳ'ı ṭanımasa ol cāhildür imdi bu (7) eşyāʾnuñ birisinden değildür ve bu eşyāʾnuñ birisinden olmıyan (8) şeyṭândur pes imdi şeyṭāna lāʿnet vācibdür

Cāhille şeyṭāna eyle lāʿneti
Ger dilersen bulasın Ḥaḳ raẖmeti

imdi ey ṭālib ehli bu ḥikmetüñ (10) ve bu ḳudretüñ āṣlını bilen bildi ve bilmeyen cāhil ḳaldı imdi cehāletden (11) ārınmayan ṣūrette ādem maʿnīde deyu şeyṭān oldı gel imdi cedd-i cehd (12) ile ṣıfātuñı zātuña mir'āt düşür ve aṣlını yoẖsa ṣoñra utanūrsın ġafil olma aṣluñı yaẖşiden ṭañı tā ḥikmet-i (13) hidāyet nedür bilesün ve dīdāra vāṣıl olasın imdi dīdāra vāṣıl (14) olmaḳ dilersen faḳr u fenā ol ẖalāiḳden biri ol Ḳavlühü Taʾālā *Ve la (15) terkenu ilellezıne ẓalemu fe temessekümün nāru* maʿnāsı budur ki Ya cemāat-i fuḳarā-yi

/ 12a / ṭarīḳat veya ulumā-yi şerīᶜat meyl eylemek ẓālimlere yaᶜnī dünyā ardınca (2) yürüyüb dünyāya muḥabbet idenlere tā kim cehennem āteşi sizi yaḳmaya (3) imdi özüñi Muḥammed Alī'ye irişdür zīrā kim faḳruñ cānı Muḥammed Alī'dür (4) ve daẖı delīli pīrlerdür ve bir daẖı budur ki Fātiḥatü᾿l-kitābuñ aṣl-ı adedi (5) yigirmi sekiz ḥurūfdur insānuñ cemāli ve kemāli adedincedür zīrā kim (6) Ādem'üñ vechinde yigirmi sekiz kitābet naḳş olmuş ve hidāyet ile (7) mesṭūr ve mektūbdur ve bir daẖı lām-elifdür yigirmi ṭoḳuz ḥurūf olur ve ammā lam-elifüñ ḳaim-maḳāmı dört ḥurūf (8) vardur ki Zebūr'da Tevrāt'da ve İncil'de Ḳur᾿ān'da mürekkebdür ol sebebden (9) Ādem ʻaleyhi`s-selāmdur bu dört kitābuñ kemāl-i ḳudretine ve ḥikmetünüñ (10) nihāyetüne irişmüşdür anuñ çün ẖilḳatullah ve hidāyetullahdur imdi (11) ey pākīze zât bir daẖı budur kim bir noḳṭa nuṭfe kim āta belinden ticāret eylese āna raḥmine yaᶜnī ki baṭn-ı Ḥavvāᶜ ya teveccüh eylese (12) anda anı yedi kevākib terbiyye eyler tamam ṭoḳuz ay ṭoḳuz gün (13) ve ṭoḳuz sāat üzerinden geince her biri bir āy ḥükm-i ḥükūmāt (14) eyler tā yedi āy tamam olduḳda oğlan daẖı tamam olur eğer ol demde (15) icāzet ve ināyet ālem-i fānīye ticāret eylese ol yed āyuñ içinde

/ 12b / oğlan kemāle yeter ve eğer ticāret itmeyüb ḥükm-i ḥükūmāt yine zūẖale dönse (2) bir āy daẖı zūẖal ḥükm eyler andan nevbet müşterīye döner müşterī daẖı bir āy (3) ve ṭoḳuz kün ve ṭoḳuz sāat ḥükm eyler müşterī der kim olur daᶜvet-i (4) icāzet birle ol oğlanı ālem-i fenāya getürür andan oğlanuñ vücūd-ı (5) ḥükimātı binā-yı Ḥavvā bile ḥaşr oldı ise ṭoḳuz āy tamām olıcaḳ (6) ālem-i fānīye sefer eyler ve eğer vücūdı Ādemle binā oldı (7) ise ṭoḳuz āy ṭoḳuz gün ve ṭoḳuz sāatde dār-ı fenāya ticāret eyler (8) andan ol oğlan ālem-i bāda ve ālem-i āba düşer ağlar feryād eyler gözyaşı (9) revān olur andan ḥikmet-i hidāyet birle ol oğlana bālığa biner andan (10) öküze biner andan püşte-yi dehānında ol yigirmi sekiz ẖurūf müfredāt (11) adedince dendānesi saṭr olmağa başlar andan cemāl-i hidāyet (12) tecellī eyler ol yedi ẖaṭṭ adedince zīrā kim ol yedi ẖaṭ çār (13) anāṣır birle müferrec olmuşdur imdi dört kez yedi yigirmi sekiz (14) ẖaṭṭ-ı hidāyetdür ki cemālinde ve dehānında ki dendānesi anuñ adedince (15) dür kim ḥikmet-i hidāyetdür andan kemāl-i ḳudret yedi yıl üzerinde devr

/ 13a / eyleyicek ol yedi yıl arasında ālem-i beşeriyyetle kesb olan dendānesi **(2)** dökereyn yine binā olur tamām yedi yıl daḫı üzerinden devr **(3)** idecek bedr olmuş aya beñzer döner ḳuvvet-i ḳudret kendüye pinhān iken **(4)** peydā olur imdi fehm ile yedi yıldız ve yedi ay ve yedi yıl ve yedi **(5)** daḫı ol yıldur ki pinhān iken peydā oldı tamām ẓuhūr aded birle ẓāhir oldı

8

Şiʿr

(1) Yedi yıldız yedi aydır yedi yıl
Yedi yıl daḫı geçince ne olur bil

Uş ḳaçan on dörde irdi nev-civān
Coşa geldi ol sāat deryā-yı nil

Mevc urup ṭaşdı çoḳdur neden mezāt
Āḳdı yaʿnī ḫatm oldu āb u kil

Düşdi bir ateş hem ol dem ḫāneye
Yandı ol dem ġalib oldı od u yel

(5) Gel Vīrānī sözine ṭutġıl ḳulaḳ
Kim ne söyler işidesin mürg-i dil

pes imdi ol dört yedi ki üzerinden devr eyledi anuñ adedince **(12)** dür kim ol yedi ḫaṭṭı ki cemālinde baṭn-ı Ḥavvādan kesb eylemişdi ve yedi yıl daḫı **(13)** yedi on dört beyaż sāde ḫaṭdur ve yedi daḫı kemāl hikmetünden ẓuhūra **(14)** gelür tamām yigirmi sekiz ḥurūf Kelām-Ullah adedüncedür kim mukaṭṭaātda

/ **13b** / gelmişdür imdi fehm eyle ki Ḥaḳ sübhānehü ve tealā kelām-ı ḳadīmünde (2) buyurmuşdur *Ve alleme Ādeme'l-esmāʿi kullihā* o daḫı esmāʾ-i küllī esmāʾ-i Ḥüsnā (3) dur ki cemīʿ mevcūdātuñ zātı ve ṣıfātı āyīnesi Ādem'dür Ādem'i fehm eyle (4) ta ki Ḥaḳ sübhānehü ve Taʾālānuñ kelām-ı kadīmünden ḫaberdar olasın (5) zīrā Ḥaḳ Taʾālā buyurur *Ṭā sīn mīm tilke ayatü'l-kitābi'l-mübın* ya'nī Ḥaḳ Taʾālā (6) bellü eyleyicidür şol kitābuñ āyetlerinde ṭa sin mim yaʿnī ṣūret-i hikmetünü (7) imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā *Men ındehü* ümmüʾl-kitābdan murād Ādem'dür ve Ādem'den (8) murād Ḥaḳdur ve Ḥaḳdan murād Muḥammed Alī'dür ve anlarun cemālini ve kemālini (9) bilmekdür pes imdi Ḥaḳḳ'uñ cemāli ve kemāli varlıġı Muḥammed Ali'dür zīrā (10) kim Ḥaḳ cemālinden ve kemālinden ẓuhūra gelür imdi ey ṭālib Ādem-i (11) yaḫşiyi ṭañı ki öziñi fehm eyleyesin zīrā kim buyurur Ḥażret-i risālet ʿaleyhiʾs-selām *Men arefe nefsehu* (12) *feḳad arefe rabbehü* imdi bir kişi nefsini bildi Ḥaḳḳ'ı bildi ve eğer ihmāl idüp (13) bilmediyse Ādem ve ādemzāde değildür pes ẓāhiren yer ve içer ve görür (14) ve söyler ve işidür ve diňler pes ẓāhir alur virür güler oynar (15) ḥayvān daḫı yer içer gezer çağrır söyler işidür diňler alur

/ **14a** / virür güler oynar ve Ādem gibi cimāʿ daḫı eyler işte hele ol ḥayvāndur (2) Ādem ise ādemdür ḥayvāna ḥayvān dirler insāna insān (3) dirler pes ya senüň ḥayvāndan bir artıḳ nesnen var mıdur pes imdi *Ve le ḳad* (4) *kerramna beni ādeme* āyeti ḥayvān ḥaḳḳında gelmemişdür ādem ḥaḳḳında gelmişdür (5) var imdi eğer ādem isen bu maʿnādan insāniyetini fehm eyle Ḳavlühü (6) Taʾālā *Ve in tedʿuhüm ilel hüda la yesmeu ve terahüm yenẓurune ileyke ve hüm la yübṣirun* maʿnā budur ki aňları (7) daʿvet idüp ṭoġrı yolı göstersün hiç aṣla işitmezler (8) zīrā ṣagırdurlar pes imdi ey müʿmin yalvarsana nuṭḳ-ı Ḥaḳda (9) ḫilāf olmaz eğer ḫilāf olur dersen teberrāya müsteḥakḳ olursun imdi (10) ey ṭālib-i ḫudā Ḥaḳ tealānuñ zātuna ve ṣıfātuna maẓhar düşmek (11) dilersen bir mürşide iriş kim ol mürşid seni bir menzile irişdüre (12) amma sende daḫı vaḳt gerekdür kim ol pīrüñ nuṭḳundan ṭaşra (13) bir defīne yere eylemeyesin ta ki ol pīrüñ seni menzileye menzil-i rūḥ-ı (14) hidāyete ulaşdura ve rūḥ-ı hidāyete ol

kimse ulaşur ki (15) pīrinüñ yolunda cānla baş fedā' eyleye ki ol pīr anı bu üç rūḥla zinde

/ 14b / ide evvel rūḥ-ı nebātī ikinci rūḥ-ı ḥayvānī üçüncü rūḥ-ı cismānī (2) imdi bir kimse bu üç rūḥla zinde olduğun bilse ve bu üç rūḥla (3) zinde olmasa insān mertebesine vāṣıl olmaz ve insān mertebesine (4) sine vāṣıl olmayan rūḥ-ı insāniyye ḳadem başmaz ve rūḥ-ı insāniyye ḳadem (5) başmayan rūḥ-i izāfīyle zinde olmaz imdi evvelā nebātīdür ki bāb-ı şerīʿat dür ṣuya māildür ikinci rūḥ-ı ḥayvāndur ki bāb-ı tarīkatdür oda (6) māildür üçünci rūḥ-ı cismānīdür ki bāb-ı maʿrīfetdür yele māildür (7) dördünci rūḥ-ı insānidür ki bāb-ı ḥakīḳatdür ṭopraġa māildür (8) ve beşinci rūḥ-ı izāfīdür ki gürūh-ı nācīdür imdi ey ṭālib-i (9) faḳr ü fenā bu beş rūḥun aṣlı nedür ol fażl-ı Yezdān ve ol ṣaḥib-i (10) teʿvil-i Ḳurʾān yaʿnī ḥażret-i Şāh-ı merdān biz bendesine böyle maʿlūm (11) eylediği şerīʿat bir ṣudur ol şerīʿat ṣuyuna yunmayan müslim (12) olmaz ve ṭarīḳat bir ateşdür ol ṭarīḳat ateşinde pişmeyen puḫte (13) olmaz ve maʿrīfet bir yeldür ol yel esmeyünce ṣu aḳmaz ve od (14) yanmaz ve çiy pişmez ve eğer yel esmedi cemīʿ-i eşyāʾnun dem-i nefesi (15) bağlanurdu ve Maḳalāt Ḥacı Bektaş Veli de buyurur ki: Eğer yel esmedi

/ 15a / dane ṣamandan arınmazdı ve ḥaḳīḳat bir ṭopraḳdur ve ol ṭopraḳ (2) bu üç eczāʾya müvekkel olmasa insān beşeriyyetden arınup masivāyı (3) terk idüp özüñi rūḥ-ı iżāfiye erişdüre ve rūḥ-ı iżāfi gürūh-ı (4) nācīdür ve gürūh-ı nācī evliyādur ve daḫı gürūh-ı evliyā andan (5) maʿlūm olur kim bu dört eczāʿyı kendüde yaḫşi eylemiş ola ve cemīʿ-i (6) masivāyı ṭamaʿ yı ve hevāʾ yı nefsi kendüden reddeylemiş ola ta kim ol kimse (7) insān nedür ve şeytān nedür ve anı bile andan rūh-ı iżāfiye (8) ḳadem başa gürūh-ı nācī ve gürūh-ı evliyādan ola zīrā kim ol şāhen-şāh (9) yaʿnī Alī veliyy-ullah kendü kerem-i lūtfundan ṣad kelimesinden buyur (10) muşdur *Çend ü der bend ümid benzer ez fikri cihāngiz kime* (11) *gahet ecel ber ser tebazed nagihan* imdi ey āşıḳ bu fānī (12) cihān-ı nācīyeden ümīd eyleyesin uşte bir ān içinde ecl (13) dāmene taḥḳiḳ bilür misün kim düşeceksin

Beyt

(14) Geç cihānuñ varlıġundan vaḥdete ir gör viṣāl
Ta ki yüz göstere saña (15) ol ḳadīm-i Zü᾿l-celāl

/ 15b / 9

Şiʿr

(1) Beri gel aç gözüñ cān-ı cihāna
Ḳulaḳ ṭutma şāhā ġayrı lisāna

Sözüm Ḥaḳdur saña söyler zebānum
Ömür sermāyesin virme ziyāna

Oḳu ālemin kitabın añla zi-şān
Dilersen irmege sen cāvidāne

Yüri merdāne-veş pāk ü mücella
Ṣaḳın dil virme gel kevn ü mekāna

(5) Vīrānī Abdal sözine ṭut ḳulaġuñ
Dilersen irmege genc-i nihāna

(6) imdi ey ṭālib-i faḳr-i fenā cedd ü cehd eyle nefsüñ ve ṭamaʿ ıñ hevāsundan (7) kendi zātuñı pāk eyle gör zīrā kim Ḥaḳ sübhānehü ve Ta᾿ālā kelām-ı (8) ḳadīmünde buyurur *Ve le ḳad zerana li cehenneme keṡıram minel cinni vel insi lehüm (9) ḳulubül la yefḳahune biha ve lehüm aʿyünül la yübṣırune biha ve lehüm azanül la (10) yesmeune biha ülaike kel enʿami bel hüm eḍall ülaike hümül ġafilun* (11) imdi Ḥaḳ Ta᾿ālā buyurur Cinden ve insden çoġu cehennem içün (12) ḫalḳ eyledüm ve daḫı anlara (13) göñül virdüm o göñül ile idrāk-ı Ḥaḳ itmediler fānīyle meşġul oldılar ve daḫı göz (14) virdüm o göz ile ṭarīk-i Ḥaḳḳ'ı görmediler ve daḫı ḳulaḳ virdüm ol ḳulaġla ḫitāb-ı (15)

Ḥaḳḳ'ı işitmediler imdi anlar cehennem ilḳa'larıdur niçün kim Ḥaḳḳ'ı idrāk itmediler fānīyle meşġul

/ 16a / oldılar uşte onlar azġunlardur Ḥaḳdan ve kendülerden ġafillerdür ve daḫı anlar (2) şundan maʿlūm olur ki ley ü nehār ṭālib-i dünyādurlar uşte Resūl hażre (3) ti bunlaruñ ḥaḳḳunda buyurur *Eddünyā cifehün ve ṭālibühe kâzibün* uşte (4) ṭālib-i dünyā olanlar bī-şekk be bī-şübhe kelbdür zīrā kim murdār ile müsemmāl bir arada (5) eğlenmez vay saña kim ṭüşünmüyorsun ammā içiñ ṭopṭolu şirkdür (6) imdi şirk murdārdur ol murdārdan ārınmaḳ dilerseñ evlād-ı Alī'nüñ (7) cānla bende-i ḫāk-i pāy o ol tā ki zāt-ı pāk olasın eğer olmazsañ Ḥaḳdan ve kendüñden (8) ġafil olup ehl-i gümān olursın gümān ḫōd-ı bāṭıldur imdi Ḥaḳ sübhānehü ve Taʾālā (9) buyurur *Ve ḳul cael ḥaḳḳu ve zeheḳal baṭıl innel baṭıle kane zehuḳa* buyurur kim Ḥaḳ (10) gelse bāṭıl helāk olur ve illā kim bāṭıl gelse Ḥaḳ gider imdi (11) Ḥaḳ helāk olmaz lākin bāṭıl olduğu yerde Ḥaḳ durmaz zīrā kim her (12) şey' aṣlı ile uçar pervāz ider kebūter bā-kebūter bāz bā-bâz

Beyt

Ḳamū eşyāʾnuñ rücū yine aṣlı
Budur nuṭḳuñ ezelde bāb-ı faṣlı

(14) *Küllī şeyʾi yerciu ilā aṣlih* imdi ey ṭālib-i faḳr u fenā bir daḫı budur kim Ādem'üñ vechinde (15) yigirmi sekiz kitāb dest-i hidāyet ile naḳş olmuşdur ve dört

/ 16b / ḥurūf daḫı vardur lām-elifüñ ḳaim-maḳāmıdur pa ve ça ve ja ve ġa dür (2) bu dört ḥurūfdur ki Zebūr'da ve Tevrāt'da ve İncil'de ve Furḳan'da mürekkeb (3) olmuşdur ol otuz iki kelime-i kelāmuñ sırrıdur ve esrarıdur ki Ādem'üñ vechinde idi (4) ḳudret-i ilāhī ile naḳş olmuşdur ve on dört ḥurūfla daḫı ḳırḳ (5) altı ḥurūf olur ve dört çār-anāṣır birle tamām elli ḥurūf olur noḳṭa (6) adedince elli noḳṭa elli vaḳt namāz adedincedür ki Miʿrāc gicesi (7) Ḥażret-i Resūl ʿaleyhiʾs-selām hidāyetden farż

olmuşdur bilmek ve bulmak ve ḳılmaḳ gerekdür pes ol demde Ḥażret-i Resūl ʿaleyhiʾs-selām ḥurūfun iḥdiyātından didi kim elli vaḳtin (8) beş vaḳde ḳarār eyledi Ḳavlühü Taʾālā *Men cae bil ḥaseneti fe lehu (9) aşru emṣaliha ve men cae bis seyyieti fe la yücza illa miṣleha ve hüm la yuẓlemun* imdi beş vaḳt namāz elli vaḳt namāzuñ kaim-maḳāmı olmuşdur (10) bimek gerekdür kim vech-i kerīm Ādem adedincedür Ḳavlühü Taʾālā *Elif lām mīm zalikel (11) kitabü la raybe fih hüdel lil mütteḳıyn* imdi ol pād-şāh kim bezl buyurur (12) *İnnallahe* şol kitābda gümān yoḳdur ki anuñ içinde ṭoġru yol (13) gösterür ṣaḳıncılara imdi ol kitāb bu kitābdur ki vech-i Ādem'dür her kim görmek (14) diler ġayr-i ḫayāli terk eylesün ve daḫı yol didüği ṣırāṭ-ı müstaḳīmdir (15) ol daḫı vech-i kerīm Ādem üzerinedür ol sebebden tā kim Ḥażret-i Resūl ʿaleyhiʾs-selām

/ 17a / buyurur *Raeytu Rabbi Leyletü'l Mirac fi ahsen-i suretā* ve bir (2) daḫı budur kim bu elli ḥurūfuñ daḫı elli mebdeʿ vardur aṣl-ı adedince kim (3) ṣırāṭ-ı müstaḳīm üstünden ubūr eyleyesin ol daḫı yüz ḫaṭṭ-ı hidāyet (4) olur ḳaf ve'l-Ḳurʾān el-mecīd adedince o sebebden nedür ki yüz ki yüz dimişlerdür (5) nitekim Ḥaḳ Taʾālā buyurur *İnnellahe rabbi ve rabbüküm faʿbüduh haza ṣıraṭüm (6) müsteḳıym* imdi cemāl-i Ādem cemāl-i hidāyetdür Ādem'i yaḫşi tanı ki Allah (7) Muḥammed Alī'yi incitmeyesin ve sözlerine muḫālefet eylemeyesin zīrā Ḥaḳ (8) sübhānehü ve Taʾālā Kelām-ı Ḳadīmünde buyurur *İnnellezıne yüʿzunellahe ve rasulehu (9) leanehümüllahü fid dünya vel aḫırati ve eadde lehüm azabem mühına* imdi iḥsān-ı (10) taḳvāyı inkār eyleme kim cemāl-i hidāyetdür zīrā kim Ḥaḳ sübhānehü ve Taʾālā (11) buyurur baīm anlar incidürler Teñriyi ve Resūlini yaʿnī ki sözlerine iʿtimād (12) eylemezler imdi ānlaruñ zātuna ve ṣıfātuna iḳrār eylemezler imdi ānlaruñ üzerine (13) Teñrinüñ lāʿneti vardur dünyāda ve āḫiretde ānlar içün bıraḳlandı (14) azāb ḫār eyleyici ḫᵛārlıḳdan murād esfel-i sāfilīndür

Beyt

(15) Ādem iseñ düşme esfel ṣūrete

Elde iken virme amān fırṣate

/ 17b / Gel beri iste cemāl-i ḥażreti

Kes̱reti refʿ eyle iste vaḥdeti

(2) imdi maḳām-ı kes̱ret benliği terk eylemekle gider ve benlik dünyāyı terk eylemekle gider imdi dünyāyı terk eyle (3) bāluñı perk eyle zīrā kim ḥażret-i şāh-ı şāhen-şāha yaʿnī İmām ʿAli Mur (4) taża ṣallaʾllāhu ʿaleyhi ve sellem kendü mübārek nuṭḳuyla buyurmuşdur kim *Hergiz* (5) *aʿzāyı zebdest termest revān ān başed ḫıre çeşm……* (6) *revā-yı bed zebāne* pes dimişdür ki her kimüñ āşağı aʿżāsı yumşaḳ (7) olsa anuñ gözi ḳatı ve yüzi bek ve sözi bed olur imdi (8) ġafil olma ol şāh-ı velāyetüñ sözini ṣāndırma ḳırma eğer bende-i āl (9) merdāne iseñ ve eğer bende-i āl mervān iseñ lāʿnet cân-ı (10) ḫabīsiñe var nefsinüñ hevāsunda gez madem ki (11) ömrüñ āḫire irer gördigüñden ḳorḳmayasun zīrā kim erenler buyur (12) muşlardur Kān iden gelsün sözümüz ṣayandıran gelmesün imdi (13) erenlerüñ sözini ṣayandıran ol kimselerdür ki evliyā dergāhuna gelür (14) iḳrār virür evliyāya bendeyim dir ve tāc ve post ve ḫırḳa ve faḳruñ (15) libāsunı egnine alur ve bāşına tıraş terk ü erkānı ḳabūl eyler andan

/ 18a / döner ol tācla ve ol post ve ḫırḳa ve erkānla zinā ve livāta eyler (2) ve yalan söyler ve ben ehl-i faḳrım dir ve münāfıḳlıḳ ve fitnelik kezzāblık eyler imdi Ḥaḳ Taʾālā Ḳurʾān-ı Mecīdinde (3) buyurur *Fe me ḥacceke fihi mim baʿdi ma caeke minel ılmi fe ḳul (4) tealev nedʿu ebnaena ve ebnaeküm ve nisaena ve nisaeküm ve enfüsena ve (5) enfüseküm s̱ümme nebtehil fe nec'al lāʿnetellahi alel kazibın* (6) imdi yalancılara lāʿnet sad-hezār zīrā kim evliyā dergāhına (7) gelmekden murād budur kim cemīʿ yaramaz āmillerden ve yaramaz fi’llerden terk idüp (8) insān-ı kāmil olup kendü zātuñı ve ṣıfātuñı bilüp ālem-i rabbānī olasın (9) ta ki fuḳarādan olasın eğer bu vech üzere olmazsa neuzubillah (10) ve daḫı bu faḳr ḥaḳḳunda buyurur *Ya eyyühen nasü entümül füḳaraü ilellah vallahü (11) hüvel ġaniyyül ḥamıd* imdi buyurur ki Ey ādemler siz ehl-i faḳrsuz (12) ve ḥācetlülersüz Allah için ve Allah ol bay olanlar ḥācetsüzlerdür (13) imdi maʿlūm oldı ki faḳr oldur ki faḳrına ġanī ola bu faḳrla (14) faḳrlana ki Resūl ʿaleyhiʾs-

selām faḳrlanmuşdur *El-faḳru sivadü el vechi* (15) fi ……sözini bile faḳrına ġanī ola bu günüm yarına

/ 18b / ḳalsun dimeye zīrā kim bir yerde daḫı buyurmuşdur *El-Faḳru faḳrī* (2) *Rabbe iftiḫārü* imdi faḳr oldur ki faḳrına ḳanāʿat eyleye ve bir daḫı faḳr oldur ki bāb-ı şerīʿat de esbab şerīkiñi yumuş (3) ola ve bāb-ı ṭarīḳatde ḳurutmuş ola ve bāb-ı maʿrīfetde ol esbababuñ tozını silkelemiş ola ve bāb-ı ḥaḳīḳatde düşirüb (4) boḫçalamış ola tā ki ālem-i ferāġatde mesken ṭutmuş ola (5) zīrā ki egnüñdeki libāsa çirk değse suya ḳorsın yursun (6) andan ṣabun vırursın tamām olıcaḳ ṣuyın ṣıḳarsın ve āteşe (7) ṭutarsın ve ḳurudursın ve andan uvarsın tozını ālem-i havāya virür (8) sin andan döşürüb boġçaya ḳorsuñ perk ṭutar baġlarsın ve andan (9) maḳām-ı ḥidāyete varursın imdi her mürşidim diyüb ṭālib ḳabūl eyleyen (10) bu nevʿ üzerine ol ṭālibi irşād eyleyüb yürüse nūr-ı Alīyyen nūr ve eğer yürümez (11) se anuñ ṭālibi ṭutmaḳ ḥaḳḳı ve kārı değildür zīrā kim yarın ḥażret-i (12) şāh-ı şāhen-şāh naẓarında yüzi ḳara ḳopar ve daḫı tebdīl-i mekān olur (13) zīrā pīrler buyurmuşlardur *Ve erkān-ı meşāyiḫ erkānsuz meşāyiḫ* (14) imdi bu ḥālle bir kişi pāk puḫte olmasa ol rūḥ-ı iżāfiyle zinde olmaz (15) pes rūḥ-ı iżāfiyle zinde olmayan rūḥ-ı Muḥammed Alī'ye irişmez

/ 19a / ve rūḥ-ı Muḥammed Alī'ye irişmeyen ṣıfāt-ı ādem ve maʿnide dīvdür Ḳavlühü Taʾālā *Ḳul hel yestevil* (2) *aʿma vel başıyr* yaʿnī dir ki beraber değildür erenlerüñ zātını ve ṣıfātını görenle görmeyen (3) gözsüz ile gözlü bir olmadı ve bir yerde daḫı (4) buyurur Ḳavlühü Taʾālā *Ellezıne yeẓunnune ennehüm mülaḳu rabbihim ve ennehüm (5) ileyhi raciun* yaʿnī anlar kim bellü bilürler bellü anlar göricilerdür (6) çalapların deyu anlar hidāyete dönüciler imdi āyetüñ maʿnāsı (7) budur ki dīdār-ı Ḥaḳḳ'ı her kim ki görür ol kimse dīdār-ı Ḥaḳḳ'la āşinādur ve her kim ki (8) görmez bī-gānedür Resūl ḥażreti Ḥaḳ kelāmunda *Ve men kane fi (9) hazihı aʿma fe hüve fil aḫirati aʿma* imdi kör olan dünyāda āḫiretde daḫı (10) kördür bilā-şübhe

10

Şiʿr

(1) Ḥaḳḳ'ı bunda görmeyen aʿmā durur
Her kim gördi zübde-i aʿlā durur

Ġafil olma aç gözüñ ey ehl-i dīn
Ḫaṭṭ-ı zātuñ ellemel esmā durur

Men arefle nefsüni fehm eyle var
Ol ki bildi vāḳıf-ı Mevlā durur

Uşte her kim bilmedi bu ḥikmeti
Cāhil lā-şeydür ol rüsvā durur

(5) Ey Vīrānī zülf ü ḳaşın kirpiğin
Arş-ı raḥmān leyletüʾl-isrāʾ durur

/ 19b / imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā Ḥaḳ sübhānehü ve Taʾālā Ādem'i yaratdı var eyledi yaʿnī **(2)** dört muḫālif eczāyı birbiriyle müferriḥ eyleyüb mürekkeb eyledi Ḳavlühü **(3)** Taʾālā *Ve le ḳad ḫalaḳnal insāne min sülaletin min ṭıyn* ve men nārin ve men hevāʾin **(4)** yaʿnî ṣudan ve ṭopaḳdan ve oddan ve yelden Ādem'i var eyledi imdi fehm ve idrāk eyle zīrā cümle **(5)** kerāmetini ve hidāyetini Ādem'e bildirdi ve kendü zātını ve ṣıfātını ve fiʿllerini ḥālini **(6)** ve cemālini ve kemālini fiʾl-cümle Ādem'e bildürdi pes **(7)** imdi fehm eyle ki Ādem nedür ve ol dört anāṣır birle mürekkeb eyledi ve ol **(8)** çār anāṣır muḳabelesinde dört rūḥ vücūd-ı azīzine yār vefā-dār eyledi **(9)** ve ol dört rūḥ muḳabelesinde dört ḫān-ḳah-ı rūḥānī bünyād eyledi **(10)** ve ol dört ḫān-ḳahuñ üzerine dört müvekkel ḳodı ve ol dört **(11)** müvekkele dört ālem virdi ve ol dört ālemüñ muḳabelesinde dört **(12)** firişte ḳodu ve ol dört firişte üzerine dört ḳuvvet virdi **(13)** ve ol dört ḳuvvetüñ muḳabelesinde dört kitāb virdi ve ol dört (14) kitāb muḳabelesinde

dört ḥurūf perk idi ve ol dört ḥurūfuñ (15) üzerine on iki noḳṭa ḳodı ve ol on iki noḳṭanuñ adedince on iki

/ 20a / imām-ı ilhām

11

(1) İḫtiyār-ı ālem oldı Şāh Ḥaydar iḫtiyār
Gün yüzinden rūşen oldı arş ferş ve her diyār

Muṣṭafānuñ gözleri nūru Ḥasan hem Şāh Ḥüseyin
Ḳurretüʾl-ʿaynum didi āña Resūl-i girdigār

Ābidin ve Baḳır hem Caʿfer İmām Kāzımuñ
Dün ü gün medḥüñ ider men yoḳ dilimde daḫı kār

Şāh-ı heştimdür Naḳī hem bā-Taḳī ve Askerī
Bunları sevmeze lāʿnet ṣad-hezār

(5) Mehdi-yi ṣāḥib-i zemānuñ ḳuluyem ḳurbāniyem
İsimle Vīrānī'yem ḥubb-i Alī'yem āşikār

(7) ve çārda māʿṣūm u pāk Ḫadīcetüʾl-Kibriyā ve Fāṭımatüʾl-Zehrā gelmişdür (8) ve bu yigirmi sekiz aṣl-ı kāinātuñ adedince yigirmi sekiz ḥurūf-ı muḳarrerât (9) gelmişdür bu yigirmi sekiz ḥurūfuñ her birine bir elif virdi yigirmi (10) sekiz terciye-yi eczāʾ eyledi ve ol eczāʾnuñ her birine bir lām-elif (11) ḳodı ve ol lām-elif her bir eczāʾnuñ ḳaim-makamı oldı zīrā kim (12) ol lām-elif ile yigirmi ṭoḳuz ḥurūf olur kim yigirmi ṭokuz sūre-i (13) Ḳurʾān evvelinde ḥurūf-ı muḳaṭṭaāt gelmişdür ve ol ḥurūf-ı muḳaṭṭaāt (14) adedince ebcedü'l-kebīre gelmişdür ve ebceü'l-kebīr adedince Fātiḥatüʾl-kitāb (15) gelmişdür ve Fātiḥatüʾl-kitābuñ adedince yüz on dört sūre gelmişdür

/ 20b / ve yüz on dört sūrenüñ iki sūresi Fātiḥada gelmemişdür (2) nitekim Sūre-i Baḳara ve Āl-i İmrān sūresi Fātiḥatüʾl-kitābda gelmemişdür (3) zīrā Fātiḥatüʾl-kitābda yigirmi bir ḥurūf gelmişdür ḥaṭṭ-ı Ḫudā adedincedür (4) ümmüʾl-kitāb ve sebʿüʾl-mesānī vechi cemāl-i Ḫudādur ki yigirmi bir ḥurūfdur imdi ey (5) ṭālib-i faḫr ü fenā fehm eyle göresin Sūre-i Baḳara ve Sūre-i Āl-i İmrān bismillāh (6) adedince gelmişdür zīrā bismillāh dimek evvel dimek olur anuñçün kim bism (7) illāhsuz bir işe el urunmaz eğer bismillâhsız bir işe başlarsan ḥarām (8) olur eğer yemek ve eğer içmek ve eğer oḳumaḳ ve-l-ḥāṣıl her ne kim bismillāh (9) sız olursa ḥarāmdur zīrā kim bismillāh ismillāhdur ve ism-i (10) müsemmānuñ ʿaynıdur imdi Ḥaḳḳ'uñ ismini bil ve müsemmāsını añla zīrā (11) Ḥaḳ Taʾālā buyurur *Ve lillahil esmaüʾl-ḥüsnā* işte ismini bildüñ (12) müsemmāsını daḫı añla tā kim Ḥaḳ kim idü kim bilesin ve fehm eyleyesin (13) zīrā kim ki Ḥaḳḳ'ı bilmez Ḥaḳḳ'a iḳrār ḳılmaḳ ġayet güçdür ve güci (14) āsān eylemeğe mürşid gerekdür pes imdi müşkilüñ āsān (15) olsun dirseñ bismillāh ki kimdür bil ve ol altundaki ba kimdür

/ 21a / bismillāh dirler ve ol bismillāhsız her ne işe yapışsan (2) ḥarām olduġundan murād nedür añla ki ismüñ müsemmāsına vāḳıf (3) olasın ve müsemmādan murād kimdür ve ol ba nuñ āltundaki noḳṭa kime işaretdür (4) ve ol noḳṭa kimi işaret ider ki ol noḳṭayı añlamazsañ yedüğüñ (5) ve içdüğüñ ve geydüğüñ ve oḳuduġuñ fiʿl-cümle ḥarām olduġı (6) nedür bilür misin ve bilmeğe tālib olur mısın yoḫsa böyle cāhil (7) ḳalur mısın ve yoḫsa ṣūretā Ādem ve maʿnīde ḥayvān olur mısın (8) ve yoḫsa bu erkān üzre gelür misin veya bilmeyüb ehl-i cehennem olur (9) mısın ve sıfāt-ı şeytānī ve esfel ḳabūl ḳılur mısın imdi Ḥaḳ Taʾālā (10) ādeme güç eylemez zīrā Ḳurʾānında buyurur *İnnellahe la yaẓlimün nase şeyʿev (11) ve lakinnen nase enfüsehüm yaẓlimun* pes imdi bu āyetüñ maʿnāsı budur kim Ḥaḳ Taʾālā bir kimseye ẓulm (12) eylemez her kişi kendüyine kendüyine eyler pes bir kişi kendüye ẓulm eylese ol ẓālimdür Ḳavlühü (13) Taʾālā *Feülaike hümüẓ ẓalimun* pes şunlar anlardur kim ẓālimlerdür zīrā (14) kendülere ẓulm eylerler pes gel beri sen kendüñe ẓulm eyleme bil bism (15) ilāh kimdür ve anuñ erkānını yerine getür ta ki hidāyet ḳapusına göz açasun

/ 21b / ve bilesin ki hidāyet kimdür velāyet nedür imdi ol noḳṭa ḥażret-i velāyetdür (2) ki nāmı Alī'dür veliyy-ullahdur evveli ve āḫiri oldur nitekim *Hüvel evvel ve ʾl-aḫir* (3) *ve ʾl-ẓāhir ve ʾl-bāṭın ve hüve bī küllī şey ʾin Alī fī noḳṭatü ʾl-bā* imdi (4) ba nuñ āltundaki noḳṭa budur ki

12

Şiʿr

(1) Alī'dür noḳṭa-i evvel-i hidāyet
Alī'dür āḫir-i nūr-ı velāyet

Alī'dür her dü ālem zāt-ı muṭlaḳ
Alī'dür ḳudret ḥikmet-i kerāmet

Alī'dür ṣūret-i Raḥmān Alī'dür
Alī'dür şāfīʿ–i rūz-i ḳıyāmet

Alī'dür fāil-i muḫtār Alī'dür
Alī'dür sevmeyen cānına lāʿnet

(5) Alī'dür ey Vīrānī her teñe var
Kim anı sevmedi lāʿnet-i bī-gayāt

(10) imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā bildüñ mi Alī kimdür veliyy kimdür *Ve hüvel Alīyyül aẓīm* kimdür (11) imdi bu aẓamet ve bu ḳudret ve bu ḥikmet ve bu ḳuvvetdür ki cemīʿ mevcūdātuñ (12) aynunde gezen ve gözde gören ve ḳulaġunda ve dilinde ve cemīʿ ḥālünde (13) ḥādī olan ḥażret-i şāh-ı şāhen-şāhdur ammā başarı ālem idrāk (14) idemez ve idemediği eclinden cehālet şişesin ṭaşa çalup (15) ṣındırmaġa ḳuvveti ve ṭāḳatı ve ḳudreti yetmez zīrā ki yalnız ṭaş

/ 22a / dīvar olmaz imdi bu ḥikmete ve bu ḳudrete kimse yetmez mürşid ve mürebbī olmayınca (2) anuñçün Resūl ʿaleyhiʾs-selām buyurur *Leveʾl mürebbī ma areftu rabbi* (3) imdi ṭālibüñ diḳḳati ve pîrlerüñ ināyeti ve erenlerüñ himmeti irişmeyince (4) velāyet sırrını görmek mümkin değüldür

13

Beyt

(1) Murtażāyı bilmeyen ḥayvān olur
Ṣūretā cānlı veliyy bī-cān olur

Murtāżāya her kim iḳrār eylemez
Uş şehādet bil aña bühtān olur

Murtażāyı fehm iden ādemdür
Kim ki bilmez ṣanmasın insān olur

Murtażānuñ ālinüñ evlādunuñ
Rāhına ḳurbān olan vīrān olur

(9) imdi ey ṣāḥib-i erkān-ı dīn ve ey server-i nūr-i güzīn bu ḥikmetüñ āṣlına ire (10) yim dirsen özüñi bir ṣādıḳ-ı ḳavle irişdür yoḫsa ẓulmetde ḳalur (11) sın ṣaḳın ṣıfātuñ sermāyesi elden gitdüği maḥalde ḫor ḥaḳir ḳalursın ṭılsımuñ bozulur (12) āḳıl baştan gider göz yumulur ve söz ṭutulur el ve ayaḳ (13) pāy-dār olmaz vücūduñ köhnesi ḫāḳa düşer pes ol zaman ḥālüñ nice ola (14) imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā durma oturma yime içme gülme oynama ve ġayr-ı ḫayāle (15) göñül virme iriş bir râh-nümâya sen anuñ ḫāk-i pāyı ol seni

/ 22b / nefsüñ hevāsından ve ṭamaʿından ve ġıybetinden ve ḥırṣdan ve adāvetden ve (2) kibirden ve kīnden ve ḥasedden ve ḫulk-ı avāmdan ve ālmaḳdan ve ṣatmaḳdan ve

fenā (3) mülkünüñ fi-l-küll lezzetinden baʿīd ol eğer isterseñ maḳṣūd ḥāṣıl eyleyesin (4) ḫayāl-i ḫamdan kesil ve göñül āyīnesini sil yalan söyleme ṣāfī (5) olsun dilāndan olma ehl-i baḫīl işte bu on iki nesnedür (6) ki ādemi hidāyete ulaştırmaz ve daḫı varup bir ehline daḫı (7) irişdürmez zīrā kim dünyā benimdir dirseñ nefsüñe uyarsan ve ṭamaʿ eylerseñ (8) onı bu iki nesne ile onı daḫı vücūd bulırsın bu iki nesneyi her kimde görürsen ol zikr olunan onı daḫı anda mevcūddur (9) imdi muṭlaḳ şeytān bilüp teberrā olunan ol kimse nedür imdi (10) bu on iki faṣlı ḳatl eylemek dilerseñ nefsinüñ hevāsundan geç ve ṭamaʿ daḫı (11) eyleme tā ki bu on nesne daḫı vücūd bulmaya faḳr ü fenā ol nefsüñ lezzetinden (12) el çek zīrā Ḥaḳ Taʾālā buyurur *E inneküm le tetuner ricale şehvetem min (13) dunin nisaʿ bel entüm ḳavmün techelun* imdi maʿnāsı budur ki baʿīdsiz gelür (14) misiz er oğlanlara şehvetden yaña yaʿnī livāṭa eylemeğe avrātlardan arıḳ (15) bilüñ ki siz ol ḳavmisiz bilmezsiz yaʿnī cāhilsiz Ḥaḳdan ve kendüleriñüzden

/ 23a / ġafilsiz imdi Ḥażret-i Resūl buyurur *El cāhilü adūl velev kāne* (2) *ebūn* imdi işte āyet işte ḥadīs̱ fehm idrāk eyleme şeyṭān ola (3) yum dirseñ fehm ve idrāk eyle insān-ı insān olayım dirsen ve daḫı bir yerde (4) buyurur Ḳavlühü Taʾālā *Ve ma kane cevabe ḳavmihı illa en ḳalu aḫricu āle luṭım (5) min ḳaryetiküm innehüm ünasüy yeteṭahherun* maʿnāsı budur ki Ḥaḳ Taʾālā (6) ol ḳavme cevāb ve ḫiṭāb eyledüği zamanda ayıtdı ki çıḳaruñ kūyuñuzden (7) Lūṭ ḳavmini yaʿnī kūyuñuzdan murād budur ve ḳavmden murād (8) nefsidür nefs lezzettir ta arınup ādem ile olasız eğer arı (9) nmazsañuz şeyṭānla olasız teberrā size daḫı müsteḥak ola *ḳale melʿūn* (10) *min ameli ḳavm-i Lūṭ*

14

Beyt

(1) Beri gel diñle imdi ey birāder
Cevābım Ḥaḳ cevābıdur muḳarrer

Eğer diñler isen sen ṭut ḳulağın
Murāduñ viriserdür saña Ḥaydar

Yüri nefsin hevāsundan ḥazer ḳıl
Ṣaḳın şeyṭānī olmaġil beraber

Teberrādur ol abdāla hemīşe
Gezer nefs-i hevāsında ser-ā-ser

(5) Bu abdāl Vīrānī v'Allahi ālem
Naṣiḥat kendü kendü başuña vir

/ 23b / imdi ey birāder ey āşık-ān ve ey ṭālib-i şāh-ı merdān

Beyt

(2) Ger bulayım dirseñüz īmān
Göñlünüzde ḳalmasun şekk ü gümān

Şekk bāṭıldur bāṭıl ile bir arada olmaz raḥmān
Bir evde olmasa Raḥmān ol olur ḫāne-i şeyṭān

(4) pes imdi bir eve şeyṭān (5) ḥükm eylese ol evüñ içinde olan varlıġa daḫı şeyṭān taṣarrufāt (6) eyler pes ne lāzımdur ki insāna şeyṭān taṣarrufāt eyleyüb (7) ol daḫı nār ehlünden ola imdi Ḥażret-i Yemīnī Fażīletinde (8) buyurur

Ṭamaᶜ ḳılma bu dāmuñ dānesine
Ki o düşmeye varlıḳ ḫānesine

Cihān dāmı ḍalāletdür ḍalālet
Ṣaḳun düşme melāletdür melālet

imdi ey ādem-zāt ḍalālet ve melālet ādem şānına gelmemişdür (11) ādem şānına gelen budur ki ādem kendüyi bile ve isteye bula ve ḍalālet (12) daḫı ol kimselerin şānuna gelmüşdür ki leyl ü nehār ṭālib-i dünyā ola maḳām-ı (13) vaḥdete el irişdürmeye ve Muḥammed Alī'den bī-ḫaber ola (14) ve anlaruñ faḳrından ve ṭarīḳatinden ve zātından ve ṣıfātından ḫaber-dār (15) olmaya ālem-i kes̱ret ile ömri hiçe geçe Ḳavlühü Taʾālā

/ 24a / *Ülaikellezıne ṭabeallahü ʿala ḳulubihim ve semʿıhim ve ebṣarihim ve ülaike* (2) *hümül ġafilun* maʿnāsı budur ki şunlar anlardur kim Teñri mühr urdu (3) göñülleri üzerine ve ḳulaḳları üzerine ve gözler üzerine ve daḫı (4) şunlar anlardur ki ġafillerdür imdi ġaflet ḫōd-merātib ḥayvāndur ve ol ḥayvān (5) değillerdür ki dört āyaḳlu ola ḥayvān olur ki iki (6) ayaḳludur ki ḥayvān nāṭıḳdur ve ḫˇar-ı dü-pādur imdi ey ṭālib-i (7) faḳr ü fenā bu ḥikmetüñ āṣlı rūh-ı Muḥammed'(8) dür ve faḳr ü fenādur ve her kim mücerred olmaz daʿvā-yi faḳrlıdur yalancıdur ve hem (9) faḳr ü fenā olmaz ve beḳa bulmaz ve özüñi pīrler ḳademünde ḫāk-i pāy eylemez (10) ol maḳsūda ve murāda irmez ve dīdārullahiyi görmez ve erenlerüñ ḳadem-i (11) rāhuna ḳadem başmaz zīrā kim taḳlīddür ve muḳalliddür ve muḳallidüñ (12) īmānı dürüst değildür Ḳavlühü Taʾālā *Belhüm eḍall ülaike hümül ġa* (13) *filūn*

15

Beyt

(1) Gel berü olma bu demde ġafilūn
Ekserihim fehüm la yüʿminun

Ol sebebden söyledim size kitāb
Veṣṣaküm bihi lealleküm taʿḳılun

/ 24b / Her kim taṣdīḳ eylemez nuṭḳ-ı Ḥaḳḳ'ı
Ve Resūlehüm fe hüm lehu münkirun

Kim ki āl ü evlāda ḫıyānet eyledi
Fe ülaiḳe hümüz ẓālimun

(5) Ey Vīrānī zāt-ı Ḥaḳḳ'ı kim görür
Ve ennehum ileyhi raciun

(4) imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā fehm ve idrāk eyle evvel buyurıldı ki *Ve le ḳad* (5) *ḫalaḳnel insāne min sülaletim min ṭıyn* ve min nār ve min (6) hevāin yaʿnī yaratdum Ādem'i ṣudan ṭopraḳdan ve āteşden (7) ve yelden çār-anāṣır birle mürekkeb eyledük imdi çār-anāṣırı (8) fehm eyle zīrā Ḥaḳ Taʾālā ādemüñ vücūd-ı azīzini dört (9) anāṣırla bünyād ḳıldı ve ol dört anāṣır muḳabele (10) sinde dört rūḥ vücûd-ı azīzine yār vefādar eyledi evvel rūḥ-i (11) nebātī ikinci rūḥ-i ḥayvānī üçinci rūḥ-i cismānī dördinci rūḥ-i (12) insānī ve ol dört rūḥ muḳabelesinde dört ḫan-ḳāh bünyād (13) eyledi biri ḳulaḳ ve biri burun biri göz ve biri āğızdur (14) ve ol dört ḫan-ḳāhuñ muḳabelesinde dört müvekkel ḳodı (15) biri nefs-i levvāme biri nefs-i emmāre biri nefs-i mülhime

/ 25a / ve biri nefs-i muṭmainedür ol dört nefsüñ üzerine (2) dört ālem virdi biri ālem-i nāsūt biri ālem-i lāhut (3) biri ālem-i melekūt ve biri ālem-i ceberrūtdur ve ol dört ālemüñ (4) muḳabelesinde dört firişte virdi biri Mīkāīl biri İsrāfīl (5) biri Azrāil ve biri Cebrāildür ve ol dört firişte üzerine (6) dört ḳuvvet virdi Biri ḳuvvet-i sāmia ve biri ḳuvvet-i şamme (7) ve biri ḳuvvet-i bāṣıra ve biri ḳuvvet-i zāika ve ol dört ḳuvvetüñ (8) muḳabelesinde dört kitāb virdi biri Tevrāt ve biri İncil ve biri Zebūr (9) ve biri Furḳandur ve ol dört kitābuñ muḳabelesinde dört ḥurūf perk (10) etdi biri pā biri çā biri jā biri gā ve ol dört ḥurūf (11) üzerine on iki noḳṭa ḳodı ol on iki noḳṭa adedince (12) on iki imām-ı ilhāmdur ve on iki imāmuñ nesli ve āli çār (13) da maʿṣūm ve pākdur ve bunlaruñ ānası Ḫadīce ve Fāṭıma (14) dur ve bunlar cümle yigirmi sekiz āṣl-ı kāinātdur ki cemīʿ-i (15) mevcūdāt bunlaruñ dostluğuna var oldı ve bu yigirmi sekiz

/ **25b** / ḥurūf-ı müfredāt ol ḥażret-i Şāh-ı şāhen-şāhuñ aṣl-ı ade (2) dince gelmişdür ki vech-i kerīm Ādem ʿaleyhi's-selāmdur ki secde (3) gāhı kāinātdur ol sebebdendür ki vechinde yigirmi sekiz evlād-ı Alī ve (4) ehl-i beytdür ḳıble-i revānda imāmdur ki bunlardur evvel Muḥammed Alī'dür (5) ve İmām Ḥasan ve İmām Ḥüseyin ve İmām Alī Zeyneʾl-Abidin ve İmām Muḥammed (6) Baḳırı ve İmām Caʿfer-i Ṣadıḳ ve İmām Mūsā Każım ve İmam Alī (7) Mūsā Rıża ve İmām Muḥammed Taḳī İmām Alī Nāḳī ve İmām Ḥasanüʾl-Askerī (8) ve İmām Mehdīdür ki ṣaḥib-üz zamāndur ve ḳuṭb-i devrāndur ḥüccetü'l-ḳıyāmdur (9) ṣalavātullahi aleyhim ecmaīn (10) ve Ḫadīcetüʾl-Kübrā ve Fāṭımatüʾz-Zehrā'dur ve çārda maʿṣūm (11) pākdur ki yigirmi sekiz ḥurūfuñ muḳabelesinde gelmişdür pes imdi (12) on iki imām ile on dört maʿṣūm ü pāk yigirmi altı olur (13) ve iki daḫı Ḫadīce ve Fāṭıma yigirmi sekiz āṣl-ı kāināt (14) oldı imdi bunlar yigirmi sekiz ḥurūfuñ muḳabelesinde gelmişdür (15) ve daḫı Muḥammed ile Alī ikisi bir zātdur ānlar ile yigirmi sekiz olur

/ **26a** / ve daḫı Muḥammed ile Alī lām-elif muḳabelesinde gelmişdür birisi (2) lām ve birisi elifdür maʿnāü'l-ḥamdü'l-ḥayy cismin cismi (3) bu mürettebde ayāndur imdi lām-elif ile yigirmi dokuz ṭoḳuz ḥurūf oldı (4) ḥurūf-i muḳaṭṭaat adedince gelmişdür imdi mecmūa Ḳurʾān-ı Kerīm (5) ve ālem-i niẓām bu yigirmi sekiz evlād Muḥammed Alī'nüñ dostluġuna (6) var olmuşdur *Levlāke levlāk vemā ḫalaḳtu'l-eflāk* (7) bunlaruñ şanına gelmişdür ve bunlar rūḥ-i iżāfīdür ki gürūh-i (8) nācīdür gürūh-i fuḳarā dur bunlara her kim şekk getürse (9) ve rāh ü ṭarīḳlerinde görülmese ehl-i imānum didüği ve şehādet (10) eyledüği ve namāz ḳılduġı ve oruç ṭutduġı ve ḥacca varduġı (11) ve zekāt virdüği ve cemīʿi aʿmāli fâidesiz ola ve bu cihā (12) nuñ içinde her neye perestiş eylerse ḥarām ola ve teberāya müsteḥaḳ (13) ola imdi ey ṭālib-i faḫr ü fenā fehm eyle çār-anāṣırdan murād (14) ṣudur ve ṭopraḳdur ve āteş ve rüzgārdur imdi rūḥ-i nebātī ṣuya (15) māildür ve rūḥ-i ḥayvānī ḫāke māildür ve rūḥ-i cismāni nāra

/ **26b** / māildür ve rūḥ-i insānī bāde māildür imdi ḳulaḳ daḫı (2) rūḥ-ı nebātīye māildür ve burun daḫı rūḥ-ı ḥayvānīye māildür ve gö (3) z daḫı rūḥ-i cismānīye māildür

ve ağız daḫı rūḥ-ı insānīye māildür (4) ve daḫı nefs-i levvāme ḳulaġa māildür nefs-i muṭmainne buruna (5) māildür ve nefs-i emmāre göze māildür ve nefs-i mülhime aġza māildür (6) ve daḫı ālem-i nāsūt levvāmeye māildür ve ālem-i lāhut mutmaine (7) ye māildür ve ālem-i melekūt emmāreye māildür ve ālem-i ceberūt mülhimeye (8) māildür ve daḫı Mīkāīl ālem-i nāsūta māildür ve İsrāfīl ālem-i (9) lāhuta māildür ve Azrāil ālem-i melekūta māildür (10) ve Cebrāil ālem-i ceberūta māildür ve daḫı ḳuvvet-i sāimaya Mīkāīl'e māildür (11) ve ḳuvvet-i şamme İsrāfīl'e māildür ve ḳuvvet-i baṣīra Azrāil'e māildür (12) ve ḳuvvet-i zāiḳa Cebrāil'e māildür ve daḫı Zebūr ḳuvvet-i sāimaya māildür (13) ve Tevrāt ḳuvvet-i şamme māildür ve İncil ḳuvvet-i baṣīraya māildür ve Fur (14) ḳan ḳuvvet-i zāiḳaya māildür ve daḫı pā Zebūr'a māildür ve çā Tevrāt'a māildür (15) ve jā İncil'e māildür ve gā Ḳurʾān'a māildür ve daḫı bu dört ḥurūfuñ yaʿnī pā ve çā ve jā ve gānuñ

/ **27a** / üzerinde on iki noḳṭa on iki imāma māildür on iki imām (2) çārda maʿsūma māildür çārda maʿsūm Ḫadice ve Fâṭıma'ya māildür (3) Ḫadīce ve Fāṭıma yigirmi sekiz ḥurūfa māildür ve daḫı yigirmi sekiz (4) ḥurūf lām-elife māildür ve lām-elif Muḥammed Alī'ye māildür ve Muḥammed (5) Alī yigirmi ṭoḳuz sūre-i Ḳurʾān'uñ evvelindeki muḳattaāta māildür (6) ve daḫı muḳattaāt yüz on dört sūre-i Ḳurʾān'a māildür ve yüz (7) on dört sūre-i Ḳurʾān altı biñ altı yüz altmış altı āyete (8) māildür ve altı biñ altı yüz altmış altı āyet on sekiz biñ (9) āleme māildür ve on sekiz biñ ālem Ādem'e māildür ve daḫı Ādem Ḥaḳḳ'a (10) māildür ve Ḥaḳ evlād-ı Muḥammed Alī'ye māildür ol sebebdendür (11) ki buyurmuşdur: *Levlāke levlāk vemā ḫalaḳtu ʾl eflāk* imdi (12) yeri ve göğü ve on sekiz biñ ālemi ve cemīʿ-i varlığı Ḥaḳḳ Taʾālā evlād-ı Alī'nüñ (13) dostluğına īcād eyledi öyle olacaḳ sen ne ḳıyās eylersin

16

Şiʿr

(1) Her kim ṭutar anlara buġżla kin
Olmadı ol nār-ı dūzaḫdan emīn

Ger sen istersen saādet bugün
Cānla ol āl ü evlāda yaḳīn

/ 27b / Her kim virmez anlaruñ yolunda baş
Gözi görmezdür anuñ mā-i muīn

Lāʿnet-i Ḥaḳ ṣad- hezār olsun āña
Oldurur ol deyu şeytān-ı lāīn

(5) Men Vīrānīyem Alī'nüñ yoluna
Cān ü baş virmişem ayn-el-yaḳīn

(4) imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā bu cemīʿ-i ālem ve levh-i ḳalem içinde her ne kim Ḥaḳ sübhānehü ve Taʾālā (5) yoḳdan var eylediyse cemīʿ-i mevcūdātı āl ü evlād aşkına bünyād eyledi (6) ve ānlara bildürdi pes vay saña kim āl ü evlādı bilmeyesün ve cān-ı (7) göñülden āşıḳı olmayasun ve faḳrını ḳabūl eylemeyesün ve göster (8) dükleri yola gitmeyesün ve dostuna dost olmayasun ve düşmā (9) nuna düşmān olmayasun ve anlarun nefslerün ḳabūl idüp gösterdükleri (10) yola gidenlerdür ve düşmān nefsi ḳabūl eylemeyüb gösterdükleri yola (11) gitmeyendür bu cihānuñ içinde yedüğüñ içdüğüñ ve geydüğüñ (12) ve uyuduğuñ ve uyandığuñ ve ser-cümle ḥālüñ ḥarām ü zehr ḳatl olur (13) zīrā kim bu cihānı Haḳ sübḥānehü ve Taʾālā bir bağçe mis̱āli (14) bezemişdür ve kendi kerem ve lūṭfundan bu bağçeyi ol iki cihān güneşi (15) Muḥammed Muṣṭafā'ya iḥsān eyledi ve Ḥażret-i Resūl daḫı ol bağçeyi

/ 28a / āline ve evlādına iḥsān eyledi zīrā kim Resūl ʿaleyhiʾs-selām ol Ḥażret-i şāh-ı velāyet ve nūr-i hidāyet ve ṣāḥib-i kerāmet yaʿnī İmām Alī (2) ḥaḳḳında buyurmuşdur *Ene ve Alīyullah min nūrin vaḥid* ve bir daḫı *rūḥuñ* (3) *rūḥḥü'l-ḥamdü'l-ḥayy ve rūḥuñ rūḥı ve cismüñ cismi* pes imdi (4) bu maʿnā ile bunlar nūr-i vaḥīddür ve vūr-i vaḥīd olıcaḳ ānda nesne (5) kalmaz heb küllī dirlik ve birlik olur imdi bir kişi

bunlaruñ (6) evlādı kimdür bilmese be bunlaruñ ṭarīḳüñ görmese ve erkānı (7) üzere olmasa ve faḳrın ḳabūl ḳılmasa ve dostuna dost ve düşmā (8) nına düşmān olmasa ve cānını ve başını ve dūnli ḫālimānesini bunlaruñ (9) aşḳına teveffīla eylemese tāc ve post ve celle ve faṣıla vaṣiyyet (10) cemīʿ idüp benimdür dise ve benlikden arınmasa ve özüñi (11) Muḥammed Alī evlādınuñ ḳulı ve ḳurbānı olmasada fużūlluḳ eylese (12) imāmlaruñ işledüğin işlemese ve ṭarīḳat-i Caʿfer-i Ṣādıḳ erkānına ḳail olmasa (13) ve anuñ faḳrını görüb ol faḳra özüni virmese içi ṭopṭolu (14) şekklidür ve ḫilḳatde eşekdür zīrā ol kāşif-i sırr-ı men arefe (15) yaʿnī İmām Caʿfer-i Ṣādıḳ ṣallaʾllāhu ʿaleyh ve āline buyurmuşdur ki

/ 28b / Alī evlādınuñ ḳulı ḳurbānı oldur ki cihānı fīʾl-cümle āteşe yaḳsalar (2) içinde bir pāresi olmaya ve bir daḫı budur ki kefāf-ı nefsinden (3) ġayrı bir ḥabbe ḳabūl eylemeye ve bir daḫı budur ki şöhret gösterüb (4) ṣūretin bezemiye fenā ve faḳr ola imdi bu üç nesneyi ol şāh ü imām ve bī- ḳuṣur tamām (5) Caʿfer-i Ṣādıḳ ʿaleyhiʾs-selām ehl-i faḳruñ ḥaḳḳında buyurmuşdur zīrā kim ol Haḳ Taʾālānuñ vaḥdet deryāsını nūr eyleyen ve müʾminlerin göñlünü ferāmūş eylemeyen yaʿnī İmām Caʿfer-i Ṣādıḳ ʿaleyhi ve sellem buyurmuşdur Ve daḫı kendüleri şöyle (6) faḳr imiş kim diyār-ı ālemde bir pelāsı var imiş imdi sen evlād-ı (7) Alī'den yeg mi olduñ dürlü dürlü abālar ve ḳabālar ve maḥbūblar ve maḥbū (8) beler ve aḳçeler pullar ṭutarsın ve yine bu ḳadar ḳabaḥatler ile ehl-i (9) ṭarīkim ve ehl-i faḳrim dirsen yalan söylersin ve kezzāplık eylersin (10) yüzüñ ḳaradur evvelü āḫir bilürsün ki ol şāh-ı kerem yaʿnī (11) İmām-ı muḥterem Ḥażret-i İmām Alīyyü'l-Murtażā buyurmuşdur *Ed dünyā ḥārāmü ala ehlü'l-āḫirati vel aḫiretü* (12) *ḥārāmün ala ehl-i dünyā ve hüma ḥārāmānü alī ehlullah* ve daḫı Ḥaḳ Taʾālā (13) ḥażretleri daḫı buyurur *Men kane yürıdü ḥarṡel aḫıratı nezid lehü fī ḥarṡih ve men (14) kane yürıdu ḥarṡed dünyā nüʿtihı minha ve malehü fīʾl-aḫıratı min neṣıyb* (15) ve yine Resūl ḥażretleri buyurur *Ed dünyā melʿūnün ve ṭalibühe maġbūnün*

/ 29a / imdi var fikr eyle hidāyet-i Ḥaḳḳ'uñ ve Muḥammed Alīnüñ sözine (2) īmān getürmeyen nice ādemdür

17

Şiʿr

(1) Ādem olmaz lā-cürüm bu İblīsdür
Fiʿli beddür sözleri telbīsdür

Dünyāya meyl eyleyenler ey āẖi
Ṣanma baydur sen anı müfisdür

Ṣūreti ādem veliyyi Ādem değil
Aṣlı ġayridür anuñ nā-cinsdür

Kimde vardur şehvet ḥırṣ emel
Maʿnīde insān değil ẖāricīdür

(5) Bu Vīrānī dünyāya meyl eylemez
Fāriġ oldı cümleden perhīzdür

(8) imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā Ḥaḳḳ'uñ ve Muḥammed'üñ ve Alī'nüñ sözine iltifāt (9) eylemeyüb āyet ḥādīs̱-i şerīfe īmān getürmeyen anlar kāfirlerdür (10) ḳalallahü Taʾālā *Vellezine keferu ve kezzebu bi ayatina ülaike aṣḥabün nār* (11) *hüm fiha ẖalidun* maʿnā budur kim daḳḳ anlar kim kāfir oldılar daẖı yalan ṭutdılar (12) āyetlerimizi şunlar od ıssiyeleridür ve anlar od içinde idi (13) ḳalusarlardur imdi ıssiyeleri şeytānlardur ḳavlallahü (14) Taʾālā *Ve inne aleyke lāʿneti ila yevmid din* yaʿnī lāʿnet anuñ (15) üzerine ta ol güne değin ki ḥaşr ola pes vay saña kim

/ **29b** / āyete ve ḥādīs̱e ve Muḥammed Alī'ye ve evlādına ḳulaḳ ṭutmayasın ve īmān (2) getürmeyesin ya raḥmeti ve şefāati ve himmeti ḳande bulursun ey (3) müşrik billāhi pes imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā fehm ve idrāk eyle Ḥaḳḳ'uñ (4) hidāyeti ve Muḥammed ʿaleyhiʾs-selāmüñ nübüvveti ve Alī'nüñ velāyetidür ki (5) Ḳurʾān-ı Aẓīm

fetḥ olmuşdur zīrā kim Alī ḥakkḳunda buyurulmuşdur (6) *Lā-fetā ʿillā Alī lā seyfe ʿillā Zü'lfiḳār* imdi Ḥakk'uñ ḳudreti (7) ve Muḥammed'üñ diḳḳati ve Alī nüñ ḳuvvetidür ki kelime-i şehādet küfr üzer (8) ine ġalib olmuşdur imdi ḳanı Alī'ye ikrāruñ ve Muḥammed'e şehā (9) detüñ ve Ḥaḳḳ'a baḳmañ ve āl ü evlāda nāz ü niyāzuñ nice edā olsa (10) ḳaçan ki bilmezsin aṣl-ı kāinat nedür ve ol aṣluñ muḳteżāsı nedür (11) imdi aṣl-ı kāinat Ḥaḳḳ'dur ve illāki Ḥaḳ Muḥammed Alī'dür ve evlādını (12) bilmekdür ve anlaruñ tekażāsı üzre olmaḳdur ve eğer anlaruñ muḳte (13) żāsı nedür dirseñ faḳr ü fenādur andan liḳaʾdur ve andan beḳādur (14) ve beḳā oldur ki bismillāhdur andan *Elif lām mim zalikel kitābü* yaʿ nī bu kitāb (15) ol kitābdur ki *Elif lām mīm Allahü la ilāhe illa hüvel ḥayyül ḳayyüm*dür bismillāhdur ki

/ 30a / evvel ve āḫirdür kim ṣūretdür ve ṣūret ḥaḳḳında buyurulmuşdur *Hüvellezi* (2) *yuṣavviruküm fil erḥami keyfe yeşaʿla* ve bu ṣūret ol ṣūretdür ki Ḥaḳ (3) Taʾālā ḳudret eliyle taṣvīr eylemişdür ki bismillāhdur ve bism (4) illāh yedi ḥurūfdur ve ol yedi ḥurūf Fātiḥatüʾl-kitābda gelme (5) mişdür ol yedi ḥurūf bunlardur se cim ḫı zel şın żı fe (6) ammā Ṣūre-i Baḳara ve Ṣūre-i Āl-i İmrān bu yedi ḥurūf üzerine (7) gelmişdür ve bu yedi ḥurūf Fātiḥada yoḳdur ki ***bismillāh***dur (8) andan ***irrāḥman***dur ki elif lām mim sad kitābdur ve kitābdan murād āyetdür ve āyetden (9) murād nişāndur ve nişāndan murād bilmekdür ve andan ***irrāḥim***dür ki (10) *Elif lām rā tilke ayatü'l-kitābü'l-ḥakim* yaʿ nī şol kitāblar ile ḥükm olunur (11) bilesin andan ***elḥamdü*** *Elif lām rā kitābün üḥkimet ayatühu sümme füṣṣılet mil ledün* (12) *ḥakimin ḫabır* yaʿ nī uş kitāb ḥükm olundı nişānlaru biline *Ve min ledün aleyye* (13) *sübḥile* andan ***lillāhi*** eğer anuñ *āyetü'l kitābü'l-mübin* yaʿ nī şol (14) kitabuñ āyetleridür ki bellü eyler ḥüsnüñ ve ḫūbuñ andan ***rabbil*** *Elif lām rā tilke* (15) *āyetü'l- kitāb* yaʿ nī Ḥaḳdur şol nişānlar iş bu ṣūretden andan

/ 30b / ***alemin***. *Elif lām rā kitabün enzelnahü ileyke li tuḫricen nase mineẓ ẓulümati (2) ilen nuri bi izni rabbihim ila ṣıraṭıl azızil ḥamıd* yaʿ nī ey ādemīler indirdük sizüñ üzeriñize kitāb (3) ta çıḳasız ẓulmātden nūr-ı hidāyete andan ***er raḥman*** *Elif lām rā tilke ayatül* (4) *kitābil mübın* yaʿ nī Ḥaḳdur şol kitābuñ āyetleri bellü eyler zāt ile (5)

ṣıfāt nedür andan ***ir rahıym*** kef he ye mim ṣād yaʿnī kef he münādīdür (6) bir yol göstericidür ṣādıḳlara ve gerçeklere andan ***maliki*** *Ṭaha ma* (7*) enzelna aleykel Ḳurʾāne* yaʿnī ey ādemīler indirmedik mi size Ḳurʾān özü (8) ñüzi fehm idesiz andan ***yevmid din*** *ṭā sin mim tilke āyātü'l-kitābül mübīn* (9) yaʿnī şol ṣūretdür ki ḫuṭūṭ-ı ḫaṭṭ kitābuñ içinde bellüdür li levh-i (10) maḥfūẓdur andan ***iyyake*** ṭa sin tilke āyātül Ḳurʾānü be kitābin mübīn (11) yaʿnī şol ṣūretdür ki Ḳurʾān'uñ āyetlerinde ve kitābuñ içinde (12) bellüdür ki levh-i maḥfūẓdur andan ***naʿbüdü*** *Elif lām mim e ḥasiben nasü* andan (13) ve ***iyyake*** *Elif lām mim ġulibetür rūm* andan ***nesteıyn*** elif lām mim tilke āyātül kitāb (14) ü'l-ḥakīm yaʿnī şol kitāb āyetleri kim anlara ḥükm olundı Teñriden kendi (15) nefsini fehm eyleyesin andan ***ihdin*** *Elif lām mim tenziylü'l- kitābi la raybe fiyhi*

/ 31a / yaʿnī indirdük kitāb ol kitābda gümān yoḳdur ki yüzüñ levh-i maḥfū (2) ẓdur andan ***as ṣıraṭ*** *Yāsīn vel Ḳurʾānil ḥākiym inneke le minel mur* (3) *seliyn ala ṣıratım müstekıym* yaʿnī ey Muḥammed Ḳurʾān ḥükm olundı aña (4) kim peyġamberlere īmān getürdi benüm üzerime ṭoġrı yol ile gele (5) ler andan ***elmüstāḳim*** *ṣād vel Ḳurʾān* yaʿnī doğru yolı gösterür Ḳurʾā (6) nuñ içinde zāt-ı hidāyete andan ***ṣıraṭ*** *Ha mim tenzilü'l-kitāb* yaʿnī (7) ḥükm olundı indirdük ol kitābuñ içinde levh-i maḥfūẓı bilesiz andan ***ellezine*** (8) *Ḥa mim tenzılüm miner raḥmānir raḥıym* yaʿnī indirdük bu Ḳurʾān'ı Ḥaḳḳ'ı bilmek (9) içün oldur raḥmet ḳılıcı andan ***enʿamte*** *Ḥa mim ayn sin ḳaf kezalike yuhıy ileyke* (10) yaʿnī ḥükm olundı bu ṣıfāt ḳudretle bilesiz nice yerde vaḫy-i evveldür (11) üzeriñize andan ***aleyhim*** *Vel kitābil mübın lealleküm taʿḳılun* (12) yaʿnī ḥükm olundı kitābuñ içinde bellü eyler añlayasız *Ve innehü fi ümm* (13) il *kitābi ledeyna* buyurur yaʿnī ümmüʾl-kitāb içinde levḥ-i maḥfūẓı göresiz (14) andan ***ġayril*** *Ḥa mim vel kitābil mübin* yaʿnī ḥükm olundı bu ümmüʾl-kitāb (15) ki ḫaṭṭ-ı vecḥinde bellüdür andan ***maġḍubi*** *Ḥa mim tenzılül kitāb*

/ 31b / yaʿnī bu ḥükm olunan kitāb cemālinden nüzūl eylemişdür andan ***aleyhim*** (2) *Ḥa mim tenzılül kitābi minallah* yaʿnī ḥükm ḥükūmāt Allahdandur ki indir (3) mişdür āyet-i kitāb ol yedi ḫaṭṭuñ adedince andan ***ve*** Lām-elif *Ḳaf* (4)*vel Ḳurʾānil*

mecid yaʿnī ḳażā-ı berāt emr olunmuşdur ve Ḳurʾānil (5) mecidüñ içinde bī-ġalaṭ idrāk eyleyesün andan *laḍḍa* (6) *lin Nun vel ḳalemi ve ma yesṭurune* yaʿnī beyān olunmuşdur ol ḳudret (7) ḳalemiyle vechindeki saṭr olan ḫaṭṭ-ı hidāyetdür imdi bu yigirmi (8) sekiz sūrenüñ evvelinde muḳaṭṭaāt gelmişdür Fātiḥātü'l-kitā (9) buñ içinde mübīndür ol sebebden cemīʿ-i külb-i semāvinüñ aṣlı (10) Fātiḥātü'l-kitābdur imdi bu ümmüʾl-kitābuñ ġayb fehm (11) ve idrāk eyle ta ki sırrına vāḳıf olasın zīrā kim Ḳurʾān'uñ sırrı (12) bu sūrelerüñ evvelindedür Ḳavlühü Taʾālā *Fi küllī kitābin sırrān ve* (13) *sırrü'l-Ḳurʾāni fi evāil is ṣūreti* yaʿnī her kitābuñ sırrı (14) vardur ve Ḳurʾān'uñ sırrı bu sūrelerüñ evvelinde gelmişdür yigirmi (15) sekiz ḥurūf muḳaṭṭaātdur cemīʿ Ḳurʾān'uñ evvelinde ve daḫı Ḳurʾān'uñ evveli

/ 32a / bismillāhdur ol sebebden ki bismillāh yedi ḥurūfdur (2) ve ol ḥurūflar üzerine nāzil oldı ol ḥurūf bunlardur be sin mim elif (3) lām-elif he ki Fātiḥātü'l-kitābuñ adedincedür ki ism-i zātdur ve ism-i aẓīmdür (4) ve ism-i müsemmānuñ aynıdur zīrā kim bismillāh Ḳurʾān'uñ evvelindedür ki (5) ism-i zātdur sebeb-i evvelīdür ki bismillāhsız bir işe el ṣunmaḳ revā (6) değildür zīrā ki ismullāhdur ve bir daḫı bismillāh üç ḳısımdur (7) ve namāz daḫı üç ḳısımdur ve biri ṣalāt-ı ḥażar ve biri ṣalāt-ı cumʿa ve biri (8) ṣalāt-ı seferdür ve bismillāh daḫı üç ḳısımdur imdi bismillāh (9) be ile sin ve mim ise yek-tā-ullah ise birdür üç kelime oldı ṣalāt (10) adedincedür ki bismillāhdur bir zātdur ve ṣalāt daḫı bir zātdur ṣalāt-ı ḥażar (11) on yedi ve ṣalāt-ı cumʿa on beş otuz üç kelime olur imdi (12) ḥurūf adedince bir zātdur ki bismillāh adedincedür ve cemāl-i Ādem (13) ʿaleyhiʾs-selām adedincedür Ḳurʾān'uñ daḫı aṣlı üç ḳısımdur biri ḥurūf-ı (14) muḥkemātdur ol on dört ḥurūfdur ki budur elif lām rā kef he ye ayın ṣād (15) ṭa sin hā mim ḳaf nūn ḳalallahü Taʾālā *Hüvellezı enzele aleykel kitabe*

/ 32b / *minhü ayatüm muḥkematün hünne ümmü'l-kitabi ve üḫaru müteşabihat (2) fe emmellezıne fī ḳulubihim zeyġun fe yettebiune ma teşabehe minhübtiġael fitneti (3)vebtiğae teʾvılih ve ma yaʿlemü teʾvılehu illellah ver rasiḫune (4) fil ılmi yeḳulune amenna bihı küllüm min ındi rabbina ve ma yezzekkeru illa (5) ülül elbab* imdi bu

āyetüñ maʿnāsını fehm eyle ve bir daḫı ḥurūf-i (6) müteşābihātdur ki ol on bir ḥurūfdur ki bunlardur be te se cim (7) ḫa zel ze şın ṣad ẓı ġayın ve bir daḫı ḥurūf-ı muḳaṭṭaātdur ki ol yigirmi (8) sekiz ḥurūfdur fiʾl-cümle Ḳurʾān'uñ aṣlıdur ve biri daḫı oruçdur ol (9) daḫı üç ḳısımdur zīrā kim oruç daḫı üç altmış güne ḥażret-i (10) aḥādiyyetden farż olmuş idi anı daḫı taḫfīf diledi üç (11) altmış güni otuz güne ḳarar eyledi zīrā kim namāz daḫı elli vaḳt farż (12) olmuş idi anı daḫı taḫfīf diledi beş vaḳte ḳarar eyledi ol (13) sebebden oruç daḫı otuz güne ḳarar eyledi zīrā bir yıl üç yüz (14) altmış gündür ve bir ay daḫı üç yüz altmış sāat ve her sāat bir günüñ ḳaim-maḳāmıdur ve oruç daḫı (15) üç altmış olduğundan murād budur ki altı ay yüz sekseñ

/ 33a / gündür ve bir ayuñ daḫı sāatleri yüz seksen sāatdür (2) yüz seksen sāat üç altmış günüñ ḳaim-maḳāmıdur (3) ve namāz daḫı elli vaḳtden beş vaḳte ḳarar eyledi ve oruç altmış günü otuz güne ḳarar eyledi (4) ḳalallahü Taʾālā *Men cae bil ḥaseneti fe lehu aşru emṣaliha* (5) imdi namaz ve oruç ḥüsnātdur fısḳ değildür ve daḫı her gün bir (6) sāatüñ ḳaim-maḳāmıdur ve her gün on iki sāatdür ve daḫı otuz (7) kez on iki sāat üç yüz altmış sāat olur *Li engavmü sāate* (8) *me'ssāatü illa yevmel cumʿati hatta yeteġarebehüz zamane liye kü nessenete ke* (9) *şşehri ve şşehre kel cumʿati vel cumʿate kel yevmi vel yevme kes sāati* (10) *vessāate la şey* imdi maʿlūm oldı bir gün bir sāatüñ ḳaim-maḳāmıdur (11) bu maʿnīden ḳalallahü Taʾālā *Yevmül ḳıyāmetü sāatün* bu maʿnīden (12) yılda bir ay oldı ol sebebden daḫı ābdest üç ḳısımdur zīrā (13) biri elüñ ve biri yüzüñ ve biri ayaġuñ ve secde daḫı üç ḳısımdur biri (14) secde-i ubūdiyyet ve biri secde-i mülkiyyet ve biri secde-i taʿẓīmdür (15) imdi bilki cemīʿ-i ulūmuñ aslı bismillāhdur

/ 33b / ve bismillāhuñ aṣlı yedi ḥurūfdur

18

Şiʿr

(1) Ay cemālüñ ḥarfi bismillāhdur

Dest-i ḳudret ḥikmetullāhdur

Kim aña secde idüp şükr etmedi
Lāʿnet olsun şeyṭān ol güm-rāhdur

Uş ṣalāt ü ṣavm hem ḥac ü zekāt
Bilmişem ḥüsnüñ aña miftāḥdur

Daḫı pīrlerüñ izini izlemedi
İrmez ol maḳṣūdına bī-rāhdur

(5) Men Vīrānī derd-mendüm ḫaḳ-i pāy
Dilde virdüm her sāat ol şāhdur

(7) imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā bismillāh üç yedi ḥurūfdur ḫaṭṭ-ı Ḥavvāʿ adedince (8) dür ki budur be ye sin ye nun mim ye mim elif lām fe lām elif mim lām elif mim he ye (9) daḫı üç aṣıl vardur bismillāhuñ birliği adedince yigirmi iki (10) ḥurūf olur birisi bir zāt-ı ḳadīm adedincedür ve yigirmi biri (11) ḫaṭṭ-ı Ḥavvā adedincedür ki ol daḫı bir zāt-ı ḳadīmdür bir aḥsen-i (12) taḳvīmdür ve bir daḫı bismillāh otuz iki ḥurūfdur noḳṭasıyla (13) zīrā kim bismillāhuñ eczāʾsı ṭoḳuz ḥurūfdur ve on bir noḳṭa (14) sı vardur ol ḥurūf-ı müteşābihāt adedince üç aṣlı (15) vardur cemīʿ eyleseñ otuz iki ḥurūf olur vech-i kerīm Ādem

/ 34a / ʿaleyhiʾs-selām adedince ve bir daḫı bāḳī ḳalur bir zāt-ı ḳadīm lem yezellü (2) ve la yezāl adedincedür ki budur be ye sin ye nun mim ye mim elif lām fe lām (3) elif mim lām-elif mim he ye ve on bir noḳṭasıyla ve üç aṣlıyla otuz üç ḥurūf (4) olur otuz ikisi vech-i kerīm Ādem ʿaleyhiʾs-selām adedincedür imdi (5) biri daḫı ol bir zāt-ı ḳadīmüñ birliği adedincedür imdi ey (6) ṭālib-i faḳr ü fenā fehm eyle ki namāz daḫı bismillāh adedince üç ḳısım oldı (7) yaʿnī ṣalāt-ı ḥażar ve ṣalāt-ı cumʿa ve ṣalāt-ı seferdür ki bismillāh (8) adedince üç ḳısımdur bismillāh vech-i kerīm Ādem olduḳdan soñra (9) namāz daḫı vech-i kerīm Ādem ʿaleyhiʾs-selām adedincedür zīrā (10) cumʿa

namāzıyla ḥażar namāzı cemīʿ eyleseñ otuz iki kelime-i kelām (11) olur vech-i kerīm Ādem ʿaleyhiʾs-selām adedince ve bir daḫı sefer namāzı (12) vardur bismillāhuñ noḳṭası adedince anı daḫı ḥażar namāzıyla (13) cemīʿ eyleseñ yigirmi sekiz ḥurūf-ı muḳaṭṭaāt olur ol daḫı vech-i kerīm (14) Ādem ʿaleyhiʾs-selām adedincedür ve daḫı bismillāh yedi ḥurūfdur ol yedi (15) ḥurūf çār-anāṣır birle mürekkeb olmuşdur ki dört kez yedi be

/ 34b / yigirmi sekiz kez kitābet olur vech-i kerīm Ādem ʿaleyhiʾs-selām adedincedür (2) bismillāhdur ve bir daḫı budur ki bismillāhuñ üç ṣıfātı (3) vardur elifle lām adedincedür zīrā elifle lām cümle-i kebīrde (4) otuz bir olur ve biri daḫı zāt-ı ḳadīmdür ki bir zātdur otuz iki kelime-i kelām (5) üzerine mebnīdür ki bismillāhdur ve bir daḫı Ḳurʾān'uñ üç aṣlı (6) vardur biri ḥurūf-ı muḳaṭṭaāt ve biri ḥurūf-ı muḥkemāt ve biri ḥurūf-ı (7) müteşābihātdur imdi ḥurūf-ı muḥkemāt on dört ḥurūfdur ki bunlardur (8) elif lām rā kef he ye ayın ṣad ṭa sin ḥa mim ḳaf nun ve ammā üç ḥurūf (9) daḫı baṭınında vardur elifde (fe) sadda (dāl) nunda (vav) imdi (10) bu üç ḥurūfla on yedi olur ḥażar namāzı adedince ve biri daḫı (11) ḥurūf-ı müteşābihātdur ki bunlardur be te se cim ḫı dal ze sin ḍat zı ġayn (12) on bir ḥurūfdur bu on bir ḥurūfla on yedi ḥurūfı cemīʿ eyleseñ (13) yigirmi sekiz ḥurūf-ı muḳaṭṭaāt Ḳurʾān-ı Kerīm aṣlıdur ki bismillāh (14) dört ḥurūf daḫı vardur pā çā jā ğā otuz iki kelime-i kelām (15) olur vech-i kerīm Ādem ʿaleyhiʾs-selām adedincedür imdi fehm eyle Ādem nedür

/ 35a / oruç daḫı otuz gündür ve üç gün daḫı aylu olur otuz (2) iki gün vech-i kerīm Ādem ʿaleyhiʾs-selām adedincedür ve biri bāḳī ḳalur ol (3) bir zātı ḳadīm adedincedür kim bismillāhdur ve bismillāh vechullah (4) dur zīrā kim vechullah cemāl-i kemāl Ādem'dür ve bir daḫı secdedür (5) ol daḫı üç ḳısımdur yedi secde-i ṭaʿẓīmdür ve biri secde-i melekiyye (6) dür ve biri daḫı secde-i ubūdiyyedür ki perestiş eylersin ol daḫı (7) vech-i kerīm Ādem ʿaleyhiʾs-selām adedincedür zīrā ki Ḳurʾān ü ṣavm ü ṣalāt Ādem (8) ʿaleyhiʾs-selām üzerine olduḳdan soñra secde daḫı Ādemedür Ḳavlühü (9) Taʾālā *Ve iz ḳulna lil melaiketiscüdu li Ādeme fe secedu illa iblis* (10) *eba vestekbera*

ve kane minel kāfirin ve bir daḫı ābdestdür ol daḫı üç **(11)** ḳısımdur iki elüñ ve yüzüñ ve iki ayaġuñ yursun pes iki elin **(12)** beyānı bismillāhdur zīrā ki elin bir yere ṣunsañ bismillāh di **(13)** lüñden ẓuhūra gelür niçün ki iki elin mufaṣṣalı kitābetdür ki **(14)** eğer ābdest alsañ iki elin dirseklerine dek yursun **(15)** pes iki elin dirseğe dek otuz iki mufṣaldur ki ṣalāt-ı

/ 35b / ubūdiyyet anuñ üzerine ḳalursuñ ol daḫı otuz dört **(2)** ḫaṭṭı ḳaradur ol dört ḫaṭṭı beyażdur ki anda ḳıl yoḳdur ve daḫı **(3)** üstüvāsıyla otuz iki kitābet olur vechi Ādem ʿaleyhiʾs-selām ilmidür ki **(4)** elhamdülillah dirseñ iki elin yüzin sürsün dört kere olur ve yüz **(5)** on iki ḫaṭṭı hidāyet olur ve iki üstüvāsıyla yüz on dört sūrenüñ ilmini **(6)** orada maʿlūm idersin ki bir kere elhamdülillāh deyüb el yüze sürüb Ḥaḳḳ'a şükr ü s̱enā **(7)** eylediğün gibi Ḳurʾān-ı aẓīm fiʾl-cümle vücūda gelüb ḫaṭt tam olur ve bir daḫı **(8)** iki ayaġuñ ṭopraġa dek yursañ o daḫı yigirmi sekize kitābetdür **(9)** dört kāʿbinüñe otuz iki kelime-i kelām adedincedür ve bir ayaḳ cümleden **(10)** muḳaddemdür ol sebebden secde-i ubūdiyyet ayaḳdur zīrā kişi ayağıyla menzīle yeter **(11)** ve secde-i melekiyye oldur ki el ḫizmetkārdur ve ḫizmet melekden **(12)** ṣadr olur ve secde-i ṭaʿẓīmdür ve cemāldür ki cemāl-i cemīl **(13)** sulṭān-ı cihāndur pes sulṭāna ṭaʿẓīm vācibdür pes **(14)** imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā mecmūʿ-i Ḳurʾān yüz on dört sūredür **(15)** ve aṣlı yigirmi sekiz ḥurūfdur ve bir daḫı lām-elifdür yigirmi ṭoḳuz

/ 36a / olur ve üç ḥurūf daḫı vardur elifde (fe) ṣādda (dal) nūnda **(2)** (vav) otuz iki ḥurūf olur imdi yüz on dört sūredür otuz **(3)** iki aṣlıdur ki mecmūʿ yüz ḳırḳ āltı olur zīrā ki Ḥaḳḳ Taʾālā **(4)** buyurmuşdur *Ve alleme Ādemel esmāe külleha* ve esmā-i hüsnā **(5)** dur ki Fātiḥatüʾl-kitābdur pes Fātiḥa daḫı yüz yigirmi dört ḥurūfdur **(6)** yüz on dört ḥurūf Ḳurʾān-ı Kerīm adedincedür ve ona daḫı kaf nūn **(7)** adedincedür zīrā kāfla nūn noḳṭasıyla ṭoḳuz ḥurūf olur **(8)** anuñ adedince Fātiḥa yüz yigirmi dört ḥurūfdur ki bunlardur **(9)** Elif, lām, ha, mim, dal, lām, lām, he, rı, be, elif, lām, ayın, elif, lām, mim, ye, nun, elif, lām, ra, ha, mim, elif, nun, elif, lām, ra, ha, ye, **(10)** mim, mim, elif, lām, kef, ye, vav, mim, elif, lām, dal, ye, nun, elif, ba, elif, kef, nun ayın, be, dal, nun, elif,

ye, elif, kef, nun, sin (11) te, ayın, ye, nun, elif, he, dal, nun, elif, lām, sad ra, tı, elif, lām, mim, sin, te, kaf, ye, mim, sad, ra, elif, tı (12) elif, lām, zel, ye, nun, elif, nun, ayın, mim, te, ayın, lām, ye, he, mim, ġayın, ye, rı, elif, lām, mim, ġayın, dat, vav, be, ayın, lām, (13) ye, he, mim, vav, lām, elif, lām, dat, elif, lām, lām, ye, nun" imdi Fātiḥanuñ āṣlı sūrelerin (14) evvelinde muḳaṭṭaātda gelmişdür ki ol budur Elif, lām, ra, elif, lām, ra, elif, lām, ra, elif, lām, mim, ra, elif, lām, ra, elif, lām, ra, kef, he, ye, ayın, sad (15) ta, sin, ha, mim, ha, mim, ayın, sin, kaf, ha, mim, ha, mim, ha, mim, ha, mim, kaf, nun

/ 36b / ve bir daḫı bismillāhhiʾr-raḥmāniʾr-raḥīmdür anuñ muḳabelesinde bu dört (2) ḥurūfdur elif lām mim elif lām mim elif lām sad elif lām ra tamāmet yigirmi sekiz muḳaṭṭaāt (3) ve yüz yigirmi dört ḥurūf Fātiḥatüʾl-kitāb yüz elli iki ḥurūf olur (4) ve dört daḫı pā çā jā ğā yüz elli altı ḥurūf olur pes imdi Ādem'üñ cemāli ve el ayağı yüz elli altı ḥurūf aṣl-ı Ḳurʾān'dur (5) zīrā kim cemāl-i Ādem Fātiḥatüʾl-kitābdur ve anuñ muḳabelesinde bāḳī ḫurūflar (6) mündericdür ol sebebden Fātiḥatüʾl-kitāb ümmüʾl-kitābdur ki mecmuʿ-ı Ḳurʾān'uñ (7) aṣlı ve māhiyeti ve ḥaḳīḳati Fātiḥadur ve daḫı Fātiḥanuñ āṣlı zülf (8) ü ḳāş ü kirpikdür ki ḫaṭṭı üstüvāsıyla aşḳ eyleyesüñ sekiz kitābet (9) olur ol sekiz kitābet her biri çār-anāṣır birle mürekkeb olmuşdur (10) otuz iki ḫaṭṭı kitābet olur vech-i kerīm Ādem ʿaleyhiʾs-selām adedincedür ki Ḳurʾān-ı (11) Kerīmüñ āṣlı ḥaḳīḳatdür ki bismillāhdur pes Ḳurʾān-ı Kerīmüñ aṣlı sūre (12) lerinüñ evvelindedür ki yigirmi ṭoḳuz sūrenüñ evvelinde muḳaṭṭaāt (13) gelmişdür üç ḥurūfdur ve bir daḫı vardur ki mecmuʿ-i kütb-i semāviyye (14) nüñ āṣlıdur ki ḫaṭṭı vechullahdur ve kitābullahdur ve ilmullahdur (15) ve arşullahdur ve beytullahdur ki Ḥaḳ Taʾālā buyurmuşdur

/ 37a / *Ḫāleḳallahü Taʾālā Ādeme ve alā ṣūretir raḥmān* pes imdi (2) Ḥaḳ Taʾālānuñ ṣūreti ṣūret-i ādemdür ve daḫı ṣūret-i ādem mecmūʿ-i (3) kelāmullahdur zīrā ki bismillāhdur ve ismullahdur ve ḫalifetullahdur (4) ve cemīʿ-i mevcūdātuñ āṣlı ve ḥaḳīḳati ve māhiyyeti ve ṣavm ü ṣālāt (5) ve ḥac ü zekāt ve secdesi ve ḳıblesi ve cenneti ve liḳaʾsı ve beḳāsı (6) ve ḥūrī ve rıḍvān ve ġilmān fiʾl-cümle Fātiḥatüʾl-kitābdur ki

Ādem'üñ vechinde (7) ve cemālinde mesṭūrdur Ḥaḳḳ'uñ ḳudret ḳalemiyle inşā' dur ki biri yedi (8) on dört beyażı on dört ḳara ḫattı ve dört daḫı *Ez* (9) *ḫalil muyi farḳiş* tamāmet otuz iki ḫaṭṭı cemālinde mündericdür ki (10) aṣl-ı kāinātdur ve bir daḫı devr-i eflāk ve devr-i ḳamerdür ol ḳamer daḫı (11) on dört günde kemāle ve on dört zevāle müteveccih (12) eyler ki on dört günüñ on dört gicesi vardur cemāl-i (13) kemāl Ādem ʿaleyhiʾs-selām adedince perestiş eyler Ḳavlühü Taʾālā *Vel ḳamera ḳaddernahü* (14) *menazile ḥatta ade kel urcunil ḳadiym* anuñ adedince perestiş eyler

19

Şiʿr

/ 37b / (1) Ay yüzüñ şaḳḳ-ı ḳamerden āşikār
Böyle taʿlīm eyledi perverd-gār

Fātiḥa iḫlāṣ ḫaṭṭıdur yüzüñ
Görebilmezdür anı her kör kār

Kāinatuñ āṣlıdur ḥüsnüñ senüñ
Secdegāhımsın benim ey ḥubb-i didār

Uş yüzüñden mest olupdur māh-tāb
Anun içün eylemez bir dem ḳarār

(5) Bu Vīrānī bendeñi ya aşḳ-ı şāh
Eyleme senden cüdā ey ḫoş-nigār

(6) imdi bir daḫı budur kim fehm eyle bir yıl üç yüz altmış altı gündür ve ḳırḳ (7) sekiz haftadur ve her hafta yedi gündür ve yedi gicedür ve her (8) bir gün on iki sāatdür ve gicesi daḫı on iki sāatdür ve daḫı (9) on iki burcdur ve her sāatüñ muḳabelesinde

gelmişdür ki bunlardur (10) Ḥamel, şevr, cevzā᾿, sereṭān, esed, sünbüle, mizan, aḳreb (11) ḳavs, cedī, delve, ḥūt dur pes imdi bir yıl on iki (12) āydur bu on iki burcuñ adedince ve on iki sāatüñ adedince (13) dür ve ammā bir yıl üç yüz altmış gündür ve bir ay daẖı üç yüz (14) altmış sāatdür ol günüñ muḳabelesinde pes imdi Ādem'üñ (15) daẖı üç yüz altmış ṭamarı vardur üç yüz altmış gün

/ 38a / adedince ve üç yüz altmış sāat adedince ve daẖı bir yıluñ (2) ḳırk sekiz haftası vardur ve Ādem'üñ daẖı başı ḳırḳ pare (3) ve dört bāb ḳapudur ve iki dört sekiz olur ve ḳırḳ ile (4) sekiz ḳırḳ sekiz olur ḳırḳ sekiz hafta adedince zīrā kim bir (5) yıl altmış ve üç yüz gündür ve ḳırḳ sekiz mizāndur pes mizān (6) bozulsa yıl maʿlūm olmaz imdi baş daẖı gövdeden (7) ayrulsa vücūd pay-dār yürümez olmaz ve bir daẖı on iki āydur (8) ve on iki sāat adedince ve on iki sāat on iki bābdur on iki (9) sāat adedince ve on iki burc adedince ve bir gün daẖı (10) on iki burc ḥükm ider on iki sāat adedince ve Ādemde (11) daẖı on iki burc maʿlūm olur zīrā ki başı ḥameldür ve yüzi (12) ṣevrdür ḳulaḳları cevzā᾿dur ve emcikler sereṭāndur ve göğsi (13) eseddür ve göbek mizāndur ḳasıḳ sünbüledür ve zeker aḳrebdür (14) ve buṭlar ḳavsdur dizler cedīdür ve bāldur delvedür ṭaban ḥūtdur (15) ve bir daẖı bir ay dört haftadur ve her hafta yedi gündür ümmü᾿l-kitāb

/ 38b / adedince zīrā kim dört yedi yigirmi sekiz ḥurūf olur ḥurūf-ı müfredāt (2) adedince ve bir daẖı lām-elifdür yigirmi ṭoḳuz olur ve lām-elif (3) iki ḥurūfdur otuz olur ve bir āy daẖı gehī yigirmi sekiz gehī yigirmi (4) ṭoḳuz gehī otuz olur gehī otuz günde devr eyler ḥurūf-ı müfredāt (5) adedince ammā lām-elif muḳabelesinde dört ḥurūf gelmişdür pā çā (6) jā ğā dur otuz iki ḥurūf olur bismillāh adedince ve bismillāh vech-i kerīm (7) Ādem ʿaleyhi᾿s-selām adedincedür ki bismillāh Fātiḥatü᾿l-kitābet vechinde (8) mektūbdur ve mesṭūrdur ve bir daẖı budur ki bir hafta yedi gündür (9) vech-i Ḥavvaʿ adedince ammā bir haftanuñ seksen dört sāati (10) vardur pes ḥurūf-ı müfredātuñ eczā᾿sı yetmiş iki olur kelām-ı (11) elifüñ muḳabelesinde dört ḥurūf vardur yetmiş altı olur ol (12) dört ḥurūfuñ on iki noḳṭası vardur pes imdi seksen (13) sekiz

ḥurūf oldı imdi seksen dört ḥurūfı ol bir haftanuñ **(14)** ḳaim-maḳāmı oldı ve dört ḥurūf daḫı bāḳī ḳalur ol çār-anāṣır **(14)** adedincedür ki ol ḥurūf bunlardur be, te, se, cim imdi bunlaruñ

/ 39a / fi᾽l-cümle inbisāṭı elli āḫire yetmiş iki ḥurūf olur ve dört ḥurūf daḫı **(2)** ki pā, ça, jā, ğā noḳṭasıyla tamām seksen sekiz ḥurūf olur imdi **(3)** Ādem'üñ cemāli ve eli ve ayağı üç kere 28 mafṣaldur üç kere **(4)** 28 seksen dört ḥurūf olur ve dört daḫı çār-anā **(5)** ṣır seksen sekiz ḥurūf olur ve mecmu῾-ı Ḳur᾽ān-ı Kerīmüñ ve yerüñ **(6)** ve göğüñ aṣlı bu seksen sekiz ḥurūfdur ve bu ḥurūfuñ aṣlı **(7)** Fātiḥadur zīrā ḥikmet ü ḳuvvet ü kudret Ādem ῾aleyhi᾽s-selām adedincedür **(8)** pes Ādem'üñ cemāli ḥikmetullah ve eli ḳudretullah ve ayağı ḳuvvetullahdur **(9)** zīrā kim Ādem ḳuvvetiyle yürür menzīle irer ve ḳudretiyle işler ve ḥikmetiyle **(10)** söyler zīrā kim söz yüzdür ve yüz ḫayme-i mīāddur ki tamām ider **(11)** ṭınābdur ḳaf vel Ḳur᾽ān adedincedür ki beyānuñ ṣorarsın **(12)** bir elüñ on dört mafṣaldur ve beş parmaḳdur ne ḳadar yigirmi **(13)** dört olur ve birliğiyle adedince yigirmi beş olur ve bir ayağı **(14)** daḫı yigirmi beş mafṣaldur elli aded olur bir yanı daḫı ellidür **(15)** tamām yüz olur ḳaf vel Ḳur᾽ān adedincedür ve yüz ṭınāb ḫayme-i

/ 39b / mīād anuñ adedincedür zīrā ki ḳaf vücūd-ı Ādem'dür ve daḫı anḳa᾽ **(2)** başdur ve daḫı zülf ḳaş kirpik bāl ü perdür ve yüzüñ **(3)** arşdur ṣadruñ kürsīdür ve levh ḫaṭṭ-ı ḫālindür ve mahfūẓ söz **(4)** üñdür magrib ağızuñdur ve meşārıḳ ḳulaġuñdur ve gözüñ nutḳuñdur pes gün **(5)** meşārıḳden ṭoġar maġribde ḳavuşur ve ḳulaḳ meşārıḳdür āy **(6)** daḫı meşriḳden hilāl olur maġribde bedr olur ve nuṭḳ āġızdan **(7)** ṭoġru ḳulaḳda ḳavuşur ḳulaḳ āydur ki meşārıḳdür ve āy meşārıḳdan ṭoġru **(8)** cān-ı dil iḳlimine varur hilāl olur ve andan maġrib gelür maġribde **(9)** bedr olur zīrā kim āy ḳarañüdür tecellāsı gicedür ve daḫı gice velā **(10)** yet sırdur ve gündüz nübüvvetdür pes velāyet sırdür ve nübüvvet āşikāredür zīrā ki şerī῾at **(11)** āşikāredür ve ẓāhir gündür ve gün s̱ābitdür ammā ṭarīḳat bāṭındur **(12)** ve bāṭın gicedür ve giceye s̱ābit yoḳdur zīrā kim şerī῾at-ı enbiyā **(13)** ve ṭarīḳat-ı evliyā ikisi bir zātdur zīrā kim göz şerī῾at dur ve ḳulaḳ **(14)**

ṭarīḳatdür ve daḫı maʿrīfet Muḥammed'dür ve ḥaḳīḳat (15) Alī'dür zīrā ki ḥaḳīḳat burundur ve maʿrīfet ağızdur ve ālem-i

/ 40a / niẓām budur dört bāb üzere binādur ve ḳırḳ maḳāmdur onı şer (2) īat ve onı ṭarīḳat ve onı maʿrifet ve onı ḥaḳīḳat (3) dur çünki dört bābdur ve bu dört bābuñ üzerine on sekiz biñ (4) ālem niẓām bağlamışdur ve bu on sekiz biñ ālemüñ üzerine sebʿ-i (5) semāvāt ve arżın niẓām bağlanmışdur pes imdi şerīʿat Ādem'dür (6) ki ẓāhireñ ve bāṭıneñ āyağıyla yörür yel gibi eser ve ṭarīḳat (7) Ādem'dür ki eliyle ṭuṭar göziyle görür ve od gibi yanar (8) ve maʿrīfet Ādem'dür ki diliyle söyler ḳulağıyla işidür ṣu gibi āḳar (9) ve ḥaḳīḳat Ādem'dür ki yel gibi eser od gibi yanar ṣu gibi āḳar ṭopraḳ (10) gibi sāḳin olur ve bir daḫı bu kim Ādem on sekiz biñ ālemdür (11) zīrā āyaḳ āltı boğumdur ve el daḫı alı boğumdur on iki (12) olur ve āltı daḫı şeş cihānı üç āltı on sekiz olur on (13) sekiz biñ ālem adedince ve yarısı yedi ḳat yer ve yarısı (14) yedi ḳat gök ve başı arş-ı muallādur ve bir daḫı budur ki (15) ḳırḳ maḳām dört bābdur ve bu dört bābuñ evveli şerīʿat

/ 40b / andan ṭarīḳat andan maʿrīfet andan ḥaḳīḳat (2) pes imdi şerīʿat ilm üzeredür ve ilm kelām üzeredür ki ve kelām nuṭḳdur (3) nuṭḳ ağızdan ẓuhūra gelür ve āğız on bābdur ikisi ṭarīḳatdür (4) Ṭarīḳat edeb üzeredür ve edeb göz üzeredür ve göz daḫı on (5) bābdur ve üçinci maʿrīfetdür ve maʿrīfet amel üzeredür ve amel ḳulaḳ üzere (6) dür ve ḳulaḳ daḫı on bābdur ve dördinci ḥaḳīḳatdür ḥaḳīḳat hayāʾ (7) üzeredür ve hayāʾ daḫı burun üzeredür ve burun daḫı on bābdur (8) pes imdi azīz-mend bir kişide ilm olmasa edeb olmaz ve (9) edeb olmasa amel olmaz amel olmasa hayāʾ olmaz ve hayāʾ ol (10) masa Ādem olmaz ve Ādem olmasa ḫōd-ḥayvān nāṭıḳdur zīrā kim ilm (11) amel üzeredür ve amel edeb üzeredür ve edeb ḥayāʾ üzere (12) dür ve ḥayāʾ insān üzeredür ve insān īmān üzeredür

20

Şiʿr

(1) Edebsiz Ādem'üñ olmaz īmānı
İçinde ṭopṭolu şekküñ gümānı

Ḥayāʾsız olanuñ yanına varma
Ḳulaḳ ṭutup işit iş bu beyānı

/ 41a / Amelsiz ālim uş ilm-i ehl olmaz
Aña lāʿnet diyüñ yoḳdur ziyānı

Odur şeytān aña lāʿnet hemīşe
Kimüñ kim daʾvāsı var bī-maānī

(5) Vīrānīyem şāha gerçek ġulāmem
O ir virmişdür benüm ismüm Vīrānī

pes imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā bir kişide ilm olmasa ve amel ve edeb (5) ve ḥayāʾ olmasa ol kişinüñ ḥayātına ve erkānına ve pīrine ve pis (6) ḳademine ṣad-hezar lāʿnet olsun ki ben abdālam diyüp daʿvā urup (7) daʿvāsında bulunmayan kişinüñ cān-ı ẖabis̱ine ve nāmına lāʿnet (8) hezār-bār zīrā yalancılardur pes Ḥaḳ sübḥanehü ve Taʾālā kelām-ı ḳadīminde buyurdı (9) *Fe meniftera alallahil kezibe min baʿdi zalike feülaike hümüẓ ẓālimün* (10) pes bir kişi faḳr daʿvāsı ḳılsa maʿnīsinde bulunmasa teberrā (11) ol yalancıya müstaḥaḳḳdur Ḳavlühü Taʾālā *El a lāʿnetullahi aleẓ* (12) *ẓalimün* imdi Ḥaḳ Taʾālānuñ lāʿnet eyledüğü kimesneye (13) sen eylemezsen daẖı lāʿnete müstaḥaḳḳ olursın emre muḥalif (14) eyledüğin içün

21

Şiʿr

(1) Lāʿnet olsun ol Yezīdüñ cānuna
Alduğı hem ṣatduğı dükkānuna

/ 41b / Şol kişiye hem daḫı lāʿnet olur
Kim ki varur ol yalancı yanına

Ta ezelden ahd imiş ahd bildim
Ḳanı şol ahd lāʿnet ol peymānına

Kimde vardur şöhret ü ḥırṣ ü ṭamaʿ
Lāʿnet anuñ dem-be-dem erkānına

(5) Bu Vīrānī Abdāl Alī'ye ḫāḳ-i pāy
Yüz sürüb baş endürür merdānına

(5) imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā bu ne ḫayāldür ki evvel gelesin faḳr ü fenā oldum (6) diyesin ṣoñra dönesin v'Allahi ve billāhi dönme ki lāʿnete müstaḥaḳ (7) olursın bī-şekk ve bī-şübhe şöyle bildiysen zīrā pīrler ḳıdeminde (8) baş ḳoyup ve ikrār idüp ṣoñra dönene lāʿnet-i firāvān ve bī-ḳıya (9) sdur ve daḫı dönmeyüb sikke-i ṣıfāt altında olup ve yine (10) ṭālib-i dünyā olur isen ve kendü hevāsında olan bī-şübhe şeyṭān-ı (11) lāīn kendüsidür lāʿnet cānına zīrā pīrler buyururlar Gelme (12) gelme dönme dönme gelenüñ malı ve dönenüñ başı didükleri (13) ṣıfātdur ṣıfātuñ tebdīl iderler zīrā kim yalancınuñ yüzi (14) dönmüşdür niçün ki iḳrārı yoḳdur ve īmānı yoḳdur ve daḫı (15) ṣıfāt-ı īmān ṣıfāt-ı Ādem'dür ve ṣıfāt-ı pīrlerdür pīrlerüñ ḳavlünde

/ 42a / olmayan ṣıfātından dönmüşdür ve ṣıfātından dönen ādem olmaz (2) zīrā her kişi ādem olmaz yine ādem olan pīrlerdür sen daḫı pīrine (3) ulaş ki ādem olasın ve

eğer pīrlere erişmezsen ḥayvānsın (4) şöyle bilesin Ḳavlühü Ta᾿ālā *Ülaike* (5) *kel enʿami belhüm eḍall ülaike hümül ġafilūn* pes Haḳḳ Ta᾿ālā buyurur Ġaflet merātib-i ḥayvāndur (6) ve ḥayvān merātibi ġafletdür imdi ānlar belhüm eḍallü oldılar ḍelālet (7) ve mezellet ẖorluḳ ānlara nāzil oldı zīrā kim sūretā Ādem'dür ve maʿnīde (8) eşek pes eşek ile Ādem bir yerde olmaz evvel ve āẖiretde (9) yüzin didükleri neviler yüzünde bitmeye dimelerinden ġafil olma (10) zīrā kimin ġarib daẖı bu ẖayāli bilmez idim pīrler lüṭf ü keremīnden (11) bu ḥaḳire gösterdiler ve bildürdiler bed fiʿl ve ehl-i (12) ṭamaʿ ve ehl-i dünyā pīrler ile āşina olmaz imiş zīrā kim ya pīrler (13) ya dünyā gerekdür iki ḳarpuz bir ḳoltuġa ṣıġmaz imdi ḥadīs̱ (14) resūl ʿaleyhi᾿s-selām buyurmuşdur *Eddünyā ṭalübhe* (15) *maġbun* imdi Resūlu᾿llah hevā᾿-i nefesiyle

/ 42b / söz söylememişdür illā vaḥy-i Ḫudā ile söylerdi Ḳavlühü Ta᾿ālā (2) *Ve ma yenṭıḳu anil heva* pīrler nuṭḳu (3) yalan söylemez zīrā pīrler yalancı değildür ġafil olma ve ġafil yürime (4) zīrā kim pīrler her yerde ḥażırdur ve nażırdur görmezler mi ṣanursın (5) imdi gel beri pīrlerüñ nuṭḳunı ḥaḳla ġayr-ı nażarı ḳo faḳr ü fenā (6) ol dime ki her ne vardur bu faḳīrde var yoẖsa soñra utanursın (7) imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā bir daẖı budur kim bir elifdür elif, be ,elif ,te, elif, se, (8) elif, cim, elif, ha, elif, hı, elif, dal, elif, zel, elif, rı, elif, ze, elif , sin, elif, şın, elif, sad, elif, dat, elif, tı, elif, zı, (9) elif, ayın, elif, ġayın, elif, fe, elif ,ḳaf, elif, kef, elif, lām, elif, mim, elif, nun, elif, vav, elif, he, elif, ye, lām-elif, pes (10) imdi elif Allahdur ve Allahü Ta᾿ālā cemīʿ-i eşyā'da mevcūddur (11) nitekim bir elif bu yigirmi sekiz ḥurūfuñ ḳaim-maḳāmı oldı ol sebebden (12) buyurur *Allahü bi külli şeyʿim mühıyta* ve ammā cemīʿnden münezzeh ve (13) müberrādur ki birinde daẖı değüldür ve eğer cemīʿisiyle bir olmuş (14) olaydı ẖayr ü şerr min Allah olaydı emr-i maʿrūf ve nehy-i (15) münker olmayaydı ve her eşyā' öz başuna ḳudret ve ḳuvvete irişeydi

/ 43a / arada pīrler olmayaydı ve daẖı ölmekde ve dirilmekde ve ṣaġlıḳda (2) ṣaburluḳda ve bayluḳda ve yoẖsulluḳda hiç kimsenüñ kimseye (3) muḥtaç olmayaydı ve bir daẖı budur kim her kime ẖiṭab idüp (4) Haḳ ḳandedür dirseñ her kişi kendi

vücūdunda nişān vire (5) idi ve Ḥaḳḳ'ı is̱bat ideydi tā ki Ḥaḳ kendü olaydı eğer ḫayır ve eğer şerr (6) hiç arada senlik ve benlik olmayaydı şerīʿat ve ṭarīḳat ve maʿrīfet (7) ve ḥaḳīḳat olmayaydı ve daḫı Ḳurʾān gelmeyeydi ve ölmek ve dirilmek (8) olmayaydı hemān bir zāt ve bir ṣıfāt olaydı her işi (9) Ḥaḳ işleyeydi ḳan ve şiş ṣorulmayaydı hemān bir elif olaydı (10) be gelmeyeydi bir zāt ve bir ṣıfāt olaydı ammā olmaz zīrā ki (11) Ḥaḳḳ'ı kimse bilmez imdi fehm eyle kim bir zāt pīrlerdür ve bir (12) ṣıfāt pīrlerdür zīrā kim Ḥaḳ pīrlerde mevcūddur sebeb (13) oldur ki kerrāt ü merrāt is̱bat-ı ẓāhir eylemişlerdür anuñçün (14) aralarında senlik ve benlik vücūda gelmez pes imdi bu söz (15) ol sözdür ki pīrler buyurmuşdur

Beyt

Hezerān cübbeden baş

/ 43b / gösterirler

Sen anuñçün ṣalarsın ḫalḳa gümān

imdi (2) gümāna düşmemek dilerseñ pīrlere iriş senliği ve benliği (3) ara yerden ḳaldur fānī cihāna i'tibār eyleme faḳr ü fenā ol özüñi (4) ẓulmātdan ḳurtar ki gözüñden perdeyi ref ʿ idesin eğer (5) her kişi öz başına Ḥaḳḳ'a ireydi Resūl ḥażreti *Level mürebbi* (6) ……*rabbi* buyurmayaydı ve cemīʿ gelen erenler eğer Seyyid ve eğer Baba Ḳayġusuz (7) ve eğer Kemāl Ümmi ve eğer daḫı sāireleri hiç pīrlere irāde getür (8) meyelerdi imdi ara eriş Ḥakḳa yetesüñ tā ki sözüñ söz ola (9) zīrā ki eşyaʿ da ḳudret var ammā ḳuvvet yoḳ ve ṣıfāt var ammā zāt yoḳ gümān (10) var īmān yoḳ ve sermāye var ālet yoḳ ḫıyānet var emānet yoḳ (11) imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā ḳudret özüñdür özüñi pīrlere vir tā ki ḳudret ḳuvvete (12) irişe ve bir daḫı ṣıfāt özüñdür özüñi pīrlere vir tā ki ṣıfāt (13) zāta maẓhar düşe ve bir daḫı gümān benlikdür benliği ḳota ki gümān (14) īmāna ḥavale ola ve bir daḫı sermāye özüñdür özüñi pīrlere vir (15) tā ki ālet ele gire ve bir daḫı ḫıyānet fiʿlüñdür fiʿlüñi ṭarḥ

/ 44a / eyle ve daẖı īmāmet özüñdür özüñi pīrlere vir emānetini (2) istiyene virmiş olasın pes imdi eğer bir ẖāl üzere özüñi pīrlere (3) virdüñ ise saādet idi ṭopını meydandan āpardıysan (4) ve ālem-i rabbānī olduñ ve emānete ẖıyānet eylemedüñ ve eğer bu ẖālle özüñi (5) pīrlere virmedüñse ṭopraḳ başuna senüñ emānete ẖıyānet (6) eylemiş olursuñ ḳaleʾllahu Taʾālā *İnnellahe la yühıbbül (7) ẖainın* zīrā kim ḳudret pīrlerden saña emānetdür eğer ol emānete (8) taṣarrufāt eyleyüb ẖıyānet eylemeyüb pīrlere özüñi ṭapşur (9) duñsa nūr-i ḳudret ḳuvvetine irişdi ve zātla ṣıfāt (10) bir olup tecellī eyledi ve gümān gitdi ve benlik sürüldi īmān ẓuhūra (11) geldi ve sermāye uṣlandı ve ālet ele girdi ve ẖıyānet münhezim (12) oldı ve emānet ıssına değdi pes eğer bu nevʿīyle ṣıfātı zāta (13) ve zātı ṣıfāta mir'āt düşüb emāneti Ḥaḳḳ'a virdüñse yüri (14) var ġam yime Ḥaḳ ẖōd pīrlerdür ve pīrler Muḥammed Alī'dür ki bir zātdur (15) ve ol bir zātda bismillāhdur ve bismillāh hidāyetdür ve hidāyet

/ 44b / bāḳīdür pes bir gün ola ol lūṭfla ālduġuñ emāneti isteyeler ve istemek (2) oldur ki cemīʿ-i pīrler geldiler bir cübbeden baş gösterdüler ṭarīḳat-i (3) evliyā üzerine yürüdiler nehy eyledüklerinden yoḳlandılar ve emr eyledüklerinden (4) dönmediler sülūk-ı evliyādan yüz döndürmediler menzīle irdiler fiʾl-cümle (5) ḥaḳīḳatlerin cān eylediler

Beyt

Hemdem dil-i ehl olup teniñi cān ide gör
(6) Ġafil olma gözüñ āç sen seni insān ide gör

eğer pīrlere irişüb (7) tenini cān eylemezsen cāhil ḳalursın imdi Ḥażret-i Resūl ʿaleyh (8) isselām buyurur *Eşşeyi şeyʾ ve el-cahili lā şeyʾ* pes bu maʿnā ile (9) özüň pīrlere virmeyen cāhildür ve cāhil lā-şeyʾdür lā-şeyʾ olıcaḳ (10) eşyāʾnuñ birinden değildür pes eşyāʾnuñ birinden olmayan dīdāra irmez ve kemāl ü cemāl-i Ḥaḳḳ'ı görmez (11) ki bunda görmeyen cān anda görmez ḳalur ol cehāletde (12) cānāna irmez

22

Beyt

(1) Görenler bunda gördi Ḥaḳ cemālüñ
O kim bu ḳadar gözi görmez kemāli

Kemāli olmayan cāhil durur ol
Ne bilsün ol nedür celle celāli

Aña yoḳdur viṣāli cān-ı cānāna
Şu kim hemdem idindi ḳīl ü ḳali

/ 45a / İrişmüşdür aña taḥḳiḳ muṭlaḳ
Yine kendü ġurūrundan revāyı

(5) Vīrānī Abdāl niyāzı şükr içinde
Görür her dem ider secde viṣāli

imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā bir naẓar eyle bu yigirmi sekiz ḥurūfuñ her biri bir elifle (4) muḳarin olmuşdur elifden ġayrı değildür niçün ki elif ālem-i aṣıldur (5) ve ammā pīrler daḫı ālem-i aṣıldur ki elifdür ve ol yigirmi sekiz ḥurūf aṣlından (6) ġayrı değildür ve ādemī zāt daḫı pīrlerden ġayrı olmamaḳdur imdi (7) bir kişi aṣlını bilmese ve bilmeğe daḫı ṭālib olmasa ol pīrlerden (8) değildür veyāḫūd pīrlerüñ sikke-i ṣıfātını ḳabūl eylese ve yine (9) ehl-i şehvet ve ehl-i dārāt ve ehl-i şöhret olsa (10) el virse göñül virmese ve faḳr ü fenāyı ḳabūl eylemese ve nefsi (11) hevāsunda görünse ve ṣıfātı zāta maẓhar düşürmese ol muḳallid (12) dür ve muḳallidüñ īmānı dürüst değildür zīrā kim bir elif üç ḥurūfdur (13) Allah Muḥammed Alī adedince ve bir noḳṭası var ki Allah Muḥammed Alī ol (14) bir noḳṭa adedincedür zīrā kim faḳr didükleri Alī'dür ve ol bā (15) Alī'dür ki bir zātdur ve bir kişi daʿvā-yı faḳr eylese faḳruñ tekaẓāsı

/ **45b** / her ne ise göstermese ol şahı Murtażā Alī'yi sevmez (2) ve bendesi değildür diliyle bendeyim didüği ve sikke-i ṣıfāt giydüği taḳlīd (3) āne ola ḳalallahü Taʾālā *Ḫatemallahü ala ḳulubihim ve ala semʾıhim ve ala (4) ebṣarihim ġaşaveh ve lehüm azabün aẓıym* imdi ānlaruñ Ḥaḳdan (5) yaña göñülleri ve ḳulaḳları ve gözleri mühürlenmişdür ol sebebden Ḥaḳ (6) Taʾālā buyurur *Bima kanu yekzibun* Ḥaḳ Taʾālā anların göñüllerin mühürlemişdür andan (7) ötürü ki yalan söylediler pes bu cihāna gelmekden murād pīrlerdür pīrlerden murād kendü (8) vücūdın kişi ḫaliṣ muḫliṣ beşeriyyetden arıtmaḳdur (9)

23

Şiʿr

(1) Her ki şirkden arınur ābād olur
Cismi pīrlerden anuñ bünyād olur

Ol ki ister pīrleri biñ cānla
Ṭālib iken āḳıbet üstād olur

Murtażānun faḳrına dil virmeyen
Bu ṭarīḳatde bilüñ murtādd olur

Faḳr ü şāhi her kime mīrāṣ̱ būd
Geh aşḳ içre şāha Ferhād olur

(5) Ey Vīrānī virme dil dünyāya sen
Hem aña dil virmeyen āzād olur

(15) imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā bir daḫı budur ki lām-elif bu yigirmi sekiz ḥurūfuñ

/ 46a / ḳaim-maḳāmıdur ki bu yigirmi sekiz ḥurūf adedince dört kitāba (2) daḫil eylemişdür zīrā kim elif birdür ve lām otuzdur otuz bir ve bir (3) liğiyle otuz iki olur pes kelāmullahdur ki vech-i kerīm Ādem ʿaleyhiʾs-selām (4) adedincedür

24

Şiʿr

(1) Lām-elifden arşı seyrān eyledüm
Ḥaḳḳ'ı buldum cismimi cān eyledüm

Ne felek burcunda ḳurdum ḫaymemi
Taḫta çıḳdum aḳlı sulṭān eyledüm

Kāf ü nūn emrinde ḳıldum meskeni
Dile geldüm nuṭḳumı kān eyledüm

Keştī-i Nūḥ ile gezdüm ser-te-ser
Heft deryā seyri ummān eyledüm

Men Vīrānī Abdāl ġarībüm şāhumuñ
Şükr ü minnet dilde mihmān eyledüm

(10) imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā lām-elif kāf ü nūn adedincedür ki iki ḥurūfdur (11) mekāne ve ma yekūn andan vücūda gelmişdür zīrā nun ellidür ve kāf yigirmi (12) dür yetmiş olur iki daḫı aşıldur yetmiş iki olur onı kāfla (13) nun adedince altmış ḳalur ve iki daḫı aṣlı altmış iki olur (14) sin altmışdur ol sebebdendür ki sin Muḥammed ʿaleyhiʾs-selām (15) dur ki Yasinde ya ḥurūf-ı nidādur ve iki ḥurūf daḫı

/ 46b / bāḳī ḳalur kāf ü nūn adedince ve daḫı sin vücūd-ı ādem altmış (2) altı arşdur zīrā Yasin ya ḥurūf-ı nidā sin hemān altmışdur (3) ve iki daḫı kāf-i nun ve dört

daẖı çār-anāṣırdır altmış altı **(4)** olur ḳalallahü Taʾālā *Yāsin vel Ḳurʾānil ḥakiym inneke le minel murseliyn* **(5)** *ala ṣıraṭım müstekıym* imdi cümle-i kebīrde kāfla nūn yetmiş ikidür **(6)** onı inbisāṭ adedincedür altmış iki ḳalur imdi kāf ü nūn a **(7)** ltmış ikidür pes altmış iki üstüvāsıyla yüz yigirmi dört **(8)** olur yüz yigirmi ḥurūf Fātiḥa adedince ve şeş cihetle otuz iki olur **(9)** ve iki aded ile yüz otuz iki ḥurūf olur vech-i kerīm Ādem ʿaleyhiʾs-selām adedince **(10)** yüz otuz ikidür ve bir daẖı kāf-i nun eczāʾda āltı ḥurūfdur yüz **(11)** otuz sekiz olur bismillāh ededince zīra kim bismillah cümlede **(12)** yüz otuz sekizdür be ikidür sin āltmışdur mim ḳırḳdur lām otuzdur **(13)** he beşdür elif birdür tamām yüz otuz sekizdür ve bir daẖı kāf ü nūn **(14)** altı ḥurūfdur bismillāh daẖı altı ḥurūfdur be, se, mim, elif, lām, he kāf ü **(15)** nūn adedince ve bir ḥurūf daẖı bāḳī ḳalur yedi ḥurūf olur

/ 47a / ümmüʾl-kitāb adedince

25

Şiʿr

(1) Ay yüzüñdür ḥarf-i bismillāhımuz
Ṣūretüñ Ḥaḳ ẖatmi Beyt-Ullahımuz

Kāf ü nūndan perdeyi refʿ eyledük
Ẓāhir oldı küntü kenzullahımuz

Aynı ẓatuñ lāmınuñ çün maʿnāsı
Āşikāre oldı Ḥaḳ gün gibi Allahımuz

Çal ẖaṭṭuñ sūre-i Yāsindür
Uş ṣırāt-ı müstaḳīmdür rāhımuz

(5) Ey Vīrānī perdeyi dūr eyledük
Gösterildün gün yüzüñ ol şāhımuz

(7) pes imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā bu hikmetüñ ve bu ḳudertüñ aṣlını (8) bilmek dilersen mecmūʿ-ı Ḳurʾān'da her ne ki vardur Fātiḥatüʾl-kitābda (9) mevcūddur ve her ne ki Fātiḥatüʾl-kitābda vardur kāf ile (10) nūnda mevcūddur ve her neki kāf ile nūnda vardur bismillāhda mevcūddur (11) ve her ne ki bismillāhda mevcūddur ba besmelede mevcūddur (12) her ne ki ba besmelede vardur banuñ noḳṭasında mevcūddur pes (13) imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā banuñ altındaki Alī'dür ki bismillāhdur (14) zīrā nuṭḳ-ı şerīflerinde ḥażret-i Alī buyurur El ilim noḳṭa kesir (15) ……*helun ve ene el noḳṭa el ba* pes imdi o ……

/ 47b / …… ol bir noḳṭada mevcūddur zīrā kim cemīʿ-i (2) ilm ü ulumuñ bābı ol bir noḳṭadadır ve bir yerde daḫı buyurur (3) Ḥażret-i Resūl ʿaleyhi's-selām *Ene medinetül ilm ü Ali babha* pes (4) imdi ol bir noḳṭayı zātla ve ṣıfātla fehm eyleseñ mecmūʿ-ı Ḳurʾān'ı (5) fehm eylemiş olasın ve Murtażā Alī kim idü kim bilmiş ola (6) sın ve anuñ kim idü kim bilmek murād eyleyen ṭarīḳi üzere olasın (7) zīrā Ḳurʾān'da buyurur *Ve la kuvvete illa billa* pes (8) ol aẓamet ve ol kerāmet ve ol ḳudret ve ol ḳuvvetdür ki mecmūʿ-i (9) ilmüñ ḳapusı Alī'dür …. imdi (10) bismillāh Alī'dür ki yedi ismi vardur bismillāh adedince

26

Şiʿr

(1) Alīyyen dir ki Ḳurʾān'da bil ey cān
Vaṣīyy-i Muṣṭafā hem Şāh-ı merdān

Ki İncil içre söylerler İlyā
Zebūrda dir biriban ismi pinhān

Velī nūrānīler böyle bülürler
Bī-riyā´dur bī-riyā günden ayān

Bir daḫı Turābīdür aña nām
Bir ismi daḫı Ḥaydar sırr-ı sübḥān

(5) Ey Vīrānī yedi isim oldı tamām
Maʿnādā şaḳḳuʾl-ḳamer sebʿüʾl-meşānī

/ 48a / pes imdi bu yedi isim bismillāh ededincedür ki bismillāh daḫı (2) yedi ḥurūfdur be, sin, mim, elif, lām, he imdi cemīʿ-i cihāna ḥükm eden (3) bismillāhdur ki Alī'dür zīrā bir zātdur ki ol zāt bāḳīdür ġayri (4) değildür hidāyetdür bī-gümān ve anuñ nesli on iki imāmdur ve on iki (5) imāmuñ nesli çārda maʿṣūm ü pāk ve ḳatil-i ez dest ḫ˘ār-ı cān (6) *Laʿnetallahi ale'l ḳavmi'l-ẓalimin* pes her kim bu on iki imāmı bilmez (7) se ve ṭarīḳati üzere olmazsa ve bunlardan ġayr-i nesneyi sorsa (8) ve bunların faḳrini ḳabūl eylemezse dünyāda ve āḫiretde Ḥaḳḳ'uñ (9) lāʿneti anuñ üzerinedür ve küllīyen yedüği ve içdüği ḥarāmdur ḳalallahü (10) Taʾālā selām Alī

27

Şiʿr

(1) Gel ey ṭālib ḳulaḳ ṭut bu ṣadāya
Göñülden vir irādet Murtażāya

Eğer olmaḳ dilersen ümmet-i ḫāṣṣ
Niyāz-mend ol āl müdām abāya

İrersüñ mürşīd-i ḫaṣṣ ve be-nāma
Açarsun gözüñi rabbüʾl-alāya

Görürsüñ zāt-ı Ḥaḳḳ'ı sen gümānsız
Verirsüñ özüñi āña bahāya

(5) Vīrānī nuṭḳ-ı Ḥaḳ böyle buyurdı
Özüñ vir aşḳ ile āl-i abāya

/ 48b / imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā her kim ki āl ü evlāda cānla irāde virmedi īmānı (2) dürüst değildür şöyle bilesin pes irāde dil ile değildür zīrā kim (3) irāde ikidür biri dil ile ve biri göñül ile irāde götürendür pes imdi (4) irāde göñül ile getüren andan maʿlūm olur ki fānī cihānuñ içinde (5) hiç andan ġayr-i murādı yoḳdur hemān hu hu evlād-ı Alī'dür ve dil ile (6) irāde getüren andan maʿlūm olur ki ṣūretüñ bezer ve ṣaḳalın düze (7) r ve bıyıġuñ bozar ve ṣaluna ṣaluna gezer ve oġlan avret ve dünyāya muḥabbet (8) ẓāhiren ṣıfātatında maʿlūm olur pes bilindi ki evlād-ı Alī'ye ne ḳadar (9) meyl ü muḥabbeti vardur pes imdi ḳul iki ṣulṭāna ḳul olmaz zīrā kim Bābillü nefsine ḳul (10) olmaz gerek ve Bābillü evlād-ı Alī'ye ḳul olmaḳ gerekdür pes imdi evlād-ı (11) Alī'ye meyl ü muḥabbet idenler ānlardur ki fiʾl-cümle cihānuñ lezzetinden pāk-i zāt (12) olmuşlardur zīrā şeyṭān deyu geliri üç ḳısımdur biri avret ve biri o (13) ġlan ve biri dünyā muḥabbetidür pes imdi ḥażret-i risālet bu üç (14) üñ ḥaḳḳında lāʿnet olsun demişdür oğlan (15) ḥaḳḳında demişdür ki ve ḳalallahü Taʾālā *Ve la takrabül fevahışe*

/ 49a / yaʿnī dimek olur ki yaḳın gelmen zināʿya ve zişt (2) işe yaʿnī livāṭaya ve dünyā ḥaḳḳında buyurur *Eddünyā cifetü ve ṭalibühe* (3) *kulüb* imdi bunlaruñ üçi daḫı birbirine muvāfıḳdur ve mutabıḳdur (4) zīrā avret ile oğlan dünyā ile ilāh görür ve ṭamaʿ ile (5) cemīʿ olur şehvet daḫı bunlar ile ġalib olur gel imdi (6) özüñi bunlardan pāk eyle ve özüñi pīrler ḳademinde ḫāk (7) eyle ve evlād-ı Alī aşḳına sineñi çāk eyle ṣaḳın pīrler dimez (8) ki var……eyle imdi nefsini ẓulmātden ḳurtaram dirsen evlā (9) var evlād-ı Alī'ye yaḳın ol

28

Şiʿr

(1) Ḳulaḳ ṭut sözüm ey cān beri ol
Hevāʿ-yı nefs ü şehvetden geri ol

Özüñ pāk eyleyüb gir rāh-ı aşḳa
Ḥaḳīḳat-i cān ü dilden Caʿferī ol

Bu üç nesneyi eyitme saña sen yār
Muḥibbī āl Şāh-ı Askerī ol

Dilersen maḳṣūduñ meylüñ murāduñ
Mücellā ṭayyibī ve ṭahirī ol

(5) Vīrānī ṣıdḳla bende ol Alī'ye
Kemālüñ evvelī ve āḫirī ol

(15) imdi ey ṭālib bu mevcūdātuñ içinde gezen ve nūr-ı aynunda

/ 49b / görünen ol zāt-ı muṭlaḳdur ki esmā-yi ẕat ve esmāʾ-i ṣıfātdur zīrā kim esmāʾ-i (2) Allahdur ki cemīʿ-i eşyāʾnuñ aynunda mevcūddur ammā küllī değildür cüzʿî (3) dür pes esmā-yi küllī ādemdür niçün kim ṣūret aḥsen-i taḳv (4) īmdür ve ṣūret şābdur ḳaṭaṭdur ki ta, sin, mimdür (5) ta, sin, mim ṣūretdür ḫulḳullahü Taʾālā Ādem Alī ṣūret (6) ve Alī ṣūreti'r raḥmandur ki elif, lām, ra dur innallahü Taʾālādur ve ilāhi vaḥide (7) budur ki kāf, he, ye, ayın, sad hādīdür ve hidāyetdür zīrā mürşid ve mürebbīdür ki (8) Ādem'üñ vechinde ṣırāṭ-ı müstaḳīmdür ve rāh-ı üstüvādur anuñ (9) üzerine ubūr eyleñ ki ha, mim dür ḥükm olundı kelām hidāyetdür ki (10) Yasindür ya ḥurūf-ı nidādur Muḥammed'dür ki emr-i maʿrūfdur ve taʿḳılün (11) añlayasız veddünyā ḳatımızda kitāb bir kitābdur yaʿnī levh-i maḥfūẓdur (12) yenṭaḳu söyler bil Ḥaḳ ḥaḳdur

ki saddur ve ṭoḳsan biñ (13) kelimātdur bilmek içün vaṣīyyiküm bihi aḥmedlendi ḳale (14) eyitti o ḳavli yerine getürüñ ol iḳrārı ve biahdillahi (15) Teñrinüñ ahdını yerine getürüñ zīrā ḳaf

/ 50a / dur yüzdür ta sin dür ṣūretdür bilüñ ve bilmeğe ṭālib (2) oluñ gayrı hevādan geçüñ *Ve ma yenṭıḳu anil hevā* pes (3) hevā ile söz olmaz ve göz olmaz ve yüz olmaz nun nehy (4) eyleñ nefsiñüz hevāsundan ta ki Muḥammed Alī'ye irişesiz ve kelāmatların (5) añlayasız zīrā ālem-i zāt ve ālem-i ṣıfāt müdrikdür pes müd (6) rik bir ḳaç kelimedür ki mürekkeb olmuşdur yigirmi sekiz ve (7) otuz iki kelime-i kelāmuñ eczā´ sı kāfla nundur ma kāne ve men yekūne (8) andan vücūda gelmişdür ṭoḳuz ḥurūf noḳṭasıyla müdrik (9) ve müdrik daḥı ṭoḳuz ḥurūfdur muḳaṭṭaātuñ aṣl-ı adedince (10) ve muḳaṭṭaātuñ āṣlı daẖı ṭoḳuz ḥurufdur ve ol ḥurūf bunlardur (11) elif, lām, mim, elif, lām, mim, ra, elif, kef, he, ye, ayın, sad, tı, sin, mim, ye, sin, sad, ha, mim, kaf, nun pes (12) Ḳurʾān-ı Kerīmüñ āṣl-ı adedince bu ṭoḳuz ḥurūfdur ve bu ṭoḳuz ḥurūfuñ (13) inbisātı elli olur elli ḥurūf noḳṭa adedince zīrā (14) ki ḥurūf-ı müfredāt noḳṭasıyla elli olur muḳaṭṭaātuñ (15) āṣl-ı adedince pes bu ṭoḳuz ḥurūfuñ inbisāṭı

/ 50b / budur elif, lām, fe, lām, mim, elif, lām, fe, ,lām, mim, rı, ye, kef, fe, he, ye, ye, ayın, ye, nun, sad, elif (2) dal, tı, ye, sin, ye, nun, mim, ye, elif, sin, ye, nun, sad, elif, dal, ha, elif, mim, ye, mim, kaf, elif, fe (3) nun, vav, nun ve bu elli ḥurūf mecmūʿ-ı Ḳurʾān-ı Kerīmüñ adedincedür ki yigirmi (4) sekiz ḥurūfdur müfredātuñ yirmi iki noḳṭası vardur anuñ adedincedür (5) ve ammā aṣl-ı aṣıl bu ṭoḳuz ḥurūfuñ adedincedür ve bu ṭoḳuz (6) ḥurūf vech-i kerīm Ādem ʿaleyhiʾs-selām adedincedür zīra mecmūʿ-ı eşya' (7) ve arż-ı semā bu ṭoḳuz ḥurūfla gelmişdür ve cemīʿ-i levḥ-i ḳalem ve on (8) sekiz biñ ālem bu ṭoḳuz ḥurūf üzeredür bu ṭoḳuz ḥurūf (9) ẖilḳat-ı Ādem ʿaleyhiʾs-selām üzere bināʿ olmuşdur zīrā cemīʿ-i (10) eşya'nun ve sebʿ-i semāvātuñ aṣlı ve ferʿi Ādem'dür ve ẖilḳat-i ādemden (11) āşikār olmuşdur zīra kim mecmūʿ-ı eşyāʾnuñ rücūʿ insāndur ve i (12) nsānuñ rücūʿ faḳr ü fenādur ve faḳrın rücūʿ Muḥammed Alī Ḥaḳdur (13) ki hidāyetdür ve nübüvvetdür ve velāyetdür ki bir zātdur zīra her iş (14)

Muḥammed Alī’den ẓuhūra gelmişdür ve cemīʿ-i mevcūdāt anlardan (15) vücūda gelmişdür zīrā kim ikisi bir zātdur her iş Muḥammed Alī’den

/ 51a / ẓuhūra gelmişdür ve bir ṣıfātdur ki bismillāhdur ve sebʿ (2) üʾl-mes̱ānīdür ki Muḥammed Alī yedi ḥurūfdur ki bir zāt budur mim, ha, mim, dal, ayın (3) lām, ye pes imdi bunlar aṣl-ı kāinātdur elif, lām, rı, elif, vav, vav, lām āḫir Alī’dür ve Muḥammed’dür (4) ol sebebden bismillah yedi ḥurūfdur ve Fātiḥa yedi ayetdür ve Muḥammed (5) Alī daḫı bir zātdur ki yedi ḥurūfdur

29

Şiʿr

(1) Her ki bildi bunları bir zāt-ı Ḥaḳ
Ruşen oldı gözüne mirʾāt-ı Ḥaḳ

Fātiḥa ve besmelenüñ aynıdur
Uş Muḥammed hem Alī āyet-i Ḥaḳ

Gel berü gel añla birlik remzini
İsim birdür bir ṣıfāt ṣıfāt-ı Ḥaḳ

Görmüşem ayneʾl-yakīn şāhuñ yüzin
Virdi çünkim uş baña furṣat-ı Ḥaḳ

(5) Men Vīrānī derd-mendüm āşikār
Eyledüm birlikden uş is̱bāt-ı Ḥaḳ

(11) imdi ey ṭālib-i faḳr ü fenā bu ṣıfāt-ı zāt-ı ḳadīme bir kişi (12) şekk getürse maʿlūm ola ki ehl-i nārdur zīrā ḥadīs̱ (13) de buyurur: Ḳalallahü Taʾālā fi ḥadīs̱ mine’l-ḥadis̱ü’l

ḳudsiyye (14) ………………*Eba Ṭālib ma ḫalaḳ tünnare* (15) imdi Ḥaḳ Taʾālā buyurur ki cemīʿ-i cihān Alī'ye muḥibb olsa

/ 51b / cehennemi ḳaldururdum dir imdi nārda yanmamaḳ dilersen evlād-ı Alī' (2) ye iḳrār eyleye ve ṭarīḳatine irāde getüre ve her kim iḳrār eylemez (3) ve ṭarīḳati üzere olmaz ehl-i cennet değüldür ṣıfāt Ādem (4) maʿnīde ḥayvāndur ve ehl-i nārdur ve daḫı Ādem'e secde eylemeyüb (5) yaʿnī ādem Ādem'i bilmese şeyṭandur ve daḫı bu maʿnī iledür (6) idrāk eylemese dīvdür ve eğer insāndur anı fehm eylese ve (7) bilse her eşyaʾnuñ aynında Ḥaḳḳ'ı bilmiş ve tanımış ola (8) ve Ādem'den murād Muḥammed Alī'dür

30

Şiʿr

(1) Dilimde tesbīhim merdān olupdur
Sücūdum sācidüm insān olupdur

Vücūdum şāhunuñ şāhı muḥaḳḳaḳ
Bilüñ kim fażlı Yezdān olupdur

Erenler meclisinde ey dil-ārām
Ġıdamuz çeşme-i ḥayvān olupdur

Göñül dīdāra ḳarşu ol sebebden
Ayılmaz v´Allahi ḥayrān olupdur

(5) Vīrāni dervīşe lūtf itdi Ḥaydar
İrişdi üçlere Selmān olupdur

(14) pes imdi Muḥammed Alī’nüñ ālini ve evlādını bu dört bābla (15) tanımayan müşkilini ḥāl eylemedi ve özüñi nefs-i emmāreden ḳurtaramaz.

SONUÇ

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı içerisinde müstakil olarak incelenmesi gereken bir bilim dalı olan Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı, Halk Edebiyatı içerisinde kabul edilmiştir.

Tasavvuf cereyanının Anadolu'da gelişip yayılmasıyla birlikte bu edebiyatta etkisini çoğaltıp gelişmeye ve yayılmaya başlamıştır.

16. yüzyılda yaşamış olan Vîrânî Dede, Bektaşî Tarikatının temsilcilerinden biridir. Eserinde de bu tarikatın öğretilerini işlemiştir.

Çalışmamızın konusu, Vîrânî Dede'nin Fakr-nâme isimli eserinin Arap alfabesinden günümüz alfabesine aktarılarak din-tasavvuf-ahlâk unsurları açısından incelenmesidir.

Üç bölümden oluşan inceleme kısmının ilk bölümünde şairin hayatı ve eserleri, ikinci bölümde eserin din-tasavvuf-ahlâk yönünden tahlili ve üçüncü bölümde de esere ait transkripsiyon kısmı yer alamaktadır.

Vîrânî Dede'nin hayatı ve eserleri hakkında daha önce bilimsel bir çalışma yapılmamıştır. Çalışmamız, bu anlamda yapılan ilk çalışma olması nedeniyle önemlidir.

KAYNAKÇA

AKAY, Hasan, **İslâmi Terimler Sözlüğü,** İşaret Yay. İst. 1995.

ATALAY, Besim, **Bektaşîlik ve Edebiyatı, (**Çev. Vedat Atila), Ant Yay., İst., 1991.

BANARLI, N. **Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, M.E.B. Yay., İst., 1998. C.I

BAYRI, M. Hâlid, **Vîrânî Hayatı ve Eserleri**, Maarif Kitaphanesi Matb., İst., 1957.

BİRGE, John Kingsley, **Bektaşîlik Tarihi,** (Çev. Reha Çamuroğlu), Ant Yay., İst., 1991.

DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat,** Aydın Kitapevi Yay., Ank. 1998.

ERAYDIN, Selçuk, **Tasavvuf ve Tarikatlar,** M.Ü.İ.F.V., Yay., İst., 1997.

ERDOĞAN, Kutluay, **Alevîlik Bektaşîlik,** İletişim Yay., İst., 1993.

FAROQHİ, Suraiya, **Anadolu'da Bektaşîlik**, Simurg Yay. İst., 2003.

FIĞLALI, Ethem Ruhi, *Günümüzde Alevîlik ve Bektaşîlik*, ***Ana Hatlarıyla Alevîlik,*** T.D.V. Yay., Ank. 1995.

FIĞLALI, Ethem Ruhi, **Çağımızda İtikâdî İslâm Mezhepleri**, Selçuk Yay., İst., 1980.

GÖLPINARLI, Abdulbaki- BORATAV, P. Naili, **Pir Sultan Abdal**, DTCF Yay., Ank., 1943.

GÜZEL, Abdurrahman, **Hacı Bektaş Velî Hayatı Eserleri ve Fikirleri,** Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Vakfı Yay., Ank.1998.

GÜZEL, Abdurrahman, **Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı,** Akçağ Yay., Ank., 2000.

İZ, Mahir, **Tasavvuf,** Kitabevi Yay., İst., 1990.

KAM, Ferit, **Vahdet-i Vücûd**, (Sad. Ethem Cebecioğlu), D.İ.B. Yay., Ank. 1994.

KARA, Mustafa, **Tasavvuf ve Tarikatlar**, İletişim Yay., İst., 1995.

KARABULUT, Osman, **İslâm'da Gerçek Tasavvuf ve Edebleri**, Şems Yay., Konya, 1994.

KARAMAN, Hayrettin, ve diğerleri, **Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meâli**, T.D.V. Yay., Ank., 2004.

KORKMAZ, Esat, **Ansiklopedik Alevîlik-Bektâşîlik Terimleri Sözlüğü**, Kaynak Yay., İst., 2003

KÖPRÜLÜ, Fuad, **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, D.İ.B. Yay., Ank., 1981.

MELİKOFF, Ir’ne, **Hacı Bektaş Efsaneden Gerçeğe,** (Çev. Turan Alptekin),Cumhuriyet Kitapları, İst., 2004.

OCAK, Ahmet Yaşar, **Alevî ve Bektâşî İnançlarının İslām Öncesi Temelleri,** İletişim Yay., İst., 2000.

ÖZKIRIMLI, Atilla**, Toplumsal bir başkaldırının ideolojisi : Alevîlik Bektaşilik** ,
Cem Yayınevi, İst., 1990.

ÖZMEN, İsmail, **Alevi- Bektaşi Şiirleri Antolojisi**, K.B.Y., Ank., 1998, C. 2

ÖZTÜRK, Y. Nuri, **Kur’an-ı Kerîm ve Sünnete Göre Tasavvuf**, M.Ü.İ.F.V., Yay., İst., 1989.

ŞAPOLYO, Enver Behnan, **Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi,** Türkiye Yay., İst. 1964.

TEMREN, Belkıs, **Bektaşîliğin Eğitsel ve Kültürel Boyutu**, K.B.Y., Ank., 1994.

TORUN, Ali, **Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvetnameler**, K.B.Y, Ankara, 1998.

TDK, **TÜRKÇE SÖZLÜK,** TDK Yay., Ank. 1998.

YÖRÜKAN, Yusuf Ziya, **Anadolu’da Tahtacılar ve Alevîler, (**Haz. Turhan Yörükan), K.B.Y., Ank., 1998.

DİZİN

A

B

C

L

M

N

O

Ö

P

R

S

Ṣ

Ş

T